Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/corpvslatineccls0024vari

CORPVS
SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM
LATINORVM

EDITVM CONSILIO ET IMPENSIS

ACADEMIAE LITTERARVM CAESAREAE

VINDOBONENSIS

VOL. XXIV

GAI VETTI AQVILINI IVVENCI

EVANGELIORVM LIBRI QVATTVOR

EX RECENSIONE

IOHANNIS HVEMER

PRAGAE F. TEMPSKY. VINDOBONAE F. TEMPSKY LIPSIAE G. FREYTAG.

BIBLIOPOLA ACADEMIAE LITTERARVM CAESAREAE VINDOBONENSIS.

MDCCCLXXXXI.

GAI VETTI AQVILINI

IVVENCI

EVANGELIORVM LIBRI QVATTVOR

RECENSVIT

ET

COMMENTARIO CRITICO INSTRVXIT

IOHANNES HVEMER

PRAGAE F. TEMPSKY. VINDOBONAE F. TEMPSKY LIPSIAE G. FREYTAG.

BIBLIOPOLA ACADEMIAE LITTERARVM CAESAREAE VINDOBONENSIS.

MDCCCLXXXXI.

MAR 4 2 X

VINDOBONAE. TYPIS DESCRIPSIT ADOLPHVS HOLZHAVSEN.

PROLEGOMENA.

Gaius Vettius Aquilinus Iuuencus [1]) euangeliorum libros circa annum 330 condidit. [2]) Quod cum ex poetae ipsius uerbis conicere licet libr. IV uu. 806 s.:

Haec mihi pax Christi tribuit, pax haec mihi saecli,
Quam fouet indulgens terrae regnator apertae

[1]) De nominibus poetae carminisque titulo confer has codicum inscriptiones subscriptionesque: CALVETII AQILINI SIVE IVVENCI *C* (4ᵇ), SAPIENTISSIMI VIRI IVVENCI XP̃IANI EVANGELIORVM LIBER PRIMVS EXPLICIT; INCIPIT LIBER SECVNDVS CALVETII AQVILINI *C* (36ᵃ) *cf. infra p. 40 et 41*, EXPLICIVNT LIBRI IIII EVANGELIORVM VERSIBVS GAI VE≡TI AQVILINI IVVENCI PRESBITERI *R*, EXPLICIT LIBER IIII EVANGELIORVM VERSIBVS GAI VECTI AQVILINI IVVENCI PR̄BI *MpV*$_1$ (VETTI IVVENTI) *V*$_2$ (VETTI) *Hl* (Vetti), FINIVNT VERSVS IVVENCI . . . . *L*, EXPLIC̄ EVANGELIORVM LIB̄ IIII G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI · VC · PR̄BI *T*, G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI PRBI EVANGELIORVM LIBER IIII · EXPLICIT *K*$_1$*K*$_2$ (FELICITER AMEN *addito) Bb* (feliciter *add.*), EXPLICIT LIBER QVARTVS IVVENCI PR̄SBI . . *P*, EXPLICIT LIBER IVVENCI QVARTVS EVANGELIORVM *H (cf. infra p. 146).*

[2]) Quo uero consilio motus poeta carmen suum panxerit, ex his praefationis uersibus satis patet (15 s.):

Quod si tam longam meruerunt carmina famam,
Quae ueterum gestis hominum mendacia nectunt,
Nobis certa fides aeternae in saecula laudis
Inmortale decus tribuet meritumque rependet.
Nam mihi carmen Christi uitalia gesta,
Diuinum populis falsi sine crimine donum.

... S COLLEGE LIBRARY

Constantinus, adest cui gratia digna merenti,
Qui solus regum sacri sibi nominis horret
Inponi pondus, quo iustis dignior actis
Aeternam capiat diuina in saecula uitam[1])

tum ex Hieronymi testimonio, qui in Chronico ad annum Olymp. 278, Christi $\frac{329}{330}$ adnotat (cf. A. Schoene, Eusebi Chronic. Can. quae supersunt, II p. 192):

Iuuencus presbyter, natione Hispanus, Euangelia heroicis uersibus explicat.

De eius uita nihil aliud constat nisi quae idem Hieronymus tradit, de uiris illustribus c. LXXXIV (ed. Herding):

Iuuencus, nobilissimi generis Hispanus, presbyter, quattuor euangelia hexametris uersibus paene ad uerbum transferens quattuor libros composuit, et nonnulla[2]) eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino principe.[3])

Praeterea Iuuenci mentionem facit idem in epist. ad Magnum 70 § 5, I, p. 428 (ed. Vallarsi) ‚Iuuencus presbyter sub Constantino

---

[1]) Cf. finem carminis, cui inscribitur ‚Laudes Domini' u. 143 s. (ed. Brandes).

[2]) De hoc opere si uera narrat Hieronymus (quod equidem negauerim), nihil ad nos peruenit.

[3]) Ex hoc fonte fluxit quidquid de Iuuenci uita et in libris manuscriptis integrum uel auctum legitur et ab auctoribus traditur (cf. infra p. XXIV s.). Conferendi sunt praeterea:

Gregorius Turon., hist. Franc. I c. 36 (p. 51 ed. Arndt et Krusch): A uicessimo primo enim eius imperii anno Hieronimus praesbiter addidit indicans Iuuencum praesbiterum euangelia uersibus conscribsisse rogante supradicto imperatore *(scil. Constantino)*.

Alcuinus (cf. Mign. t. 101, p. 152) adu. Felicem II, 6: At si mundi doctoribus ceteris uobis non libet credere, uestris saltem doctissimis uiris credite. Cecinit Iuuencus presbyter et doctissimus Hispaniae scholasticus in carmine euangelico hoc modo (I 60):

Nam tua concipient caelesti uiscera iussu
Natum, quem regnare Deus per singula [F., per saecula] cuncta.
Et propriam creäi sobolem gaudetque iubetque
Hunc [huic] ubi sub lucem dederis, sit nomine [nomen] Jesus [Iesus].

historiam Domini Saluatoris uersibus explicauit nec pertimuit euangelii maiestatem sub metri leges mittere'; etiam in Comm.

Floruit uir iste temporibus Constantini principis. Videtis quidem ista; necdum ista adoptionis uel nuncupationis haeresis in Hispania fuit. Aut istum, qui apud uos doctissimus exstat magister, haereticum iudicate, qui dicit hunc Deum esse et proprium filium Dei, qui ex Virgine natus est; aut si illum recipere uultis, uestram sententiam damnate, uel magis corrigite ex eius sensu, consentanea qui profert testimonia sanctis Patribus, qui diuersis mundi temporibus per singula floruerunt loca.

Freculphus episcopus Lexouiensis in Chronico (cf. Mign. t. 106, p. 1201): Iuuencus nobilissimi generis Hispanus presbyter quatuor euangelia hexametris uersibus pene ad uerbum transferens quatuor libros composuit et nonnulla eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino principe.

Ado Viennensis in chronico sub Constantino (cf. Mign. t. 123, p. 92): Retius Augustodunensis episcopus celeberrimae famae habetur et Iuuencus presbyter Hispanus qui hexametris uersibus quatuor libros euangelii composuit.

Hugo Trimbergensis (cf. Registrum multorum auctorum u. 408 s. ed. Huemer):

Iuuencus, euangelicus etiam poeta,
Sequitur Sedulium sub equali meta,
Quem et in catalogo Ieronimus laudauit
Et de breuiloquio satis commendauit.
Scripsit hic in tempore regis Constantini
Qui et cultor exstitit operis diuini:
Inmortale nil mundi conpage tenetur,
Non mare, non tellus, non ignea sidera celi | Nam . .

Conradus Hirsaugiensis in dialogo super auctores p. 41 (ed. Schepss): „. . . Fuit auctor idem temporibus Constantini principis, Hispanus idem et nobilissimi generis, exametris uersibus quatuor libros de euangeliis pene uerbum ad uerbum transferens et nonnulla eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia'.

Honorius Augustodunenses de script. eccl. I c. 85 (ed. Fabricius p. 78): Iuuencus nobilissimi generis Hispanus presbyter quatuor euangelia hexametris uersibus quatuor libris composuit et nonnulla eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino.

Iohannes Trithemius de script. eccl. c. 62: Iuuencus presbiter, natione Hispanus, uir nobilis atque doctissimus philosophus, poeta, rhetor et theologus insignis et non minus conuersatione quam scientia scripturarum ecclesiae uenerabilis, edidit pro aedificatione legentium tam metro quam prosa multa praeclara uolumina, sed pauca eorum ad notitiam meam

in Matth. I 2, 11, uol. VII, p. 14 (ed. Vall.): ‚Pulcherrime munerum sacramenta Iuuencus presbyter cum uersiculo comprehendit: *Tus aurum myrrham, regique hominique deoque Dona ferunt.*' Saeculo uero insequenti Gelasii decretum illud de libris recipiendis uel non recipiendis Iuuenci carmen in hunc modum approbat et collaudat (c. 34): ‚Item Iuuenci nihilominus laboriosum opus non spernimus sed miramur'.[1]) Quam longe lateque eo tempore Iuuenci carmen propagatum fuerit, inde conicias, quod eum auctores non pauci iam sunt imitati ut[2]) auctor carminis aduersus Marcionem (cf. Aug. Oxé, Prolegomena de carmine aduersus Marcionem p. 33, Manitius, Beiträge zur Geschichte frühchristlicher Dichter im Mittelalter p. 23), auctor carminis de prouidentia diuina, quod plerique Prospero adscri-

---

peruenerunt. Legi opus insigne quod hexametris pentametrisque(?) uersibus composuit, de quatuor euangeliis libros IV, de sacramentis lib. II; caetera quae composuisse dicitur, ad manus nostras non uenerunt. Claruit sub Constantino magno et filiis eius anno domini CCCXXX.

Petrus Crinitus, de poetis Lat. V c. 88: Iuuencus poeta, natione Hispanus, familia insigni maximeque illustri natus est, ut ab Hieronymo traditur. Praecipue floruit imperantibus Constantio et Constante: qua tempestate in eloquentia apud Latinos clari fuerunt Tiberianus Nazarius et Flauius Vopiscus, qui de gestis Romanorum principum libros composuit. Inter alia poemata, quae dicuntur ab alio edita, scripsit quatuor euangelia hexametris uersibus . . . Iuuencus aliquot hymnos fecit, quibus facile indicauit se optime meritum de religione Christiana. Neque dubium est, fuisse illum inter sacerdotes christianos, ut ueteres auctores testantur. Diuus Hieronymus alicubi repetit Iuuenci carmina eumque ut eruditum et elegantem poetam commendat.

De recentiorum testimoniis conferas Erhardum Reuschium in praefatione editionis, quae prodiit Francofurti et Lipsiae anno 1710, et Arevali editionem p. 23 (Mign. t. 19).

[1]) Cf. quod de Gelasio Luitprandus in Vitis pontificum c. 51 adnotat: Item Orosii historiam laudat et opus Sedulii et Iuuenci.

[2]) De Ausonio dicit Manitius (Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 1886, 244): Neu ist hier der Nachweis der Benützung des Iuuencus, die sich in den Gedichten des Ausonius mehrfach findet, woraus auch hervorgeht, dass Ausonius sich doch mehr, als man früher annahm, mit der christlichen Literatur beschäftigte. At uersibus ep. VII 2, 8 (ignicomus sol) et ep. VIII, 9 (sollemnia paschae), qui soli Iuuencum olent, Ausonii imitatio Iuuenciana satis demonstrata esse mihi quidem non uidetur (cf. ib. 1888, 583).

bunt (cf. Manitius, Zeitschr. f. österr. Gymn. 1888, p. 583), Orientius (cf. ed. Ellis, Poetae christ. min. tom. XVI corporis script. eccl. lat., et Manitius, Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 1886, 408), Paulinus Petricordius (cf. ed. Petschenigi, Poetae christ. min. XVI, p. 170), Paulinus Pelaeus (cf. ed. Petschenigi ib. p. 315), Claudius Marius Victor (cf. ed. C. Schenkelii ib. p. 354), Ennodius (cf. Manitius l. c. p. 407), Alcimus Avitus (cf. Manitius l. c. p. 244), Rusticus Elpidius (cf. ed. Hermanni Muelleri, Gottingae 1868), post hos Corippus (cf. Manitius l. c. p. 99). Arig Cyprianus Gallus ed. Peipr.

Singulari autem laude eum fert Venantius Fortunatus in libro primo uitae S. Martini u. 15 (ed. Leo):

> Primus enim docili distinguens ordine carmen
> Maiestatis opus metri canit arte Iuuencus,
> Hinc quoque conspicui radiauit lingua Seduli.[1])

Item Isidorus in uersibus, qui ei uulgo adscribuntur (cf. Fabric. bibl. med. et inf. lat. V 301 M):

> Perlege facundi studiosum carmen Auiti.
> Ecce Iuuencus adest Seduliusque tibi,
> Ambo lingua pares, florentes uersibus ambo
> Fonte euangelico pocula larga ferunt.

Inter Hispanos Iuuencum etiam respexit Eugenius Toletanus (cf. Manitium l. c. p. 94) et honorifice commemorat Braulio in praefatione uitae S. Aemiliani (cf. Mign. t. 80, 702): ‚Secundum quod elegantissime quidam ueterum poetarum ait *‚hoc opus hoc etenim forsan me subtrahet igni‘* (I 22)‘ ‚quibus adserendi sunt auctores eiusdem fere saeculi Ionas, abbas Elnonensis, in uita S. Columbani nom. 22 (cf. Mign. t. 87, 1024): Huic soboles nulla erat ut Iuuencus de Zacharia et Elisabeth ait *‚Gratius ut donum iam desperantibus esset‘* (I 9) et Adamnanus de locis sanctis I 18 (cf. Mabillon, Acta SS. IV 461): ut de ipso Iuda Iuuencus presbyter uersificus cecinit *‚Informem rapuit ficus de uertice montem‘* (IV 631).

---

[1]) De locis a Fortunato expressis cf. Manitium, Mon. Germ. auct. ant. IV,2 p. 132—137.

Iam pridem etiam grammatici et metrici regulas suas uersibus ex Iuuenco adlatis firmabant ut inter Sergiana ipsa fragmenta referri solet locus ille ab H. Hageno (Anecd. Helu. p. CXCIV) traditus: Accido per i de accessu, hoc est, de approximando et reliqua. Utrum longa i in uerbo quod dicitur ‚accidunt' annon? Certe longa est ut dixit Iuuencus poeta ‚*Accidit pariter poenae consortia ferre*' (IV 666).

Multo saepius laudatur ab auctore, qui post aetatem Isidori ‚de dubiis nominibus' scripsit cf. Gramm. lat. V:

p. 571, 8 Amor generis masculini ut Iuuencus:
Fraterno demum reconciliatus amore (I 509).
— 13 Artus singularem numerum non habet, sed pluraliter masculini generis ut Iuuencus:
Splendebant corporis artus (I 620).
p. 577, 2 Conubium generis neutri ut Iuuencus:
Si quis conubia rumpit (I 531).
— 31 Dolus generis masculini ut Iuuencus:
Hic dolus inimice tuus (II 807).
p. 571, 1 Dapis generis feminini ut Iuuencus:
Quae dapis (?).
— 9 Error generis masculini ut Iuuencus:
nam tibi praeteritus[1]) *uitae donabitur*[2]) *error* (II 81).
— 20 Flos generis masculini ut Iuuencus:
Primaeuo in flore negauit[3]) (I 30).
p. 579, 15 Germen generis neutri ut Iuuencus:
Proprio uestitur germine[4]) *pomi* (I 699).
p. 581, 4 Iter generis neutri ut Iuuencus:
Ad uerum conuertet iter[5]) (I 24).
— 5 Ius generis neutri ut Iuuencus:
Hoc ius dixere prophetae[6]) (I 678).
p. 582, 11 Liuor generis feminini ut Iuuencus:
Mox liuor daemonis atra[7]) (I 366).

[1]) praeteriture *V* [2]) donauit *VL* [3]) iugauit *L* [4]) germinon *M* [5]) uirum conuertit *MVL* [6]) propheta *L* [7]) *sic, hoc loco falsus est Gröber, cf. Woelfflins Archiv I 60*

. 583, 23 Mustum generis neutri ut Iuuencus:
Calidum committere mustum[1]) (II 373); idemque
— 24 *spumantia musta* (II 375).
— 26 mundus generis masculini ut Iuuencus:
Quo cunctum rapiet[2]) *flamma ultima mundum* (praef. 5).
— 28 morbus generis masculini ut Iuuencus:
Morbus dissoluerat ater (II 77).
. 584, 17 Numen generis neutri ut Iuuencus:
Numen[3]) *uidisse supernum* (I 45).
. 585, 25 Origo generis feminini ut Iuuencus:
Sectandus conplebitur[4]) *ordo* (I 353).
. 588, 7 Plebs generis feminini ut Iuuencus:
Cetera nam plebs (I 13).
— 8 Palleum generis neutri ut Iuuencus:
Ferat pallea[5]) *secum* (I 554).
— 10 Proles generis feminini ut Iuuencus:
Proles ueneranda tonantis (IV 672).
— 24 Rabies generis feminini ut Iuuencus:
Rabies uesana ueneni (I 404).
— 28 Radius generis masculini ut Iuuencus:
Abscondit furuis rutilus[6]) *sol radios umbris* (IV 149).
. 591, 17 Suboles generis feminini ut Iuuencus:
Propriam credi subolem[7]) (I 62).
— 18 Semen generis neutri ut Vergilius (rectius Iuuencus):
Vaga semina famae[8]) (I 178).
. 592, 6 Tempus generis neutri ut Iuuencus:
Per tempora certa (I 54).
— 7 Templum generis neutri ut Iuuencus:
Constructum ueteris regni molimine templum (II 171).
— 15 Tribunal generis neutri ut Iuuencus:
Celsum stans ante tribunal (IV 590).

[1]) committere mus *M* [2]) sapiat *MVL* [3]) nomen *MVL* [4]) comlectitur *V* [5]) palleas *MV* [6]) rudilus *M* [7]) proprie moridis suboem *V* [8]) fanae *MV*

p. 593, 11 Urceus generis neutri et urcei non urcea ut Iuuencus dixit:

Urceus est nullus nec sunt tibi uincula funum[1] (II 260).

Quot exempla Aldhelmus a Iuuenco deprompserit, Martius in opusculo ‚Zu Aldhelm und Baeda, Wien 1886', p. 36 s. satis demonstrauit. Nonnulla tantum adferam cum ex editionibus, quales nunc sunt, parum fructus ad carmen Iuuenci emendandum illustrandumue redundet, cf. epist. ad Acircium de septenario et de re grammatica et metrica p. 545 (edit. A. Mai in classic. auct. tom. V): Iuuencus Hispanus primo prologo uersu huius rei notitiam pandit

Inmortale nihil mundi conpage tenetur (praef. 1).

p. 576 'pecuscula' ut Iuuencus

Foueam si forte pecuscula uestra inciderit (II 590).

Iuuencum citauit etiam Beda Venerabilis in libro illo saepe laudato de arte metrica ut p. 233 (cf. H. Keil, Grammatici lat. tom. VII):

Octauus modus est, cum correptam uocalem in eadem parte orationis sequitur z consonans graeca duplex: est enim longa in hoc Iuuenci

Difficile est terris adfixos diuite gaza (III 522)

et breuis in hoc eiusdem

Et gaza distabat rerum possessio fulgens (III 499);

nomine auctoris non addito:

p. 232, 27 *Exsultat*[2] *Mariae cum prima affamina sensit* (I 91),

p. 245, 20 *Inmortale nihil mundi conpage tenetur* (praef. 1),

— 28 *Pacificos deus in numerum si*[3] *prolis adoptat* (I 465),

p. 247, 24 *Nomine Ioannem hunc tu uocitare memento* (I 26),

p. 250, 15 *Illi continuo statuunt ter dena argenti* (IV 426);

---

[1]) ibi fincula *MV* [2]) exultant *L* [3]) sibi *F*

locis, qui in ceteris Bedae libris inueniuntur, cf. Manitium . p. 86 sq.

Eximius autem est locus in Bedae libro retractationis in actus stolorum c. 9 (cf. Mign. t. 92 p. 1016): Ecce enim orat et et uirum Ananiam nomine introeuntem et imponentem sibi nus. In Graeco habetur ita: Et uidit in uisu uirum, hoc ἐν ὁρόματι *(sic)* quod nomen et Iuuencus presbyter in ngelio carmine posuit dicens

Horomatis huiusce expertes reddite cunctos (III 340*).

Etiam Cruindmelus est nominandus, qui e Beda pendet:

10, 20* (ed. Huemer) *inde domum repedat terrarum lumen Iesus* (II 75).

16, 31 Octauus modus, cum correptam uocalem in eadem te orationis sequitur z consonans graeca duplex; est enim ga in hoc Iuuenci

difficile est[1]) *terris adfixos*[2]) *diuite gaza* (III 523),

enim breuis in hoc eiusdem:

Et gaza distabat rerum possessio fulgens (III 499),

34, 26 *inmortale*[3]) *nihil mundi conpage tenetur* (praef. 1).

35, 4 (nomine auctoris non addito):
nobis certa fides aeterna[4]) *in saecula laudis* (praef. 17).

— 6 *pacificos*[5]) *deus in numerum sibi prolis adoptat* (I 465).

43, 32 *nomine Iohannem hunc tu uocitare memento* (I 26).

nter exemplа poetarum a diuersis collecta, quae in co- Vaticano Reg. 215 s. VIII ex. uel VIIII continentur, Iu- ci uersus hi leguntur (cf. Peiper, Alcimi Auiti opp. praef. XVIII):

IUVENCI PRBI

licet implentem gracili presepia uoce Grăcĭlī (I 169).
animam matris ferro fulgente machere Măchērē (I 212).

---

difficil& terris *F* [2]) et fixus *EFP* [3]) inmortalo *F* [4]) aeterna *EF* acificus *F*

Inpubis pueri cruciatur spiritus æger	Īnpūbĭs (I 743).
Clara philippeo pollent de nomine rura	Phĭlĭppēō (III 258)
Horomatis huius expertos facite cunctos	Hōrŏmătĭs (III 340
Moysea q. legum posuit præcepta nubere	Nŭbĕrĕ (IV 15).
Aeternis uitæ sertis redimitus abibit	Rĕdĭmītŭs (IV 116)

In quaestionibus grammaticis, quas H. Hagenus edi e codice Bernensi 83 s. X, Iuuencus duobus locis citatur (Anecdota Heluetica p. 179, 8): Nam nec in his ipsis uic licet ‚sis' et ‚uelis' neque in aliis uerbis coniunctiuis praeter uel futuri debet ullatenus in paenultimo pluralis numeri p marum seu secundarum personarum corripi teste Seruio su Vergilium in libro VI Aeneidorum de praeterito

Egerimus nosti et nimium meminisse necesse est.

Ait enim: ‚ri' necessitate metri corripuit. Et Iuuencus de turo testatur

Nec canibus sanctum dederitis neue uelitis (I 664)

p. 186, 28 Seuerus amphibrachys. Iuuencus:

Quod scirem Domino memet seruire seuero (IV 241).

Huc referendum est quod legitur in epistula Lupi Ferr riensis: Seruius auctor est, qui eo uersu ubi Virgilius systol fecit his uerbis: Egerimus, nosti, et nimium meminisse neces est. Ri, inquit, metri necessitate corripuit. Item Iuuencu *Ne sanctum* etc. licet quidam praeteritum perfectum subiun tiui et futurum differre scribant (cf. etiam infra p. XIX s.).

Adde praeterea, quod Thurotius (notices et extraits des m nuscrits t. XXII p. 424) adnotat.

Aeuo quod dicunt uulgo Carolinum Iuuencum cum reliqu poetis christianis multum lectitatum esse quis ignorabit u mirum habebit? Iam inter Pauli et Petri carmina dub leguntur haec (cf. Duemmler, Poetae aeui Carol. I p. 76 ue sus Fiduciae ad Angelramnum presulem) u. 14:

Portio sit tibi cum iusto Simeone beato!
Teudulfus rutilat mire de arte Iuuenci

Atque Angelpertus, diuini ambo poetae,
Quos Flaccus Varro Lucanus Nasoque honorant.

Alcuinus De diu. officiis c. 5 (Migu. t. 101, 1179): Per aurum rex ostenditur. In thure Deus dignoscitur. Per myrram, homo passus atque sepultus. Haec dona Iuuencus presbyter mire [metro] conclusit

Aurum, thus, myrrham regique Deoque hominique
Dona ferunt (I 250 sq.).

Pluribus locis eius mentionem facit ut in uersibus de Sanctis Euboricensis ecclesiae u. 1550 (cf. l. c. I p. 204):

Quid quoque Sedulius uel quid canit ipse Iuuencus
Alcimus et Clemens, Prosper, Paulinus, Arator,
Quid Fortunatus uel quid Lactantius edunt —

in epistola 126 (cf. Jaffé, Monumenta Alcuiana p. 510): Ait enim quidam poeta de opere carminis euangelici

Hoc opus hoc etenim forsan me subtrahet igne[1])
Tunc cum flammiuoma iudex descendet ab arce[2])

dicam et ego

Hoc opus hoc etenim non solum subtrahet igne
Te iam, sed faciet caeli conscendere in arcem —

in epistula 143 (ad Carolum regem data) l. c. p. 547:

In hoc namque opusculo catholicae fidei ueritatem ex sanctorum patrum certissimis probare testimoniis nisus sum; id est beati Hieronymi atque sancti Augustini, Gregorii papae Romani, Hilarii Pictauiensis episcopi, Leonis quoque papae et Fulgentii episcopi, Ambrosii quoque Mediolanensis episcopi, sed et fortissimi contra Nestorium militis Cyrilli, Petri etiam Rauensis episcopi et beati Bedae presbyteri. Gregoriique Nazanzeni nec non et Ysidori Hispaniensis et Iuuenci eiusdem prouinciae scolastici —

in epistula 166 (ad Theudulfum) l. c. p. 607:

---

[1]) sic. [2]) cf. infra praef. uers. 22 et 23.

Tua uero, uir uenerande, sanctitas honoret ministerium tuum: praedica oportune inoportune et ut trapezeta sapiens multiplica pecuniam domini, ut denaria mercede dignus efficiaris

Hoc opus hoc etenim forsan te subtrahit igni,
Hoc opus hoc etenim caelesti te inserit aulae[1])

hoc poeta.

Idem in libro secundo aduersus Felicem c. 6 (cf. Mign. t. 101, 152): At si mundi doctoribus ceteris uobis non licet credere, uestris saltem doctissimis uiris credite. Cecinit Iuuencus presbyter et doctissimus Hispanus scholasticus in carmine euangelico hoc modo

Non tua concipient caelesti uiscera iussu
Natum, quem regnare deus per singula cuncta[1])

Rursus in libro II c. 8 ad Elipandum (cf. Mign. t. 101, 266): Illi (sc. patres Hispani) sua habuerunt tempora nobisque praeclara sui sudoris in sancta conuersatione reliquerunt uestigia quos laudamus, amamus . . . Beati itaque Isidori . . . sed et Iuuenci presbyteri atque optimi scholastici, quem beatus Hieronymus laudat, carmina euangelicae historiae prospeximus (forte perspeximus), qui in quodam uersu Christum proprium filium Dei catholico ore non formidauit appellare, ait enim

*Nam (*Querc. *non) tua concipient caelesti uiscera iussu*
Natum, quem regnare Deus per saecula cuncta
Et propriam credi subolem gaudetque iubetque,
Hunc ubi sub legem (Iuu. *sub lucem) dederis sit nomine Iesus.*[3])

Theodulfus episcopus ille Aurelianensis (cf. Duemmler l. c. p. 543):

De libris quos legere solebam et qualiter fabulae poetarum a philosophis mystice pertractentur (u. 11):

Cura decens patrum nec erat postrema piorum,
Quorum sunt subter nomina scripta uide:
Sedulius rutilus, Paulinus, Arator, Auitus
Et Fortunatus, tuque Iuuence tonans.

---

[1]) cf. supra p. XV.
[2]) cf. I 60 s.
[3]) cf. I 60—63.

Ermoldus Nigellus in carmine elegiaco in honorem Hludowici u. 17 (cf. Duemmler l. c. II p. 5):

Si Maro, Naso, Cato, Flaccus, Lucanus, Homerus,
Tullius et Macer, Cicero siue Plato,
Sedulius necnon Prudentius atque Iuuencus
Seu Fortunatus, Prosper et ipse foret,
Omnia famosis uix possent condere cartis
Atque suum celebre hinc duplicare melos.

Hrabanus de institutione clericorum l. III c. 18 (cf. Mign. t. 107, p. 396):

Quam ob rem non est spernenda haec quamuis gentilibus communis (metrica) ratio, sed quantum satis est perdiscenda, quia utique multi euangelici uiri insignes libros hac arte condiderunt et deo placere per id satagerunt, ut fuit Iuuencus, Sedulius, Arator, Alcimus, Clemens, Paulinus et Fortunatus et caeteri multi.[1])

Commendat Iuuencum Wandelbertus Prumiensis (cf. Duemmler l. c. II p. 575) u. 22:

Pollet Gregorius nitetque laude
Dictorum uolitat Iuuencus, illi
Coniunctis spatiis Arator haeret
Prudentique, deum canendo uiuis.

Praeter hos etiam alios horum temporum scriptores ut Candidum Fuldensem, Walahfridum Strabonem, Florum Lugdunensem, auctorem uitae Leudegarii, Engelmodum, Audradum Iuuenci uestigia pressisse testes sunt Duemmler et Traube, editores poetarum aeui Carolini; cf. praecipue t. II p. 2, 157, 262, 508 addenda et commentarios carminibus additos.

Smaragdus in epist. et euangelia (cf. Mign. t. 102, 72): Alii dicunt nepotes Balaam esse filii Beor, quia sectam eius secuti sunt. alii dicunt Persas fuisse, ut metro Canorius dicit:

Tum iubet et Perses celerem pertendere gressum (cf. I 241).

[1]) cf. etiam Ruodolfi annal. Fuld. ann. 844.

Eulogius Toletanus initio Memorialis SS. I (cf. Mign. 115, 741): Et sicut me indignum tanto opere fateor, ita quoque sui perfectione non solum erui culpis confido, uerumetiam poenis abstractus, praestantiorem gratiam interuentu eius apud Dominum inuenire spero: ut est illud philosophicum

Hoc opus hoc olim forsan me subtrahet igni (praef. 22).

Paschasius Radbertus abb. Corb. expositionis in Matthaeum lib. II, 2 (cf. Mign. 120, 127): Itaque quia Bethlehem, ubi Christus natus est, ad meridianam plagam ab Hierusalem sexto ferme milliario sita est, idcirco ab eadem parte regionis recte uenisse dicitur. Fuerunt namque isti ut ferunt, de terra Persarum, uelut Iuuencus noster canit

Tumque iubet Persas extendere gressus (cf. I 241),

specialiter tamen Euilat, ubi abundat aurum optimum, habitasse creduntur.

Ib. lib. XI, 24 (p. 814): Et licet fulgur uniuersa, quae sub caelo sunt, penetret ac perterreat, penetrabilior tamen dies illa erit ac terribilior, quae omnia caelorum mouebit arcana, et inferorum uniuersa penetrabit iura, nec non et mundi cuncta turbabit elementa. De quo Iuuencus presbyter mirum libri sui principium dedit: Quod

Inmortale nihil mundi — caeli (praef. 1—3).

Samson abbas Cordubensis apolog. I c. 8 (cf. Florez, Espan. sagr. XI 369): Quibus etiam uir eloquio nitidus et in poematibus clarus Iuuencus metrice euangelica uerba comprehendens ait

Et magnum clamans felix o femina salue
Felicem gestans uteri sinuamine foetum (cf. I 86. 87).

Et iterum

Interea Mariae sponso miracula mentem
Sollicitant manifesta uteri quia pondera uidit (I 133. 134).

Anastasius abbas in historia de uitis Rom. Pont. (cf. Mign. t. 128, 354): Eadem distincta phrasi castigate etiam in carmi-

nibus canunt patres et poetae christiani nascentis quidem et adorati a pastoribus solum praesepe memorantes; adorati uero a magis praesepe et cunes ... Iuuencus presbyter, lib. II u. 168

Hoc signum dicam, puerum quem cernere uultis
Iam licet implentem gracili praesepia uoce

et u. 176

Pastores propere ueniunt querumque iacentem
Praesepis gremio cernunt.

Ermenricus Elwangensis in epistola ad Grimaldum (cf. Duemmler, E. epist. ad Grimald. Hal. 1873 p. 10): Similiter producuntur in prosa ‚Hieremias, Ezechias, Sedechias, Sophonias ...' et sic omnia ex ‚ia' hebreo composita producuntur in penultimis sine metro, licet producta seu correpta inueniantur apud poetas. Correpta ut est illud apud Iuuencum

Zacharias uicibus cui templum cura tueri (I 3);

p. 20: Interim uero, ductor amando, quia tempora Augustorum nosti, sub quibus sapientia floruit, et ut leuius iter habeamus, dicito mihi, si inter illos audieras, unde quidam corripiant, quidam uero producant in penultimis uerba subiunctiua in prima et secunda persona pluralis numeri tempore preteritò perfecto et futuro eiusdem modi per omnes coniugationes. Ut cum ‚amauerim amauerimus amaueritis ... Nam apud Iuuencum et ceteros omnes pene poetas producta inueniuntur ut est illud

Ne canibus sanctum dederitis neue uelitis (I 664)

p. 20–21: Est enim poetica licentia taiis ut cum necesse fuerit de productis faciant correptas. Veluti Iuuencus Ebraica nomina in ‚ias' desinentia, quae in prosa producimus, ipse interdum corripit, interdum etiam et producit. Corripit enim uero ita

Quam bonus Hieremias diuino numine iussus (I 264).

Bonito diaconus in uita S. Theodori I 4 (cf. Acta SS. Febr. II 31)

Haec ubi dicta dedit teneris se miscuit auris (cf. I 42).

Iohannes Scotus De diuis. naturae II 17 (cf. Mign. 122, 550): Quid ergo mirum, si primordiales uisibilium rerum causae terrae inanis et uacuae uocabulo figurate insinuentur, prae nimia sui subtilitate ineffabilique intellectualis suae naturae simplicitate, priusquam in genera et formas sensibilesque numeros, in quibus ueluti quibusdam nebulis corporeis sensibus apparent, per generationem profluerent, quando praedicta uisibilis mundi spatia inania seu uacua non incongrue appellantur sicut ait quidam poetarum

Aera per uacuum saltu iaculabere corpus (I 388).

Ad Iuuenci exemplar Otfridus monachus et presbyter Weissenburgensis carmen suum, cui inscribunt ‚Krist', panxit, cf. eius epistolam ad Liutbertum episcopum Moguntinum anno 865 datam (cf. Jaffé, Monumenta Moguntina p. 328):

Petitioni quoque iungentes queremoniam, quod gentilium uates ut Vergilius Lucanus Ouidius caeterique quam plurimi, suorum facta decorarent lingua natiua, quorum iam uoluminum dictis fluctuare cognoscimus mundum, nostrae etiam sectae probatissimorum uirorum facta laudabant Iuuenci, Aratoris, Prudentii caeterorumque multorum, qui sua lingua dicta et miracula Christi decenter ornabant; nos uero, quamuis eadem fide eademque gratia instructi diuinorum uerborum splendorem clarissimum proferre propria lingua dicebant pigrescere.[1])

Saeculo decimo ineunte Iuuenci mentionem facit Remigius Autiss. de musica (ed. Mign. t. 132 p. 951): strongylus στρογγύλος uersus dicitur, in quo nulla pars orationis integra locum pedis obtinet, ut

Inmortale nihil mundi compage tenetur (praef. 1),

in hoc enim uersu nullus pes terminat partem orationis.

Hom. VII (ib. p. 900): Nam alii dicunt illos fuisse Chaldaeos, Chaldaei enim stellam pro Deo colebant et idcirco dixerunt, quod nuncupatiuus deus eorum ostenderit uerum Deum natum. Alii dicunt Persas fuisse propter illum Metrocarii[2]) uersum

Tunc iubet et Persas celerem protendere gressum (I 241).

[1]) cf. Marold, Germania, Jahrg. 1886, p. 119.

[2]) *alias* metro Canorii, *cf. supra* p. XVII.

Notkerus ille Balbulus in epistula, in qua de interpretibus diuinarum scripturarum agit c. 7 (cf. B. Pezius, Thesaurus Anecdotorum t. I, fol. 9; Fabricius, bibl. med. et inf. latinitatis t. V p. 313): Si uero etiam metra requisieris, non sunt tibi necessariae gentilium fabulae, sed habes in christianitate prudentissimum Prudentium . . . Alcuinus (Alcimus Fabricius) uero nomine Auitus licet historiam Geneseos quasi solam assumpserit, tamen omnia nostra dulcissimo carmine decantauit et pulcherrimum librum de uirginitate ad sororem suam descripsit, et alium de institutione mortalium (al. moralium), pro quo tu legisti Catonianum, sed quantocius facito tuum esse. Iuuencum et Sedulium Aratorem hymnosque Ambrosianos scio quia iam memoriae commendasti.

Minutam inde Iuuenci auctoritatem esse ex eo colligas, quod iam auctores pauci eum citant uel imitantur. In carminibus saeculi decimi locos nonnullos ex Iuuenco petitos notauit Duemmler, (cf. Lateinische Gedichte des IX. bis XI. Jahrh., Neues Archiv X p. 345) et E. Voigt ad ‚Ecbasin captiui'. Hugo de S. Victore, qui anno 1141 obiit, in erud. didasc. V 3 post Sedulium et Prudentium Iuuencum laudat (cf. Mign. t. 176 p. 786). Praeterea:

Christianus qui Druthmarus Corbei. monachus uulgo dicitur in expositione in Matth. (cf. Mign. 106, 1281): Fuerunt autem de genere Balaam isti tres reges: De tribus regnis fuerunt de terra Heuilath, ubi effoditur aurum optimum sicut dixit Moyses; et uicini Persis, unde dicit Iuuencus

Iuuat Persis pertendere gressum (cf. I 241).

Zacharias Chrysopolitanus episc. in unum ex quattuor praef. (cf. Mign. 186, 14): De figuris euangelistarum non aduersas, sed diuersas Patrum sententias ponemus ut lector eligat quod sibi potissimum uidebitur — Sedulius: Hoc Matthaeus agens — astro Iohannes. Aliter Iuuencus

Matthaeus instituit uirtutum tramite mores,
Et bene uiuendi iusto dedit ordine leges.
Marcus amat terras inter caelumque uolare,
Et uehemens aquila stricto secat omnia lapsu.

Lucas uberius describit proelia Christi
Iure sacer uitulus, qui moenia fatur auita.
Ioannes fremit ore leo similis rugienti,
Intonat aeternae pandens mysteria uitae. (cf. infra praef. I.)

Reprehendit eum cum aliis poetis christianis Sextus Amarcius sermonum libro III. u. 270 (cf. editionem Manitii p. XV):

Verum | Alchimus, Arator, Sedulius atque Iuuencus | Non bene tornatis opponunt regia uasis | Fercula.

Idem pluribus locis eum imitatus est.

In florilegio, quod in codice 227 s. XII monasterii sanctae Crucis, in codice 1095 s. XII monasterii Neoclaustroburgensis (cf. Wiener Studien IX p. 52), fortasse etiam in cod. Monacensi 6911 s. XIV legitur, uersus praefationis soli eique uariantes continentur (cf. Zeitschrift f. österr. Gymnas. 1881, S. 415). At florilegium cod. Sangall. 878 (cf. Rhein. Mus. 1885 p. 263) uersus I 502, 664 IV 682[1]) exhibet.

Vincentius Bellouacensis spec. doctr. V 65 (ed. Duac. II 441): Iuuencus libr. III

Felices puro qui caelum corde tuentur:
Visibilis Deus his per secula cuncta manebit (I 463 sq.).

V 79 (p. 448) Iuuencus libr. I

Felices humiles, pauper quos spiritus ambit,
Illos nam caeli regnum sublime receptat (I 454 sq.).

Roger Baco, compend. stud. p. 456 (ed. Brewer): Similiter apud poetas Christianos siue, ut melius dicam, auctores doctissimos, cuiusmodi sunt Sedulius et Prosper et Arator et Iuuencus et alii omnes quos approbat ecclesia et summi pontifices sicut patet in prologis horum librorum et Hieronymus et Beda et omnes antiqui sapientes. Iuuencus igitur, qui primus fuit et metrificauit Matthaeum euangelium, sic dicit

Officio amissamque leuant promissa loquelam (I 48).

Hic aufertur ultima syllaba scilicet ut *officiomissam* et caetera: nec potest plus auferri sine falsitate uersus.

---

[1]) *cum lectione uaria:* uerbis *pro* signis.

ib. p. 460: Et nomisma breuiatur in prima syllaba et nummus longatur iu prima syllaba ut differentia maior appareat inter illa ut habentur a Iuuenco in tertio libro super Matthaeum, ubi dicit sic

Inspicite in nummum sculptique nomismatis aera (IV 10).

ib. p. 477: Barabbas siquidem nomen Latinis in euangelio habet mediam productam, de cuius accentu credendum est Iuuenco et Sedulio auctoribus certis et dignis. Iuuencus dicit

Pilatus donat plebi, legique Barabban (IV 624).

Litteris renatis qualis quantusque Iuuencus ab auctoribus habitus sit, ex testimoniis quamquam paucis conicias quae Erhardus Reusch in praefatione editionis suae, Areualus in prolegomenis capite IV., Gebser, De Caii Vettii Aquilini Iuuenci presbyteri Hispani uita et scriptis p. 13 s. congesserunt. In bibliothecis monasteriorum et antiquissorum et per aeuum medium celeberrimorum Iuuenci opus adseruatum et lectitatum esse, bibliothecarum catalogis, quas Gustauus Bekker (Bonnae 1885) collegit multas, satis probatur. Opus Iuuenci coniunctum fuit plerumque cum aliis poetis christianis praecipue Sedulii carmine Paschali: cf. e. g. catalogum Bobbiense s. x, in qua libri a Dungalo ‚praecipuo Scotorum' beatissimo Columbano oblati continentur (cf. Murator. Antiqq. Ital. med. aeui tom. III p. 818 s., Bekker l. c. p. 70): ‚498 Librum Fortunati unum, in quo est Paulinus, Arator, Iuuencus et Cato.' Ibidem ‚breue de libris Theodori presbyteri: 586 Sedulii Iuuencii et Prosperi ac Prudentii et aliorum uersificatorum liber unus'. Atque uetus Cluniacensis bibliothecae catalogus (cf. Delisle, Le cabinet des manuscrits p. II 459 s.) habet haec: ‚524 Volumen in quo continetur Arator, idem Fortunatus ut supra, Porphyrius, Iuuencus, Sedulius, Auiti episcopus . . . 526 Volumen in quo continentur Iuuencus, Sedulius, Arator, Prosper, quoddam metrum Tertulliani, Cato, Auianus, quedam diuerse collectiones uersuum diuersorum actorum, libri Archini episcopi, ars Isidori de grammatica et de disciplinis aliarum artium.' Ex libris manuscriptis multi nostrum saeculum tulerunt. Horum anti-

quissimi et optimi ad textum Iuuenci integrum restituendum sunt selecti. Enumerantur etiam alii quamquam auctoritate minore.

C Antiquissimus atque praestantissimus est Codex Collegii corporis Christi Cantabrigiensis 304 s. VII, quem in usum meum A. Swoboda accurate contulit. Descripsit codicem rei palaeographicae uir peritissimus H. Bradshaw in libello a Zangemeistero a. 1877 confecto: Bericht über die im Auftrage der Kirchenvätercommission unternommene Durchforschung der Bibliotheken Englands p. 71 (uel p. 552 s. Sitzungsber. der kais. Akademie der Wissensch. in Wien, Bd. 84) his quidem uerbis: Ms 304 in uncial lettres probably of the VIIth century consisting of three separate preliminary leaves, followed by 14 4-sheet quires, numbered in the centre of the lower margin of the last page of each quire. There was probably a 15th quire of 2 sheets, now lost ath the end of the volume. The pages contain 21 lines in the 1st, 13th and 14th quires, and 20 lines through the rest of the volume. The measurement is 10 inches by 6 $^3/_4$ or 7 inches in breadth. The text is written continiously (not in verses), with punctuation at the end of each verse, and a larger and blacker letter at the beginning of each verse.

The three preliminary leaves are ornamentally written in large capitals (11 lines to a page), within borders, the first and last pages being enclosed in an arch, the rest within rectangular borders. They contain the verses known in connexion with St. Isidore and his Library ‚Sunt hic plura sacra' etc., but differing from those in the editions both in order and matter and containing only the Bible, Origines, Hilarius, Augustinus, Theodosius, ending up with ‚ecce Iuuencus adest tibi' (cf. supra p. IX) and on the opposite page the text of Iuuencus begins without any rubric, the first preface being written in the same fancy capitals as the verses of St. Isidore thus (4^a): *Mattheus*[1]) *instituit* . . . the first preface ends (4^b) *Iohannis*

[1]) Hos uersus Iuuenci non esse pluribus causis potest demonstrari. Atque primum quidem premendum est uersus in codicibus solis CC_2MpPT V_1BH inueniri, in reliquis desiderari. Antecedit in codd. Mp et T carmen

fremit — misteria uitae caluetii :⁞⁞ *aquilini* :⁞: *siue iuuenci* so far in large fancy capitals, then immediately in ordinary uncials: *Immortale nihil—roma,* then [illegible] f 5ᵇ *canentis, Dulcis iordanes ut xp̃o digna loquamur:* ~ [illegible]*x fuit* — leaf 36ᵃ *tetigit seruator ihs. sana ministerium praebebat femina mensis:* ~ ~ then at once in larger capitals: *sapientissimi uiri Iuuenci : xp̃iani : euangeliorum liber primus : explicit caluetii* ~ *aquilini* ~ *Inde philippus ait* ››› these last words are in red but in ordinary uncials, over leaf (36ᵇ) it proceeds: *cernes dubitare quiesce et proprios huc saepe greges ad pocula duxit. Progrediens uide nă oculis tueri licebit ad hoc seruator talia dicta detulit. Iamque dies* — the 2nd book ends, and the 3rd begins thus (67ᵃ): *turbasque reliquit.* Explt Incpt liber tertius *(in red) Fuderat* — the 3rd book ends, and the 4th book begins (93ᵇ): *hominum selętio fiet:* Euangeliorum liber tertius explct *(in red)* Icpt eiusdem liber . . *(in black)* quartus ſ feliciter ſ *(in red). Talia* — The ms. breaks off book IV, verse 733, thus (115ᵇ) *nunc meminisse decet q̃m planus ille solebat.* The remaining lines, here wanting, would occupy nearly 3 leaves of the next quire, which probably consisted of four leaves only. There is no trace in the volume of the Library to which it belonged before the Reformation; the only entry which seems to have given this information on the first page, has been carefully erased.

---

de canonibus Eusebianis quod Laurentius Scottus s. VII composuisse dicitur (cf. Duemmler l. c. I p. 164). Idem uersus post finem carminis Iuuenciani leguntur in cod. Mus. Brit. 19723 s. X et in cod. Sangall. 197 s. X. In codice C uersus ante inscriptionem Iuuenci leguntur, cum sub Damasi papae nomine tradantur in codice Cantabrigiensi (C_2) hac inscriptione: Incipit prologus *(sic)* damassi Mattheus *etc.* Atque Damaso adscribi uersus illos historiae ecclesiasticae scientes minime mirentur. Accedit quod euangelistae non usitato ordine se excipiunt qui est: Mattheus Iohannes Lucas Marcus. Si nomina Marci et Iohannis transposueris, ordinem uerum restitueris. Denique recte iam Maroldus adnotauit, contra morem Iuuenci in hoc carmine nomen Mattheum bisyllabum et nomen Iohannis tribus syllabis et i consonanti pronuntiandum esse. Versus similes, quos hodie memoriales dicere solemus, aeuo Carolino usitatissimos fuisse, ex Duemmleri editione carminum aeui Carolini satis superque apparet.

Maroldo teste (prol. edit. p. VIII) in margine superiore folii 75ᵛ nomen Engelbergae litteris anglosaxonicis adpictum est. Sed quis fuerit illa Engelberga non constat.

Quod ad rem orthographicam codicis attinet, non rara est permutatio uocalium e et *ae*, *e* (*ae*) et *i*, *i* et *y*, *a* et *u* (cf. I 85 *flumine* pro *flamine* I 584 *custis* pro *castis*), rara consonantium *u* et *b* (cf. III 183 *uidentes* pro *bidentes*), *i* et *f* (cf. I 58 *futura* pro *iutura*), *d* et *t* (cf. passim *adque* pro *atque*), *g* et *qu* (cf. praef. 13 *aequora* pro *aequora*, II 147 *ligorem* pro *liquorem*), *h* et *n* (cf. II 56 *hos* pro *nos*), *l* et *r* (cf. II 2 *fuluam* pro *furuam*); *s* finalis saepe omittitur (cf. I 36 *suo⟨s⟩ uultu⟨s⟩*, I 268 *ferita*, 365 *patri*, II 296 *illi*, III 493 *laeti*), superflue additur (cf. IV 127 *uteri(s)*, simili modo *m*, *r*, *t* (cf. II 36 *fiducia(m)*, 261 *unda(m)*, III 265 *curru(m)*, . . *uetere* pro *uertere* I 484, *resipisse* pro *resipissem* II 72), *h* initio uerborum omittitur (cf. I 615 *orrida*, at II 134 *habire⟨h⟩*, saepissime superflue additur in uerbo *aut*, sed recte seruatur in nomine *Istrahelita* (cf. indicem).

Praepositiones cum uerbo saepe non coalescunt, id quod etiam in textibus quos uulgo dicunt antehieronymianos deprehenditur (cf. Linke, Studien zur Itala, Breslau 1889, p. 26 s.): *ad* non mutatur ante *g*, *l*, *p*; ante *f*, *m*, *n*, *s* semper fere, raro ante *c*, semper mutatur ante *r* et *t*; *con* raro coalescit cum consequente *l*, saepius cum *p*, semper fere cum *m* et *r*; *in* semper seruatur ante *l* et *r*, raro ante *m* et *p*; *ob* ubique fere adsimulatur; *sub* manet integrum ante *r* et plerumque ante *m*, coalescit saepe cum sequente *c*, *g*, *p*.

Archetypi scripturas discrepantes uel totos uersus margini adscriptos, hos quidem interdum uirgulis inclusos, librarius diligenter seruauit ita ut haec omnia uno tenore coniungeret. Correcturas expertus est codex uarias a manu eiusdem fere aetatis; nonnulla tam librarius emendasse uidetur Maroldo teste, qui codicem inspexit, manus tertia litteris minusculis anglosaxonicis saeculi circiter noni singula quaedam mutauit.

Octaui saeculi est codex Musei Britannici 15 A XVI signatus B et litteris minusculis nitidissime scriptus. Descriptus est ab eodem Langemeistero l. c. p. 513 his quidem uerbis: membranaceus

84 foliorum formae octauae continet f. 1—59 Iuuenci euangelicae historiae poematum libros IV *Immortale nihil* — f. 60—73 aenigmata Althelmi grammatici (cf. Berichte der sächsischen Gesellschaft der Wissensch. 1877, p. 22) — f. 74ᵛ. post u. 809 legitur benedictio quaedam regalis a manu alia scripta: *Christus rex regum ex aeuo qui regnat in aeuum.* etc. — SCOLICA GLOSARVM. *Apocriphus · ḡ · latinae dicitur decretalis. Quo nomine censetur liber — Ypoteseon · i · informationum · ł · institutionum · Ypopostomos · i · ęǫs* ‖ · fol. 74ᵛ—83ʳ s. IX. Librum quondam Cantuarensem fuisse, in folio 1ª manu circiter saec. XIV scriptum legitur. Versus quidem sunt disiuncti, sed uoces nonnumquam inter se cohaerent. Praepositiones cum litteris consequentibus rarius quam in C coalescunt. Codicem in meum usum A. Swoboda denuo contulit.

Eiusdem aetatis est codex lat. Monacensis 6402 (olim Frisingensis 202) formae oblongae foliorum 63. Descripsit codicem Aretinus in libro illo ‚Beyträge' etc. VII 243 (cf. etiam catalogum codicum Latinorum bibl. regiae Monacensis I 3 p. 104 s.). In folio primo a recentiore manu scriptum legitur: *iste lib̄ ē scē marie 7 scī corbī frisiğ.* Scriptus est codex litteris minusculis a librariis tribus ut uidetur, quorum primus nonnunquam uarias lectiones iuxta posuit (cf. I 254 *laetantes aƚ latentes*). Duorum correctorum manus discernuntur, qui uel menda sanabant uel lectiones discrepantes adponebant; praeterea glossae et latinae et germanicae [1]) leguntur. Usitatissima est geminatio litterae *s* et permutatio litterarum *m* et *n*. Folia quaternionis VIII. (53—63) erosa et lacerata sunt, desinit codex in uersum IV 790. M

Eiusdem saeculi est etiam codex Augiensis (nunc Karoliruhensis) 112 f. 115 formae quadratae, qui nunc primum ad crisin Iuuencianam accitur. Continet f. 1 DE GRAMMATICA. *Grāmatica est scientia recte loquendi et origo et fundamentum liberalium litterarum. haec disciplinis* (sic) *post litteras communes inuenta est . . .* (cf. Hagen, Anecdota Heluetica p. XXX Isidori grammatica). Sequitur capitulum DE LITTERAS LA- A

[1]) De quibus cf. Sievers et Steinmeyer ‚Die althochdeutschen Glossen I'.

TINIS. *Latinas litteras carmentis nimpha prima italis tradidit. carmentis autem dicta* etc. (cf. Isidori Etym. I cap. 4) *Litterae latine cum XXIII sint, Varro X&IIII×× dicit esse ceteras superfluas putat. haec est diffinitio litterarum. Littera est pars minima uocis articulatae, a qua incipit et in qua resoluitur. uox dicitur quidquid sonare potest* etc. — desinit in: *zaboli neque hircus in me conualiscere ur̃s intercessiones p̄bentescolamine* (sic) *largiente deo* (fol. 13[a]). fol. 13[b] Iuuencus incipit sine inscriptione: *Fuderat in terras* (= III 1) — f. 31[a] EXPLICIT EUANGELIORṼ LIBROS (sic) III · INCIPIT EIVSDẼ LIBER IIII. AM̃ — desinit in uerbum *fatemur* (IV 389). f. 31[b] initium cuiusdam legis *‚si quis incurte ducis pugnam commiserit et ibi clamor orta fuerit et concursio populi facta fuerit per eius commissum quidquid ibi factum fuerit per concursum eius qualiscumque homo neglexerit et aliquid contra legem fecerit tripl̃ conp̃ illi añ per cuius uocem ł opere haec contentio orta fuit LX sol in publico conp̃;* — f. 32[a] de Lazaro narratur: AÑ *homo quidam erat dives* — f. 33[a] INCIPIT P̄FATIO *Domine sc̃ae sorori florentine Isidorus quaedam quae diuersis temporibus in ueteris testamenti libris* — f. 46 *cleros et clericus hinc* (= Etym. VII c. 12). f. 51 IN NOMINE DEI SVMMI INCIPIVNT OCTO PARTES ORATIONIS DONATI GRAMMATICI VRBIS ROME — f. 109[b] *ut euandre pro euander et timbre pro timber* — sequitur DE MAGIS ET NIGROMANTIIS *magi sunt qui uulgo malifici* etc. (cf. Etym. VIII 9, 9) — f. 110[b] DE PONDERIBVS METALLORVM ET NOMINIBVS EORVM (cf. Etym. XVI 25, 1) *Ponderum et mensurarum iubat cognoscere modum* — f. 111[b] *peta kanza · duo sorores · dancolf · pater · peroni · pero · pater · crimolti · marcolf · pater escribi ruadhielm filius escribi vvelafrid filius ruadhielmmi adalgund mater* — f. 115[b] *coram frequentia sororum dei* et in tegula legitur *hugeprhet bonus homo qm̃quis in nubibus equabitur* INCIPIT LEX ALA *mannorum q: tẽ.* Codex foliis 115 constat, ex quibus 35 sunt rescripta. Atque ex iis, quae Iuuencum continet, sunt rescripta f. 14—21, 22[a], 25—31, in quibus missa Gregoriana prius legebatur (cf. Mone, Lateinische und griechische Messen, p. 145).

Rasuras multas codex est expertus et a librariis Gregoriani textus et a librario carminis Iuuenci, ut nonnumquam aegre discernatur utra utrius sit. Correxit Iuuenci textum fortasse is qui codicem scripsit, sed ita ut colore uario scilicet uiridi uteretur. Correcturas nota *m. 2* distinxi.

Iam ad codices saeculi noni describendos accedamus, sunt uero hi:

Codex Karoliruhensis 217, olim Augiensis, formae quadratae s. IX ineunte scriptus continet f. 1—39 Iuuenci carmen his quidem inscriptionibus: HAEC HIC SVNT EVANGELIA QA* (T *eras.*)TVOR VERSIBVS G. VETTI IVVENCI V̄C̄ PRESBITERI — G. VETTI IVVENCI PRESBITERI LIBER PRIMVS EXPL̄ · INCIPIT SECVNDŌ — G. VETTI SIVE IVVENCI VC PRĒSB LIBER · II · EXPL̄Ī · INCIPIT · III · — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI · VC · PRĒSB LIBER · IIII · INCIPIT — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI PR̄B̄I EVANGELIORVM LIBER IIII · EXPLICIT. Sequitur Sedulii carmen (cf. editionis meae praef. p. XI), f. 44 post praefationem illam ad Sedulii uitam pertinentem sequuntur ea quae in Hieronymo de Iuuenco leguntur (cf. supra p. VI). f. 68 Iuuenci carmen iterum legitur atque ita, ut Iuuencum excipiant modo uersus Sedulii modo uersus Probae. Inscriptiones eaedem fere sunt quae in parte priore HIC HIC SVNT EVANGELIA · IIII · VERSIBVS G. VETTI AQVILINI IVVENCI V̄C̄ PR̄I — IVVENC^{V}S NOBILISSIMI etc. — PRINCIPE VT HIERONIM' PR̄B̄T DE EO SCRIPSIT — G. VETTI IVVENCI PR̄B̄I EVANGELIORVM LIBER · I · EXPL̄ · INCIPIT LIBER · II · — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI · VC · PRESBITERI EVANGELIROV LIBER · II · EXPL̄ · INCIP̄ III · — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI..... EVANGELIORV̄ LIB̄ · III · EXPL̄ · INCIPIT LIBER QVARTVS -- G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI PR̄B̄I EVANGELIORVM LIBER IIII · EXPLICIT FELICITER AMEN. Manus secunda praeter primam multa correxit, item tertia, quae glossas et latinas et germanicas adiecit. K_1 K_2

Codex Laudunensis 101. B. 2. 17 membr. 4° m. foliorum 60. Continet Iuuenciani carminis I u. 180—IV 51, IV 180—801, sequitur subscriptio: FINIVNT QVATTVOR LIBRI IVVENCI L

INCIPIT VERSVS EIVSDEM, deinde post u. 803—813 legitur (f. 48): FINIVNT VERSVS IVVENCI DE IIII^{or} EPIGRAMMATA PROSPERI EVANGELIORVM VIRI ERVDITISSIMI EXAMETRO ET PENTAMETRO DEGESTA OPVSCVLIS SCI AVGVSTINI DEFLORATA INCIPIVN^{T} (T *a m. 2*) I. DE SIMILITVDINE VERSVVM FLORIBVS. In margine folii 5^{a} manus 2 adnotauit: *Rodulf me fecit.* Praeterea capitulorum inscriptiones et in margine et inter uersus leguntur. Correctus est liber a librario et a nescio quo lectore. Margines foliorum complurium umore ualde sunt deprauati (cf. catalogue des bibl. des départ. I p. 91).

Mp Codex Montepessulanus 362 (ex libris oratorii collegii Trecensis) membranaceus formae quadratae fol. 267. Descripsi codicem in prolegomenis ad Sedulium p. XIV. Continet a f. 39^{a}—93^{b} Iuuenci carmen cum uersibus illis *Matheus instituit uirtutum tramite mores,* qui post uersus in honorem Sedulii factos (cf. meam editionem p. 307) sine inscriptione litteris euanidis scripti leguntur. Sequitur f. 39^{b} INCIPIT PROLOGVS IVVENCI PRĒSBI, quem excipiunt f. 40^{a} Hieronymi uerba litteris maiusculis scripta: EXPLICIT PROLOGVS IVVENCVS NOBILISSĪ — PRINCIPE VT HIERONIMVS PRBT DE EODEM SCRIBIT. — f. 40^{b} REX FVIT HERODES etc. (I u. 1) — f. 93^{b} EXPLICIT LIBER IIII· EVANGELIORVM VERSIBVS GAI VECTI AQVLINI^{I} IVVENCI PRBĪ. Inscriptiones capitulorum sunt rarae. Correcturas manus secundae, quae etiam lectiones uarias adiecit, nota *m. 2* significaui; glossas ubique fere neglexi.

P Codex Parisinus latinus 9347 olim Remensis formae maximae foliis 135 Sedulium Iuuencum Prosperum Sammonicum Venantium Fortunatum carmina quaedam adespota continet (cf. proleg. ad Sedulium, F. Leonem in editione Fortunati p. VII, Schenkel. in edit. Ausonii). f. 18^{a} sine inscriptione carmen Iuuenci uersibus illis incipit: *Matheus instituit uirtutum tramite mores* etc. sequitur INCIPIT PROLOGUS *immortale nihil* etc. — f. 39 EXPLICIT LIBER QVARTVS IVVENCI PRSBI DEO

GRATIAS. Correcturae manus secundae uario atramento sunt scriptae. Codicem in meum usum contulit C. Wotke.

Codex Turicensis C 68 f. 127 Iuuencum et Sedulium T praecipue continet (cf. Proleg. ad Sedulium p. XII et Studia Vindob. 1880, p. 81 s.). Atque f. 2ᵇ post canonem euangeliorum rhythmice compositum leguntur uersus illi: *Matheus institut* etc. Sequitur inscriptio uncialibus rubris scripta (3ᵃ): *haec hic* SVNT *euangelia* IIII VERSIBVS G. VETTI AQVILINI IVVENCI VC · PRESBITERI INMORTALE NIHIL etc. — EXPLICIT PREFAT — G. VETTI IVVENCI PRBI EVANGELIORVM LIBER · I · EXPL · INCIPIT LIB · II · — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI · VC · PRESBITERI EVANGELIORV LIB II · EXPL · INCIPIT LIBER TERTIVS — G. VETTI AQVILINI · VC · SIVE IVVENCI PRESBITERI EVANGELIORV LIBER III · EXPLICIT · INCIPIT LIB · IIII · — finit in uerba EXPLIC · EVANGELIORVM LIB · IIII · G. VETTI AQVLINI SIVE IVVENCI · VC · *prbi.* Correcturas codex satis multas expertus est, quas quantum potui in notis distinxi. In Germania codicem esse scriptum glossae etiam theutonicae, quae hic illic legun-
ruozant
tur, satis demonstrant, cf. f. 21ᵇ u. II 60 *subigant.*

Eiusdem saeculi est etiam codex Cantabrigiensis (= C_2 uel Cant.) bibliothecae uniuersitatis Ff IV 42 n. 1285, qui Maroldo teste (cf. prol. p. XIV) ex apographo codicis M descriptus est (cf. Zangemeister. l. c. p. 548 s.). f. 2ᵃ haec inscriptio legitur: *Incipit prolologus damassi Mattheus instituit uirtutum transite mores* etc. — *f. 55ᵃ Expliciunt quattuor euangelia a iuuenco presbytero pene aduerbum translata. Deo gratias ago.*

Eodem saeculo sunt scripti codex Audomaropolitanus 266 membr. 40 olim sci Bertini (cf. catalogue des départ. III p. 134) et codex Albiensis 99 membr. 4° (cf. catalogue des départ. I p. 498), ex quibus Maroldus in editione lectiones quasdam diuulgauit.

Saeculo nono uel decimo scripti sunt: codex Bernensis 534 B membr. 4° foliorum 87, qui quondam inter libros Bongarsii fuit. f. 1ᵇ INCIPIT LIBER IVVENCI PRESBITERI QVEM DE CONTEXTV QVATTVOR EVANGELIORVM PER METRVM

SCRIPSIT *Matheus instituit* etc. — INCIP̄ P̄FATIO IVVENCI. *Inmortale nihil* — EXPLICIT PROLOGVS · INCP̄ IVVENCI LIB̄ PRIMVS DE NATIVITATE S̄C̄I IOHANNIS — EXPLIC̄ LIBER PRIMVS VEC̄T̄ AQVILINI SIVE IVVENCI VERSVS EVANGELIORVM · INCIP̄ LIBER SECVNDVS EIVSDEM — EXPLICIT LIBER II · INCIPIT LIBER TERTIVS IVVENCI — EXPLICIT LIBER TERTIVS · INCIPIT LIBER QVARTVS — f. 87^{b} EXPLICIT LIBER IVVENCI. Alia manu scriptae leguntur hae fere glossae: *Solibus prenomis ignicomus phebus iubar* (cf. III 1) *micans paulatim ab humanis subduceret obtutibus — in cenobio* ARKOC *habetur hugo inclitus dux francorum in regno* . . . quibus paginae 35^{b} pars reliqua expletur. In marginibus et inter uersus uariae adiectae sunt glossae a manibus duabus, quarum altera pinguiore atramento est usa. In adnotatione critica significationem *m.* 2 adhibebam.

Bb Codex Ambrosianus C 74 sup. quondam liber Sancti Columbani de Bobio formae oblongae foliis 140 continet Venantium Fortunatum Aratorem Paulini Nolani natales Paulini Petricordiae de uita s. Martini fragmentum Prosperum Iuuencum disticha Catonis Theodulphi carmen ad iudices Isidori uersus (cf. Leo in edit. carm. Ven. Fortunati p. VI; E. Duemmler, Poetae lat. aeui Carolini II p. 441). Fol. 118^{r} inscriptio legitur haec: HEC HIC SVNT EVANGELIA IN VERSIBVS G. VETTI AQVILINI IVVENCI VC PRESBITERI — EXPLICIT PREFATIO — G. VETTI IVVENCI PRESBITERI EVANGELIORVM LIBER PRIMVS EXPLIC̀ · INCIPIT LIBER SECVNDVS — G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI VC PRESBITERI EVANGELIORVM LIB̄ SEC̄D̄ EXPL̀ · INCIPIT TERTIVS — similis est inscriptio libri III. et IV.: G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI PRB̄I EVANGELIORVM LIBER IIII EXPLICIT FELICITER AMEN AM̄ AMEN. Capitula indicantur nonnisi littera K+ in margine addita; correcturas nota *m.* 2 indicaui. Codicem in meum usum contulit C. Wotke.

V_1 Codex Vaticanus Reginensis 333 membranaceus formae quadratae saec. IX uel X scriptus (cf. Areuali prol. 2, 48; Reifferscheidii Bibl. Lat. Ital. I p. 382, Maroldi prol. p. XII) foliis 163

Iuuenci et Sedulii carmina continet. Atque f. 1 legitur: *Incip̄ praefatio iuuenci presbiteri Matheus instituit* etc. — *item praefatio Inmortale nihil* — f. 26ᵇ *Explicit liber primus, incipit secundus* — f. 101ᵇ *Per dn̄m lucis x̄pm qui in secula regnat. finit. Explicit liber IIII euangeliorum uersibus Gai uetti aquilini iuuenti presbiteri.* Inter uersus glossae leguntur. Lectiones huius atque sequentis libri ex Areuali et Maroldi commentariis recepi.

Codex Vaticanus Ottobianus membranaceus formae octauae V_2
s. IX uel X scriptus (cf. Areuali prol. p. 48, Reiffersch. B. L. I. p. 594, Maroldi prol. p. XIII) foliis 85 Sedulium et Iuuencum continet. f. 36ᵇ legitur: *Incipit praefatio iuuenci presbiteri Inmortale nihil* etc. — *Explicit praefatio* f. 37 *Iuuencus nobilissimi generis — principe ut hieronim' prb̄t de eo scripsit Rex fuit* — f. 49 *explicit liber primus. Incipit liber secundus* .... f. 65ᵇ *in uertice sedes* (= III 543) sequitur f. 67 *ad potiora prudens transibit strata thororum* (= III 621) — f. 81 finit *Explicit liber · IIII · euangeliorum uersibus gai · uetti · Aquilini · iuuenci · presbiteri.*

Codex bibliothecae nationalis Matritensis (Matr.) caseu 14 no. 22 membranaceus s. IX uel X accurate est descriptus a Traube, Poetae aeui Carol. III p. 125, ab Hartelio, Bibliotheca patrum latinorum Hispaniensis I p. 284 s., a Partsch, Proleg. ad Corippum p. L. f. 81ᵇ Iuuenci carmen incipit. Cum quaternio decimus quartus exciderit, uersum I 617 uersus II 227 excipit. Post uersum IV 802 legitur: *Explicit liber IIII. Iuuenci.* Item ipsius sequuntur u. 803—812. Lectiones nonnullas ex Maroldi editione recepi.

Saeculo undecimo scripti sunt:

Codex Helmstadiensis 553 membranaceus 4° foliorum 138, H
quem accurate descripsit O. Korn: Die Handschriften der historia euangelica des Iuuencus in Danzig, Rom und Wolfenbüttel (Leipzig, 1870). Continet f. 1—55 Caroli Magni uitam poetae Saxonis, 55—72 passionem s̄ci Adalberti, f. 73—138 Iuuenci carmen. Liber quondam monasterii Lamspring fuit, nam f. 1 legitur: *lib' s̄ avriani ī lamespnge.* Lectiones ex Kornii libello supra citato excussi.

Codex Harleianus 3093 membr. in quarto scriptus f. 1—19 Hl
Iuuencum continet. Inter uersus priorum foliorum glossae le-

guntur. Inscriptio haec est: *Incipit praefatio in libro Iuuenci.* Post praefationem Hieronymi uerba leguntur: *Iuuencus nobilissimi* etc. — *principe ut hieronim' prb̃r de eo scripsit;* subscriptio f. 19: *Explicit Liber quatuor euangeliorum uersibus Gai Vetti Aquilini Iuuenci presbiteri.* Codicem in meum usum contulit A. Swoboda.

N Saeculo duodecimo scriptus est codex Neoclaustroburgensis 1243, quem unicum in monasteriis Austriacis inueni. Foliis 1—75[b] continet inscriptione omissa Iuuenci carmen, uersus IV 685—745 desiderantur. Post uersum 813 legitur carmen Alcuinianum *Pontificalis apex—superna petit* (cf. Duemmler, Poetae aeui Carol. I 206). Hos uersus excipit ueteris bibliothecae catalogus, in qua inter poetas christianos etiam Iuuencus memoratur (cf. Zeibig, Bibliothek des Stiftes Klosterneuburg, Arch. f. österr. Geschichte, Bd. V). Correcturae manus secundae atramento uario distinctae sunt.

G Neque lectiones codicis Gedanensis XVII A 9. 66 saeculo XIII. scripti prorsus neglexi, quamquam eae ad carmen Iuuencianum emendandum non multum ualent. Descripsit codicem O. Korn l. c. p. 2 s.

Praeter libros, quos adhuc enumeraui, innotuerunt mihi alii, quos tamen aut adire non potui aut non dignos putaui, quos respicerem, cum ad rem criticam nihil fere proficerent. sunt fere hi:[1])

Codex Ambianus 404 (olim Corbeiensis) s. X (cf. Marold. l. c. p. XVI), codex Barlouianus Oxoniae 25 membr. 4° s. XI (cf. Marold. l. c. p. XV), codex Bodleianus 527 membr. 8° s. XIII (cf. Marold. l. c. p. XV), codex Bruxellensis 8860—8867 s. X (cf. Duemmler, Die handschriftliche Ueberlieferung der lat. Dichtungen aus der Zeit der Karolinger I p. 157), codex Cantabrigiensis (= C_3) bibl. uniuersitatis Gg. V 35 (no. 1567) membr. 4° s. XI (cf. Zangemeister l. c. p. 68), codex Caroliuillensis[2]) 103 s. XIII (cf. catal. des dép. V, p. 595), co-

[1]) Vossianus lat. Q. 86 membr. s. IX nunc quidem decurtatus olim Sedulium et Iuuencum continuit cf. Peiper, Proleg. ad Alc. Auit. p. LXVI.

[2]) Adnotat auctor catalogi: A la suite du poème de Iuuencus sont ces vers écrits d'une main plus moderne:

dex Gratianopol. 32 (cf. Haenelii catal.), codex Cassinensis 326 s. XI—XII membr. 8 (Reifferscheid, Bibl. patr. lat. It. II, p. 414) f. 1 legitur: *Incipiunt uersus Iuuenci presbiteri or de IIII euangeliis Matheus instituit* etc. — f. 77 *euangeliorum libri quattuor explicant.* Codex Gudianus 191 membr. 4° s. X (cf. Marold. praef. p. XV), codex Mediomontanus 707 s. X (cf. Haenelii catalogum), codex Metensis 519 membr. 4° min. s. XI (cf. cat. des bibl. des dép. V p. 193), codex Monacensis 19453 (Teg. 1453) membr. s. XII, codex Monacensis 19454 (Teg. 1454) membr. 4° s. XI, incipit a uersu III 66 (cf. catalogum codd. manuscr. bibliothecae regiae Monacensis), codex Musei Britannici add. 19723 membr. 4° s. X. apographum codicis Turicensis est (cf. Marold. l. c. p. XIV), codex Parisinus 10307 s. X (auctore Delislio), codex Parisinus lat. 14758 olim S. Victoris 380, s. XIII (cf. Peiper, Prolegg. ad Alcimum Auitum p. LIX), codex Parisinus 18553 s. IX (auctore Delislio) continet Iuuenci uersus III 6 — IV 304, Sangallensis (= Sg) 197 membr. s. IX—X (cf. mea prolegom. ad Sedul. p. XVIII et Peiperum in ed. Auiti p. LXXI), codex Spinalensis 74 s. X (cf. catal. gén. III p. 430).

Codices recentissimi, quos iam Maroldus l. c. p. XVI collegit, sunt hi fere: codex Mediceus 1. plut. XXIII 15 s. XV et Mediceus 2 plut. XXVI 20 chart. s. XV—XVI, codex Musei Britannici addit. 19744 chart. a. 1467—1468, codex Parisinus lat. 8321 s. XV, codex Gandauensis[1]) 17 (463) membr. a. 1480—1505, codex bibl. collegii Romani chart. s. XV (cf. Areu. prol. 50), accedit codex Venetus S. Marci 138 cl. XII (cf. Steinmeyer und Sievers, Altdeutsche Glossen II, p. 351),

---

Illo in uirgineo generosa iuuenacla partu
Panniculo tenui inculto praesepe reclinans
Sic noua lex primum uestita est paupere textu
Eloquio donec amicire, Iuuence sacerdos,
Purpureo hanc tibi uelle fuit quod par fuit. Ergo
Nonnisi ueriloquis nugaces anteferamus
Vates, Vergilio iubeamus, cede Iuuenco.

[1]) Hunc codicem a Poelmanno in editione sua paranda (1537) collatum esse contendit Reuschius ad u. III 198, Areualus proll. 70.

codex Monac. 5934 a. 1522. Citantur praeterea a Iuuenci editoribus uel interpretibus, qui hodie desiderantur ut codex Barthii (cf. Barthii Aduers. LIX cap. 5), duo Colonienses, quos sub Ludouico Pio scriptos esse idem Barthius contendit (Aduers. XIII c. 19), codex Fuldensis (cf. Reuschii praef.), codex Mersburgicus, quem Fabricius in comm. Poetarum christianorum s. u. Debilis laudat. De quibus codicibus recentissimis conferendus est etiam Reuschius in prolegom. sub titulo: codices mss.

In magno editionum[1]) numero eas tantum respexi, ex quibus ad uerba Iuuenci siue emendanda siue explicanda aliquid redundare mihi uisum est. Atque omnium praestantissima no-
Poelm. minanda est editio Poelmanni uel Pulmanni, quae prodiit Basileae 1528, repetita autem est cum epistula dedicatoria ad Reinhardum Lorichium Hadamarium Marpurgi Nonis Iuliis anni 1537 (cf. Prol. in Sedulium p. XXV). Additae sunt huic editioni uariae lectiones in Iuuenci euangeliorum libris obseruatae per Theodorum Cranemburgensem, quas in notis criticis passim fere adnotaui ita, ut eas a lectionibus textus
Poelm. i. m. *Poelm. i. m.* distinguerem. Ad has lectiones referenda esse ui-
Fabr. dentur quae Georgius Fabricius in commentariis editioni, quae a. 1562 Basileae per Ioannem Oporinum prodiit, adnexis sub uerbo ‚Iuuencus' adnotat: Lectionis diuersitatem in Iuuen-

[1]) Recensum editionum proposuerunt Reuschius in praefatione, Arealus, Prolegg., cap. III, nro. 52—87, Gebser l. c. p. 46 s. Omnium antiquissima est, quae anno 1490 prodiit et hanc inscriptionem prae se fert: Iuuencus presbyter immensam euangelicae legis maiestatem heroicis uersibus concludens. Addenda est ad editiones ab Arealo memoratas haec Viennensis: Iuuenci poetae de euangelica historia libri IV Viennae Panoniae per Hieronymum Philoallum et Ioannem Singrenium expensis Iscohardi Alantse ciuis et bibliop. Viennensis 1511. Neque oblata occasione praetermittam iudicium illud de stilo Iuuenciano, quod in quodam exemplari editionis anno 1533 Lugduni publici iuris factae a manu fere coaeua scriptum legi: C. Iuuencus presbyter carminibus historiam clare commodeque expressit. Stilus eius nec tumidus est nec gentilia figmenta reddens, sed ubique facilis, aequalis et simplicitatem euangelicam spirans. Satis superque testatur se haud difficiles Musas habuisse dum in poetica narratione ueritati sacrae pressius haerens nunquam aut quicquam torquet aut digressionibus extra orbitam fertur.

cum Basileae impressum collegerat Theodorus Poelmannus ex editione ni fallor Rotomagensi aut ex manuscripto, quod cum ea editione consentit: id autem manuscriptum bibliothecae Gandauensis fuisse ipse postea adnotauit (cf. supra p. XXXV). Neque prorsus spreui Reuschii editionem, quae anno 1710 Francofurti et Lipsiae publici iuris est facta. At multo saepius nominabitur Areuali editio anni 1792, quae prioribus omnibus praestat nonnullis speciosis coniecturis exornata. Denique Maroldi editionem, quae Lipsiae in aedibus Teubneri a. 1886 prodiit et prima in libris manuscriptis antiquissimis innititur, hic illic citaui, ubi editor doctissimus coniecturas proposuit. Reusch. Marold.

Iuuenci codices quotquot examinaui ad unum exemplar redeunt, quod litteris anglosaxonicis saeculo ut uidetur septimo scriptum fuerat. Quod quidem praecipue ex elementis permutatis *u a, r s, r p, p f, m nt* euincas, cf. I 85 *flumine — flamine* I 584 *custis — castis* I 305 *arte — apte* I 396 *pellatia — fallacia* III 550 *fundum — fundunt*, *tum — tunc* plurimis locis. Neque sermonis uulgaris proprietates desunt, permutantur enim litterae *o* et *au* (*auras* pro *oras* I 106), uoces *e* et *is* (*celare* pro *celaris* I 739); litterae *m, r, s, t* superflue additae uel omissae sunt, cf. supra p. XXVI. Archetypus non solum uerba discrepantia, sed versus totos uel in margine adscriptos uel supra lineas positos habuisse uidetur, quae lectionum discrepantiae ita sunt comparatae ut aliae ad glossatoris manum, multo plures ad ipsum poetam, qui multo cum sudore uersus suos panxit, redire mihi quidem uideantur. Variant enim lectiones talibus locis, in quibus glossatori causa mutandi uel explicandi prorsus defuit. Velim conferas uersus a me stellula denotatos e. g.:

II 109 *Inde Philippus ait: ‚Cernes, dubitare quiesce‘*
109* *Progrediensque uide nam oculis tueri licebit*
II 252 *Olli Christus ait: ‚Laticis da, femina, potum‘*
252* *Illam deposcit potum sibi tradere Christus*
II 289 *Spiritus his ac plena fides erit et pater altus*
289* *Spiritus atque fides aderit simul et pater altus*
II 522 s. *Ad corpus remeans animae iam libera virtus,*

Pauperibusque suis non dedignata patescit
Fulgentis splendens adventus gloria nostri.
522* s. *Depositum repetens animae substantia corpus*
Omnibus et late non dedignata patescit
Lucifluis splendens aduentus gloria terris.
III 340 *Nec cuiquam praesens pandatur uisio uerbis*
340* *Horomatis huiusce expertes facite cunctos*[1])
III 611 *Et multos redimens pretioso sanguine seruat*
611* *Pro multisque animam pretioso sanguine ponit*
IV 30 *Legibus et iussis Domini mens dura resistit*
30* *Legibus et uirtute Dei mens decolor exit.*

Alii uersus uariandi uel augendi causa a legentibus additi esse uidentur uelut

I 645* *Naturale bonum terris commune placebit*
I 696* *Quapropter rerum molitio perspiciatur*
I 762* *Quae cupis extimplo obtineas poscens sapienter.*

Simili modo uoces singulae in archetypo iuxta positae fuisse uidentur, si quidem conferas lectiones discrepantes I 130 *Mariae — generis* 430 *fratres — geminos* 573 *pulchra — iusta* 593 *alma — ampla, reclaudat — patescat* 642 *fulgent — florent* 643 *labores — ligones* 652 *current — surgent* 679 *aethera — sidera* 728 *fixa — magna* 738 *lurida — liuida* II 5 *scelerata — furibunda* 11 *multisonum — ueliuolum* 18 *molimina — intentio* 21 *uoluntas — potestas* 49 *fortia — ferrea* 112 *maligna — nocendi* 120 *manifesta — terraeque* 353 *clausa — saeua* 415 *propere — maior* 464 *linquite — ponite* 519 *lurida — lucida* 576 *profanent — dimoveant* III 105 *attoniti — stupefacti* 106 *mente — uoce* . . .

C Harum lectionum duplicum plurimas seruauit codex C, cum ceteri unam alteramue praebeant. Idem codex locis non paucis lectionem genuinam solus exhibet ut I 105 *partum* 123 *qua* 141 *et uirgine* ubi *et* ad uocem *uirgine* premendam plurimum ualet, I 157 *durumque* 340 *mentem* 412 *longo* 439 *uerbis* 458 *magna* 479 *sic* 489 *digesto* (cf. I 4) 539 *domini* 703 *capient* II 40 *sibi et* 594 *redivivam tendito* 765 *coopertum*

[1]) cf. supra p. XIII.

III 48 *inmersum* 67 *matri* 268 *paruisse* 420 *secretum̃* 434 *si forte* 696 *dicta* IV 84 *uastanda* 178 *subita — hora* 248 *etiam* 448 *sic* 468 *labanter* 492 *sed tua iam ueniat* 577 *percontatum* 628 *ueris* 651 *tegmina.* Quae cum ita sint, codex antiquissimus C auctoritate reliquis praeferendus esse uidetur. Attamen non desunt loci, in quibus librarius, rei metricae non satis peritus, aperte a uero aberrauerit. Ad hos locos recte constituendos codicibus aliis quamquam aetate recentioribus utendum erat. Manus correctoris fere coaeui duplicis lectionis primum alterumue uerbum radendo delebat uel etiam lectiones deprauatas ex alio quodam manuscripto inferebat, menda nonnulla correxit.

Codices saeculi octaui RMA auctoritate multo minore sunt, RMA quamquam ad lectiones codicis C contra reliquos firmandos satis ualent cf. II 489 *animique* (*animaeque* rell.) II 560 *largitur* (*largitus* rell.) IV 119 *sancti* (*sanctae* rell.) I 739 ex lectione *caelare* (CRM) lectio quae genuina esse uidetur restitui potest; II 569 *monumenta* (CM) III 23 *doni* CR (*domini* rell.) III 26 *propago* CR (*propago est* rell.) III 705 *possunt* (*certum est* rell.) III 761 *simul discubuere* C, *discubuere simul* M — A cum C facit III 123 *mulcatur* 131 *mirumque* III 341 *nisi* (lectio praua) IV 82 *pinnarum* CMA. Concinunt hi libri in rebus quibusdam orthographicis cf. IV 588 *posterga* (CRM) II 275 *uiridicis* (CR) III 500 *summissus* (CR). III 586 *ignari* (pro *gnari* CM) I 323 *camellorum* a m. 1 in CM II 333 *praecibus* (CRM) III 390 *undissoni* (CM).

Ex his codicibus nullus ex altero pendet. Ab archetypo longius discedit A, qui quamquam plurimis scatet mendis, lectiones praebet speciosas et totos uersus reliquis additiciis fortasse iuxta ponendos cf. III 554 *his saneque tribus uestros sub iure iacebunt* III 664 *et verbum nostrum magna virtute pactum (= peractum)* IV 30 *pectora concertant crebris seiungeret aedis (= seiungere taedis)* IV 270 *qui coluere metant dignos pro tempore fructus* III 686, 734 IV 71 s.

E codicibus saeculi noni libros K_1 K_2 T in monasteriis olim K_1K_2T celeberrimis scriptos et adseruatos arcto uinculo inter se esse

coniunctos cum subscriptionibus similibus (cf. supra p. XXIX—XXXI, infra p. 49, 78, 111, 146) tum lectionibus concinentibus demonstratur cf. I 13 *tum plebs* 126 *praegredere* (etiam M) 442 *tabis* (C) 586 *precatio* 615 *tineaeue illos* (MBb) 694 om. (MBb) II 217 *inque desertis* 336 *ni* 390 *possit* (Bb) 542 *fini* 600 *decedens* (Bb) III 28 *labis* 100 *vigilium* (MA) 181 *resepere* 206 *remeantia* (CA) 224 *claudet* (M) 292 *saturavit* 499 *gazae stabat* 608 *prior* (M) 694 *se mihi putata* 245 *responsis* (Bb) 286 *horrendi* (A) 384 *repulsis* 456 *concedunt* 498 *nec* 583 *alis* 603 *viros* 608 *mitti—requirit* (C) 706 *de pondere* 707 *reuulsis* 710 *omnia uerbis* 756 *aeternaque in* (Bb) 804 *diuina*.

LMpP Etiam reliquos libros LMpP cognationem inter se habere, ex subscriptionibus (cf. p. 40) et locis concinentibus pluribus elucet: cf. I 16 *demissum rerum pater* 254 *latentes* 312 *uirtus* 350 *mundare* 392 *famuli* 634 *aereas* II 323 *expendere* 364 *ferrent* 365—367 in mg. add. 425 *uerba* 596 *possit* 648 *figet* 667 *terras* 698 *adsumpsit* 779 *germine* III 14 *fletusque* 106 *mente* 218 *plebe* 254 *caueri* 340* 419 *proprio* 459 *rura* 687 *dixissent si* 724 *praecepit* IV 75 *sordida* 241 *scirem* 247 *possim* 264 *dispectos* 563 *malis* 773 *hinc* etc. Ad lectiones uetustissimorum firmandas libri s. IX magno sunt usui ita ut spernendi non fuerint cf. e. g. I 204 *dignatur* 298 *discernit* 312 *uirtus* III 738 *praecipit* 601 *uulgum* 738 *ut* IV 567 *in malis* 573 *feris*.

codd. s. IX—X E codicibus quos saeculo IX uel X adscribunt, codex V_1 arcte cum Mp cohaeret, cf. e. g. I 23 *reuerti* 24 *suadebit* 29 *soboles* 270 *miserandus praesserat* II 192 *reuoluat* 444 *portare* 464 *linquite* III 201 *mirando* 753 *illis* 787 *sanctus*. Cum V_1 non raro V_2 facit uelut I 385 *fecit* 522 *est* om. 593 *ampla* 645* II 140 *illia* 500 *dulci* III 463 *perstat* 640 *in excelsis* 768 *tum* IV 36 *terram* (cum Sg) 478 *geste mania* 618 *uictus*. Cognatus est cum K_1K_2T codex Bb (cf. lectiones supra notatas), quem olim in monasterio Bobiensi fuisse iam diximus (cf. supra p. XXXII). B ex M haerere uidetur cf. I 114, 695, 704, 726 etc. Neque lectiones codicis Matr., qui cum L in subscriptione IV 812 facit, neglegendae erant, cum per se satis

notabiles nonnumquam ad textum recte constituendum multum ualeant. Huius aetatis codicum praestantissimus est V_1, qui et nonnullis locis unicus lectionem genuinam seruauit (cf. III 192) et saepissime lectiones codicis C confirmat; cf. e. g. I 760 III 44, 59, 205, 227 IV 242.

libri recentiores

Codicum s. X inferiorum lectiones saepius quam fortasse exspectaueris eam ob causam respexi, ut imaginem textus paulatim deprauati, quippe e correctorum consilio emendati depingerem. Ex his codicibus Hl non paucis locis cum codd. V_1 et V_2 facit cf. e. g. I 31 *(infert)* II 328 *(iamque iterum terram remeauerat in Galileam)* III 369 *(sinu)*, H paene apographum codicis B est, Hl saepe cum V_2 concinit, G cum B et L. Codicis Neoclaustroburgensis lectiones ubique fere neglexi, tum respexi, cum notatu dignas aut cum codicibus antiquissimis congruentes exhibebat. Accurate notaui editionis Poelmanni lectiones, cum ex iis maxime perspiciatur, quam studiosi homines per medium aeuum docti fuerint sermonis Iuuenciani proprietates tollendi uel minuendi.

glossae

Iuuenci uerbis explanandis uiri docti per medium aeuum operam haud exiguam nauarunt. Glossarum quae adhuc restant, pars lingua latina est conscripta, aliae theutonice uel irice sonant. Plerumque inter uersuum lineas leguntur, nonnullae a carmine separatae et in unum collectae inueniuntur. Ad primum genus referendae sunt glossae quae in codice R a manu recentiore leguntur ut: praef. 1 *inmortale:* inmutabile, *aurea Roma:* propter diuitias et imperium, 3 *inrevocabile tempus:* quia semper uoluitur et decurrit, 4 *quo:* usque dum, *torrens:* ardens, 7 *frequentant:* celebrant, 8 *adcumulant:* id est augent, 9 *illos:* grecos, *celsi:* excelsi, *Smyrnae:* ciuitas homeri, *fluentes:* uel fluuius, 10 *Maronis*: Mantua uirgilii ubi currit fluuius mincius aliter mincia fuit una de sybillis quae tantum magna fuit, ut stella celi diceretur inde dicitur uirgilius cecinisse more illius et est sensus sicut fluit illud flumen sic illo r̄ sapientia et ut firmitas ciuitatis ita illorum sanctorum in hoc saeculo. in margine uers. 10 legitur: troia nos romanos, 11 *discurrit:* conlaudat, *uatum:* poetarum, 12 *aeternae:* non est aeterna quae finem habet, 15 *famem:* scilicet homeri et uirgilii, 18 *tribuet:*

reddet, 20 *sine crimine:* sine mendacio homeri et uirgilii, 21 *metus:* subaudi: adest mihi, 22 *subtrahet:* ab, 23 *flammiuoma:* flamma ferente. Glossas theutonicas quae similiter scriptae in codicibus diuersis leguntur, collegerunt Steinmeyer et Sieuers in opere illo: Althochdeutsche Glossen II p. 349 s., iricas glossas collegit et explicauit Stokes in Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung IV 385 s., VII 410. Ad genus alterum referenda est illa glossarum congeries, quam codex Iunius bibl. Bodl. 25 s. VIII[1]) continet, et glossae illae latino-francicae, quas Marcus Zuerius Boxhornius in historiam uniuersalem, quae Francofurti et Lipsiae a. 1675 prodiit, recepit his uerbis p. 451: ‚Nec tamen negligenda hic sunt duo, quae in membranis antiquissimis scripta habemus glossaria Carolo Magno inscripta, ex quibus et constabit de ueritate sententiae quam produximus et eiusmodi antiquitatum studiosi haud dubie plurima petere poterunt, quae ut antiquitate ipsa se commendant, ita et complectuntur haud pauca, ex quibus non pauca, quae ad rerum cognitionem attinent, curiose origines indagantium ingenia possunt colligere. Primum optima fide a nobis descriptum ipsique Carolo M. quod iam diximus inscriptum sic habet: Anceps, fogolari. Aurora, tagarod. Acerbus, pittar. Argumentum, list. aer, luft ... arduum, stechal (cf. Iuu. IV 72). affaminis, locutionis. adfectare, amare in Iuuenc. Anfractus, circuitus ... cateruium, multitudo Iuuenc. Cunctatio, dubitatio Iuuenc. ... cedit, euenit. degesto, kizaltemu (cf. I 39). dispendia, farloninissa (cf. I 46). disertor, expositor. relata, kaoparet (cf. I 49). dedita, consueta Iuuenc. dirimo, diuido Iuuenc. dueli, wichaflemu Iuuenc. dapsilis, largus. dissicit, separat Iuuenc. decolor, ungifaruet (cf. II 683) ... flammiuoma, lauespiantaz in Iuuenc. fastus, sublimitas in Iuuenc. furens, irascens Iuuenc. ... hirtum, hirsutum, ruhaz in Iuuenc. hactenus, usque nunc. in uamine, in uulua Iuuenc. ... lustrata, illuminata Iuuenc. ... musanti, runentemu Iuuenc. nectunt, hoftant in Iuuenc. passim, undique Iuuenc. ... rependere, farkeltant in Iuuenc. re-

[1]) ‚Incipiunt uerba in Iuuenco‘. Omnes fere glossarum opere laudato continentur.

pertor, findo Iuuenc. repedat, widricat Iuuenc. rutum, unfruataz in Iuuenc. uicibus, hertom Iuuenc. uertigo poli, suumtilod himeles Iuuenc.' Praeter Iuuencum nullum auctoris nomen legitur. Glossae quae ad Iuuencum pertinent nomine uel addito uel omisso maximam partem continentur in glossario, quod Steinmeyer et Sieuers l. c. e codice Iunio 25 ediderunt.[1])

His expositis restat ut uiris doctis qui me et consilio et re adiuuerunt gratias agam publicas Guilelmo de Hartel, magistro dilectissimo, M. Petschenig, I. Golling, M. Manitio, locorum classicorum inuestigatori praestantissimo.

---

[1]) Glossae a Boxhornio editae in librum laudatum recipiendae erant.

Scripsi Vindobonae Idibus Iuliis a. 1890.

Iohannes Huemer.

CORRIGENDA.

p. 1 inscript. ad K_1K_2T adde Bb.
p. 6, 67 not. W. Stud. 1880 *pro* 1888.
p. 33, 627 not. 627 *pro* 628.
p. 38, 736 not. CK *pro* CK_2.
p. 40, 770 in fine notae post PRIMVS adde: EXP̃L
p. 66, 543 not. $CHlC^3$ *pro* $CHlC_3$.
p. 110, 738 not. CM_2Mp *pro* CM^2Mp.
p. 144 ad u. 774 citand. est *cf. Stat. Theb. IV 692.*
p. 146 u. 809 regum *pro* regnum.
p. 146 subscr. MpV_1 IVVENCI *pro* IVVENCII.

C. VETTI AQVILINI IVVENCI

EVANGELIORVM LIBRI IIII

PRAEFATIO.

Inmortale nihil mundi conpage tenetur,
Non orbis, non regna hominum, non aurea Roma,
Non mare, non tellus, non ignea sidera caeli.
Nam statuit genitor rerum inreuocabile tempus,
Quo cunctum torrens rapiat flamma ultima mundum.
Sed tamen innumeros homines sublimia facta
Et uirtutis honos in tempora longa frequentant,
Adcumulant quorum famam laudesque poetae.
Hos celsi cantus, Smyrnae de fonte fluentes,
Illos Minciadae celebrat dulcedo Maronis.
Nec minor ipsorum discurrit gloria uatum,
Quae manet aeternae similis, dum saecla uolabunt

7] cf. Verg. Aen. IX 339 s.

IN NOMINE ATQ: ADIVTORIO TRINITATIS SCAE AMEN|INCIPIT PROLOGUS EVANGELII VERSUUM *M*, INCIPIT PREFATIO IVVENCI PRS *RB (om.* PRS*)*, HAEC *(*HIC K_2*)* HIC SVNT EVANGELIA IIII *(*QA∗TVOR K_1*)* VERSIBVS G. VETTI AQVILINI IVVENCI VC PRESBITERI K_1K_2T, INCIPIT PROLOGVS IVVENCI PPESBI *Mp*, INCIPIT PROLOGVS *P*, ITEM PRAEFATIO V_1, Incipit prefatio in LIB̊ Iuuenci presbiteri *Hl*, INCIPIVNT VERS' DE · IIII̊ · EVANGELIIS IVVENCI · HISPANIENSIS PBRI *G, om. rell.* 1 immortale *MBb* nichil *HlN* 2 urbes *CBb*^{2}, orbes K_2 *(m. 1)* V_2 *(m. 1)*, urbis *TN* 3 sydera *BbN* 5 m̄dū *(*ū *in ras. m. 2) Mp* 6 inumeros *M* 7 onus *T*, onos K_2 8 adcumulant *RPTBb* 9 Smirnae *CMp*, Smyrne∗ (m? *eras.) M*, Smyrne K_1PTBbN, smvrnę *H* fluentis R^1Hl^1, fluentæ *V* 10 min|cia∗de *M*, minciad∗e *(a eras.) BK*$_{2r}$, minchia de *MpBbH*, minciade *PT* caelebrat *T*, cebrant *Bb* dulcido $CK_2T^1Hl^1$ 11 ne *P* decurrit *Poelm.* 12 dum *s. l. P* secla K_1 *(*c *in ras.)* K_2MpB uolabant P^1

Et uertigo poli terras atque aequora circum
Aethera sidereum iusso moderamine uoluet.
Quod si. tam longam meruerunt carmina famam,
Quae ueterum gestis hominum mendacia nectunt,
Nobis certa fides aeternae in saecula laudis
Inmortale decus tribuet meritumque rependet.
Nam mihi carmen erit Christi uitalia gesta,
Diuinum populis falsi sine crimine donum.
Nec metus, ut mundi rapiant incendia secum
Hoc opus; hoc etenim forsan me subtrahet igni
Tunc, cum flammiuoma discendet nube coruscans
Iudex, altithroni genitoris gloria, Christus.
Ergo age! sanctificus adsit mihi carminis auctor
Spiritus, et puro mentem riget amne canentis
Dulcis Iordanis, ut Christo digna loquamur.

18] cf. Stat. Theb. VIII 759.

13 po*li *Mp* adque *C* aegora C^1 14 Ethera *MMp* sydereum MK_2, siderium *B*, sidere (ū *a m. 2) P* iussu *RMp*^{1}, ius in *N* uoluit $R^1K_2Mp^1$, uolet (u *a m. 2) P* 16 hominum gestis *M* mendatia K_1T 17 aeterna R^1Hl, aeterne (ę *in ras.) T* ladem *(corr. m. 2)* K_2, laudis *(is in ras.) T* 18 immortale *CMHl* 19 michi *N* 20 populis C^1V_1, *add.* in *s. l.* C^2MpK_2B, in *in textu* RMK_1PTV_2BbHl, in populos *Poelm. i. mg.* 22 me forsan K_1K_2Bb subtrahit C^1 cū* *(c et ~ a m. 2.) Mp* 23 discendet $C^1K_1K_2PT^1$, descendit Mp^1, discendit *Bb*, descendet *rell.* corruscans *C*, coruscus Mp^1 24 *post* altithroni, coruscans *eras. in M* 25 INVOCATIO *in mg. B* assit *N* 27 Iordanes *C*

EXPL̃ P̄FACIO RK_1K_2TBb; IVVENCVS NOBILISSIMI GENERIS HISPANVS PR̄ST IIII EVANGELIA EXAMETRIS VERSIBVS PENE ADVERBVM TRANSFERENS IIII LIBROS CON *(*COM *Mp)* POSVIT ET NONNVLLA EODEM METRO AD SACRAMENTORVM ORDINEM PERTINENTIA FLORVIT SVB CONSTANTINO PRINCIPE VT HIERONIMVS PR̄ST DE EO SCRIPSIT *(*SCRIBIT *Mp)* $RK_1K_2MpV_2Hl$ *(cf. Hieron. de uir. ill. c. 84 ed. Herdingianae)* — FINIT RROLOGVS *M*, EXPLICIT PROLOGVS *MpPB*

LIBER PRIMUS.

Rex fuit Herodes Iudaea in gente cruentus,
Sub quo seruator iusti templique sacerdos
Zacharias, uicibus cui templum cura tueri
Digesto instabat lectorum ex ordine uatum.
Huius inhaerebat thalamis dignissima coniux.
Cura his ambobus parilis moderaminis aequi,
Ambos adnexos legis praecepta tenebant.
Nec fuit his suboles, iam tum uergentibus annis,
Gratius ut donum iam desperantibus esset.
Sed cum forte aditis arisque inferret odores
Zacharias, uisus caelo discendere aperto
Nuntius et soli iussas perferre loquellas
(Cetera nam foribus tunc plebs adstrata rogabat):

2] cf. Ou. Am. III 113. 7] cf. Ou. Met. XIII 153. 8] cf. Lucan. I 129, II 105. 13] cf. Ou. Met. II 703.

INCIPIT LIBER PRIMVS *M* (probacio *in mg. glossator*), IVVENCI LIB̄ PRIMVS DE NATIVITATE S̄Cİ IOHANNIS *B*, INCIP̄LIB̄ PRIMVS *P*, *om. rell.* 1 Herodis T^1 Iudea *plerique*, iudee *Mp* 2 quoq. *Bb* 4 degesto M^1 instabat (in *a m. 2*) *Hl* 5 cuius *in mg. Poelm.* herebat (in *a m. 2*) *M* thalami *Mp* coniux *C M* K_2 (*m. 1*) V_2 *B Bb Hl*, coniun*x (c *eras.*) K_1 6 cura *H* paralis K_1 Mp^1 modenis (rami *a m. 2*) *H* 7 adnex*os (s *eras.*) K_1 tenebat *N* 8 ne (c *a m. 2*) *P* h is *M* (*saepe*), his *in ras. B* soboles R^1 K_1 K_2 *Mp* B^1 *Hl*, sobolis *M* T^1, subolis *Bb* tunc *R M* K_1 K_2 *Mp P T B Bb*, tot V_2 *Hl* uergentibus *H* 9 gracius *G Hl*, grandius *Mp* donum *ex corr. in Mp* disperantibus *R* M^1 10 cum *corr. in* qum Mp^1 sorte V_1 V_2 aditis *libri* arisque] ris *in ras. M*, araeque *Mp* inferret *M* 11 Zaccharias *C*, Zacharius K_2 uidit *C* discendere *C* M^1 12 nuncius *G Hl* afferre (af *in ras.*) *G* iusas *M*, iussus *Mp* T^2, iussas (u *eras.*) K_2, uisus V_2 *Hl* loquelas *M*, loquelas *R* K_1 K_2 *Mp T B* 13 tū plebs K_1 K_2 T^1 *Hl* plebes *R* M^2 (plebis *m. 1*) V_2 *G H N* astra*ta (r *in ras.*, c *eras.*) *Mp*, adstrata *ex* asstrata *B* iacebat *M*

‚Quem tibi terribilis concussit corde pauorem
Visus, cum laeti sermonis gratia placat?
Nam me dimissum rerum pater unicus alto
E caeli solio tibi nunc in uerba uenire
Praecipit et cara tibi mox e coniuge natum
Promittit, grandis rerum cui gloria restat,
Plurima qui populis nascendo gaudia quaeret;
Sobrius aeternum, clausum quem Spiritus ipsis
Visceribus matris conplebit numine claro.
Istius hic populi partem pleramque docendo
Ad uerum conuertet iter, Dominumque Deumque
Continuo primus noscet plebemque nouabit.
Nomine Iohannem hunc tu uocitare memento.‘
Olli confusa respondit mente sacerdos:
‚Aemula promissis obsistit talibus aetas,
Nec senibus fetus poterit contingere fessis,
Quem deus auertens primaeuo in flore negauit.‘

17] cf. Ou. Ex P. II 570. 18] cf. Val. Flacc. II 551. 27] cf. Verg. Aen. II 736. 28] cf. Verg. Aen. V 415. 30] cf. Verg. Aen. VII 162.

14 corda *Poelm.* quid tibi t. concussi corda pauore *Poelm. in mg.* 15 eum MK_2 *(m. 1)* $MpPTBbGHl$ laetis C placet K_1Mp^1TBb, placat̃ *(˜ a m. 2)* K_2N uisus? cū laeti sermonis munere placat *Poelm. in mg.* 16 propitius dimissum p. C, propicius rerum p. $RMK_1K_2TV_2BG$ $\overset{\text{demissum}}{Hl}$, demissum rerum p. $MpPV_1Bb$, ꝓpicius r. p. Hl, praepitius *fort.* unius K_2 17 E] *om.* M, a *nonnulli* 18 praecepit K_1K_2 *(a m. 2)* Mp^1 promitit Mp 20 gadia K^2 quaerit Mp^1T, quaeret K_2 21 subrius K_2 *(m. 1)* T^1 aeternǫ K_2 que Hl ipsis (in *a m. al.)* M 22 compleuit $CRHl$, conpleuit M^1, conplebit K_2TBb 23 pleramque (ra *in ras.)* R^1, plebemque *sed* be *in ras.* CM *(c. gl.* plurimam*)*, plebemque K_2P^1TBbN reuerti Mp *(*docendi *m. 2)* V_1 24 conuertit C, suadebit MpV_1 dominumque (que *s. l)* Mp^2 25 noscit C, agnoscet (ag *eras.)* M, gnoscet K_1K_2 *(m. 2)* RB^2PbH^1 nouabit M *(*uocauit *m. al.)* MpV_1G, uocabit *in ras. C et rell.* 26 tu *s. l.* RM 27 confu⋆sa (s *eras.)* M 28 aetes K_1 *(m. 1)* 29 fetus CK_2 *(m. 1)* T, f⋆ętus (o *eras.)* M, soboles V_1Mp *Poelm. in mg.*, foetus *rell.* fesis M 30 quam MpV_1

Haec trepidans uates; cui talia nuntius addit:
‚Si tibi mortalis subolem promitteret ullus,
Ad desperandum forsan cunctatio mentis
Debuerat tardis haerens insistere uerbis.
Nunc ego, quem dominus caeli, terraeque repertor,
Ante suos uultus uoluit parere ministrum,
Auribus ingratis hominis uisuque receptus,
Supremi mandata Dei temnenda peregi.
Quare promissis manet inreuocabile donum,
Sed tibi claudetur rapidae uox nuntia mentis,
Donec cuncta Dei firmentur munera uobis.‘
Haec ait et sese teneris inmiscuit auris.
Interea populus miracula longa trahebat,
Quid tantum templo uellet cessare sacerdos.
Progressus trepide numen uidisse supernum
Nutibus edocuit, miserae et dispendia uocis.
Inde domum remeat conpleto ex ordine uates
Officio, amissamque leuant promissa loquellam;
Nec dilata diu uenerunt munera prolis.
Anxia sed uentris celabat gaudia coniux,
Donec quinque cauam conplerent lumina lunam.

35] cf. Verg. Aen. XII 829.

31 uatis *(a m. 1)* K_2T infert RV_2Hl *Poelm. in mg.* 32 subolem CP^2BBbH, prolem *Mp*, sobolem *rell.* 33 disperandum M^1K_1 *(m. 1)* K_2 *(m. 2)* PBb cunctacio R 34 aherens *Mp* 35 creator *Poelm.* 36 suo uultu C parere *(*e_1 *ex corr.)* M, parare H^2 37 hominum *Mp*, homini *coni. Barth.* receptis Bb 38 suppremi RK_1K_2Hl, supraemi M tempnenda $BGHN$ peregi *in ras. Mp* 39 quare *ex corr. in M*, que iam N irreuocabile Hl 40 clauditur M^1 trepide MpV_1Hl^2 uobis *ex corr. Mp* 42 tenuis P subito tenueis se misit in auras *Poelm. in mg.* immiscuit CHl 43 populos R trahebant *Mp* 44 templo] in *om.* $CR^1Mp^1T^1V_1$ cessare *(*aŧ morare *s. l.)* T 45 egressus *edit.* 46 & docuit Mp^1 misserae** *(*q; *eras.)* MV_2, miserae T *cum rell.*, misera et *coni. Vonck.*, misera ob *Stockes* dispendia *(a ex* o*)* M 47 remeant C, rediit *Poelm.* ex *om.* G conpleto CRK_1K_2 *(m. 2)* $TBBb$ uatis K_2 *(m. 1)* T^1 48 amisamque B^{1c} promisa B^1 loquellam CMK_1K_2 *(m. 1)* T^1 50 s& B celebat *ex* celabat B, caelabat M coniux CMK_2 *(m. 1)* T^1BbHHl 51 conplerent CK_1K_2TBBb, complerent *rell.*

Tunc maiora dehinc idem mandata minister
Detulit ad Mariae dimissus uirginis aures.
Haec desponsa suo per tempora certa propinquo
Abdita uirgineis caste pubescere tectis
Et seruare diem iussis permissa parentum.
Ad quam tranquillum sermonem nuntius infit:
‚Salue, progenie terras iutura salubri,
Desine conspectu mentem turbare uerendo.
Nam tua concipient caelesti uiscera iussu
Natum, quem regnare Deus per saecula cuncta
Et propriam credi subolem gaudetque iubetque.
Hunc ubi sub lucem dederis, sit nomine Iesus.‘
Ad quem uirgo dehinc pauido sic inchoat ore:
‚Nullos conceptus fieri sine coniuge dicunt;
Vnde igitur subolem mihimet sperabo uenire?‘
Nuntius haec contra celeri sermone profatur:
‚Virtus celsa Dei circumuolitabit obumbrans,
Spiritus et ueniet purus, lectissima uirgo,

64] cf. Ou. Met. I 386, Stat. Theb. XI 121.

52 ANGELVS AD MARIAM *in mg. B Mp* unc *N*, nunc *in mg. Poelm.* 53 dimissus *C R*^{1} *K*$_1$ *K*$_2$ *T N*^{1}, dimisus *B*^{1} 54 disponsa *M K*$_2$ *(m. 1) T*^{1} *b BG* 55 casta *Mp*^{1}, castis *Bb* 56 iusispermisa *M* 57 tranquillaum *Hl* nutus *B*^{1} infit *ex* imfit *M*, infert *Poelm. in mg.* 58 progeniae *M Bb*, proienie *Mp*, progenies *N* terrasque *R*, terras** *K*$_1$, terras (que *a m. 2) Bb*, terrisque *N* iutura *(i fort. ex* f) *M (gl. germ.* helfentiu*)*, iura (tu *a m. 2) P*, futura *C N*, adfutura *H* salubri‹ *(m eras.) M*, ubri *in ras. B*, salubris *V*$_1$ *N cf. Wiener Stud. 1880, p. 87* progeniem terris paritura salubrem *Poelm. in mg.* 59 disine *M*^{1} *ut uidetur*, desine* *K*$_1$ 60 concipient] ci *in ras. B*^{2}, concipent *(i a m. 2) Mp*, con***rient *P* 61 deus fecit *M* 62 propitam *P* sobolem *R M*^{1} *K*$_2$ *(m. 2) P T G Hl* subolem credi *Mp N* gauditque iubitque *C* 63 nomen *ex* nomine *M*, nomen *R* 64 pauido *a manu post. in mg. C*, pauida *T*^{1} *Hl* inchoat] at *in ras. M*, incoat *K*$_2$ *(m. 2) P*^{1} *T*^{1}, incipit *Mp V*$_1$*:* inchoat ore *in ras. H* 65 conceptos *K*$_1$ *(m. 1) K*$_2$ *(m. 1) B*^{1} 66 sobolem *R M*^{1} *K*$_2$ *(m. 2) P T*^{2} *B G Hl* spera**bo *K*$_1$ 67 fatetur *Mp*^{1} *V*$_1$ *V*$_2$ *Poelm. (cf. Wiener Stud. 1888, p. 87)* 68 dei *s. l. B* circumuolitauit *C*^{1}, circumuoltabat *R Mp*, -li- *ex* lu *B* **obumbrans *(te eras. ?) M*, obumbras *K*$_1$ *(m. 1)* 69 et ueniet] adueniet *B*^{1} *G*, adueniens *H*^{1} *N* l&is-sima *K*$_1$ *(m. 1)*

Ac tibi mox puerum casto sermone iubebit
Magnificum gigni populis, quem credere sanctum
Supremique Dei natum uocitare necesse est.
Sic cognata tibi, sterilis quae credita cunctis,
Zachariae coniux mortali germine nuper
Aeuo defessis hausit miracula membris.
Sextus adest mensis: parent sic omnia iussis.'
Virgo dehinc: ‚Domino famulam nunc ecce iubenti,
Vt tua uerba sonant, cernis seruire paratam.'
Nuntius abscedens uacuis se condidit auris.
Illa dehinc rapidis Iudaeam passibus urbem
Zachariaeque domum penetrat grauidamque salutat
Elisabeth, clausae cum protinus anxia prolis
Membra uteri gremio motu maiore resultant.
Et simul exiluit mater concussa tremore,
Diuinae uocis conpleta est flamine sancto
Et magnum clamans: ‚Felix o femina, salue,
Felicem gestans uteri sinuamine fetum.
Vnde meam tanto uoluit Deus aequus honore
Inlustrare domum, quam mater numinis alti

79] cf. Verg. Aen. IX 619. 80] cf. Verg. Aen. VII 156.

70 hunc *CMp (ac in mg.)*, ac *reliqui* mox p̨e̊r̃m̨ę̊ *C* 71 popolum M^1, populus Mp^1, populos K_2 *(m. 1)* credidere M^1 72 suppraemique *M* 73 cognita Mp^1 sterelis CK_1 *(m. 1)* B^1Bb 74 Zacchariae *C* coniux MK_2 *(m. 1)* $P^1T^1B^1BbHHl$ 75 de*fessis *(f eras.) M* auxit *(*h *a m. 2)* V_1B, auxit $MMpK_2$ *(*x *a m. 2)* *T (*x *a m. 2)* *BbGHHl* membra K_1 *(m. 1)* 77 dein M^1 n*ecce *(*unc *a m. 2)* K_1 ece T^1 78 sonent R^1, sonent *P* 79 abscidens M^1, abscendens *Hl* condedit CT^1 aures Mp^1 80 SALVTATIO MARIE AD HELISABET *B* deinc *M* Iudeam *R et alii* 81 do (mũ *a m. 2)* *C* penitrat M^1 salutat *(*at *in ras.) R*, salutet T^1 82 Elisha&h *Mp* cum *CBP*^{1}, quum *(*ł cui *m. 2) Mp*, cui *rell.* prolés R^1 83 menbra $RMpK_1T$ 84 exaluit MK_2 *(m. 1)* T^1, exilui Bb^1, exsiluit CT^1Hl concussa *(*s$_2$ *in ras.) Mp* 85 flumine *C*, famine RBK_1T *(ex corr. m. 2)* *GHlN*, **famine *(*af *eras.) M*, ł flamine *m. al. in mg.*, numine Mp^1H, *cf. v. 140* 86 *o K_1 ofelix *P* 87 sinuanime K_1 foetum RK_1PBBb, faetum *(*a *in ras.) M* 88 aequos M^1 89 illustrare MB^2Hl

Viseret? Ecce meo gaudens in uiscere proles
Exultat, Mariae cum prima adfamina sensit.
Felix, qui credit finem mox adfore uerbis,
Quae Deus ad famulos magnum dignando loquetur.
Illa trahens animum per gaudia mixta pudore
Subpressae uocis pauitantia dicta uolutat:
‚Magnificas laudes animus gratesque rependit
Inmensi Domino mundi. Vix gaudia tanta
Spiritus iste capit, quod me dignatus in altum
Erigit ex humili celsam cunctisque beatam
Gentibus et saeclis uoluit Deus aequus haberi.
Sustulit ecce thronum saeuis fregitque superbos,
Largifluis humiles opibus ditauit egentes.‘
Tunc illic mansit trinos ex ordine menses,
Ad propriamque domum repedat iam certa futuri.
Iamque aderat tempus, quo iussum fundere partum
Elisabeth uoluenda dies in luminis oras
Cogeret. Ad partus famam collecta cucurrit

96] cf. Stat. Theb. VII 379. 106] cf. Verg. Aen. IX 7, Ge. II 47.

90 ui∗seret *(s eras.) M,* uisseret *P* prolis $M^1K_1K_2T^1P^1Bb$, gaudens *Hl* 91 affamina *CMB²PHl,* adfamine T^1 *corr. m. 2* 92 que $M^2BMp^2K_2$ *(m. 2)* TBb^2HHlG, que∗ K^1 affore *recentiores* credit finem *Poelm.* 93 loquitur $M^1B^1K_2$ *(m. 2)* 94 animo RK_2 *(m. 2)* *BbHHl* podore *B,* pudore∗ *(*m *eras.) K₂,* pudorem V_1 *Poelm.,* pauore *G* animo per gaudia mixta pudorem *Poelm.* 95 subpressae *CRT* 96 magnificat *C,* magñ *(*nifico *m. 2) Mp* anima *C,* animo $R^2M^2BMpP^2V_1$ *(m. 2)* V_2 *(m. 2) HHl* rependi *P,* celebrat Mp^1V_2 *Poelm. in mg.* 97 immensi *MHl* tanta] tota *Poelm. in mg.* 98 altom *R* ipsum te caperent *Poelm. in mg.* 99 erigit CM^1B $Mp^1PT^1Bb^1H^1$, erigi *ex* eregi K_2, erigere *rell.* 100 seq∗lis RM^1 habere Mp^1H 101 tronum *plerique,* trhonum *Mp* seruis *Poelm. in mg.* frigitque *C* 102 largifluis] innensis *Poelm. in mg.* humilis K_2 *(m. 1)* P^1T, homines *G* ∗egentes *(*a *eras.) T¹* 104 apropriamque *H* repetat *R,* rediit *M (m. al.),* remeat *Poelm.* 105 PARTVS ELISABET *Mp* iusum M^1 partum *C,* fetum *vel* foetum *rell.;* sarcina deserat aluum *Poelm.* 106 Aelisabeth M^1, elishabet *Mp* liquidas soluenda in *Poelm.* auras *libri, cf. Verg. Ge. II 44* 107 Ad partus fama tantos collecta *Poelm.*

Turba propinquorum, tum gaudia mira frequentes
Concelebrant nomenque iubent genitoris habere.
Abnuit hoc genetrix, sed Iohannes uocitetur
Ingeminat. Placuit muti tunc iussa parentis
Consulere, scriptoque rogant edicere nomen.
Sed, pro mira fides, tabulis cum scribere temptat,
Inplicitam soluit per uerba sonantia linguam.
Mox etiam adsuetam penetrant spiracula mentem,
Conpletusque canit uenturi conscia dicta:
‚Concelebrent cuncti laudes gratesque frequentent
Astrorum et terrae, pontique hominumque parenti,
Visere quod uoluit propriamque absoluere plebem.
En beat antiquam gentem cornuque salutis
Erecto indulget Dauidis origine lumen.
Hoc est, quod prisci cecinere ex ordine uates,
Haec est illa salus, qua nos ex hostibus atris
Eripit, ut iuste iusto seruire queamus.
At tu, parue puer, sanctus dignusque profeta
Dicere et Dominum mox praegrediere uiando
Illius et populum duces per lumen apertum:
Errorem per te spernent mortisque tenebras
Abrumpent omnes, tua qui praecepta sequentur.‘
Exhinc secretis in uallibus abdita semper

108 tunc *MMpBG*, per *Poelm. i. m.* ma∗na *(g eras.) Mp* 110 genitrix *T*¹*Hl* 110 sed *CRM*²*Mp*²*PT*, et *rell.* Iohannis *M*¹*B*¹ 111 ingemuit V_2 muti *CRK*₂ *(s. l.) Poelm. in mg.*, cunctis *rell.* tum *CB* 112 in scriptoque *Poelm. in textu*, in scripto rogitantque *in mg.* 113 pro mira *(*ra *in ras.) M*, promissa K_2 *(ex corr.) Hl* tabolis *C* conscribere *RB* temptat *(*p *a m. 2) R* 114 inplicitam *(*i₃ ex a*) MB* 115 penitrant *M*¹ facta *Hl* 116 conpletusque] aℓ conscius cui *M in mg.* 117 concelebrant *RM (*a *m. al.) V*₂*GHl*, concelebrant *GH* frequentant *RM (*a *m. al.) V*₂*GHl* 119 quod] qui K_1K_2*PBBbHHlG* gentem *Hl* 120 beat∗ *M*, beat∗∗ *(*am *eras.) H* 121 indulget *(*in *ex* q;*) Mp* Dauidis *(*s *a m. 2) M* 122 hoc] haec *corr.* in hoc *R* presci∗ *M*¹ 123 qua *C*, quae *rell.* 125 dignus s̄cs̄que *M* profeta *C* 126 dicere ⁱˢ K_2 *(*is *m. 2)* et] *om. C* dm̄ *C* praegredere *(m. 1) MK*₁K_2*T*, praegredire *Bb*¹, progrediere *Poelm. in mg.* iu∗∗ando *H* 127 et] ut *P* 130 exin *M (*n *ex* m*) K*₁K_2*TBBbGH*, exinc *P*, exhin *Hl*

E LIBRARY

Vita fuit puero, donec poscentibus annis
Vatis ad officium pleno pubesceret aeuo.
Interea Mariae sponso miracula mentem
Sollicitant, manifesta uteri quod pondera uidit,
Et secum uoluit, quanam ratione propinquae
Dedecus obpressum celet thalamosque recuset.
Talia tractanti torpescunt membra sopore
Audiuitque Dei super horrida somnia uocem:
‚Accipe coniugium nullo cum crimine pactae,
Spiritus inpleuit sancto cui uiscera fetu.
Hanc cecinit uates uenturam et uirgine prolem,
NOBISCVM DEVS est nomen cui.' Protinus ille
Haec praecepta sequens seruat sponsalia pacta.
Sed tum forte nouo capitum discussio censu
Caesaris Augusti iussis per plurima terrae
Describebatur; Syriam tunc iure regebat
Quirinus, proprios cui tota per oppida fines
Edebant populi, uires nomenque genusque.
Urbs est Iudaeae Bethleem, Dauida canorum

148] cf. Verg. Aen. X 149.

132 pubisceret *C* 133 VISIO IOSEP *Mp in mg.* sponsi M^2Mp^2 K_1T^2BBbGH miraculamentum (e *a m. 2*) *H* 135 quānā *Hl* ratione* *B* 136 decus (de *a m. 2*) RM^1 obpressum K_1K_2TBBb thalamoque K_2T^1 caelet M^1K_1PBb recu*set *M*, recusit T^1 137 turpescunt B^1T^1 menbra K_1K_2T sapore *ut uidetur* R^1 138 orrida K_2MpT mox stertente dei uox est audita monentis *Poelm. in mg.* 139 Tu sponsam capias, uacat omni pactio fraude *Poelm. in mg.* 140 implebit K_2 cui* *M* foetu $RMPBBb$, faetu *Mp* 140 sanctus *Bb* 141 uenturum *Bb* et uirgine *C*, ex u. *M (in ras.)* K_2 *(s. l. m. 2)* $PV_1BBbGHHl$, in u. *R (s. l.)* MpT *(s. l. m. 2)*, in K_1 143 seuat *Mp*, seruit *N* pata B^1 144 DE PROCESSIONE ET XPI NATIVITATE *B* cum *Hl*, tunc B^1Mp noui-census MK_1 *(m. 2)* PT^2, nouus *Poelm. in mg.* 145 Cesari *L* Caesareque Augusto iussus *Poelm. i. m.* agusti *Bb* plurima scribi *Poelm. in mg.* 146 discribebatur $MK_1K_2LB^1$ Siriam *C*, sirię MK_1K_2LPTBb *GHl* tunc *CMp*, c[illegible] *R*, quae *Bb*, quam *rell.* 147 Cyrinos *RBb* proprio $MBLPV_1$, propria *H*, proprii *Poelm. in mg.* opida BK_1 finis *CP* 148 edebant *CMpBb*, aedebant *R*, addebant *rell.* 149 iudā *Hl*, iudee *pler.* Bethleem $CRM^1K_1MpP^1$

Quae genuit, generis quae censum iure petebat.
Edidit hic Mariam Dauidis origine Ioseph
Desponsamque sibi scribens grauidamque professus.
Hospitio amborum Bethleem sub moenibus urbis
Angusti fuerant praeparua habitacula ruris.
Illic uirgo nouo conpleta in tempore fetu
Soluitur et puerum ueteri cunabula textu
Inuoluunt durumque datur praesepe cubili.
Circa sollicitae pecudum custodia noctis
Pastores tenuit uigiles per pascua laeta.
Ecce Dei monitu uisus discendere caelo
Nuntius, at subitus terror tremefacta pauore
Prostrauit uiridi pastorum corpora terrae.
Talis et attonitis caelo uox missa cucurrit:
‚Ponite terrorem mentis, mea sumite dicta,
Pastores, quibus haec ingentia gaudia porto.
Nam genitus puer est Dauidis origine clara,
Qui populis lucem mox laetitiamque propaget.
Hoc signum dicam, puerum quod cernere uobis

153] cf. Verg. Aen. XII 116. 165] cf. Stat. Theb. X 555.

150 genuit Mariae generis quae *C*, g. Mariae *(i* generis *s. l. m.*^{c}*2 R)* quae $RMpV_2$, g. generis censumque MK_1PBBbH 151 ededit *C*, *edidit *M* Mariam] illam $RMpV_2$ originis M^1 152 disponsamque RK_2TBb, desponsata *N* 153 De natiuitate xpi *Mp* hospitium LMp^1V_2H Bethleem *C cum plerisque* desub *C* 154 perparua *M (er in ras.) B* *LMp* 154 *et* 155 *in mg. Mp*^{2} 155 conplet *C* tempora $MMpB^1$ fo&eu *M*, foetu $RMpPBb$, fa&u K_1 nouum completo tempore foetum *Poelm.* 156 conabula *RB* texto *(m. 1)* K_1K_2T Edidit et leni pannoso tegmine motu *Poelm.* 157 Texit cui durum cunas praesepe ministrat *Poelm.* imuoluunt M^1 durumque *C*, duroque *rell.* que] qu*e RK_1 praesepe] e$_3$ *ex* is *M*, praesepis *H* 158 sollicite *pler.*, sollicitos *coni. Arev.* pecodum CMp^1, pecorum K_1K_2TBbG *cf. Lucas II 8:* φυλάττοντες φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν· ANGELUS AD PASTORES *BL*, Angelus apparuit pastoribus Mp^2 159 uigilis *L*, ui*gines *Bb* 160 ui*sus *M*, iussus *Poelm.* discendere *plerique* 161 at *in ras.* K_2, t *in ras. T*, et MpV_2 subito *Poelm. in mg.* 163 attonitis *CM*, atonitis *P* emissa *C* 164 sumitæ *L* 165 *post* haec *ras. 4 litt. in* K_1 uobis quibus *H* gaudio *L* 168 VISIO IOSEP *B*

Iam licet inplentem gracili praesepia uoce.'
Talia dicenti iunguntur milia plebis
Caelestis cunctique Deum laudantque rogantque,
Talis et uniti uox agminis aera conplet:
‚Gloria supremum comitatur debita patrem;
In terris iustos homines pax digna sequetur.'
Et simul his dictis caeli secreta reuisunt.
Pastores propere ueniunt puerumque iacentem
Praesepis gremio cernunt; post inde frequentes
Dispergunt late celeris uaga semina famae.
Mirantes laudant, laetantes constipuerunt,
Omnia nocturnis monitis quod uera recurrant.
Viderat octauam lucem puer, ecce recidi
Ad morem legis nomenque aptare necesse est.
Inpositumque illi est, monitis caelestibus olim
Quod Mariae uox missa Deo praecepit, Iesus.
Scripserat antiquae Moyses moderamina legis,
Inter quae primos prisco de sanguine uatum
Obseruare dedit fetus offerre sacrandos,
Inplumesque simul ferre ad delubra columbas.
Haec ubi per Mariam templo seruata feruntur,
Ecce senex Simeon dignus conprendere sensu

172] cf. Verg. Aen. IX 112. 175] cf. Stat. Theb. X 210.

169 uoce] fotu *coni. Vonckius* 171 laudentque R^1 172 et] *s. l. R* aere *Hl* 173 su*premum C^1R^1, supr*emus M^1 comitatur *libri,* comitetur *edit.* 174 sequatur *CP,* sequetur *rell. cf. Luc. II 9* (ἔσται) 175 histis Mp^1, hiis M^1, is *Bb* celsi *H* reui*sit *(*it *in ras.) M (*ad reuisunt angeli *in mg.),* reuisunt reuisitant *L,* reui*sunt K_2 176 PASTORES IN BETLEM *BL, spatium uacuum in Mp* 177 cremio M^1 sequentes *(fort. a m. 1)* K_2T, *Poelm. in mg.* 178 celebris V_2 *(?)* 179 constupuerunt K_2MpV_2BBbGH 180 recurrunt $M^1K_1K_2PTB^2BbH$ 181 CIRCVMCISIO XPI LMp^2 182 moram *T* est] *in ras.* M^2, *om. G* 184 *deo *M* IHSUS *P,* hesus *T,* ihesus *Bb* 185 Moises *C* moderamine K_2 *(m. 1)* PT^1 186 primus $CBbG^1$ natum *C,* natus *N* 187 fetus CK_2 *(m. 1)* T^1 188 delubra* *(*m *eras.) C,* dilubra P^1 columbes K_2 *(m. 1) T* 189 seruate. K_2T^1 190 DE SIMEONE *L,* DE SIMONE *B* senex *L* Symeon RK_1PBbG conprendere $CRLK^1PTBG$, comprehendere $MMpK_2BbHl$ sensum MpV_2 *(m. 1) Poelm.*

Caelestes uoces, cui quondam praescia rerum
Virtus prodiderat, quod carcere corporis aegri
Deposito mortem liber requiemque uideret,
Cum primum caeli laudem terraeque salutem,
Omnia quem uatum spondent oracula Christum,
Vidisset templo sollemnes ferre palumbas.
Isque ubi curuato defessus corpore templum
Iam grauior penetrat, monuit quod spiritus auctor,
Ecce simul paruum gremio genetricis Iesum
Ad templum sensit uenisse, trementibus ulnis
Accepit puerum laetusque haec dicta profatur:
‚Nunc, nunc me famulum Dominus nunc liberat atris
Corporis e uinclis finemque inponere uerbis
Dignatur cum pace suis. En splendida nostros
Lux oculos tua circumstat radiisque renidet,
Quam cunctis hominum lustratis gentibus addit
Istrahelitarum cumulatae gloria plebis.
Quid tantum Mariae stupuerunt pectora matris?
Hic puer ad casum populi datur, iste renasci
Concedet populos; dictum in contraria signum

198] cf. Verg. Aen. II 436.

191 caelestis *CMp* uocis *Mp* condam *Mp* 192 carcere corpore K_1, corpore *P* 195 DE DVOBVS PVLLIS COLVMBARVM *B* 196 templo *R* sollemnes *CMK*$_2$ palumbes *R*, polumbes M^1, palumbes M^2MpK_2 *(m. 1)* Bb^2V_1, columbes LT^1, balumbes K_1, palumbos V_2 *Poelm. in mg.* 197 hisque *Hl* curbato *C* diffusus R^1, deffesus *M*, defessos T^1 198 penitrat *M* motuit *L* 199 genitricis R^2 *et rec.* 200 at *L* sensit *s. l.* K_2T 201 accipit *C* 202 liberat *RMatr.*, liberet *rell.* arctis R^1, artis K_1K_2LTBb 203 uinculis R^1 204 dignatur *CMp*, dignetur *rell.* suis] nitens *Mp* en] ac L^1Hl splendide K_2 *(m. 1)* *T* nostris K_1 *(m. 1)* 205 renidet M^1 *(resplendet in mg.)* R^2BK_1 *(m. 2)* T^2, refulget V_1 *Poelm.*, retinet *L*, renitet *rell. cf. Wiener Stud. II 112* 206 addit q. *L* 207 istrahelitarum cui *C*, hisraelitarum *R*, israhelitarum *rell.* comolatae *R*, cumulate a K_2 *uu. 207 et 208 p. u. 222 in Hl* 209 ca*sum *(s eras.)* *M* 210 concidet *C*, concidit M^1, concedit K_2 *(m. 1)* *T* populos *CMK*$_1$ *(m. 1)* K_2 *(m. 1)* B^1, populis *rell.* dictum *scripsi*, dicta *libri cf. Luc. II 34* ἀντιλεγόμενον

Istius aduenïet, percurrens debita leto
Atque animam matris ferro fulgente machaera,
Quo pateant tecti tenebrosa uolumina cordis.'
Haec ait in Simeone Deus; mox ecce profetae
Femineam sancto conplet spiramine mentem.
Anna fuit natu grauior, quam in flore iuuentae
Destituit uiduam mors inmatura mariti.
Casta sed in templo semper pro coniuge uita
Et cultus cessere Dei; quae numine iussa
Cognouit Christum et simili sermone locuta est.
Inde ubi sollemnem pueri pro nomine legem
Conpleuit genetrix et Ioseph omnia mirans,
Ad patriam laeti repedant puerumque reportant.
Gens est ulterior surgenti conscia soli,
Astrorum sollers ortusque obitusque notare;
Huius primores nomen tenuere Magorum.
Tunc hinc delecti Solymos per longa uiarum

213] cf. Stat. Theb. I 351. 215] cf. Verg. Aen. VIII 160. 216] cf. Verg. Aen. XI 166. 227] cf. Verg. Aen. X 213.

211 percurrent B^1, percurret R^1MpV_2; p̄currens omnia *G* loeto *uel* lęto *libri* 210 *et* 211 *permutati in Hl* 212 machera *plerique; Poelm. in mg.:* Concedet populis, illi signum esse negabunt
Foederis hi contra caelo uenisse tenebunt
Liuor edax faciet lethum ut percurrat amarum
Atque tuam fulgens animam mihi crede machaera
213 uolumina] uelamina *N* 214 DE ANNA *LB* ait in *s. l.* M^2 Symeone *plerique* 215 faemineam mentem—complet *M* 217 distituit $M^1K_1K_2TB^1$, constituit *Poelm. in mg.* immatura *CM* 219 cultos *(m. 1)* *KT* nomine *C* 220 simile P^1 loquuta *M* 221 solemnem *RL*, solempnem *B*, sollempnem *GH* 222 conpleuit CK_1K_2TBBb genetris Mp^1 223 repetant R^1, remeant *L*, redeunt *Poelm.* 224 VBI MAGI VIDERVNT STELLAM *Mp*, MAGORVM MVNERA ET VISIO STELLE. *L* est *s. l. RHl* Gens est Eoi Phoebo orto proxima regni *Poelm.* 225 solers $RMLK_2$ *(m. 2)* *PTBBb* 226 priores M^1 227 tunc hinc laeti *C*, tunc hinc delecti K_2Bb, hinc lecti *R*, tunc hi* dilecti *M*, (a⁴ hinc lecti proceres) *L*, tunc hi delecti $BK_1PV_1V_2H$, hinc l*&i (a *eras.*) *Mp*, Hunc[di] lecti *L*, hinc lecti proceres *(in ras.)* T^2, tunc hinc delati proceres *G*, hinc laeti proceres *Hl* solimos *plerique*

Deueniunt regemque adeunt orantque doceri,
Quae regio imperio puerum Iudaea teneret
Progenitum: sese stellae fulgentis ab ortu
Admonitos uenisse uiam, quo supplice dextra
Exortum terris uenerabile numen adorent.
Territus Herodes Solymorum culmina uatum
Quique profetarum ueterum praedicta recensent
Imperio accitos iubet omnia quaerere legis,
Quis pateat, quae sint genitalia moenia Christo,
Omnia uenturum spondent quem oracula uatum.
Tunc manifestatur, Bethleem quod moenibus illum
Progigni maneat, cui sacram ducere plebem
Istrahelitarum sancta uirtute necesse est.
Hinc iubet Herodes Persas pertendere gressum
Inuentumque sibi puerum monstrare colendum.
Ecce iteris medio stellam praecurrere cernunt
Sulcantem flammis auras, quae culmine summo
Restitit et pueri lustrata habitacula monstrat.
Gaudia magna Magi gaudent sidusque salutant,
Et postquam puerum uidere sub ubere matris,
Deiecti prono strauerunt corpore terram

232] cf. Ou. Ex P. II 3, 19. 235] cf. Verg. Aen. XI 235. 243] cf. Verg. Aen. II 694. 244] cf. Verg. Aen. VII 512. 246] cf. Gell. IX 9.

229 iudam *Hl*, iudea *plerique* 230 progenitum dicunt *M* stillae *C* et stellae sese *L* T^2 231 admonitus *C*, ammonitos *MG* dextera *M*, dextra* K_1 232 nomen C^1K^1 *(m. 1)* T^1B^1 adorant B^1 233 Terribilis *M (aℓ* territus *i. mg.)* Herodis C^1M *alii* Solimorum *plerique* culmine M^1B^1 234 profetarum *CT* 236 quo *Poelm. in mg.* pateant *TBbHl* sit *H* 237 uentura Mp^1, uenturum quem *M* spondeantq. *L* 238 Tum MK_1K_2TLBbG Bethleem $CRMK_1Mp$ 240 is*rahelitarum (t *eras.) C* sancta] prompta MpV_2, sacra *Poelm.* est] *om. Mp* 241 De eo quod magi obtulerunt đno munera *Mp m. al.* hic C^1, tunc V_2 *Poelm. in mg.* Herodis M^1 242 colendum] uidendum *Poelm. in mg.* 243 itineris M^1, uiae *Poelm. in mg.* stillam *C* 244 quae] q; *C*, q̃ R^2, quae in *(sic) M*, et *Hl* culmina Mp^1 245 restetit M^1 246 magna magis redeunt puero *Poelm.* 248 deiec*ti *C*, dilecti *(aℓ* deiecti*) M*, deiecte V_1 *(m. 1)* strauerunt C^1N, texuerunt *M (aℓ* strauerunt *i. m.)*, texerunt *rell. cf. Verg. Aen. VIII 719* terram caesi strauere iuuenci

Submissique simul quaesunt; tum munera trina
Tus, aurum, murram regique hominique Deoque
Dona dabant. Totam mox horrida somnia noctem
Sollicitant saeuumque iubent uitare tyrannum.
Denique diuersis Herodis callibus aulam
Diffugiunt patriamque Magi rediere latenter.
Ipsum etiam puerum monitis caelestibus actus
Aegyptum cum matre simul transportat Ioseph.
At ferus Herodes sibimet succedere credit,
Quem callens astris quaesisset cura Magorum.
Quorum praecauto discessu sollicitatus
Horribilem iussit Bethleem per compita caedem.
Infantes cunctos teneramque sub ubere plebem
Auellit ferro nullo sub crimine culpae.
Haec etiam caedes olim praescripta manebat,
Quam bonus Hieremias diuino numine iussus
Conplorat, subolis misero pro funere matres

265] cf. Ou. Am. II 6, 9.

249 submissique K_1, submisique *Bb*, submissisque *N* quaesutum *C* tunc *Poelm. in mg.;* mox mystica munera promunt *Poelm.* 250 murrā *C*, myrram *uel* mirram *rell.* 251 donabant (da *a m. 2*) MK_2T, donabant *BbG* (bant *in ras.*), d. ferunt *Hieron. in Matth. I 2, 11, Alcuin. de div. off. 5 Poelm.*, dono dabant *B cf. Wiener Stud. 1880, p. 110* tota *L* sompnia *R* 252 tyrandum *M*, tirannum *CBG* 253 Herodes K_1 calcibus K_2 254 diffugiuntque *M*, difugiunt K_1, defugiunt B^1 redire *M* K_1 *(m. 1)* K_2 *(m. 1)* T^1 laetantes aℓ latentes *M*, latentes $RLMpPT^1$ *BbGHHl cf. Wiener Stud. l. c. p. 90 p. uers. 256* DE PVERIS INTERFECTIS AB HERODE *Mp, p. uers. 257* PASSIO INFANTVM *L* 255 etiam] & K_1 *(m. 1) post u. 256 uersus unius spatium C* Aegiptum *CBG* 257 ad *CBL* Herodis M^1K_2 *(m. 1) T* 259 discessu* *(s eras.) M*, discessi Bb^1 260 Bethleem $CRMK_1K_2PT$ competa RL K_1K_2MpTB, compẽ̃ K_2; crudeli tinxit Bethlemica compita caede *Poelm.* 261 que *om.* V_2 ubera *RHl*, hubere *P* 262 Euellit *M* (auelli *in mg.*), auelli $RK^1MpPBBbV_2$ fero *LMp;* Innocuam in sinibus rigido succumbere f. *Poelm. in mg.* 263 caedis M^1K_2 *(m. 1)* prescripta *R*, perscripta *(m. 1)* K_2T 264 nomine C^1M (aℓ numine *i. m.*), munere K_1 265 conplorat RK_1TB, conplorant K_2, conploraret *Bb* sobolis RM^1K_2 *(m. 2)* LP^1, suboles *Bb;* soboles miserum *Mp* miserae *Poelm. in mg.* matris M^1

Horrendis grauiter caelum pulsare querellis.
Ast ubi sopitus furor est et saeua tyranni
Infantum horribili feritas satiata cruore,
Extinxisse putat cunctos, quos unus et alter
Annus letiferi miseros obpresserat aeui.
Mirandis rursus deuinctus membra sopore
Urgetur monitis Mariam puerumque Ioseph
Aegypto ad patriam uectare, ubi Nazara felix
Olim praedictum puero dedit addere nomen.
Dixit et alterius quondam praenuntia uatis
Vox instincta Deo: Veniet, ueniet mea proles
Aegypto ex alta terris lumenque salusque.
Crescebat rapidis annorum gressibus infans,
Praecurrens aeuum sapientia praeueniebat
Gratiaque in uultu et uerbis ueneranda micabat.
Et iam bissenos aeui conprenderat annos,
Cum paschae ritum seruando ex more parentes
Ad templum laetis puerum perducere festis

271] cf. Culex 207.

266 horendis (rendis *in ras.*) K_1, horridis P^1 querelis RM^1MpB $GHHl$, querillis *(m. 1)* K_2; horrenda grauiter pulsabant aethera uoce *Poelm. i. m.* 267 foror *L* ti*ranni *(r eras.)* *C*, tyranni *M* 268 horribili] roseo *Poelm. in mg.* ferita *C* 269 extincxisse *RL* unus *CRPN*, primus *(al* unus*)* *M*, primus *rell.* 270 annos C^1M loetiferi *plerique* misseros MP^1, misere *Poelm.*, miserandos p. *coni. Arev.* obpraesserat *M*, subpresserat *RL Poelm.*; miserandus praesserat MpV_1, miserandus cesserat *Poelm. in mg.* 271 rursum M^1 deuinctos *R*, deuictus *M (al* deuinctus *i. m.)* *H* menbra *T* supore *C* 272 urguetur $RM^2MpK_1K_2$ *PG* 273 Aegipto *C (passim)* uectarae *R*, u&tare *L* felex M^1 274 predicta B^2T *ex corr. ut uidetur*, predicto *RM (al* predictum *i. m.)* 275 alterius iussi MK_2T 276 instricta *Bb*, instructa *Poelm. in mg.* mea ueniet *M*, ueniat mea *Hl* prolis $M^1K_1K_2T$ 277 EX EGIPTO VOCAVI FILIVM *B* exaltat *LG* nomenq; *(al* lumenq;*)* *M* 278 infans M^1 279 precur*ens *C*, occurrens *B* 280 omniaque *Poelm. in mg.* et** *(*in *eras.?)* *M* uerba *P* micabant *Poelm. in mg.* *post u. 280 inscriptio euanida in L* 281 comprehinderat *C*, comprehenderat M^1 $MpTBb$, cōpnd& *G.* 282 DVODECIM ANNORVM REMANSIT IN TEMPLO *B* conpascae *L* seruantes *N*, seruare *Poelm.* 283 laeti MpV_2 *Poelm. in mg.*

Omnibus annorum uicibus de more solebant.
Ergo aderant paschae pariter cunctisque diebus
Festorum inpletis patriam remeare parabant,
Cum puer in populo comitis uestigia matris
Deseruit templique libens secreta petiuit.
Illum per uicos urbis perque abdita tecta
Perque iteris stratas per notos perque propinquos
Quaerebat genetrix; sed lux ubi tertia uenit
Ad templum propere remeat, uatumque choreis
Inuenit insertum legumque obscura senili
Tractantem coetu. Vix admiratio digna
De pueri uerbis senibus fuit; at pia mater:
‚Nate, ait, amissum lacrimis te quaero profusis
Anxia cum genitore gemens. Quae causa parentum
Discernit gressu templique in sede retentat?‘
Ille autem: ‚Quid me tantum, quid quaeritis? inquit.
An nondum sentis, genetrix, quod iure paternis
Sedibus et domibus natum inhabitare necesse est?‘
Haec ait et gressum sociat patriamque reuisit;
Nec genetrix tanti persensit pondera uerbi,
Ordine cuncta tamen cordis secreta reseruant.

286] cf. Verg. Aen. XI 793. 288] cf. Verg. Aen. VIII 463. 303] cf. Cicero, de orat. 17.

284 solebant] sciebant *G* 286 festum implentes *M* (al festorum implet *in mg.*) *uu. 285 et 286 in mg. adscripti in Mp* 287 tum *L Hl Poelm.* 289 perque urbis M^1 (al urbis perque) urbes V_1 290 iteris] uiae *Poelm. in mg.* stratus R^1 totos *H* 291 genetrix $CRM^1 Mp K_1 K_2 T$ 292 at *L* choregis *L*, coronae *Poelm. in mg.* 293 rerumque *Mp* 294 ammiratio $Mp B^2 G$, admiratio fuit *M* 295 fuit *s. l. M* ad $Mp^1 T^1$ 298 discernit CMp, secreuit V_1, secernit *rell.* gressum *BH* insidere temptat *Hl* 299 quid$_2$] qui K_2, *s. l.* K_1 inquid *M Mp* 301 inhabitare] in *s. l.* K_1 302 *inscriptio euanida in L* reuixit *Mp*, reuisat *G; uers. in marg. inf. adscr.* K_2 303 REGRESSIO DE HIERVSALEM *B* naec K_1 304 ordinem B^1 secreto *M* reseruat $RK_1 LTV_1$, seruauit reseruat *M*, serua*t *Mp*, reuisunt *G*

At puer obsequiis apte praedulcibus ambos
Ad proprium semper cogens nectebat amorem.
Interea ueteris scripti per debita currens
Omnia saeclorum series promissa trahebat.
Zachariae suboles desertis uallibus omnes
Ad deponendas maculas clamore uocabat,
Fluminis ut liquidi caperent miranda lauacra,
Quis animae uirtus abluta sorde niteret;
Esaias uates cecinit quod numine iussus:
‚Vox late resonat desertis uallibus; amplas
Instruite stratas, omnis sit recta uiarum
Semita, quae Domini digne uestigia gestet.
Subsident colles, uallis conplebitur omnis;
Corriget anfractus iteris bona linea recti
Corporeisque oculis lumen tractare serenum
Omnibus indulget genitor Dominusque salutis.‘
Ergo aderant populi passimque hinc inde ruentes
Conplebant ripas auidique lauacra petebant.
Texta camelorum fuerant uelamina saetis,
Et zonae pellis medium cinxere profetam.

310] cf. Verg. Aen. XII 312.

305 arte *(apte in mg.)* *Mp*, aptae *P*, aptos *H* 306 eos *(aŁ* semper cogens *in mg.)* *M*, cogens *L*, habens *G*[1] nectabat *M*, uectabat *Poelm. in mg.* 307 DE IOHANNE *B* scripti ueteris *B* 308 saeculorum *MMpK*$_1$ serie *K*$_2$*T*[1] 309 Zacchariae *C* soboles *RPBbHl*, sobolis *K*$_1$*K*$_2$*G*, subulis *L* in uallibus *C* 310 deponendas *(de s. l. m. 2)* *M*, deponentes *P* 311 ca*perent *(r eras.)* *M* lauachra *B* 312 queis *(?)* *V*$_1$ uirtus *CMpPV*$_1$*Bb*, species *rell.* ablutas ordine *(?)* *M*[1], **luta sorde *G (corr. a m. 2)* 313 Esaias *CMK*$_1$*K*$_2$*PTBb*, Isais *uel* Ysaias *rell.* uatis *K*$_2$ nomine *C* 314 VOX CLAMANTIS IN DESERTO *B* late sonuit *G* 315 instruite] te *s. l. M*[2]*;* instruit estrates *Mp* omnes *(m. 1)* *K*$_2$*T;* omnis iussit *H* 316 digna *R* gestat *R*[1] D. plantis calcanda beatis *Poelm. in mg.* 317 ualles *(m. 1)* *K*$_2$*T* omnes *C* 318 corrigit *R*[1]*K*$_2$ *(m. 1)*, corrigat *Hl* tamfructus *K*$_2$*T* iteris] callis *Poelm.* 320 dominus genitorque *B* 323 textum *M*[1] camel*orum *CM* sedis *L*, saetes *T*[1] 324 pellis zonae *Mp* cinexere *RLT*[1], tinxere *(m. 1)* *K*$_1$, cingere *K*$_1$, cinxerunt *P*[1] profetam *CB*

Et tenuem uictum praebent siluestria mella.
Isque ubi tot populos diuersis sedibus ortos
Inruere ad fluuium cernit, sic incipit ore:
‚Vipereae gentis suboles, quis debita uobis
Supplicia urgentesque iras euadere monstrat?
Sed facite, o miseri, fructum, si paenitet, aptum,
Nec generis uestri tollat fiducia mentes.
Nam facile e saxis etiam pro nomine plebes
Succedet uestro, suboles quia degener errat.
Proxima roboreis iamiam radicibus instat
Cunctorum ante oculos acies leuata securis.
Caedentur siluae steriles ignemque fouebunt.
Nunc ego praeteritas maculas in flumine puro
Abluere institui; ueniet sed fortior alter,
Cuius uincla pedum non sum contingere dignus.
Abluet ille hominis sancto spiramine mentem
Flammarumque globis purgabit noxia corda.
Illius et manibus ruralis pala tenetur
Et propria ipsius purgabitur area frugum
Horreaque inplebit secreti copia farris
Aeternusque leues paleas populabitur ignis.‘

---

*325 Edere locustas solitus ruralibus aruis

331] cf. Verg. Aen. I 136. 341] cf. Verg. Ge. I 471, Aen. III 574.

u. 325 antecedit 325' in CRM²K₁MpV₁BGHHl, in marg. add. K₂T² V₂Bb² hedere V_2 solitus] sonitus sonitus T^2 326 ibi P^1 populus *C* 327 DE BAPTISMO IOHANNIS ET VERBVM EIVS AD POPVLVM *B* 329 subplicia K_1 turgentesque *M ut uidetur* 330 miseris Mp^1 penitet *plerique* 332 e] est* *(& eras.) M, add.* B^2; exaxis *L* plebis *CM;* potis est dura superum rex cote creare *Poelm.* 333 succedent *RMp* V_1V_2GHHl, succedunt MK_1PTV_2Bb sobolis K_2T errat] *** *M,* erret L^1; progeniem quando soboles sua d. e. *Poelm.* 334 roboris *R* iam iamq; *R* 335 acie *M,* acies* K_2, aciesque *Poelm.* leuigata *Matr.,* sublata *Poelm. in mg.,* elata *coni. Arev.* 336 caedantur R^1, caeduntur $M^1K_1K_2TV_1V_2BbHl$ sterelis *C* fouebant *H* 337 ergo CK_1 339 uinc*la *M* tingere K_1 condignus Mp 340 abluit *C* hominis *C,* oīs *R,* homines *rell.* sc̄o* (s *eras.*) K^1 in spiramine RLV_2Hl mentem *C,* mergens *rell.* 343 harea *L,* a*rea K_1 344 orreaque *M* impleuit CK_2B^1

Haec ait et properis per siluam passibus ipsum
Cernit Iordanis ueneranda lauacra petentem.
Sed uetat increpitans uates et talia fatur:
‚Tune meis manibus dignaris mergier undis,
Cum tua me melius possint mundare lauacra?‘
Dixit Iohannes, cui talia reddit Iesus:
‚Nunc sine, nam decet hoc, sic sancta per omnia nobis
Iustitiae consectandus conplebitur ordo.‘
Haec memorans uitreas penetrabat fluminis undas.
Surgenti manifesta dei praesentia claret.
Scinditur auricolor caeli septemplicis aethra
Corporeamque gerens speciem discendit ab alto
Spiritus aeriam simulans ex nube columbam
Et sancto flatu corpus perfudit Iesu.
Tunc uox missa Dei longum per inane cucurrit
Ablutumque undis Christum flatuque perunctum
Adloquitur: ‚Te nate, hodie per gaudia testor
Ex me progenitum, placet haec mihi gloria prolis.‘
Tum petit umbrosos montes et lustra ferarum
Obsequiumque illi patris praebere ministri

348] cf. Verg. Aen. III 485. 354] cf. Verg. Aen. III 389. 357] cf. Verg. Aen. VIII 423. 360] cf. Verg. Aen. XII 354. 364] cf. Verg. Ge. II 471.

347 Iordanis $CR^2M^2Mp^2PBHl$ *Poelm.*, Iohannes *rell.* 348 sed uetat] succedet *M* 349 digneris RK_1 *(m. 1) LTHl Poelm. in mg.* mergier *(er a m. 2) M,* er *in ras. T* 350 mundare *CMpP,* purgare *rell.* 351 Iohannis CM^1K_2 reddidit MK_1 *(m. 1) Bb,* dicit *N* 352 si *R* 353 iustiae *R* implebitur *Mp* 354 *post* memorans: que celer *eras., in M* uitteas *P* penitrat fluminis undas *M,* xp̃s penetrabat in undas $K_1LBbGHl$; celer uitreas xp̃s penetrabat i. u. *(xp̃s a m. 2)* K_2T, uitreans penetrabat in undas *H* fluminis undas *in ras. B;* undis *Mp* 355 surgenti* *(s eras.) R* 356 aethera *C,* aetra MMp^1, aether V_1; aethera caeli *Poelm. in mg.* 357 discendit *CMPB alii* 358 ex] in *Hl* 359 perfundit RK_1T 360 mane *Mp* 361 ambitumque *Poelm. in mg.* flateque *L* 362 alloquitur *RMLPB rec.* 364 tunc *Poelm in mg.* humbrosos *Hl* 365 que] *om. M* patri *CMp,* patrii PV_2 *(m. 2),* patrii *B (s a m. 2)* praeb*ere *(u eras.)* K_1

Certabant rapidi, mox liuor daemonis atram
Cum terrore rapit mentem, nec defuit aegro
Temptandi interea Christum uersutia fallax.
Quadraginta illi fuerant ex ordine soles,
Ex quo nulla cibi potusque alimenta dabantur,
Sed contexta simul firmi ieiunia cordis
Terrarum ad regnum mentis secreta tenebant.
Tunc epulas demum monuit conquirere corpus.
Horrendi interea sceleris fallacia temptans:
‚Si te pro certo genuit Deus, omnibus, inquit,
His poteris saxis forti sermone iubere
Usum triticei formamque capessere panis.‘
Christus ad haec fatur: ‚Nil me iam talia terrent;
Nam memini scriptum, quoniam non sola tenebit
Vitam credentis facilis substantia panis,
Sed sermone Dei conplet pia pectora uirtus.‘
Rursus at ille dolos uersutis artibus aptans
Nectere temptator properat. Nam moenibus urbis
Mox inferre pedem sensit, uis liuida Christum
Culmine marmoreo fecit consistere templi.
Tum sic adgreditur uocis fallente ueneno:

383] cf. Verg. Aen. XII 116.

366 certabat V_1 rabidi RPT^2B^2Bb libor C demonis *libri* ater MG *Poelm.* 367 TEMPTATIO DIABOLI B terrore (e_2 *in ras.*) R aegro] ergo N, 368 temptandi (i *ex* o) C interra N 369 quadragenta C, XLta M fuerunt R^1MV_2 370 potusque CV_2N, potesue M, potusue *rell.* 372 at C mentis CMp^2T, cordis *rell.* tenebat G 373 tunc-que $BV_1V_2H^1$ epulas R dæmum MK_1K_2, demon G ēqui***rere R, conquere M^1 374 horrendum K_1N, horridi P interea* sceleris (s_1 *a m. 2*) M fallaţia R *et alii*, fallantia P 375 certe Hl inquid *pleri-que* 376 hiis M^1 po*teris (*s eras.*) K_1 sasis Mp forte K_1 *(m. 1)* 377 *in mg. inf. adscr. m. al. in* C capissere M^1 378 nihil $M^1K_2TV_1G$ 379 quod non iam M^1; quod non sit sola datura *Poelm. in mg.* 380 credenti K_2, credentes T^1 382 dolus M^1K_2 *(m. 1)* abtans Mp 383 nectire K_2 *(m. 1)* prope scit M nam] quam *Barthius* 384 uis] s *ex corr.* C 385 marmorei *Poelm.* fecit V_1V_2Bb, S▨ C, tendit *Poelm. in mg.*, suasit *rell.* 386 tum $CM^2K_1K_2PT$, tunc *rell.*

‚Si Deus est uere genitor tibi, culmine templi
Aera per uacuum saltu iaculabere corpus.
Testis erit scriptura tibi, quae spondet aperte
Mandatum summi genitoris tale ministris,
Ut lapsum studeant casu defendere corpus;
Et famulis manibus current tua membra leuare,
Ne lapidis laedat summas offensio plantas.‘
Reddidit his Christus dictis contraria dicta:
‚Me meminisse magis scripti caelestis oportet,
Ne uires Domini fidens audacia temptet.‘
Rursus in abrupti montis consistere celsis
Mox furibunda iugis sensit fallacia Christum,
Ostendens illi fulgentia regna per orbem:
‚Cernis, ait, quae sit tantarum gloria rerum?
Cuncta tuo possum iamiam concedere regno,
Talia donantem si me ueneratus adores.‘
Tunc sic instantem dictis reiecit Iesus:
‚Effuge pestiferi rabies uaesana ueneni,
Haereat ut semper nobis inmobile iussum,
Ut iustus caeli Dominum deuotus adoret
Unius et famulans ueneretur nomen in aeuum.‘
Talibus excussus fugit per deuia daemon.
Ille ubi Iohannem cognouit carceris umbris

388] cf. Verg. Ge. III 109. 400] cf. Verg. Aen. IV 272.

388 aether *(m. 1)* K_1, ar^{e}*a *T*, aer *Bb* 389 testes K_1 390 mundatum B^1 391 ministri *RHl* 392 famuli$\widetilde{\text{is}}$ *C*, famuli *MpPG*^{2}*Hl* 393 curent K_2*PTBb* 394 Christus] $\widetilde{\text{ihs}}$ *C* 395 me] *om.* C^1*RMK*$_1$*K*$_2$*TMpBBbGH* 396 $\bar{\text{d}}\text{i}$ K_2 *(m. 1)* 397 arrupti *Mp* 398 iugis] magis *Poelm. in mg.* 399 illi *CRP*^{1}*V*$_1$*V*$_2$*H*^{1}, olli *rell.* 400 tanta T^1 401 tuo] tibi *Poelm. in mg.* possim *TBbG* 403 stantem M^1Mp^1 404 rabie suae sana *M;* uesania LK_1 *(m. 1)* 405 nobis semper *RHl*, s. nobis c̣um *M* 406 dominum caeli V_1 407 nomen C^1*MLMpPV*$_2$*BBbG*, numen *rell.* 408 excusus *MMp* 409 agnouit *(*cog^{no} *m. 2) M*

388 aether *(m. 1)* K_1, ar^{e}*a *T*, aer *Bb* iacula^{ue}re *(ue a m. 2) M* 389 testes K_1 ait *Hl* spondit M^1; spondeat perte *H* 390 mundatum B^1 genitore *Bb* tale] id esse *Poelm. in mg.* ministri *RHl* 392 famuli$\widetilde{\text{is}}$ *C*, famuli *MpPG*^{2}*Hl* curent K_2*PTBb* 394 Christus] $\widetilde{\text{ihs}}$ *C* dictis $\widetilde{\text{xps}}$ *L* 395 me] *om.* C^1*RMK*$_1$*K*$_2$*TMpBBbGH* scriptis *P* 396 $\bar{\text{d}}\text{i}$ K_2 *(m. 1)* pellatia *(m. 1)* K_2*TBb* temptat^{e} *BL* 397 arrupti *Mp* montes *C* 398 iugis] magis *Poelm. in mg.* 399 illi *CRP*^{1}*V*$_1$*V*$_2$*H*^{1}, olli *rell.* 400 tanta T^1 401 tuo] tibi *Poelm. in mg.* possim *TBbG* 403 stantem M^1Mp^1 404 rabie suae sana *M;* uesania LK_1 *(m. 1)* 405 nobis semper *RHl*, s. nobis c̣um *M* iussum donum^{donum} *R*, iussum *V*$_2$ 406 dominum caeli V_1 deuotos *C* ad*oret *(*h *eras.) B* 407 nomen C^1*MLMpPV*$_2$*BBbG*, numen *rell.* 408 excusus *MMp* 409 agnouit *(*cog^{no} *m. 2) M*

Inmersum, tristi conpressit corde dolorem,
Finibus et statuit Zabulonum ponere sedes,
Ut dictum Esaiae concurreret ordine longo:
‚Terra Zabulonum et regionis Neptala nomen,
Et uia trans pelagus longe Galilaea per arua
Trans et Iordanen gentes populique tenebris
Inclusi magnum lumen subitumque uidebunt,
In mortisque illis umbra residentibus alma
Exoritur fidei resplendens luce uoluntas.‘
Ergo instare Dei regnantis munera Christus
Nuntiat increpitans praeconia larga salutis.
Praeteriensque uidet ponti per litora fratres,
Praesolidum Simonem, dignum cognomine Petri,
Andreamque simul, sinuosa uolumina lini
Piscibus insidias disponere marmoris undis.
‚Nunc, inquit, pisces capitis maris aestibus altis,
Sed me si libeat sectari, fortia uobis
Prouenient hominum praepulchra indagine lucra.‘
Olli confestim firmato pectore certi
Retibus abiectis pariter praecepta sequuntur.
Post fratres Iacobum Iohannemque marinis

410] cf. Verg. Aen. I 209. 423] cf. Verg. Aen. XI 753.

410 indemersum (sub *a m. 2*) *C*, demesum V_1, submersum RM^1L K_2 (*m. 1*) $MpTBbHl$ corda R^2Mp^2Bb, cordæ M dolorem C^1MV_2 Bb^2 *Poelm. in mg.*, dolore *rell.* 411 istatuit Mp^1 Sabolorum *C*, dialon nunc M^1, diabulonum K_2, zabulonum *L*, Zabulon *Poelm.* pedes M^1 412 isaiae *R*, esaiae *M* in ordine M^1 longo *C*, secli *P*, saec*li* MK_1, saecli *rell.* 413 terre *H* Sabulorum *C*, dialon haec M^1, Zabulon $K_1K_2P^1$ $TBbG$ *Poelm.* 414 Galilaea per arua] *ego*, Galileaque arua *libri*, Galilaeiaque arua *Barth. Arev.* 416 inclusiqu *R* uidebunt (d *et* b *a m. 2*) *C* 417 umbras (*M*) almas T^1 resedentibus K_1 (*m. 1*) *P* 418 splendens V_1V_2 uoce *M* uoluptas K_2T 419 uenire instare *Mp* dñe C^1 420 longa M^1 421 uidit R^1, uidens *T* littera K_1 422 persolidum *N* Symonem *RM* 424 marmoreis *M* 425 inquid *M et alii* altos $M^1K_1K_2Mp^1V_1T$ 427 pulchra M^1, perpulchra *LN*, preclara (pre *in ras.*) *T*, clara *Bb* indaginem *H* 428 illi $K_1K_2L^2TBb^1Hl$ 429 secuntur $MpTBG$ 430 fratres geminos $CLMpV_2BH$, fratres *RM*, geminos *Poelm in mg.*

Insidias gregibus maculoso innectere textu
Ut uidit similemque dedit de litore uocem,
Illi Zebedeum genitorem in puppe relinquunt
Ilico sectantes pulcherrima iussa salutis.
Exhinc per terram Galilaeam sancta serebat
Insinuans populis regni praeconia Christus
Donabatque citam inualidis aegrisque medellam;
Et mox crebra procul Syriam iam fama tenebat
Mille sonans uerbis praesentia munera Christi.
Denique certatim languoris tabe peresos
Diuersisque malis nexos, quis longa dolore
Absumpsit populans membrorum robora tabes,
Monstrabant Christo; facili sed munere cunctos
Reddebat propere miranda ad gaudia sanos.
Iamque animae ipsius morbi saeuique furores
Et lunae cursum comitata insania mentis
Discessere graui sermonis pondere iussa.
Illum stipantes miracula magna mouentem
Mixtae sectantur turbae Solymique Syrique
Et Iudaea frequens populis Galilaeaque plebes,
Quos et Iordanes dirimit stagnante fluento.
Hos populos cernens praecelsa rupe resedit
Ac sic discipulis gremium cingentibus infit:

439] cf. Verg. Aen. IV 183. 440] cf. Verg. Aen. VI 442.

433 Zebideum M^1, Zebe&eum *Mp* puppi *M* 434 illico *L* 435 exin** *(de eras.) M* Galileam M^1T, Galileę K_1K_2 *(m. 1)* $LMpGH$, Galilee* *B* sereba*t *(n eras.) M*, ferebat *Poelm. in mg. uu. 436—438 in mg. sup.* M^2 436 regna *Mp* 437 inualidisq. *C*, fessis V_1T aegris *C* 438 siriam *CB* 439 mille sonis M^2L^2, mellisonis C^2, m. sonant K_2 *(m. 1)* uerbis *C*, linguis *rell.* 440 praessos M^1 441 longo *L* doloris *MMp* K_2 *(m. 1)* *PBH*, dolorum V_1G 442 absumsit *M*, adsumpsit T^1Bb robura M^1 tabis $C^1K_1K_2T$ 443 fȃcile *(m. 1)* K_1K_2PT monere L^1 444 reddebant *(m. 1)* K_1K_2PT 446 commitata C^1 mentes Mp^1. 448 stipantis *(m. 1)* K_2T cuncta M^1Mp^2 449 solimique *C et alii*, solimyque *R* Sirique *C et alii* 450 Iuda *(m. 1)* K_2T gallilea *B* plebis *(m. 1)* MK_2T 451 Iordanes CK_1T^1B, Iordanis *rell.* in stagnante *B* 452 *in mg. adscr.* $M^2K_2T^2$ rupe] in *om. CMH, exhibent rell.* sedit *(*re *a m. 2) R* 453 DE BEATITVDINE *B* praemium *(?)* M^1

,Felices humiles, pauper quos spiritus ambit,
Illos nam caeli regnum sublime receptat,
His similes mites, quos mansuetudo coronat,
Quorum debetur iuri pulcherrima tellus.
Hoc modo lugentes solacia magna sequentur.
Pabula iustitiae qui nunc potusque requirunt,
Illos plena manet satiandos copia mensae.
Felix, qui miseri doluit de pectore sortem,
Illum nam Domini miseratio larga manebit.
Felices, puro qui caelum corde tuentur,
Visibilis Deus his per saecula cuncta patebit.
Pacificos Deus in numerum sibi prolis adoptat.
Felices nimium, quos insectatio frendens
Propter iustitiam premit; his mox regia caeli
Pandetur. Gaudete, operum quos iusta tenentes
Urgebit praeceps stimulis iniuria saeuis;
Plurima nam merces uobis seruatur in aethra,
Namque profetarum fuit insectatio talis.
Discite uos hac in terra salis esse saporem.
Hic sapor amissa si iam uirtute senescit,
Quae salis absumptos acuet substantia gustus?
Nec quisquam uani post haec superest salis usus,
Ni longe abiectum cuncta ut uestigia calcent.
Vos estis mundi clarum (ne abscondite) lumen.

456 decorat *Hl* 457 debitur M^1 458 hoc CM^1PV_1, hic *rell.* solatio $R^1M^1K_2$ *(m. 2)* T^1Bb magna *C*, digna *rell.* sequetur R^1M^1 K_2TBb 459 *add.* M^2 460 plane M^1, plene *Bb* mane**t *(bi eras.)* *M* satiandos *C*, saturandos *rell. cf. Sedul. P. c. I 6 (ed. Huemer)* 464 hos M^1 manebit *L* 465 *in mg. add. m. 2* K_2T 467 praemit *CRM alii* 468 post operum *T corr. m. 2* iussa $RM^1K_1K_2LTG$, iussat *(*at *in ras.)* *B* tenent Bb^1 469 urguebit *RML alii* 470 uobis] *om. m. 1 in* K_2T aetra *R* 471 profetarum CB^1 472 VOS ESTIS SAL TERRE *B* in hac terra M^1*;* haec Bb^1 473 si] protinus *C*, si* *(*c *eras.)* *B* senescet V_1 474 qua K_2T^1 absumtos *C*, absumptus R^1K_2 *(m. 1)* L^1T^1 acuit *C* 475 nequicquam $M^1Mp^1B^1$, nec quicquam $RHlT$, neccuiquam K_1K_2 *(m. 1)* *Bb*, nequiquam *RT*, nec quiquam *PG* 476 ni] nil CK_2 *(m. 1)* ut] *om. P* 477 VOS ESTIS LVX MVNDI *B* clarum mundi *C* nec K_1

Nam quis praecelsis inpostam rupibus urbem
Occultare queat? Vestrum sic lumen ad omnes
Perueniat rerumque decus sub luce serena
Ponatur. Cunctis genitoris gloria uestri
Laudetur, celsi thronus est cui regia caeli.
Non ego nunc priscas leges dissoluere ueni
Vertere nec, ueteres ponunt quae iussa profetae;
Omnia nam uobis per me conplenda manebunt.
Vera loquor, donec caeli terraeque marisque
Interitus ueniat, legis nec littera saltem
Aut apicis parui gracilis distinctio deerit,
Omnia quin fiant digesto ex ordine saecli.
Si quis enim minimam mandati soluere partem
Ausus erit, pariterque homines audendo docebit,
Hic minimi nomen caelesti in sede tenebit.
At quicumque operis proprii moderamina seruans
Inuiolata simul tradet praecepta priorum,
Magnus erit magnique feret trans sidera nomen.
Audistis ueteris iussum moderamine legis:
Humano si quis macularit sanguine palmas,
Ille reus ferro persoluet uindice poenas.
Ast ego praecipiam, ne quis consurgere in iras
Audeat atque odio fratris feruente moueri.
Nam reus hic aequo poenas sub iudice pendet.

482] cf. Verg. Aen. VII 210. 486] cf. Verg. Aen. I 598. 499] cf. Val. Flacc. I 673.

478 in praecelsis *M* impositam *C*, inpositam $R^2M^1K_2$ *(m. 1)* LH 479 q; ad *Hl* sic *C (c in ras.)*, sed *rell.* 481 cuncti *(m. 1)* K_2T 482 tronus *(*h *a m. 2)* *B* 483 NON VENI SOLVERE LEGEM *B* desoluere *B* 484 uetere *C* profetae *CB*, prophetae *R* 486 loquar *MT* 487 legum R^1 saltem $CMpB^2$, saltim *rell.* 488 deri∗t *(*n *eras.)* *C*, derit K_2 *(m. 1)* *T* 489 digesto *C*, digesta RK_1K_2LTBBb, degesta R^2MB^1, di∗gesta *Mp*, digestae *P* saeculi MK_1 491 suadendo V_2K_2 *(m. 1 ?)* 492 in] *om. Hl* 493 moderamine RV_2 *(a m. 2)* 494 tradit CK_2T 495 erit] enim K_2 *(m. 1)* ferit *corr. in* feret *C* 497 maculari*t* *(*ue *a m. 2)* *C*, maculauerit $M^1Mp^1K_1$ *(m. 1)* B^1 499 iniquas Mp^1 500 fratres *L* 501 aeque $C^2RM^1K_2L^1TV_1V_2BbG$ pones Mp^1 reddet *M* *(*at pendet *m. al.)* $K_1K_2TV_1V_2Bb$

Nec minor illorum conuicia flamma sequetur,
Qui fatui miseriue cient sub nomine fratrem.
Sin offerre uoles, uenerans altaria, munus
Et tua tunc tacitae mentis penetralia tanget,
Quod tibi sit cum fratre domi suscepta simultas,
Munera cuncta illic aditis admota relinque
Et prius ad pacem properans transcurre petendam.
Fraterno demum iam conciliatus amori
Offer grata Deo tranquillo pectore dona.
Est tibi praeterea semper contraria uirtus
Corporis; hoc casti celeri curetur amore,
Dum rapidae tecum graditur per compita uitae.
Accusabit enim polluti corporis usus
Et te sublimi statuet sub iudice uinctum.
Damnatum rapient ad uincula saeua ministri
Nec prius e tenebris solueris carceris atri,
Ultima quam minimi reddatur portio nummi.
Haut ignota, reor, uobis stat cautio legis
Corpus adulterio prohibens, sed nunc mea iussa
Occulta internae frenant molimina mentis:
Nec minus optati quam facti poena luenda est.

519] cf. Verg. Aen. II 91.

502 illorum *i. m.* C^2 503 miserique *C (que a m. 2)* $RMLK_2TV_2$ cient *(e in ras.)* *BT*, uocent *Mp*, dent K_2 *(m. 1)* 504 SI OFFERS MVNVS TVVM *B* si M^1 uolens $C^1M^2Mp^1V_1V_2BBb^1HHl$ munus CV_1, mumis *N*, donis *rell.* 505 tuae CM^1Bb^1 tum $CPBb^2N$ tacita C^2 tangit $RMLMpP$ *(in* K_1T *a m. 2)* $BHHl$ 507 illis^{c} *T* aditis *L*, aditis *plerique*, adito *R ex corr.* 508 prope∗rans *(*t *eras.)* *R*, properet *P* curre *(*trans^{trans} *a m. 2)* *R*, transcurre∗ *(*s *eras.)* *C* pe^{t}endam *(*t *a m. 2)* *R*, petendum *(m. 1)* K_2T amora K_1 *(m. 1)*, amari G^1 510 offer∗ *(*s *eras.)* CK_2THl tranquillo∗ K_1 511 ESTO CONSENTIENS ADVERSARIO TVO *B* Virtus contraria semper $RMpBbHlN$ *Poelm.* 512 caste K_2 *(m. 1)* T^1 caeleri *R* 513 rapida *M*, rapide *nonnulli* compita *CM (m. al.)* $MpPBb$, conpita TK_2 *(m. 1)*; uias conpeta G^1 515 statuet *(e ex* i*)* *C* 516 uincla MpB^1 saeui M^1 517 mitteris RK_2 *(m. 1)* TV_1V_2 *Poelm.*, carceris^{atri} solueris *M (*diri *fort. eras.)* 519 aut *CM* 521 occultare *(m. 1)* K_2T internae ṣi *M* ferient *L*, feriant RK_2 *(m. 1)* $T^1BBbHHlB$ 522 est] *om.* MpV_1V_2

Si te forte oculi dextri laqueauerit error,
Auctorem miserae properans conuellito labis
Et iaculare procul. Nam membrum perdere refert
Exiguum, flammis quam totum dedere corpus
Perpetuisque animam pariter conuoluere poenis.
Et si dextra manus mentem per deuia ducit,
Erroris causam praestat decidere ferro,
Quam totum aeternis corpus concedere flammis.
Praecipiunt ueteres, si quis conubia rumpit,
Scribere discidium, iuris feralia uerba.
Sola uiri recte discedet adultera tectis,
Ast aliae maneant, nam casti iura pudoris
Auctore amittet mulier deserta marito.
Antiquae leges prohibent periuria linguis,
Sed nostris cedat iurandi audacia iussis.
Nec fas est homini caelum iurare per altum,
Quod sedes Domini, nec quae uestigia gestat
Terra Dei, Solymaeue urbis uenerabile nomen,
Quod regis magni propria est, iurabitur umquam.
Nec caput in proprium cuiquam iurare licebit,
Namque potestatem minimi non esse capilli
Cernitis, albumue aut nigrum mutare colorem.

534] cf. Ou. Amat. I 100. 540] cf. Ou. Amat. III 407.

523 SI OCVLVS TVVS SCANDALIZAT TE *B* 554 autorem *M* misserae M^1 comuellato M^1 526 *post* exiguum, aestibus *eras. in M*, flammis Bb^2 *in mg.* 527 conuellere R^1MK_2 528 dextera *M* diuidia M^1 529 praestet *BbG* ferro *in ras. Mp* causam magis utile uellere f. *Poelm. in mg.* 530 *in mg. add. Mp* concidere C^1Hl, condere *(m. 1)* K_2T 531 permittunt *Poelm. in mg.* rumpet $RM^1MpK_1K_2PV_1V_2Hl$ 532 discidium *(: separationem m. al.) M* 533 recti *Bb* discedat *RP* T^1BHHl 534 SI QVIS DIMISERIT VXOREM *B* alia *Hl* podoris *Bb* 535 autore M^1, auctorē *Hl* amittat *R*, amittit $M^1K_1K_2V_2G$, mittet *(corr. in* -at*) T*, emittit *Bb* 536 legis *Hl* linguis *(in, ui a m. 2) C* 537 caedat *R* 538 nec] *om. M* est] *om.* K_1 539 sedis M^1K_2T domini *C*, est d. M^1, d. est *rell.* neque CMp^1, nec eius que *M*, nec quod *Poelm. in mg.* 540 terram pedis *M* Solimae *R*, solimeqe K_2BbG 541 quod *corr. in* quae K_1 544 SIT SERMO VESTER EST EST NON NON *B* albumque V_1

Est est sufficiat, quod non est dicite: non est.
Quod superest istis, totum fallaciter aegro
Suggeret obreptans animo uis tetra ueneni.
Peruulgata diu legis praecepta tenetis:
Laedentem semper similis uindicta sequatur,
Sed tranquilla malum melius patientia uincet;
Ac si quis partem palma percusserit oris,
Mox aliam uultus partem praebere memento.
Auferet aut tunicam si quis ui iudicis instans,
Cede libens pariterque ferat tua pallia secum.
Si te forte aliquis passus per mille iubebit
Ire uiam grauidique oneris perferre laborem,
Mox perges aliudque iteris comitabere duplum.
Si quis egens poscet uel si simulabit egentem.
Ex animo miserans largire; aut mutua si quis
Orabit, tribue, et mitem ne subtrahe uultum.
Nec tibi sit placitum solis succurrere amicis
Aut caecis odiis inimicos ducere dignos.
Quin ego praecipiam semper blando esse per omnes
Obsequio precibusque Deum mollire benignis

556] cf. Verg. Ge. II 343.

545 sufficiet $M^1K_1K_2TBbG$, sufficiant (ant *in ras.)* L, te *add.* I dicere M^1LK_1 *(m. 2)* T^2Hl *Poelm. in mg.* 546 hiis M^1, histis M_2 egre Hl 547 suggeret C^1RMMp^1Bb, suggerit *rell.* uis] s *ex* r M tętra C, thethra R 548 peruulta (u$_1$ *ex corr.)* M^1 549 laedenter pię R sequetur Mp^1L 550 manum K_1 uincit K_1K_2 *(m. 2)* 551 SI TE CVSSERIT MAXILLA B at L 552 alteram u. p. parte M^1; alium L 553 auferat $RV_1BbGHHl$, auferit K_2 *(m. 1)* T^1 te nicam RM *et alii* 554 pariter M^1 feret K_1 *(m. 1)* 555 SI ANXIA VERIT MILLE PASSVS B te *om.* M^1L^1 super C iubebat K 556 grauemque iteris C labores M^1LT^1 557 moxque M^1 pergen $K_1K_2LTBbGH$ aliutque CT^1 dublum M^1 558 si] se M^1Mp K_2 *(m. 2)* PT^2Bb poscit CM^1B^1 simulauite R, similauit M *(cor m. 2)* 559 mutuo K_2 *(m. 1)*, mutu& M^1 560 tribuae M mitte L, tristem V_1 561 succurre C 562 dignus L^1 563 ergo K_1 *(m.* blandum super R, uos *(M)* blando semper MT^1, blando super esse $K_1K_2MpPV_1V_2BBb$ 564 obsequium RL; blanda—obsequia Bb^1 pra cibus *omnes fere*

Pro uita ipsorum, qui uos exscindere gaudent
Aduersisque truces animis odiisque sequuntur.
Nam genitor noster communia lumina solis
Communesque dedit pluuias iustisque malisque.
Quod si coniunctos tantum ueneramur amicos,
Quis locus hic iustae poterit mercedis haberi?
Seruit amicitiae tantum gens dedita lucris.
Sed uos perfecto similes estote parenti.
Sicubi iustitiae pandetur pulchra facultas,
Deuitate oculos hominum; nam nulla manebit
Merces, posterius quae factum tale sequatur.
Adplaudet tantum sterilis laudatio uulgi.
Sed quod dextra facit, faciat, nescire sinistram
Conueniet; iustis meritis tum digna rependet
Occulti solus scrutator praemia cordis.
Sunt quos praetumidae tollit iactantia mentis,
Et precibus propriis gaudent adsistere turbas
Multifluisque diem uerbis ducendo fatigant;
His uotis pompae fructus succedit inanis.
Sed secreta domus precibus penetralia castis
Claudantur paucisque Deum uenerabere uerbis

582] cf. Verg. Aen. VIII 94.

565 exscindere MT^2, excingere K^1 566 aduersusque L secuntur CK_1K_2TBb 567 PLVIT SVPER IVSTOS ET INIVSTOS B nostro *(m. 1)* K_1 569 ueneraemur L^2 571 geni M 572 perfecto* *(s eras.)* C, perfecti *Poelm. in mg.* similis Bb^1 573 Si tibi *Poelm. in mg.* panditur *(m. 1)* K_2T pulchra iusta C, pulcra RLV_1V_2 574 deuites *Poelm. in mg.* nam] *s. l.* K_2T, quia N 575 mercis CR^1; merces in caelo *Poelm.* sequetur Hl 576 sterelis CM^1 577 QUOD FACIT DEXTERA TVA B sed te $M^1K_1K_2LV_1TBb^1$ dextera M facit M *(m. al. s. l.)*, *s. l.* RBb^2, *om.* TV_1 facies *corr. in* facias *s. l.* K_2, faciens Hl sinistra Hl 578 cū ueniet M *(m. al.)* P^1Hl, conuenit V_1 iustis] hiis M, his K_2 *(m. 1)* T, et iustis V_1 579 occulti* *(s eras.)* K_2 580 sunt** *(et eras.?)* M iactantia CK_1V_1 *(?)*, iactatio *rell.* 581 praecibus *plerique* gaudet L assister& B turbis R^1 582 docendo M^1 583 succidit K_2T^1 584 custis C, -tis *in ras.* R 585 claudentur *Poelm.* dn̄m M^1 uenerabile C, uenerauere K_2T^1Bb

Scit pater ipse, tui quae sit trepidatio cordis.
Nil absente Deo loquimur, nil abdita clausum
Pectoris antra tegunt, praesens Deus omnia cernit.
His igitur uotum placeat concludere uerbis:
Sidereo genitor residens in uertice caeli,
Nominis, oramus, ueneratio sanctificetur
In nobis, pater alte, tui: tranquillaque mundo
Adueniat regnumque tuum lux alma reclaudat.
Sic caelo ut terris fiat tua clara uoluntas,
Vitalisque hodie sancti substantia panis
Proueniat nobis; tua mox largitio soluat
Innumera indulgens erroris debita praui;
Et nos haut aliter concedere foenora nostris.
Tetri saeua procul temptatio daemonis absit
Eque malis tua nos in lucem dextera tollat.
Sic etenim genitor populis delicta remittet,
Si uestra alterni uobis peccata uelitis
Cedere nec durum erratis intendere pectus.
Sunt etiam praegrata Deo ieiunia plebis;
Sed propriam multi faciem foedare laborant,
Quo uanam captent hominum ieiunia famam.
Tu uero et grato crinem nitefactus oliuo

586 precatio K_1K_2 *(m. 1)* T^1Bb^1G 587 nihil *(utroque loco)* $M^1K_2PT^1$ clausi *T ex corr.* 589 placat *C* 590 resedens L^c *post* in uertice: in culmine *eras. in C* 592 tranquilloque *M* 593 regnique tui *M (m. al.)* $L^1P^1V_1V_2Bb^1$, regnumque tuum RM^1K_2 *(m. 1)* alma**** *(ampla eras.) C*, ampla RV_1V_2 reclaudat******** *(patescat eras.) C*, recludat *Bb*, patescat RV_2, redundat *M (corr. in* -et*)* B^1G, redundet $MpK_1PT^2V_1HHl$ 594 sic ** *(in eras.) C*, in $M^1R^1K_1K_2$ *(m. 1)* $PTBb$ caelo* in *M* ut] *om. R*, et ut *L*, et in K_2T tua fiat RPV_1V_2BbHl, tua fit *(m. 1) T* 595 substantia *P* 598 aut CMK_2TBb aliter conueniat M^1 concidere *C* foenera foedera *C*, fenore M^1 fas est V_1Hl, nostris *rell., fort.* nostrum *uel* nosti 599 taetri *CR* 601 delicta] peccata *Hl* remittit $MMpV_2B$ 603 concedere M^1 erretis *M* intendere CR^1V_1, inpendere *uel* impendere *rell.* 604 semper grata M^1, prègrata *R*, pergrata *rec.* 605 foedare *ex* foedere MK_1, foedera P^1 606 cum ieiunio M^1 607 et] *om. M* gratum M^1 madefactus M^1 *(ut uidetur) Poelm. in mg.*

Laetantem puris de fontibus ablue uultum,
Ut solus genitor deuoti pectoris altum
Seruitium cernens laudet meritumque rependat.
Vanum est defossis terra inuigilare talentis.
Illic aerugo et tineae dominantur edaces,
Cunctaque diripiunt fures egesta latebris.
Condite thesauros uobis in uertice caeli;
Non aerugo illos tineaeue aut horrida furum
Factio diripiet. Vobis ubi condita res est,
Illic corda etiam simili dicione tenentur.
Corporis est lumen, quo publica lumina cernis;
Sed si pura acies oculis simplexque nitebit,
Clare totius splendebunt corporis artus.
Sin uero nequam fuerit paruumque uidebit,
Obscurae incumbent super omnia membra tenebrae.
In nigras lumen sed si conuertitur umbras,
Ipsis horror erit quantus sine luce tenebris?
Nemo potest dominis aeque seruire duobus,
Unius aut odiis cedet uel cedet amori,
Nec pariter dominum seruus patietur utrumque.
Haut umquam poterit quis diuitiisque Deoque
Inseruire simul; sed uos haec iussa tenete:
Sollicitet proprio ne uos pro corpore uestis,

614] cf. Verg. Aen. I 225. 620] cf. Verg. Ciris 198.

608 abluet *L* 609 abtum $M^1K_2T^1$, aptum *Hl* 610 laudet] *om. M*, laudem $K_1K_2PTV_1$ *rec.* rependet M^1Mp 611 deffosis M^1 terrae RMK_2 *(m. 2)* LT^2V_1B 612 aedaces *MMp* 613 deripiunt RV_2, diripient *T* congesta *T* 615 tineaeue illos $M^1K_1K_2TBb$ haud *Mp* orrida *CMp* 616 cunedita *L* 617 dicione CMK_2T, dictione *B*, ditione *rell.* 618 qui M^1 puplica *C* 619 oculi MK_1Mp^2TG; oculi acies MK_1K_2MpPTB, oculis acies V_1 620 Et totius clare *M (in rus. m. al.) Mp P*, clare*totius K_1, clare & totius K_2G, totius clare V_1, tunc totius clare V_2 *(m. 1)* 621 si uero *C (u ex* n*) Hl* paruumque *H*, parumque *C*, prauumque *(*pra *in ras.) M*, prauumque *(*ra *in ras.) B*, prauumque *rell.* 623 tenebras *M* 624 quantus *(s a m. 2) R* 626 hodiis RT^1 cedit *C*, cedit *(utroque loco)* $M^1K_1K_2$, cedat *(altero loco)* P^1V_2 627 aut $CK_2T^1V_2N$ 629 NEQVE DE VICTV NEQVE DEV . . . *B* 630 pro] de RHl, per K_1 *(m. 1)*

Neu faciles uictus aegra disquirite cura.
Nonne animam pluris facimus quam corporis escas?
Aut dubitat corpus quisquam praeponere uesti?
Aerias spectemus aues: num uomere presso
Terga soli subigunt, iaciunt aut semina farris,
Aut segetum culmos incurua falce recidunt?
Proueniet tamen his satias potusque cibique.
Nonne Deo magis est hominum curatio cordi?
Nec dignum fuerat uestis suspendere curam
Pectoribus nostris; non, si cubitalia possent
Incrementa suis homines inponere membris.
Cernite, per pingues agros ut lilia fulgent!
Non ulli tamen his umquam incubuere labores,
Nec Solomona illum, cum regni diuitis aula
Aflueret, talis contexit gratia uestis.
Quod si pratorum fruticumque uirentia laeta
Ipse Deus uestit nostris obnoxia flammis,
Cur uobis potior non est fiducia patris?

---

*645 Naturale bonum terris commune placebit

631 facilem uictum M^1K_1BbN; facilis V_2 disquerite (disquerere *m. al.) M,* disquerere BK_1P 632 quam] q; K_1 *(m. 1) Mp* 633 haud P^1 dubitet V_1 *(m. 2)* quisque Mp^1B^1 uestri *Bb* 634 aereas Mp^1PH^1l, aeria *B* num *CP(?)N,* non *rell.* 635 soli *s. l.* R^2, *in ras.* K_2; terram umquam $LB^1(?)$ 636 haut K_1, nec *Poelm. in mg.* segitum K_2T^1, segemitum *Bb* 637 prouenit M^1, proueniat K_2; prouenit attamen T^1 hiis *M* satietas *M,* saties TK_2 *(m. 2) HHl,* sacitas *L* 638 cordis RK_2MpPB 639 fuerit *coni. Areu.* 640 non sic ubi talia *plerique,* num sic cubitalia *coni. Areu.* Pectoribus si nunc habitam transire figuram *Poelm. in mg.* possunt M^1Hl *Poelm.* 641 hominis K_2 *(m. 1);* per se nemo potest aut quicquam imponere membro *Poelm. in mg.* 642 fulgent] florent *ante eras. in C,* florent *M (d. sc. m. al.) P (*ł fulgent *s. l.)* $V_2(?)$ 643 nonnulli R^1M K_1K_2T, nulli *Mp* hi▨ quam *R* his *om. P* labores ligones *C,* labores *(*ł ligones *m. 2) RP,* ligones *M (*labores *add. m. al.)* K_1 *(s. l.* labores*)* K_2 *(ex corr.) L* 644 Solomona *C,* Salomona *rell.* illum] grauem *Poelm. in mg.* 645 afluerit K_1T^1, affluerit *Bb,* affloeret *rell.* uestes K_1 *post* 645 Naturale bonum terris commune placebit $K_1TV_1V_2$, *add. in M (m. al.) Mp (in mg.)* 646 fructicumque K_1 *(m. 1) Mp*

Ergo cibum potum uestemque et inania cuncta
Gentibus infidis terrenam linquite curam.
Vos potius digne caelestia quaerite regna
Iustitiamque Dei — spontanea cetera current —,
Crastina nec uobis curetur copia rerum;
Quisque dies sibimet satis est pro fraude diurna.
Iudicium uestrum fugiat damnatio saeua;
Nam Dominus uestri iuris documenta sequetur,
Quae uos in terris statuetis tempore capti:
Mensuram tibi, quam ponis, portare necesse est.
Cernis adhaerentem fistucam in lumine fratris,
Nec tamen in proprio tignum consistere sentis
Atque oculum prius alterius purgare laboras;
Deripe sed proprio fallax de lumine lignum,
Tunc minimam alterius curabis demere aristam.
Ne canibus sanctum dederitis neue uelitis
Turpiter inmundis iactare monilia porcis.
Namque illa in caeno pedibus subiecta iacebunt
Conuersique sues uasto uos uulnere rumpent.
Poscenti dabitur, quaerens inuenta tenebit,
Pulsantique aditus foribus pandetur apertis.
Vos homines natis panem poscentibus omnes

---

*657 Haec eadem uobis genitor seruabit in aethra

667] cf. Verg. Aen. IX 580.

652 current surgent *C* 656 uestri iuris *CG*, iuris uestri *rell.* documenta *T*, documenta *(cu in ras.) M* 657 quaecumque *R*, quae uobis M^1V_2 *Poelm. in mg.* in tempore M^1 *post* 657 *uers. 657* legitur in* $RK_1LV_1V_2BbGHHl$, *in marg. add. in* MK_2MpP^2, *interpos. in* B^2T^2 658 quam] quod *Hl* panis *Hl* 659 DE FESTVCO IN OCVLO PATRIS *B* fisticam CM^1K_2TBb 660 properio P^1 lignum *ex* tignum *C*, dignum *M*, tegnum *(m. 1)* K_2T 662 diripe *RLMpB Poelm.*, eripe MK_1K_2TBbG *Poelm. in mg.* trabem *R (t* tignum *m. 2)* V_1V_2, dignum *M* 663 tū *C* arestam R^1 664 nec RK_1PBG neue] ne *C* 665 immundis *C* 666 insceno *Hl* 667 conuerseque K_2T^1; conuersaeq; alii conuersisque canes *Poelm in mg.* suees *R* uasto u.] uastantes *Hl* 669 pandentur *M*, panditur *(m. 1)* K_2T 670 uos homines] quis uestrum K_2 *(m. 1) T*

Non lapidem dabitis piscemue petentibus anguem;
Vos, inquam, rigidi, quibus alte est insita cordis
Durities, uestris dabitis semper bona natis.
Indulgens hominum genitor bona mitia digne
Quam praestare magis gaudet poscentibus aequis!
Quae cupitis uobis hominum benefacta uenire,
Haec eadem uestro cunctis praestate fauore.
Haec legis summa est, hoc ius dixere profetae.
Ite per angustam, iusti, super aethera portam.
Quam lata et spatiosa uia est, quae limite laeuo
Praeruptum conuoluit iter caligine mortis,
Innumeraeque illam penetrant per prona cateruae!
Vitalis uastis stipatur semita saxis,
Celsaque uix paucos ducit per scrupea uirtus.
At si quos nimium fallax inlexque malorum
Planities suasit deformi lubrica lapsu,
Adripit hos pronosque trahit uelut impetus amnis,
Aut alacer sonipes ruptis effrenus habenis,
Aut rectoris egens uentosa per aequora puppis.
Obseruate illos, falso qui nomine uobis
Insidias faciunt appellanturque profetae.
Hos ouium species uestit, sed saeua luporum
Pectora fraude tegunt, lacerantque incauta trahentes

689] cf. Verg. Aen. VI 335.

672 regidi M^1, ridigi P 674 homini *Poelm. in mg.* digne] donet *C; an* donet Quae? 676 cupitis *ex* cupidis *C* 679 DE ANGVSTA ET LATA VIA *B* super ▨ aethera *C (*sidera *eras.),* supra *(*pra *in ras.)* sidera *M,* super aethera RLB^2, supra sidera *rell.* 680 quod *Poelm. in mg.* 682 penitrant M^1 683 strictis V_1 684 ducet $RK_1K_2V_1$ *Bb G* scropea *M et alii* 685 quos] nos *Hl* 686 plenities *R* labsu *C* 687 adripit B^1, abripit R^2ML; arreptos Mp^1, pronosque p̄cites *B* cē *(*uelut *s. l. m. al.) M* amnes K_1K_2T 688 effrenos R^1 *(*-us *m. 2),* effrenis B^1L, efrenis *H* abenis *C,* habens M^1P, abneis *L* 689 agens *L* pupis B^1P 690 ADTENDITE A FALSIS PROPHETIS *B* et illos K_1 *(m. 1)* nomina *(m. 1)* K_2T qui falso *Hl* 691 profetae *C (passim) T* 693 incautos M^1

Agmina cedentum, saeuus quos decipit error.
Fructibus e propriis noscuntur talia monstra;
Quemque petat finem fallax doctrina uidendum est.
Nam neque de tribulis ficus nec sentibus uuas
Prouenisse umquam ruris per terga notastis.
Utque arbor proprio uestitur germine pomi,
Sic dolus illorum fructu monstrante patescit.
Non ego palpantum uerbis et honore mouebor,
Nec, me quod dominum praeblanda adolatio dicet,
Praemia caelestis capient spontanea sedis.
Illi sed merito gaudebunt munere regni,
Qui facient nostri genitoris iussa uolentes.
Aduenict mox summa dies, quae iure seuero
Praemia iustitiae tribuet scelerique gehennam.
Tunc mihi multorum clamabit talia fletus:
Nonne tuo quondam magnae sub nomine nobis
Virtutes sanctis domuerunt omnia iussis?
Saepe etiam nostra est uox adnumerata profetis
Seruiuitque tuo nobis sub nomine daemon.
Tunc iurabo illis, quod talis cognita numquam
Vita mihi est hominum, gestis quae sordet iniquis.
Quisque meis monitis auresque et facta dicabit,
Hunc aequabo uiro solidis fundamina saxis

---

*696 Quapropter rerum molitio perspiciatur

706] cf. Verg. Aen. II 324, VII 145.

694 *om.* $M^1K_1K_2$ *(add. m. 2)* T^1Bb^1 edentum *C*, credentum RK_1 Mp^2TGH, credendum *L* sc*uus *Hl* 695 & M^1B^1, ex *N* noscantur *N* 696 quamque *Hl* est *om.* V_2 NON COLLIGVNT DE SPINIS VVAS *B* 696* *legitur in* CV_2 *(sed uncis inclusus) G, add.* K_1 *(m. 2)* $Mp^2P^2T^2Bb$ 697 nec] neq. *L* 698 notatis RM^1T 701 NON OMNIS QVI DICIT MIHI D̃NE D̃NE *B* 702 adolatio *optimi* 703 capient *C*, accipit B^1, capiat *Hl*, capiet *rell.* sedes K_2T^1 704 olli *Poelm. in mg.* munera M^1B^1 705 facient $CK_1K_2T^1PBb$, faciunt *rell.* uolenter *H* 706 saeuero *RMP* 707 gehennem Mp^1 708 clamauit CM^1 709 nobis sub nomine uirtus *Poelm.* 710 aruerunt domuerunt *C, fort.* uirtutes *(scil.* erant*)*, nostris paruerunt *etc.* iusis *M* Exstitit et nostris parebant *Poelm.* 714 gentis *L* 715 DOMVS SVPRA PETRAM FVNDATA *B* quis *M* 716 sasis Mp^1

Ponenti, librata super cui moenia surgent.
Illa domus pluuiis uentisque inlaesa manebit
Torrentumque minas firmato robore uincet,
Haerent inmotae quoniam fundamina petrae.
Qui uero auditu tantum mea iussa tenebit
Diuersisque procul factis per lubrica perget,
Hunc similem faciam, uolucri qui fulcit harena
Fundamenta domus; primo cui flamine uenti
Et pluuia infusis coepit cum incumbere riuis,
Omnis subuerso procumbit pondere moles
Insequiturque graui tectorum strage ruina.'
Talia dicentem fixa admiratio plebis
Inmensum stupuit, quoniam transcenderat alte
Doctrinam ueterum Christo concessa potestas.
Denique linquentem celsi fastigia montis
Stipabat gaudens populorum turba sequentum.
Ecce sed horrenda confixus uiscera tabe,
Quem toto obsessum foedarat corpore lepra,
Procubuit uenerans iuuenis Christumque precatur:
‚Ut caream tandem languoris pondere tanti,
Sufficiet uoluisse tuum.' Tum dextera Christi

728] cf. Verg. Aen. IV 362.

717 ponentem *(m. 1)* K_2T, promenti L; p. domus M surgunt K_1 K_2 *(m. 2)* 719 uincent Hl 720 immotae CR *alii* immota—petrę P, immoto—fundamine *Poelm. in mg.* 721 DOMVM SVPER ARENA B 722 diuersis M pergit CV_1 723 uolocri P, pulueri M^1 que *(m. 1)* K_1K_2 figit *ex* fulcit C 724 flamine $CK_1K_2MpTV_1V_2$, flamina *rell.* 725 infusis $CM^1Mp^1PV_1$, effusis *uel* efusis *rell.* coepere (cum *om.)* K_1K_2T 726 *in mg. add. Mp* omnes T^1 procumbet M^1B, procumbent P molis $RM^1K_1K_2LPT^1Bb$ 727 grauis $HPoelm.$ tectorem Hl strange *(m. 1)* K_1 ruinā *(sic)* C 728 dicentem] i *ex corr. Mp (cf. Matth. VII 29)*, dicenti K_1, dicente K_2, dicente V_1 fixa magna C, fixa V_1, magna *rell.* 729 immensum C transcenderet B^1 732 st*ipabat (p *eras.)* R 733 horrida M^1 734 DE LEPROSO B totum *(m. 1)* K_2 foedauerat R^1M^1, f*ederat K_2 (auit *corr. m. 2)* P, fedauit K_1T^2Bb 735 procumbit M^1 precatur CRM^1 *alii*, precator K_1 736 caream CK *(m. 1)* T, careat *rell.* tandem aliquandō B langoris *(m. 1)* K_1K_2PT pondera M^1, ponderae G 737 sufficiat *Poelm.* dum M^1, tunc R

Adtactu solo purgauit lurida membra.
Incolumique dehinc: ‚Celaris gaudia, iussit,
Et legi parens offers tua munera templo.
Inde recedenti supplex se protinus offert
Centurio et precibus proiectus talibus orat:
‚Inpubis pueri cruciatur spiritus aeger,
Cuius cuncta repens membrorum munia languor
Dissoluit uitamque tenet iam poena superstes.
Sed iussu miserere precor, nam tecta subire
Crimina nostra uetant uitae lucisque parentem.
Nunc uerbo satis est iubeas remeare salutem.
Subiectos mihi saepe uiros sic nostra potestas
Officiis uerbo iussis parere coegit.‘
Dixerat. Ille uiri motus precibusque fideque
Talia conuersus populo dat dicta sequenti:
‚Haut umquam talem memini me gentis auitae
Inuenisse fidem; sed ueris discite dictis,
Quod multos homines diuersis partibus orbis
Progenitos caeli regnum sublime uocabit
Cum patribus nostris uitali adcumbere mensae,
Progenies quorum caecis demersa tenebris
Dentibus horrendum stridens fletumque frequentans

738] cf. Ou. Met. XIV 747. 746] cf. Verg. Aen. VI 117. 750] cf. Ou. Met. I 385. 755] cf. Verg. Aen. XII 708. 759] cf. Verg. Aen. VI 288, Stat. Theb. VI 765.

738 a*tactu *(t eras.) R,* atactu B^1, adtactu *(m. 1)* K_2T lurida libida *C,* lu*rida K_1 739 incolomique *RMp,* incolomeque K_2T celaris *scripsi (cf. Matth. VIII 4* nemini dixeris*),* caelare *CRM,* celaret *Poelm. in mg.,* celare K_2 *(*are *in ras.) rell.* haec gaudia *RM (*haec *m. al.)* K_2 *LMpPT*^{2} *Poelm.* 740 offers tua *C,* offerret *RMpBV*$_1$*V*$_2$*G,* offerre M^1, offerri K_1BbH, offerit T^1, offerri** K_2, *fort.* offer tum templi *Hl* 741 recidenti *C,* recendente K_1 *(m. 1),* recedente *Hl* aufert *Hl* 742 uenturo *Hl* proiectis K_1 743 impubis *CB* puer M^1 spũ *(*s *m. al.) M* 744 raepens M^1, tepens *Poelm. (cf. Sed. P. c. IV 287 H.)* langor *plerique cf. supra v. 736* 746 precor *RM alii* 747 parentam K_2 748 uero *M,* uerba K_2T^1, uerbu *Hl* iubeat K_1 749 potes▨tas *C* 750 parare *L* 751 mo*tus *P* 753 aut *CM* 754 uiris *C* 755 quam multos *Poelm.* 758 demersa *C, plerique* dimersa 759 gentibus *Hl* frequetas *Bb*

Perpetuis poenae cruciatibus acta subibit.
At tibi iam, iuuenis, mentis uirtute fidelis,
Ut credis, ueniet fructus cum luce salutis.'
Dixerat et dicto citius cum uoce loquentis
Ad puerum celeris transcurrunt munera uerbi,
Ingressusque domum miles properante recursu
Praeuenisse Dei laetatur dona medentis.
Aedes inde Petri sanctus penetrabat Iesus,
Cuius anhela socrus aestu febrique iacebat.
Utque illi dextram tetigit saluator Iesus,
Sana ministerium praebebat femina mensis.

---

*762 Quae cupis extimplo obtineas poscens sapienter

763] cf. Verg. Aen. I 142. 768] cf. Ou. Ex Pont. I 10, 5.

760 poenae CV_1, poenam *rell.* 761 ac *Hl Poelm.* tũ M^1 iuuenis lenis *C*, iuueni (s *a m. 2*) K_2T *post u. 762* obtenes quae cupis rogando sapienter extemplo (extimplo *M*) *CM*, quae cupis extimplo optineas poscens sapienter K_2 *(i. m. m. 2)* 763 *in mg. adscr.* Mp^2 loquentes *CP* 764 cẽleris *R* percurrunt *Poelm. in mg.* 765 procurante *(?) H* cursu M^1 767 hedes *T*, sedes *Hl* penitrabat M^1 hiesus *C* 768 an∗hela (c *eras.*) *M*, anela *LMp*, anaelo *P*, hanela *Hl* 769 atque *Hl* dext∗ram (e *eras.*) MK_2 seruator V_1 SAPIENTISSIMI VIRI IVVENCI X̄PIANI EVANGELIORVM LIBER PRIMVS EXPLICIT *C*, EXPLICIT LIBER PRIMVS *RMLMpP*V_1, EXPLIC̄ LIBER PRIMVS GAI (VEÎT) AQVILINI SIVE IVVENCI VERSVS EVANGELIORVM *B*, G. VETTI IVVENCI PRESBITERI EVANGELIORVM (*om.* K_1) LIBER PRIMVS K_1K_2TBb

LIBER SECUNDUS.

Iamque dies prono decedens lumine pontum
Inciderat, furuamque super nox caerula pallam
Sidereis pictam flammis per inane trahebat:
Cum multos homines mentis languore ruentes
Deuinctosque animam furibunda daemonis arte
Certantes populi caeca iam nocte ferebant.
Sed uerbum Christi tanto languore remoto
Omnibus indulgens praebebat munera patris.
Ecce sed exorta maior cum luce tumultus
Gratantis populi cum turbis; anxius ille
In mare ueliuolum celsam deducere iussit
Discipulis puppim. Precibus tum scriba profusis
Nauigio Sancti pariter poscebat abire.
Olli Christus ait: ‚Quo me tu, scriba, sequeris?
Vulpibus in saltu rupes excisa latebras
Praebet, et aeriis auibus dat silua quietem;

2] cf. Stat. Theb. II 527, Silu. I 6, 85. 6] cf. Verg. Aen. II 397. 11] cf. Verg. Aen. I 224. 17] cf. Verg. Aen. XI 146.

INCIPIT LIBER SECVNDVS CALVETII AQVILINI Inde Philippus . . . cernes dubitare quiesce | et proprios huc saepe greges ad pocula duxit | Progrediens inde nă oculis tueri licebit | ad hoc seruator talia dicta detulit *C (cf. II 109 et 264)*, INCIPIT LIBER *(om. RK_1V_1)* SECVNDVS *$MRK_1K_2MpTPV_1Bb$*, INCIPIT LIBER EIVSDEM *B* 1 decidens *K_2 (m. 1) T (cf. Thielmann, Archiv für lat. Lexic. II 710)* 2 incederat *K_1K_2 (m. 2) BbG* fuluamque *C*, furuamiam *PHl* super] iam *R^1P, s. l. M (m. al.) B^2* 4 langore *nonnulli* 5 deuictosque *M;* deuinctasque animas *C*, deuinctas animas *Poelm.* scelerata furibunda *C*, furibunda *MpV_2*, scelerata *rell.* 6 certantes *CK_1 (m. 1) $K_2MpPTBbG$*, certatim *rell.* populo *L* 8 patres *T* 9 extorta *V_1*, exortus *Poelm.* 11 multisonum uelibolum *C* 12 pupim *MB^1* praecibus *RM^1 alii* 13 pariter sancti *Mp* habire *C* 14 olli] o *ex corr. Mp^2*, illi *Poelm. in mg.* scribe *K_1* 15 altum *M^1* rupis *RMp^2P* exesa *K_2 (m. 1)*, excesa *Bb^1*, excissa *MMp^1* latebras *C*, latebram *rell.* 16 aereis *RB^1*, a****ereis *Mp*, ethereis *GHl*

Ast hominis nato nullis succedere tectis
Est licitum: gentis sic sunt molimina uestrae.'
Tunc e discipulis unus sic ore rogabat:
,Ultima defuncto debentur munera patri,
Sed spatium tribuat tua nobis, Sancte, uoluntas,
Ut liceat miseri genitoris condere corpus.'
Christus ad haec: ‚Itiner melius comitabere nostrum
Et sine defunctis defunctos condere terrae.'
Conscendunt nauem uentoque inflata tumescunt
Vela suo, fluctuque uolat stridente carina.
Postquam altum tenuit puppis, consurgere in iras
Pontus et inmissis hinc inde tumescere uentis
Instat et ad caelum rabidos sustollere montes;
Et nunc mole ferit puppim nunc turbine proram,
Inlisosque super laterum tabulata receptant
Fluctus disiectoque aperitur terra profundo.
Interea in puppi somnum carpebat Iesus.
Illum discipuli pariter nautaeque pauentes
Euigilare rogant pontique pericula monstrant.

---

*29 Ventorum rabies mixtis hinc inde procellis
Instat et ad caelum rabidos sustollere montes
Pontus et abruptos tollit trans sidera montes

23] cf. Verg. Aen. VI 112. 24] cf. Verg. Aen. XII 893. 27] cf. Verg. Aen. III 192, Val. Flacc. I 672. 30] cf. Verg. Aen. I 115. 32] cf. Verg. Aen. I 107. 33] cf. Verg. Aen. IV 554.

18 sunt molimina intentio *C*, sunt m. *M (in ras. m. al.)* MpP^1V_1BH, est intentio $R^1K_1K_2LTV_2BbG$ *Poelm. in mg., cf. infra u. 308* 19 e] *s. l.* R^2 21 nobis tua $RMpV_1V_2B$; nobis tribuat tua *Hl* sancta *BLH* uoluntas potestas *C* 23 itener MV_2 *(m. 1)*, callem *Poelm. in mg.* 25 nauim *M (m. al.)* K_1 *(m. 2)* *N* inflante M^1, inflatu *(m. 1)* K_1 26 flataque Bb^1 27 consurgit CG^3 28 immisis *M*, inmessis P^1, inmensis $RK_1K_2LMpV_2GHl$ tumiscere *C* 29* Ventorum—montes *C Poelm. in mg.* 29 instat coepit *C*, cepit RK_2 *(m. al.)*, coepit $LMpBGHHl$ rabidos $CR^1M^1K_1PV_2$, rapidos *rell.* montis *C* 30 more *K* pumpim K_1, puppem *(m. 1)* K_2T 31 inliss* *(i eras.) M*, illis hosq; *Hl* lateram B^1 receptat *Poelm. in mg.* 32 fluctos *H* dissectoque *Poelm. in mg.* 33 in] *s. l.* R^2 poppi K_2

Ille dehinc: ‚Quam nulla subest fiducia uobis!
Infidos animos timor inruit!‘ Inde procellis
Imperat et placidam sternit super aequora pacem.
Illi inter sese timidis miracula miscent
Conloquiis, quae tanta sibi et permissa potestas,
Quodue sit imperium, cui sic freta concita uentis
Erectaeque minis submittant colla procellae.
Iam Gerasenorum steterat sub litore puppis;
Ecce sed egresso iuuenis — mirabile dictu —
Occurrit, miseram cui mentem spiritus ater
Inmunda inplebat lacerans uirtute furoris.
Illi grata domus tetris habitare sepulchris;
Nec poterat rapidum quisquam retinere furorem,
Fortia quin etiam rumpebat uincula ferri
Scindebatque graues ut lanea fila catenas.
Et iam conpedibus leuis insultare solutis
Ludus erat saxisque ferum concidere pectus.
Isque ubi pergentem Christum per litora uidit,
Cum clamore ruit longeque adcurrit adorans:
‚Regnantis semper Domini certissima proles,

38] cf. Verg. Aen. I 249. 39] cf. Verg. Ge. IV 174, Aen. VIII 452. 40] cf. Verg. Aen. IX 97. 43] cf. Verg. Aen. III 277. 44] cf. Verg. Ge. II 30. 49] cf. Verg. Aen. II 134. 53] cf. Verg. Aen. VI 684. 55] cf. Verg. Aen. VI 322.

36 parua *Poelm. in mg.* subest] sub *m. al. M* fiduciam *C* 37 infidosq; *N* irruit *R* 38 inpetrat *L* suber M^1B^1 aecora *Mp* 39 timidi T^2V_2 40 quae tantanta *C*, qualis *M (m. al.)* sibi et *C*, sit ei *RMB*, sibi *LPV*$_1$*HHl*, fiet *MpK*$_1$*K*$_2$ *(i in ras. 2) BbG*, stet *T*, sit *(it a m. 2)* V_2, siet *coni. Korn*, fuat *olim conieci* 41 cui] cuic *Hl* 42 submittunt K_2 *(m. 2) Hl* procillae *C* 43 gerasinorum MK_2 *(m. 1)* T^1, Ierasenorum V_1, tam senorum *L* littora *C*, littore *R* 45 miserocui V_1V_2 acer M^1V_2 46 immundam horrenda *C*, horrenda *Poelm. in mg.* 47 taetris *R* saepulchris M^1 48 poterapidum *C*, rabidum $MR^1MpV_1V_2$ *BGHHl* 49 fortia ▨ *(*ferrea *eras.) C*, ferrea *MpV*$_1$ *Poelm.* ferri membris *C*, membris *MpV*$_1$ *Poelm.* 50 sparges graues *C* lania *Bb*, linea *Poelm.* fala *Bb* 51 cum pedibus *LBBb* soluto *Poelm.* 52 conscindere *M m. al.* 53 ibi *Poelm. in mg.* 54 rugit M^1K_1 *(m. 1) BbG* longeque] que *s. l.* R^2 adcurrit $RK_1K_2MpPTBBb$ 55 prolis $R^1M^1K_1K_2TBb$

Oramus, ne nos solitae regionis ab oris
Excutias longe tormentis excruciatos.
Nam nomen Legio est nobis multosque sub uno
Nomine consociat flatus uis sola nocendi.
Cernis, ut inmundi subigant haec pascua porci?
His saltem liceat rabiem satiare repulsam,
Per patris altithroni nomen sublime rogamus.'
Imperat his hominis mentem dimittere Christus
Porcorumque sinit gregibus finire furores.
Iamque hominis stupidum decusso daemone pectus
Insperata suae ueneratur dona salutis.
Et iam praecipites scopulorum margine porci
In mare coniecti properant disperdere uitas.
At uero e speculis miracula tanta pauentes
Diffugiunt urbisque ruunt ad tecta subulci
Et famam accendunt populosque ad litora cogunt.
Insanum uero iuuenem postquam resipisse
Credere cernentum populorum turba coacta est,
Orabant pauidi, regionem linqueret illam.
Inde domum repedat terrarum lumen Iesus.
Ecce reuertenti iuuenis torpentia membra,
Officium quorum morbus dissoluerat aeger,

62] cf. Verg. Ecl. IX 27, Ouid. Trist. IV 10, 121. 66] cf. Val. Flacc. II 488. 71] cf. Verg. Aen. IV 289.

56 hos *C* solita *Bb;* solitae ne nos *Poelm.* horis M^1 57 excutias *Hl,* extrudas MpV_1, excruciandos M^1 60 immundi *C* subigant *T* 61 saltim *RM alii* rapiem *C* 62 altitroni *RP* 63 hiis *MMp* 64 furoris *C* 65 namque *Hl* homini M^1 decusso *CH(?),* discuso *M,* discusso *rell.* 66 inspirata $R^1M^1Mp^1$ 67 iamque *M* *scopulorum *M* 68 disiecti *RTG,* deiecti $MK_1K_2MpPBBbH$ uitam *L Poelm. in mg.* 69 ut *Hl* e] *om.* MT^1 scopulis *Mp* 70 difugiunt *M* querunt *B* *uulci M^1 71 fama *Hl* incendunt $M^1K_1PTBBbGH$, spargunt *Poelm.,* intendunt *in mg.* populosque] que *om. Hl* 72 insanum iuuenem postquam resipisse uidebant *Poelm.* resipisset *C* 75 repetat R^1 76 reuertenti* *(s eras.) M* iuuenem *C, fort.* iuuenem, torpentia m. turpentia *C,* torrentia T^1 77 morbos M^1 aeger CRV_1T, *om.* Bb^1, acer *rell.*

Ante pedes Christi lecto posuere cubantem.
Quem miserans animo uerbis conpellat Iesus:
‚Adsit certa tuae, iuuenis, constantia menti,
Nam tibi praeteritus uitae donabitur error.‘
Hoc dictum scribae mentis per operta malignae
Carpebant, quod uerba Dei uirtute ferenda
Protulerat. Christus sed pectora talia cernens,
‚Hoc, inquit, uerbum scribarum dicta retractant.
Quod quanto leuius fuerit dixisse sequentis
Et dicti et facti pariter uirtute probabunt,
Et mihi concessum peccata remittere cernent.
Quapropter iuuenis, firmato corporis usu
Surge uigens stratumque tuum sub tecta referto.‘
Surrexit lectumque umeris iam fortibus aptat,
Per mediumque uigens populi mirantis abibat.
Tunc timor et laudes Domini per pectora plebis
Concelebrata simul miracula laeta frequentant.
Progrediens tunc inde ad uectigalia uidit
Consessu in medio Matthaeum; protinus ergo
Discipulis haerere iubet. Nihil ille recusans
Imperio Christi paret gaudetque secutus.
Inde iter ingrediens simili sermone Philippum
Hortatur comitemque suis adsciuit amicis.
Ille ubi cognouit Christi uiresque uiamque,
Ut primum iusto concurrit Nathanaheli,

78 a. p. ponunt tepido recubantia lecto *Poelm. in mg., cf. etiam Gruneri edit. Sedul. ad u. III 93* 79 compellat *MMp* 82 hic K_1 83 uerenda *Sabatierus* 84 Christus C^1M^3MpB, s̄cs̄ *rell.* 85 inquid *CM alii* uerbo *Hl* 86 quantum facile *Poelm. in mg.* sequentes *T* 87 facti et dicti *Hl* probabo *Poelm.* 88 peccata *(& eras.?)* K_1 cernunt V_2 *(m. 1)* H^1, cernit *B;* ut *(pro* et)—cernant *Poelm. in mg.* 90 uies *M* referto *C (*ł reporta *m. 2)* $M^1MpP(?)$ 91 umeris *C,* humeris *rell.* 93 laudis M^1 94 laeti *N* 96 concessu *CB,* consensu MK_1 *(m. 1),* consensum R^1, consessum *PHl,* consessu *rell.* Matheum *C cum aliis* 97 heres *L* nihil *CRPT*^{1}*BbHl,* nil *rell.* recusa⋆t *(*n *eras.) C,* recussans *M* 98 paret] pauper Bb^1 sequutus *MBHl* 102 et R^1V_2 *Poelm.* cucurrit *M* Nathanaeli *C*

‚En nostris, inquit, concessum est surgere saeclis,
Quem uoces ueterum et sancti cecinere profetae.
Hunc genuit ueniens Dauidis origine Ioseph,
Nazara cui felix patria est et nomen Iesus.‘
Ille refert: ‚Genuit quicquam si Nazara, miror,
Quod dignum tantis umquam uirtutibus esset.‘
Inde Philippus ait: ‚Cernes, dubitare quiesce.‘
Illum ubi tendentem longe respexit Iesus:
‚Vir uenit huc, inquit, cui pectora nescia falsi
Virtutem puram seruant sine fraude maligna.‘
Ille sub haec: ‚Ubinam uel quo me tempore nosti?‘
Cui Dominus dicta haec diuino pectore promit:
‚Cum te diffusae tegerent umbracula ficus,
Ante etiam quam te uocitarent uerba Philippi,
Vidit et elegit comitem te spiritus auctor.‘
Talibus attoniti sequitur uox Nathanahelis:
‚Progenies ueneranda Dei, rex inclite gentis,
Tu populis manifesta salus uitaeque magister.‘
Christus ad haec: ‚Facilis suasit tibi credere uirtus,
Arborea quod te uidi recubare sub umbra;

---

*109 Progrediensque uide nam· oculis tueri licebit

103 In V_1, et V_2 *Poelm. in mg.* inquid *CBT alii* est] *om. MBb* surgere uisere *C*, uisere R^2 *(s. l.)* *PHlN Poelm.*, uiscere *P cf. u. 181* saeclis] sedes R^1 104 quae uoces V_2 105 dabitis *L;* origine dauidis *M* Iosep BK_1Mp, uirgo *Poelm.* 106 ihs *plerique* 107 minor *MH* 109 inde] olli MT^1Bb cernis CV_1 *(m. 2)* V_2, cernes $MpPV_1B^1$ *Poelm. in mg.*, cerneus *rell.* quis esset *M*, quiesces K_1T^1, quiescis *Bb;* cernens noli dubitare *Poelm.* 109* *deest in RG, add. in* CK_1MpT, *post u. 109 legitur in* $MLPV_1V_2BBb$; que] *om* $CMLK_1B^1BbH$ namque *L* tuere *CPB*, spectare *editt.* 110 longe ihs *M* 111 uere ait *Poelm. in mg.* inquid *CMpG* nescia pectora *RH* falsi] fellis *Poelm. in mg.* 112 seruans *R* maligna nocendi *C*, nocendi *Mp*, maligne K_1T, maligni *Poelm. in mg.* 114 cui] tunc *Mp* 115 te iam *B* diffusa V_1V_2, difusae K_1, difuse B^1 uerbum *(m. 1)* K_1 117 eliget *C* comitantem *Hl* autor *M* 118 Nathanielis *C* 120 populi K_2V_2BbHl manifesta terraeque *C*, manifesta K_1Mp, terraeque *rell.* 121 ad haec *s. l.* K_2T 122 quid P^1 recumbere $B^1K_1T^1$, cubare Mp^1

Sed maiora dehinc rerum miracula restant.
Cernetis pariter totum se scindere caelum
Atque Dei celeres aethram penetrare ministros,
Inde hominis nato claram deferre coronam.'
Interea thalamis conubia festa parabant
In regione Chanan, ubi clari mater Iesu
Nato cum pariter conuiuia concelebrabat.
Vina sed interea conuiuis deficiebant.
Tum mater Christum per talia dicta precatur:
‚Cernis, laetitiae iam defecisse liquorem?
Adsint, nate, bonis ex te data munera mensis.'
Olli respondit terrarum gloria Christus:
‚Festinas, genetrix; nondum me talia cogit
Ad uictus hominum tempus concedere dona.'
Mensarum tunc inde uocat laetata ministros
Mater et imperiis nati parere iubebat.
Sex illic fuerant saxis praepulchra cauatis
Vascula, quae ternis aperirent ilia metretris
Haec iubet e fontis gremio conplere ministros.
Praeceptis parent iuuenes undasque coronant
Conpletis labiis lapidum; tum spuma per oras

123] cf. Verg. Ecl. I 1, Ou. Met. X 129, Calp. Ecl. IV 37. 124] cf. Verg. Ge. IV 441. 125] cf. Verg. Aen. I 587. 135] cf. Verg. Aen. XII 18. 143] cf. Verg. Aen. II 607, I 724.

124 cernitis] M^1K_2 *(m. 1)* T^1V_2 totum pariter ūb̄ra *L* c̣o̱nscendere *(se a m. 2) Mp* 125 caeleres *RM*, celeris V_2 aetheram $R^1K_1K_2Mp$, aeternam *M*, aethrem T^1, aetram *alii* penitrare *M* 126 defferre *M* corona *Mp* 127 parabas *L* 128 chanaan RK_2T, chanã *M*, chanam *Mp* clara $R^1M^1MpT^1$ iesu* *(s eras.) T*, ihesu *Bb*, ih̃u *plerique* 129 conpariter V_1LHl comuiuia *M* concelebrabant *CLN*, caelebrat *M*, concelebrantbat *H* 130 conuiis *Bb* deficere f*rte *(o eras.) M*, defecere K_2 *(m. 1)* Mp^1Bb^1 131 tunc $RLMpPV_1V_2Hl$ uerba *Hl* 132 deficisse CK_1T, difficise *M* liquorum CM^1*(?)* 133 assint *C*, et sint *Hl* 134 illi *Hl* respondebit L^1 135 festina P^1 genitrex *M* 136 concidere *C* 137 laeta uocat *M* 138 et] *om. M* 140 ternis quae *M*, quaternis *L* ilia] = ilja, illa K_2LTBb, illia V_1V_2 metretis LT^1Bb, m&ri** K_2, metris *rell. cf. Wiener Stud. l. c. p. 107* 141 effontis *P* conplere *C* ministris *C* 143 lapidum labiis *Poelm.* dum K_1Bb spuma* *(s eras.) M*

Conmixtas undis auras ad summa uolutat.
Hinc iubet, ut summo tradant gustanda ministro.
Ille ubi percepit uenerandi dona saporis
Nescius, in uini gratum transisse liquorem
Egestas nuper puris de fontibus undas,
Increpat ignarum sponsum, quod pulchra reseruans
Deteriora priüs per mensas uina dedisset.
His signis digne credentum discipulorum
Perpetuam stabili firmauit robore mentem.
Inde ubi Iudaeis aderant sollemnia paschae,
Ad Solymos direxit iter temploque subibat.
Repperit hic populum uenalia multa locantem:
Pars uendebat oues, pars corpora magna iuuencum,
Pars inhians nummis arti numerare uacabat.
Restibus hic Christus conectit uerbera flagri
Et tales populos sancta proturbat ab aede,
Et mensas uertens aeris profundit aceruos
Et superincrepitans: ‚Procul haec auferte profani,
Ut meus hic genitor, non sordida lucra colantur.‘
Tum poscens signum plebes Iudaea fremebat,
Quo fidens animos in talia facta leuaret.
Ventura obscuris tunc Christus talia miscet:

145] cf. Verg. Ge. IV 499 s. 149] cf. Culex 146. 153] cf. Ciris 43. 157] cf. Verg. Aen. XI 811. 162] cf. Verg. Aen. VI 258.

144 undas *(m. 1)* K_2T aurasque MpV_1BBb, aures L 145 tradent *(m. 1)* K_1 ministra M, magistro K_2 *(ag in ras. m. 2)* 147 ligorem C 148 nuperis T^1 149 ignarus C quid *Poelm.* 152 robure M 153 Iudeis C *cum aliis* adherant K_1H 154 solimos CMK_1P deflexit R Mp *(ex corr.)* V_1V_2 templumque Mp *Poelm. in mg.* subibant Bb 155 reperiit M^1 hiic M^1 156 uindebat C, scindebat T^1 157 *in mg. add.* K_1 inhinians T arti] *Areu. coni.*, partim Mp, arte: T, arte M^2G, artem *rell.* uocabat K_2T^1; mensas onerauerat aere *editt. pler.* 158 quonectit L flagris C, flagellis N 159 perturbat RT^1 edae CR 160 ac R mensas se Mp profudit CB^2 161 tum super V_2 proferte P^1 162 et C colantur $C^1M^1K_2T^1V_2Bb^2$ *(m. 1)* G, colatur *rell.* 163 tum CR, tunc *rell.* plebis M^1T 164 quod K_2 *(m. 1)* PT animas C 165 tum RK_1K_2L $PTGH$ tempora miscet V_1

‚Soluite pollutis manibus uenerabile templum
Hoc, ego restituam, cum tertia lumina solis
Incipient rutilam terris infundere lucem.‘
Illi inter sese tractantes murmure caeco:
‚Hoc, aiunt, uix sex et quadraginta per annos
Constructum ueteris regni molimine templum
Tu poteris tribus in spatiis renouare dierum?‘
Hoc uerbum quondam post tempora debita digni
Cognouere uiri, proprio de corpore Christum
Delubrum dixisse Dei. Sed signa uidentes
Tum multi cepere fidem Sanctumque secuti.
Nocte sub obscura celso sublatus honore
Primorum procerum Iudaei nominis unus
Venit et ad Christum submissa uoce profatur:
‚Haut dubium est, quod larga Dei te, Sancte, uoluntas
Humanis lucem concessit surgere rebus;
Nec quisquam tantis tribuet miracula signis,
Ni comitata Dei iubeat splendescere uirtus.‘
Christus ad haec: ‚Iteris iusti si culmina quaeris,
Nullus ad excelsum poterit conscendere regnum,
Reddita ni penetret nascendi exordia rursus
Atque nouam capiat diuino munere uitam.‘
Ille autem tantis stupefactus corda loquellis:
‚Hoc, inquit, nostrae non est conprendere mentis.

166] cf. Ou. Ex Pont. III 3, 91. 167] cf. Verg. Aen. VI 255. 168] cf. Ou. Met. I 364. 169] cf. Verg. Aen. XII 591. 171] cf. Verg. Aen. III 84. 177] cf. Verg. Ge. I 478. 179] cf. Ou. Met. VII 90.

168 incipiant MK_2LT^1BGHl rutilem Hl lumen *Poelm. in mg.* 169 hoc inter *Poelm. in mg.* murmore R^1B^1 172 tu* *(m eras.)* M in] *om.* $MMpB^1$ reuocare P tu poterisne trium spatio *Poelm.* 173 uerbum g***ncis quondam tempore debito M pos L 174 *in mg. add.* Mp 176 coepere R sequti M 177 DE NICODIMO PRINCIPE SACERDOTVM L obscurum *(m. 1)* K_2 178 numinis M 179 summissa R 180 aut R 182 tribuet C, tribuat R^1 *(-it m. 2)* V_1V_2, cogeret M, ageret L, tribuit *rell.* signis rebus C 183 splendiscere C uirtus] *in ras.* K_2T 186 credita Mp penitret MBb 187 numine M, numere K_1 *(m. 1)* 188 corde RMp^1P loquillis K_2 *(m. 1)* T 189 inquid C non est nostrae P comprehindere C, comprendere M, conprehendere *plerique*

Quis poterit coeptae reuocare exordia uitae?
An rursus senior matris conreptet in aluum
Ut nouus in lucem ueniat uitamque reuoluat?'
Ille sub haec: ‚Liquido si quis de fonte renatus
Et flatu sancto rudibus consistere membris
Coeperit, aetheriam liber conscendet in aulam.
Terrenum corpus terreno corpore natum est,
Spiritus haut aliter similem generat sibi flatum.
Spiritus hic Deus est, cui parent omnia mundi.
Hic, ubi uult, quocumque uolat uocemque per auras
Iactat, sed nescis, quae sint exordia uocis,
Quamque petant eius currentia flamina partem.
Quisque igitur iustae repetit primordia uitae,
Hunc similem sancti flatus reuirescere certum est.'
Et Iudaeus ad haec: ‚Nil horum cernere possum.'
Talia tum Christus: ‚Solymorum magne magister,
Tune etiam mentem uitae de lumine raptam
Demergis praeceps furuis, miserande, tenebris,
Nec potes obtunso conprendere talia sensu?
Ecce fides nulla est, tantum terrestria dixi!

*205 Israhelitarum sublimis gloria gentis

190] cf. Verg. Aen. VII 40. 199] cf. Verg. Aen. II 768. 205*] cf. Verg. Aen. VI 767.

191 aũ *M*, aut K_1K_2TBb conreptet R^1, correpet *Poelm. in mg.* 192 et *M* uitam lucem *M* resoluat *C*, resumat *R*, reuoluat *M* (s *s.* u$_1$) K_2*(?)* MpV_1, reuoluet *Bb* 195 aetheream *M* conscenderet *CB*, conscendit *LN* aulam] altum *Hl* 197 aut *C*, haud *R* 198 rerum *P (*ł mundi*)* 199 ubi] *om.* CM^1K_2 *(m. 1) T*, cum *Poelm. in mg.* uolens *C* quacunque *B* aures *Hl* 200 nescit *Hl* exsordia *Hl* 201 que] *s. l.* Bb^2 flumina T^1, flammina K_1 *in mg. legitur uers. H* 202 iuste *R* 203 reuirescere *Cant.*, reuiuescere CMp^1, reuiscere *M*, reuisuescere V_1, reuiuiscere *rell. cf. Wiener Stud. l. c. p. 110* 204 nihil PT^1Bb posum *M* 205 tunc *RMp* solimorum *C cum aliis* magni *(m. 1)* K_2T 205* *CR, in mg. add.* $MT^2V_2Bb^2Hl$, *om. Cant. cf. I 207* 207 dimergis *R*, demerges K_2T^1 mirandae *in mg. add. in M* 208 potes* (t *eras.)* K_1 conprehendere $K_1K_2PTB^1Bb$, deprehendere *Hl* 209 dixi* (t *eras.) B*

Quid, si caelestes uires conscendere sermo
Coeperit et superas rerum conprendere formas?
Quis uestrum duram poterit mihi pandere mentem?
Accipite ergo, nouis quae sit sententia rebus.
Sidereum nullus poterit conscendere caelum,
Ni solus, qui missus caeli uenit ab aula,
Idem hominis natus, caeli qui in sede moratur.
Ut serpens olim regionibus in desertis
Moysei manibus summo sublatus honore est,
Sic hominis natum tolli in sublime necesse est,
Ut, quicumque fidem mentis penetralibus altis
Illius ad nomen statuit, sub turbine saecli
Proculcet pedibus letum et trans sidera surgens
Sublimis capiat donum inuiolabile uitae.
Namque Deus mundum tanto dilexit amore,
Eiùs ut in terras discenderet unica proles
Credentes Domino uitae iunctura perenni.
Nec Deus hunc natum disquirere iure seuero
Iudicioue truci terras expendere misit,
Mitia sed populis ueniant ut munera uitae.

211] cf. Verg. Aen. VI 626. 213] cf. Verg. Aen. III 250, XI 314. 211] cf. Verg. Aen. IV 42. 219] cf. Verg. Aen. X 144. 220] cf. Stat. Silu. III 5, 56. 222] cf. Ou. Met. XII 374. 224] cf. Verg. Aen. I 344.

210 seremo *R* 211 conprehendere $K_1K_2MpPTBb$ 213 accipe V_2L^1 215 nisi V_1V_2BHN qui missus caeli *C*, missus qui u. *H* caeli qui uenit ab aula missus *M*, caeli qui uenit missus a. a. *LPB* (missus in *ras. m. 2)* 217 olim R^2 *in ras.* regionibus olim *L* in desertis regionibus olim *BP GH*, desertis in regionibus olim *Mp* in deser (in *m. 2) R*, inque desertis $K_1K_2T^1Bb^2$ olim uastae regionis in oris *Poelm.* 218 Mosẹi *C*, Moysei *MLMpK₂*, Mosei *RPBH*, Mosey *Bb*, moseis *Poelm.*, moysi *G Poelm. in mg.* 220 penetrabilibus $R^1MpP^1V_2$, penitralibus *M* 221 nomen CMK_2 *(m. 1)* T^1, numen *rell.* statuet RLV_1HHl 222 proculcul& *M*, conculcet *Poelm. in mg.* loetum *plerique* 223 captat K_2T^1 inuiobile R^1, inreuocabile *M* 224 nam dominus mundum V_2, nam d. hunc *Hl* amo**re (ro *eras.) R* 225 terra *MHl* discenderet *M*, ascenderet K_1 *(m. 1)*, descenderet *rell.* prolis T^1 226 dono *C*, dominum V_2Hl perendi *(sic) M* credas ut domino uita uicturae perenni *G* 229 populis seu K_2, p. eu T^1

Namque ubi certa fides fuerit conplexa salutem
Non erit ulla illic anceps agitatio iuris.
Ast ubi dona procul fuerint exclusa medellae,
Iam propria ipsorum mentem damnatio torquet;
Unica nam Domini fuit his incognita proles.
Aduentum lucis miseri fugere superbi
Et magis amplexi caecas tenuere tenebras.
Sic quicumque malis mentem maculauerit actis,
In tenebras pauidus refugit, ne lumine claro
Sordida pollutae pateant contagia mentis.
At quicumque piae tenuit uestigia uitae,
Ad medium properat lucemque nitescere gaudet,
Splendeat ut claris uirtutis gloria factis.'
Inde Galilaeam repetit seruator Iesus.
Praeteriens sed forte venit Samaritida Sichen.
Illic fundus erat, Iacob de nomine pollens,
Et puteus gelido demersus in abdita fonte.
Sederat hic rapido saluator anhelus in aestu,
Discipulique escas mercantes moenibus urbis
Passim dispersi solum liquere magistrum.
Moenibus egrediens Samaritis femina uenit
Hauritura cauis putei penetralibus undas.

236] cf. Verg. Aen. III 232. 246] cf. Verg. Ecl. X 42. 248] cf. Verg. Aen. XII 116.

230 foerit B^1 complexa *RMB*, conpleta *Hl* 231 erat K_1 233 iamque *M*, tunc *Hl* propriam *HlN* dominatio *M* 234 namque Bb^1 prolis K_1K_2 235 fugire CK_2T^1 superui *C*, supernae *Poelm.*, superbe *coni. Koenigius* 236 tenebras *CMp* 238 in *C*, ad *rell.* 241 admedium *L*, in m. *Poelm. in mg.* 243 DE MVLIERE SAMARITANE *L* Galileam *plerique* petiit V_1Hl seruator $CK_1K_2MpTV_1$, saluator *rell.* 244 Samaritida (a_2 *in ras.*) Sichen *C*, Sichae $RMMpV_1$, sychem K_2, sichem LV_2, sychen K_1PTBb 245 Iacobi RMK_1 (*i in ras.*) V_2Bb de nomine $CLMpPB$, nomine MK_2T^1Bb, cognomine *R* 246 at *C* gelidus (*m. 1*) K_1 dimersus $RLPB^1GH$ 247 rabido MK_1 (*m. 2*) saluator C^1R^2N, seruator *rell.* anhellus MB^1, sanhelis (*m. 1*) K_1 estus T^1, e*tu *Mp* 248 discipulisque *Mp*, discipuli (*m. 1*) K_2 249 sparsim *L* linquere *C* 250 Samarites *M* faemina *M* 251 hauritura (ha *in ras.*) *B*, extractura *Poelm. in mg.* canis *L* penetrabilibus B^1T^1, penitralibus K_2

Olli Christus ait: ‚Laticis da, femina, potum.‘
Respondens mulier: ‚Mirum mihi praecipis, inquit,
Ut tibi Iudaeo mulier Samaritica potum
Dispernens ueterum Samaritum iussa ministrem.‘
Tum seruator ait: ‚Domini si munera nosses,
Et quis te sitiens putealia pocula poscat,
Tu potius peteres, uiuam tibi traderet undam.‘
Illa sub haec: ‚Puteus gremium sinuatur in altum,
Urceus est nullus nec sunt tibi uincula funis;
Unde igitur poteris undam mihi tradere uiuam?
Num tu maior eris nostri uirtute parentis?
Hunc Iacob etenim puteum cum prole bibebat,
Et proprios huc saepe greges ad pocula duxit.‘
Olli respondit mundi regnator Iesus:
‚Ex ista plene nullus satiabitur unda,
Nam rursus sitiet; sed nostri dona liquoris
Ardorem excludent aeterna in saecla bibendi.
Dulcia prouenient nostri cui pocula fontis,
Largior inde fluet uitalis gratia fluctus.
Sed desiderium nostrae si te capit undae,
Excitus ueniat tecum mox urbe maritus.‘
Coniugio sese mulier negat esse reuinctam.

252* Illam deposcit potum sibi tradere Christus

264] cf. Verg. Ecl. VIII 28. 265] cf. Verg. Aen. XII 18.

252 *exhĭbet C* (de *pro* da) *Poelm.;* Roṁ. *(ap. Areu.):* Sic olim Christus l. d. f. p.; *post u. 252 legitur in C 252*, qui uersus in codd. omn. praeter T adest, cf. infra u. 279; ordine inuerso u. 252/3 leguntur in* V_1V_2 253 respondit *ML* inquid K_2T, inquidt *Bb* 254 samaritidca *C*, samaritida K_1LPV_2BGH *Poelm. in mg.* 256 saluator *BHHl* 257 putualia *R*, potalia *ML*, putialia P^1 258 peteris *T* tradier *R*, tradere $K_2V_1V_2$ T^2Bb 261 unda *C* mihi poteris undam *M*, p. mihi undam *L* 263 iacob; *(sic)* enim *C* puteo etenim Iacob *Mp*, puteum iacob semper *Hl* etenim *(& a m. 2)* K_2T hoc—puteo *MBH Poelm. in mg.* 264 dixit *LB* 265 ad haec seruator talia dicta detulit *M (uersus genuinus in mg. add.)* olli] o *in ras.* K_2 266 planae *M*, plane V_1, ad plenum *Mat.* saturabitur *M* 267 sitia B^1 270 fluitur B^1, fluit K_1K_2TBb 271 dissiderium *M* si] *om. M* capet *CM*, capit K_1 273 coiugio *M* deúinctam *M*

Tunc sic prosequitur mentis perspector Iesus:
‚Femina, ueridicis loqueris de coniuge uerbis.
Nam tu conubiis nexa es iam quinque uirorum,
Nunc aliena super thalamorum uincula tollis.‘
Tum mulier: ‚Sanctum te certum est esse profetam.
Sed nostri istius uenerandum montis in arce
Praeceptum nobis quondam liquere parentes,
At uos in Solymis orandum dicitis oris.‘
Talia dicenti mox talia reddit Iesus:
‚En aderit tempus, montis cum uertice uestri
Omnibus et Solymis aberit ueneratio longe.
Sed nunc certa salus Iudaeis surget ab oris,
Et nunc instantis cursus iam temporis urget,
Cum ueri sanctum genitorem errore remoto
Cultores iustis armati legibus orent.
Spiritus his ac plena fides erit et pater altus
Talia conquirit cultorum pectora terris.‘
Illa dehinc: ‚Scimus, quod Christus nuntius orbi
Aduentu proprio uitalia saecula pandet.‘
Et tum peccantis largus miserator Iesus
Se lumen terris Christum uenisse fatetur.
Et iam discipuli reduces stupuere magistrum,

289* Spiritus atque fides aderit simul et pater altus

282] cf. Verg. Aen. IV 362. 283] cf. Verg. Aen. VII 674.

274 tum K_1K_2LMpT *rec.* 275 uiridicis *CR*, ueredicis *(m. 1)* K_1K_2 276 cunubiis *M* nexas Bb^1 uiuorum V_1 277 talamorum *R* uincla *M* 278 tunc *Hl* profetam *C*, prophaetam *R* *post u. 279 add. m. 2 in* K_2 illi xps ait laticis da femina potum *cf. supra u. 252* 279 uenerandi R^1LMp^2B 280 quondam nobis *B* 281 e Solimis *R* 282 reddidit MK_2 285 surget CMB^1Bb, uenit MpV_1Hl, surgit *rell.* 286 stantis *M* tempus *L* urguet K_1MpLBb 287 ueri *om. M;* uerum sancti *Mp* 288 cultoris K_2T^1 iustis samarites *C* 289* *legitur in C (scriptura diuersa), (om. u. 289) in Mp Matr.* 290 conquir& R^1V_2 291 qua *ex* quod M^2 292 saecla K_1 *(m. 1)* pandent K_2 *(m. 1)* 293 tunc *RPBbHl* peccantis *C*, praecantum *M (in mg.* peccantum*)*, peccatum *P*, peccat*u *Mp*, peccantum *rell.* 294 christus *C* MIRABANTVR QVOD CVM MVLIERE LOQVEBATVR *L* sese *M* 295 discipoli *C*

Quod secreta illis potiretur femina uerbis.
At properans urnam mulier pro fonte reliquit
Et populum totis eduxit moenibus urbis.
Omnia nam memorat, sibimet sermone profetae
Gesserat ipsa prius quaecumque, ex ordine dicta.
Tum propere Christum fusae petiere cateruae.
Discipuli interea rogitabant, sumeret escas.
Ille satis sibi pulchrorum superesse ciborum
Respondit. Sed tum mirantum discipulorum
Inter se occultis currebat sermo loquellis:
‚Forte aliquis prior hic epulas dedit ante magistro,
Nostras ut merito satiatus respuat escas.‘
Ille sed internae cernens molimina mentis:
‚Hae mihi sunt epulae, pectus satiabitur istud,
Si faciam magni genitoris iussa per orbem.
Quattuor hinc menses laetae ad primordia messis
Frugiferae aestati certe superesse putatis.
Erigite ergo oculos, albentes cernite campos,
Cunctaque maturam iam rura exposcere messem.
Nunc quicumque metet, pulchri mercede laboris
Vitalique dehinc gaudebit fruge redundans
Et sator accipiet messorum gaudia laetus.
Vos ego nunc misi grauidam succidere messem,
Quae non est uestro sulcis inserta labore.

313] cf. Verg. Aen. XII 36. 315] cf. Ou. Fast. VI 661, Lucan. V 331. 318] cf. Ou. Met. VIII 781.

296 illi *C*, illius $R^1M^1K_1Mp^1V_2Bb$, ullis *P* poteretur L^2K_2 *(m. 1)* 297 ad $R^1M^1K_2G$ prope $MLPV_1Hl$ fontẽ *M* relinquit M^1; *uersus in mg. adscr. in Mp* 298 totum *ML*, notis *Hl* 299 namque *M* profetae *CT* 300 ipsa prius] ipsius *Hl* *uersus in mg. add.* P^2 301 tunc *MpB* properat K_2P fu*sę *MB*, fulsę *L* petere *CMB*, petire K_1 302 rogabant *M*, cogitabant B^1 sumere *B* aescas *M (passim)* 306 prior *(a m. 1 om.)* K_2T 308 interno *P* 309 haec *Hl* aepulae *CR* 310 DE MATVRIS MESSIBVS *L* 311 hic $K_2LT^1V_2$ mensis *RBbN*, messis *ex corr.* BK_1 312 aestati CR^2G, aestatis *rell.* *u. 313 in mg.* $M^2K_2T^2$ eregite *C* 314 exposcire T^1 messe *Mp* 315 metit LP^2BH mercide CM^1 labores *T* 316 uitalisque *Hl* habundans *M*, potitus *Mp* 318 ergo *R* succedere R^1P^1 319 laborem R^1

Vos aliena bonae ditabunt munera frugis.'
Talibus adloquiis comitum dum pectora conplet,
Ecce Samaritum populi uenere rogantes
Exorantque illic geminos expendere soles.
Iamque fides multos plebis fundauerat alta;
Nec iam femineis tantum concredere uerbis
Ipsos, sed coram uirtus manifesta docebat,
Venisset saecli quod iam seruator Iesus.
Iamque Galilaeam remeauerat in regionem,
Quondam ubi fontanas uino mutauerat undas.
Regius hic iuuenis, cui natum morbus anhelo
Ardore extremis uitae torrebat in oris,
Conperit ut Christum certo remeasse recursu,
Aduolat et precibus subolis pro sorte profusis
Orabat, celeris deposcens dona salutis,
Ne prius ad letum natus traheretur acerbum.
Christus ad haec: ‚Signis nisi suadeat omnia uirtus,
Non erit ulla fides; sed perge et sospite uita
Aedibus in uestris dulcem conplectere natum.'
His uerbis fructum mox perceptura salutis
Pulchra fides animum laetanti in pectore firmat.
Iamque iter ingresso properantibus obuia seruis
Nuntia fama uenit pueroque in luminis oras
Limine de mortis subitam remeasse salutem.

329] cf. Ou. Fast. IV 655. 331] cf. Verg. Ge. II 171. 338] cf. Verg. Ge. II 523. 341] cf. Verg. Aen. VII 160. 342] cf. Verg. Aen. IX 474, VII 660. 343] cf. Culex 224.

320 alienae *Bb* bonos *(m. 1)* K_2 fruges $R^1K_2T^1$ 321 alloquiis *CRM alii* 322 uenire T^1 323 exortantque R^1 expendere CML^1MpPB^1GH, inpendere *rell. u. 324 in mg. adscr.* M^2 327 saeculi K_1 quod] d *ex* n *M*, qm̃ *B* saluator *BHl* 328 DE FILIO REGVLI *L* Galileam *plerique* Galilea—regione *T* iamque iterum terram remeauerat in galileam V_1Hl 330 anhello MK_2, anhelans Bb^1 331 ardoris *M* horis *HlN* 332 certum *Hl* cursu *M* 333 praecibus *CRM* sobolis *RPBb* profusus Mp^1T^1 335 aceruum R^1B^1 336 nı *M*, ni K_1K_2T 337 sospita *M (in mg. adsc.)* R^1, suspite T^1 340 laetantiu *CBb* in] *om.* RV_2 342 horas LB^2GHl puero resonatque iacenti *Poelm. in mg.* 343 liminis L^1, lumine *(m. 1)* K_2T

Ille ubi cognouit certum concurrere tempus
Sanantis Christi verbis, seseque domumque
Mancipat amplexus fidei uenerabile donum.
Forte dies epulis multos sociauerat unis,
Publica conductis qui uectigalia lucris
Professi rapiunt alieno nomine praedam.
Hos cum discipulis simul accipiebat Iesus.
Ecce Pharisaei occulto reprehendere risu,
Quod legis doctor conuiuia talia iniret.
Ille sed inspiciens, quid pectora clausa tenerent:
‚Non, inquit, medicis opus est, ubi fortia membra
Intemerata salus uegetat uirtutis honore.
Aegris sed merito miseris adhibenda medella est.
Discite nunc saltem, iubeant quid uerba profetae:
Non ego sacra magis quam mitia pectora quaero.
Haut etenim iustos ueni ad directa uiantes,
Sed reuocare malos peccantum a limite gressus.‘
Ecce sed e numero mirantum munera Christi
Unus Iohannis quaerebat discipulorum,
Cur ipsi legis ieiunia crebra tenerent
Nullaque sub Christo plebes ieiunia ferret.

346] cf. Verg. Aen. VI 408. 355] cf. Culex 358.

344 concurre *T* 345 sanati V_1, sanatis V_2Hl 346 macipiat *MP* complexus *M* domum LMp^1B^1 347 QVARE CVM PVBLICANIS *L* unis CM^1 *(una in mg.)* K_2T^1, unus *Hl Poelm. in mg.*, una *rell.* 348 publica *C* 349 professe R^1, professo M^1 350 accepiebat *C* reprehindere *C*, reprehendere *R*, reprendere BK_1LP 352 cum *M* comuiuia *M* concelebrabat *L*, talia uellet MpV_1V_2Hl 353 clausa saeua *C*, clausa *Poelm. in mg.*, saeua *rell.* 354 non] num *a m. 1 fuisse uid. in M* 355 uegitat CMK_2TB^1Bb uiresque ministrat *C Mat.*, miserans *rell. cf. Sedul. P. c. I 38 H.* est] *om. Mp* 357 discedite *L* salutem *Mp*, saltim $RMK_1K_2LPTV_1GH$ 358 non] nunc B^1 359 aut *C* uenit *L* 360 peccantē *Hl* a] *om. CP* mortis a M^1 limite *CMp Mat. PBN*, limine *M*, limine *rell.* 361 NON CORĀ SPONSO IEIVNARE *L* 362 Iohannes R^1 363 ipse *Hl* crepra *C* 364 plebis $M^1K_2P^1T^1$ ferrent *CLMp*

Christus ad haec contra placido sic ore profatur:
‚Qui sponsi laetis comitantur uota choreis,
Non praesente illo ieiunia tristia portant.
Iamque dies aderit, cum sponsus turbine saecli
E medio comitum rapietur: tristibus illi
Spondebunt animos lacrimis horrore ciborum.
Quam stultum est, rudibus ueteres subtexere pannos
Vestibus, ut turpis peius scissura patescat?
Aut utribus calidum tritis conmittere mustum,
Quis ruptis totum sequitur disperdere uinum?
Sed rudibus rectum est utribus spumantia musta
Condere: sic uinum conseruant fortia uasa.‘
Talia tractanti percussus pectora luctu
Ecce sacerdotum princeps procumbit adorans
Et sibi defunctam — funus miserabile — natam
Inplorat lacrimans, certamque uenire salutem
Defunctis etiam poscebat munera Christi.
Haut mora, consurgens graditur seruator Iesus.
Progressi mulier sequitur uestigia seruans,
Quam languore graui bis sex labentibus annis

370* Languida concipient animis ieiunia flentes

365] cf. Verg. Aen. VII 194. 368] cf. Verg. Aen. II 132. 378] cf. Ou. Met. XIV 751. 383] cf. Verg. Aen. II 711. 384] cf. Verg. Aen. II 15.

365 contra] illi K_1K_2TG 365—367 *in mg. add.* Mp^2P 366 quis *Hl* uestigia M^1 *(*uota *in mg.)* 367 iaeiunia *M,* uenia *Mp* tristitia C^1H^1*(?),* tristi*a K_1 368 turbine] de *add.* Mp^2 369 illis *L* 370 tuncque dabunt *Poelm. in mg.* lacrimos R^1 *u. 370 excipit u. 370* in* $CK_1LMp(?)$ *GH ap. Poelm., in mg. adscr. in* MK_2PT^2BBb*, ante u. 384 leg. in* V_1 *Mat. Hl* concipiant K_1PTB 371 panno *C* 372 ut**risque *M (*turpis *(i. m.),* ut putres K_1T, ut putris K_2Bb, ut ruptis *Matr.* peior M^1LK_1 *(ex corr.)* patescat notetur *C* ueteris peior scissura patescat *Poelm.*, turpis peius scissura notetur *Poelm. in mg.* 373 fessis tritis *C* 374 disrumpere *N* 375 certum *M* 376 concidere *C* 377 DE FILIA PRINCIPIS SACERDOTVM *L* percussus *CMat.*, perculsus *rell.* 381 defunctae uita poscebat munere Christi *Poelm.* munere *MH* 382 aut *C cum aliis* saluator K_1LBHl 383 DE FLVXV MVLIERIS *L* progressos *Poelm.* 384 graue *T*

Carpebat fluxus maceraus sine fine cruoris
Viribus absumptis et toto corpore fessam.
Pectoris haec tacitam uoluebat credula mentem
Arcano secumque fide iam certa tenebat,
Actutum fesso fugeret quod corpore tabes,
Extremam Christi posset si tangere uestem.
Haec ubi per populum summi pendentia pepli
Fila manu trepida tractauit, protinus ille
Et causas morbi et credentia pectora cernens
Concessit celerem tali cum uoce salutem:
‚Accipe, quod meruit fidei constantia, munus.‘
Et mox restricto uiguerunt sanguine uenae.
Postquam peruentum est, ubi funera uirginis, ingens
Plangentis populi fremitus clangorque tubarum
Ultima supremae celebrabant munera pompae:
Abscedant, inquit, tectis haec tristia uestris.
Namque puella iacet placido demersa sopore,
Defunctam retur flentum quam nescia plebes.‘
Talia dicentem ridentum turba reliquit,

385* Torquebat soluens morbus pallore uirentem
386* Visceribus siccis fluxu sine fine cruoris

396] cf. Verg. Ge. III 460. 398] cf. Verg. Aen. II 313.

385 macherans K_2, manans *Koenig coni.*, lacerans *Arev.* *post u. 385 exhibet C:* Carpebat soluens morbos pallore uirentè
Viribus absumptis et to corpore fessă
Visceribus siccis fluxu sine fine cruoris; Pectoris *etc.*
Torquebat soluens morbus pallore uirentem *Poelm.*, Torpebatque graui morbus p. u. *Poelm. in mg.* 387 tacita *Hl* 388 arcana *RMK*$_1$*PV*$_1$*B*^{2}*Bb* *Poelm. in mg.;* arcanaque fide s. *Poelm.* secum *MBb* fidei *M*, fidem *MpHl*, fides K_1 *(m. 1)* 389 actum T^1 labes *M* 390 possit K_1K_2TBb 391 pendenti K_2T^1 plebi MB^1 396 restrictu *(m. 1)* K_2T, constrictae *Poelm.* 397 DE EADEM FILIA ITERVM *L* 399 suppraemę *RPHl* celebrabat *Mp* munera *RM*, funera *(aℓ* munera *in mg. m. 2) B*, funera *rell.* 400 abscendant *(m. 1)* K_2T inquid *CMTBb* tristitia $R^1T^1B^1$ 401 iacit *C* dimersa *R* supore CT^1 402 estimat retur *Mp*, fertur *Poelm. in mg.* quam flentum miretur *M* plebis *MTBb* 403 *om.* K_2 *(m. 1)* T^1Bb dicenti *(m. 1)* K_1 requirit K_1T, reliquit ℓ requirid K_2

Quod morte abreptam dixit dormire puellam.
Sed Christus, leti uictor uitaeque repertor,
Frigentis dextram dignatus prendere dextra
Surgere mox iussit miranda ad gaudia patris.
Inde reuertenti clamor se protinus offert
Caecorum pariter gressu labente duorum.
Ollis Christus ait: ‚Quid credunt pectora uestra?
Num uirtute mea se reddet lumen ademptum?‘
Olli firmato se credere corde fatentur.
Tum Christus fatur: ‚Credentes cernite lucem
Nec cuiquam nostrum post haec edicite nomen.‘
Dixit; sed propere per gaudia tanta uidentum
Ardor inexpletus famam per cuncta serebat.
Offerturque dehinc iuuenis, cui rapta sonorae
Daemonis incursu fuerat substantia uocis.
Ast ubi propulsus fugit de pectore daemon,
Confestim sanae redierunt munera linguae.
Talia mirantis populi stipante tumultu
Vallatur; cernens sed milia tanta uirorum
Ingemit ut ruris dominus, cui pascua laeta
Innumerae tondent pecudes rectoris egentes.
Tunc ad discipulos depromit talia dicta:
‚Quam laetae segetes ruris per terga patescunt!

411] cf. Verg. Aen. III 658. 426] cf. Verg. Ge. I 1.

404 loeto *Mp* arreptam B^1Hl puella *Mp* 405 laeti *C* 406 dexteram *M* 407 surge *(*re *in mg.) M* 408 DE DVOBVS CAECIS *L* reuertentem R^1, reuertendi Mp^1 409 lumine captorum *Poelm.* labante *coni. Arev.* 410 illis *(m. 1)* K_2T Quid CK_2 *(m. 1)* T^1V_1BbHl, si *rell.* 411 nunc R^1 *(in mg.)* MK_1K_2 *(m. 2)* T^2BBbGH, nonc P^1 • reddet quod *M* adeptum *Hl* 412 illi *C* 413 tum *CRBb*, tunc *rell.* lumen *M (in mg.)* V_1G^1 *Poelm.* 415 ▨ maior *(*propere *cras.) CV*$_2$, propere *Mp Mat.* V_1 *Poelm. in mg.*, maior *rell.* 417 DE SVRDO E MVTO *L* adferturque *Poelm. in mg.* 418 fuerat] ferebat *Mp* 419 pulsus *M*, proculsis *Mp* peccatore *Mp* 422 uallatos *R* 423 utruci *(m. 1)* K_2, utrucis K_1T 424 tundent *C* pecodes MK_2, equites L^1 rectores *(m. 1)* K_2TBb 425 MESSIS MVLTA .... *L* uerba $LMpV_1V_2BG$ *Poelm.* 426 qua *Hl* latae *R*, late *B;* en late *Poelm. in mg.* segites *(m. 1)* K_2T^1B

Sed rarus messor frugis superatur aceruo.
Iam superest dominum segetis deposcere tantae,
Ut sua rura uelit numero conplere colentum.'
Haec fatus populo ex omni delecta seorsum
Fortia conglomerat bisseno pectora coetu.
Hos ubi delegit, praeceptis talibus inplet:
‚Deuitate itiner, quod gentes perfidiosae
Et Samaritarum fraudis uestigia calcant.
Pergite, qua patrii pecoris custodia labat.
Pergentes uero similem mihi sumite mentem,
Ut uobis subigat uirtutes daemonis atri
Sancta fides curamque piam languoribus aptet.
Hae uires nulla uobis mercede dabuntur
Et uos haut aliter gratuita inpendite dona.
Non auri argentiue domet possessio mentem,
Nec uos nummorum subigat scelerata cupido.
Non geminas uestes nec plantis tegmina bina
Virtutis nudae cupiat seruare minister.
Ingressi muros urbis perquirite semper,
Hospitio quorum par sit succedere iustis;
Ingressique dehinc pacem sub tecta uocate.

431* Bis sex consociat fidorum corda uirorum

427 raros *T* fruges *(m. 1)* K_2PT 430 VBI MITTIT DISCIPVLOS SVOS PREDICARE *L* omni expec*ta *C* dilicta CR^1 430 *om. Mp post u. 431 u. 431* legitur in CLG, in mg. add. in* Bb^2 tertia c. *G uersus 431 et 431* inuerso ordine Mat.* K_2V_2N 432 dilegit R^1 433 itener *CMG;* uiam quam *Poelm. in mg.* gentis K_1K_2LBHl 434 samaritū R^1 MV_1V_2, samaritanum K_1T^1G: atque Samaritum *Poelm.* fraudes R^1K_1Bb *ante* uestigia *erasum* doctrina frequentat *C* calcent *M* 435 patri *(*i *ex* u*) C* balat V_1Hl 436 uere *Hl* sūmite *C* 436 *et* 437 *transmutati in M* subigant *RMpPB* uirtutem *Poelm. in mg.* 439 haec T^1Hl mercide CM^1 440 aut *C* 441 argentique *R* 442 nūmerum R^1 *ante* subigat *eras.* rabies uanissima uincat *C* nec uos n. rabies uanissima uincat *Mp* 443 non $CRK_1MpPBBbGH$, nec *rell.* . 444 uirtuti MK_1 *MpB Poelm.* capiat *MG* seruire R^1MLH^1 *Poelm.*, portare MpV_1 445 ingressique *R* 446 pars R^1 447 uocato *L*, uocare *N*

Si tranquilla domus fuerit, pax illa manebit,
Sin erit indignis habitantum moribus horrens,
Diffugiet uestrumque abitum pax uestra sequetur.
Excludet quicumque ferus uos limine tecti,
Auribus aut duris spernet uitalia uerba,
Excutite egressi domibus uestigia uestra,
Haereat iniustae ne uobis portio uitae.
Illos deterior Sodomorum poena manebit
Suppliciis, ueniet mundo cum terminus omni.
Pergite nunc ut oues, durorum praeda luporum;
Sed uos arguto serpentum corde uigete,
Simplicitate tamen dulces superate columbas.
Nam saepe incumbet uobis iniuria praeceps
Conciliisque hominum statuentur corpora uestra.
Vos flagris uinclisque feris durisque tyrannis
Frendens urgebit pro me uiolentia saecli.
Cum uos prodiderint, uerborum linquite curam,

451* Siue auersa dei famulos succedere tectis
Hospitiique focos miscere grauata uetabit

451] cf. Ou. Ibis 613. 464] cf. Ou. Met. IX 697.

448 *post* si *rasura 5—6 litt. in C* 450 defugiet *MP* uirumque B^1 habitum $RMK_1LMpTBBbGH$ seque*tur (n *eras.) C* 451 ferox *Poelm.* limine *L* 452 penitrent *M*, penetret *Poelm.*, speret (n *a m. 2) T post 452 in C ras. 3 lin., quae haec fere continuisse uidentur:* Siue (sin *Matr.)* auersa (aduersa *Matr.)* dei famulos succedere tectis Hospitiique focos (osp. fores *Matr.* aŀ focos *in mg.)* miscere grauata uetabit (ingrata uitauit *Matr.), hi duo uersus exstant in cod. Matr. et in edition. Dauentr. et Poelmanni* 453 egressique *M*, egressu *Poelm. in mg.* 454 iniuste *RMp* uobis ne *RHl* uitae (terrae *eras.) C*, terrae MpV_1 455 *post* illos *ras.* (d* horridior*?) in C* superior *M post u. 456 insert. est u. 479 in MGH, a manu post. addit. est in C, eras. esse uidetur in B* 457 pergite nunc *C* (is *super* te *m. 2) MpN*, pergitis en *rell.* saeuorum MpV_1Hl 458 uegete L^1 459 *ante* dulces: puras *eras. in C, quod habet Poelm. in mg.* columbis *(m. 1)* K_1 460 incumbit K_1TG 461 consistent *Poelm. in mg.* 462 dirisque Bb^1 tirannis (catenis *eras.) C*, tyrandis *(sic) M*, catenis *MpHl* 463 urgebit K_1 secli** K_1 464 tradiderint *Poelm. in mg.* linquite (ponite *eras.) C*, linquite MpV_1Hl, ponite *rell.* cura *C*

Sponte fluens dabitur sermonis gratia uobis;
Spiritus in uobis pro uobis digna loquetur.
Prodet enim fratrem scelerata insania fratris,
Ad letumque dabunt genitorum corpora nati.
Vos odia urgebunt semper pro nomine nostro,
Sed finem fidei comitatur gloria uitae.
Profugite ex tectis, quae uos sectabitur, urbis;
Inde aliam, mox inde aliam conquirite sedem.
Nam uobis urbes semper superesse necesse est,
Istrahelitarum quae dent sub nomine plebem.
Discipulus numquam transcendat celsa magistri
Culmina, nec dominum temptet praecellere seruus.
Discipulo satis est uires aequare magistri
Vel domini similem uirtutem prendere seruo.
Pectoribus uestris semper timor omnis aberret;
Nam nudata suis promuntur cuncta latebris.
In tenebris tacite uobis quaecumque iubentur,
Dicite praeclaro nitidi sub lumine solis.
Auribus et uestris dicam quaecumque susurrans,
Excelso in populos spargantur culmine tecti.
Despicite illorum rabiem, qui corpora uestra
Prosternent ferro: non est his ulla potestas
Viuacem leto pariter dimittere mentem.

467] cf. Verg. Aen. VII 461. 479] cf. Verg. Aen. XI 14. 482] cf. Verg. Aen. VI 255. 484] cf. Verg. Aen. IV 186.

466 pro] in *L* u nobis *T* 467 scelerata* (m *eras.*) *C* fratri *P* fratrem autem prodet *Poelm. in mg.* 469 odio *LB*^{2} *Poelm. in mg.* 470 fidem K_1 *(m. 1)* B^1 471 e *CRGH* insectabitur *M* 472 alia *C* *post 472 uestigia uersuum supra laudat. in marg. inf. M inueniuntur* 473 urbis T^1 474 Istrahelitarum C^1 numine M^1 475 discipuli *(m. 1)* K_1 transcendet L^2 476 praescellere *M*, procellere *Mp* seruos *(m. 1)* K_1 477 magistro K_1T^2 478 seruo* (s *eras.*) *C* m prendere seruo *om. Mp* 479 *om. M* aborret R^1, aberit *(m. 1)* K_1TBb, aberrat *GH* 480 notata *M* cuncta] lata *Poelm. in mg.* 481 iubentur *a m. 2 in R* 482 limine R^1H^1 484 A*celso *L*, E*celso *T* 485 dispicite RK_1LTB^1Bb rapiem *C* 486 prosternunt V_1*(?)GH Poelm.* non est his R^2, sed non est his *C* (his *om.*) R^1 non his est *LGHl* 487 demittere R^2P

Illum sed potius cordis secreta pauescant,
Corporis est animique simul cui cuncta potestas.
Passeribus pretium nummi uix portio parua
Proueniet; non est tamen unum credere dignum
Iniussu Domini laqueos incurrere nostros.
Quis dubitet sapiens, Domini sub pectore multis
Cedere pinnatis hominem pro milibus unum?
Qui me confessus fuerit sub iudice terrae,
Hunc ego non aliter coram genitore fatebor;
Sic itidem coram genitore negabo negantem.
Non ego nunc pacem terris inmittere ueni,
Sed gladium, patrio dirimat qui pectore natum
Et dulcem natam dirimat qui pectore matris.
Si quis amore meo genitorem pluris habebit,
Vel matri suboliue meum postponet amorem,
Sentiet horribilem nostra de sede repulsam.
Contemnet quicumque animam pro nomine nostro,
Inueniet laeta florentem fruge salutis.
Qui uos suscipiet, me suscepisse benignis
Obsequiis, idem me pro genitore supremo
Suscepisse sibi gaudebit perpete uita.'
Talia discipulis bis sex cum iussa dedisset,
Iustus Iohannes caeci de carceris umbris
Sectantum e numero delectos talia dicta

494] cf. Ou. Met. I 325. 510] cf. Verg. Aen. VI 734.

488 pauiscant *C* 489 est] *om. Mp* animique *CRM*, animaeque *rell.* iusta *B*, cuncta *G* 491 proueniat *B* 492 sine iusu *M*, iniussu *uel* ni iussu *rell.* laqueos facile decidere laeto incurrere nostros *C* 494 credere *M (in textu) R (in mg.) K_1Bb* pinnatis *plerique* 495 comfesus *M*, cum confessus *Mp* 496 & ego *M* 497 itidem] iterum *M* 498 immittere *C*, emittere *ML^2MpB* 499 a patrio *Hl*, propio *N* 500 *in mg. K_2T^2* dulci *CV_1V_2* que *K_1 (a m. 1)* 502 matri a *Hl* soboliue *rec.* postponat *Mp*, postponit *K_2T* 504 condemnet *M* pronomen *B^1* 505 laetam *K_2T* uirtutis *M*, salutem *RM (in mg.) K_2 (m. 1) $L^1V_2B^1HHl$* 506 suscepiet *C*, susceperit *R^1K_2* me] *om. T* benignus *R^1B^1* 507 idest *Mp* suppremo *C* 508 uite *R^1* 509 IOHANNES DE CARCERE IHV̄M *L* 510 caecis *$RMK_1K_2MpPV_2BbGH$* 511 sex tantum *Hl* dilectos *ex* delectos *C*, dilectos *(m. 1) K_2T*

Ad Christum portare iubet uerumque referre:
‚Tune piis animis requies, quam regia caeli
Pollicita est terris, nostro sub tempore fulgens?
An aliam superest post haec sperare salutem?‘
Talibus haec Christus dictis mandata remittit:
‚Caecorum tenebrae mutantur lumine lucis
Debiliumque uigent firmato robore membra;
Lurida discutitur squamoso corpore lepra,
Aeriae uocis penetrat surdas sonus aures.
Redditur amissae leti post funera uitae
Ad corpus remeans animae iam libera uirtus,
Pauperibusque suis non dedignata patescit
Fulgentis splendens aduentus gloria nostri.
Ille beatus erit, quem non deceperit error.‘
Talia discipuli referunt mandata magistro.
Hoc super ad populum depromit talia Christus:
‚Cur in deserto uoluistis uisere nuper
Stramen harundineum uento uibrante moueri?
Cur etiam molli uestitum ueste uidere?
In domibus regum molli cum ueste tenentur.
Ille profetarum solus transcendere uires

522* Depositum repetens animae substantia corpus
523* Omnibus et late non dedignata patescit
524* Lucifluis splendens aduentus gloria terris

513] cf. Verg. Aen. VII 210. 515] cf. Verg. Aen. II 354. 518] cf. Ciris 43.

514 pollicita est] largiter *Hl* fulgens nostro *M* fulges *(m. 1)* K_2 515 an CV_1GHHl, anne *rell.* alia *Hl* 518 fugent *(in ras.) Mp* 519 lurida lucida *C* squamosa K_1 520 penitrat M^2 surdas penetrat uocis *B* 521 amissae—uitae *C*, amissa—uita *rell.* *post* uitae: rursus *in C* 522 remians *M* 522* *post 522 legitur in* CV_1 *Matr. Poelm.* depositam—substantiam *C* *522 et 522* inuerso ordine* V_1 *Matr. Poelm.* 523 patiscit *C* 523* *legitur in C* 524 splendidens *Mp* 524* *legitur in C* 525 deciperit MK_1K_2TBb 526 refferunt *M* 527 QVID EX ISTIS VIDERE ARVNDINEM *L* hoc] c *in ras. C*, hęc *(m. 2)* K_2 at C^1 528 uoluisti *Hl* 529 stamen RMK_1K_2PTGHl bibrante *M* 531 en domibus *C* cōmolli *L* 532 *post* profetarum: scās *eras. in C* transcedere *R* fatidicis longe praeponitur ille prophetis *Poelm. in mg.*

Iudicio ueteris scripti promittitur olim.
Hunc etenim memorat uenerandae lectio uocis:
En ego mitto meum stratas aptare ministrum
Ante tuos uultus; genuit nec femina quemquam,
Maior Iohannis nostri qui uiribus esset.
Sed minor hoc caeli fiet sublimior aula.
Huius ab exortu uim caeli regia sentit,
Et caeli regnum uiolentia diripit atrox.
Lex omnis summam Baptistae ad tempora cepit
Atque profetarum finis concluditur idem.
Si uultis uolucris penetralia noscere saecli,
Corpus Iohannis felix habitabile sumpsit
Helias, quondam quem turbine missa coruscо
Flammipedum rapuit simulatio quadriiugorum.
Audiat haec dictis pandens uitalibus aures.
Nunc tibi confiteor, genitor, cui gloria seruit
Fulgentis caeli et terrarum frugiferentum,
Celasti nunc quod sapientibus ista superbis

543* Ipse est Iohannis felix uenturus in aeuum
550* Oculis haec quondam parue sapientibus orsa

549] cf. Ouid. Met. II 17.

533 iudicii *C*, indicio *PT* olim unus *C* ut ueteres quondam cecinere oracula scripti *Poelm. in mg.* 534 hinc R^1 memora*t (n *eras.*) *C* 535 egomet *B* abtare *MMp* 537 qui maior nostris Ioanne hoc uiribus esset *Poelm. in mg.* 538 maior R^1 **aula *(in eras.) M* sed minimus caeli qui in regno est maior habetur *Poelm. in mg.* 539 ab] sub *R* sensit K_2TBb 541 LEX ET PROPHETE VSQVE AD IOHANNEM *L* hominis Mp^1 summam *ex corr. in* K_1T a tempore RV_1, in tempore *Poelm. in mg.* coepit *C et alii* 542 adque *C* fini K_1K_2T *post 543* $CHlC^3$ *(= Cantabrig. Gg 35 saec. XI) inserunt* Ipse est iohannis felix uenturus in aeuum, *qui uersus in folio adnexo cod.* V_1 *(u. 543—591) post 544 et in Bodl. (527 s. XIII) post 546 legitur* 545 misso MR^1V_2, iussa V_1 coruscо *C* 548 comfiteor *M* seruis *C* 549 frugiferarum *Poelm.* 550 *in mg. add.* MK_2T, *post 582 Bb* cęlesti B^1BbHl quid *MpB*, qui K_1PH nunc qui *Bb* Namque abscondisti *Poelm in mg. post 550 insertus est u. 550* in CRL Mat.* V_2Hl haec oculis—paruae RLV_2Hl, Populus—parbe *Matr.; sequitur in rasura C:* Celasti quondam sapientibus ista superbis

Paruulaque infantum uis haec conprendere corda.
Iam mihi regnantis sunt omnia tradita patris,
Nec quisquam Domini poterit cognoscere natum,
Ni solus genitor; genitorem mente uidebit
Filius, aut idem pandet cui talia natus.
Huc omnes ueniant, oneris quos sarcina uasti
Conprimit; his poterit uirtus mea munere patris
Antiquas uires hilari reparare quiete.
Sumite forte iugum, leuis est mea sarcina iustis,
Namque humili dulcem largitur corde salutem.'
Haec ubi dicta dedit, messis per culta grauatae
Praeterit, et populus sectantum discipulorum
Spicarum grauidam carpebat in ordine frugem.
Ille dies ueteri poscebat lege quietem,
Sabbata nam priscis repetebant otia iussis.
Ecce Pharisaei coram reprendere Christum,
Quod sanctae legis calcarent iussa metentes
Discipuli. Legum sed tum conpletor Iesus
Incipit his ueteris scripti monumenta retexens:
‚Legistis certe, in templo Dauida canorum
Cum populo quondam panes sumpsisse sacratos
Et propriam comitumque famem sedasse; sed illos
Inlicitum cuiquam fuerat contingere panes,
Sumere quos solus poterat de lege sacerdos.
Eiusdem scriptum est iusto moderamine legis:
Sabbata profanent templo sine crimine uates.

561] cf. Verg. Aen. II 790.

551 qui $MK_1K_2MpTV_1$ imfantum *M* conprehendere $K_1PTBBbG$ 552 regnanti *Hl* 554 nisi *C* genitorest *Mp* 555 itidem RK_2T pandit RT^1Hl 556 VENITE AD ME OMNES QVI LABORATIS *L* 557 munera K_1V_2 *(m. 1) Poelm.* 558 quietae *R* 560 largitur *CRM*, largitus *rell.* 561 DIE SABATI ABIIT PER GENTES *L* mensis RK_1 563 frugum *R* 565 sabbati MpV_2 ex priscis *Mp* 566 pharisei *plerique* curant *BLH Poelm. in mg.*, curam *Mp* reprendere *C RMH*, reprehendere *rell.* 568 tum *CRMpB*, tunc *rell.* completur *(m. 1)* K_1K_2 569 is *Poelm.* monumenta C^1M^1, monimenta *rell.* 570 legis *L* 573 fuerit R^1 574 solus] lege N^1 poterade *Mp* 576 sabbato *R* *ante* profanent *eras.* dimoueant *C*, profanant *G*

Nec minor est istic uestrae glomeratio turbae
Quam templi uirtus. Caperent si pectora uestra,
Quod non sacra Deus, sed malit mitia corda,
Non iam saepe uiros damnasset factio sacros,
Expertes culpae. Sed nunc ego sabbata cuncta
Sponte mea dominans legis sub iure tenebo.'
Tunc conuenticula ipsorum post talia dicta
Ingreditur; mox hic iuuenem pro limine cernit,
Siccatum ex umero cui pondus inutile palmae
Pendebat. Sed tum dictis temptando dolosis,
Aegris an liceat per sabbata ferre medellam,
Quaerunt, calcatae ut legis uindicta maneret.
Christus ad haec: ‚Foueam si forte pecuscula uestra
Inciderint, certe transibitis otia legis
Et pecus abrupto tolletis uile profundo.
Quanto igitur nobis hominum curatio maior
Ad benefacta animos tollens accendere debet!
Ergo age tu, iuuenis, rediuiuam tendito dextram.'
Cum dicto palmas sanus porrexit utrasque.
His tum pro signis, quae uix ueneratio posset
Mirantis digno populi sustollere cultu,
Conciliis trucibus conclamant decipiendum.

585] cf. Ouid. Amor. III 7, 15. 593] cf. Verg. Aen. XII 426.

577 isti *C*, istic est *M*, istinc K_2T, ista *L* nostrae *T* 579 mallit CK_1PTB^1, malit MV_1BbG, mali& *Mp*, malet V_2 580 iam CM^1Mp K_1PBb, tam *rell.* sacros] praeceps *Hl*, uestra *Poelm.* 582 sponta *M* 583 VBI MANVM ARIDAM RESTITVIT *L* tum K_1K_2MpP comuenticula *M* eorum $MMpB^1$, illorum *Poelm. in mg.* 584 hiic** pro limine *M* **pro (in *eras.*) K_1, de *Poelm.* 587 medelam *R et rec.*, medillam T^1 588 aç̣ ut K_2 589 pepuscola L^1 590 inciderent *CR*, incederint *M* 591 uile tolletis *M* 594 ergogen a *Mp* rediuiuam tendito *C*, rediuiuam extendito *Poelm.*, sanam protendito *rell.* 595 palmas—utrasque *C*, palmam—utramque *rell.* sanam *ML* cum dicit palmam, alii palmas sanas utrasque *Poelm. in mg.* 596 istum *M (in mg.* iustum*) R (in mg.)* $K_1K_2PTBbGH$, istis *Poelm. (*iustum *in mg.)* qũe K_2 possit *MpP*, poset *M* 597 populis *CL* 598 consiliis *coni. Arev.* dispiciendum RV_2

Talia perspiciens procerum molimina Christus
Discedit; uariis hominum languoribus aptat
Concessam in populos patria uirtute medellam.
Oblatus sibi mox, quem daemonis horrida uirtus
Et lingua et uisu truncatum uiuere poenae
Et propriis escam cruciatibus esse uolebat.
Hunc ubi curatum uisuque et uoce uigentem
Caeca Pharisaeae cognouit factio gentis,
Daemonis auxilio, qui princeps daemoniorum
Solus nequitiae uires dicione teneret,
Haec illum fecisse ferunt. Sed talia Christus
Veridicis aperit conuincens pectora uerbis:
‚Si gemina regnum distractum parte dehiscat
Et scissa aduersum sese diuulsio pugnet,
Disruptis propere labentur cuncta medullis.
Horridus et daemon si daemone pellitur atro,
Aduersa sibimet scissus uirtute repugnat.
Quis poterit praedam tectis auferre uirorum,
Ni prius adgressor custodum brachia nodis
Vinciat, ut facilis ueniat direptio praedae?
Quisque meis aberit discretus miles ab armis,
Hostis in aduersa consistet fronte duelli.

608] cf. Verg. Aen. I 236.

599 VBI CAECVM ET MVTVM CVRAVIT *L* perspiciens CV_1, prospiciens *rell.* 600 discedit *C*, decidens *M*, decedens K_1K_2TBb, decessit *Poelm. in mg.*, discedens *rell.* uarii *Mp* aptet R^1 601 concessum *Bb* in populis *Poelm. in mg.* patriam *P* medillam *(m. 1)* K_2T 602 oblatus *G*, oblatusque *rell.* sibi mox *scripsi*, ****** mox *(*se illi *eras.) C*, ibidem est *M (*est *exp.)* V_2, illi est *Mp (*illi *ex* ubi*)* V_1Hl, ibidem *TG*, ibidem *rell.* 603 uiuere p.] afflixit amare *Poelm. in mg.* 604 cruciantibus *C* 606 cognouit factio gentis] cognoscunt pectora plebis MpV_1 608 ditione *RHl* d. teneret uires *M* 610 ueredicis K_1T comuincens *M* uerbis] uirtus *P* 611 gemina est *TBb* distructum *C*, districtum *N* arte *M* 612 diuulsio *C (*diuisio *ante eras.)* V_1, deuulsio *Hl*, diuisio *rell.* 613 diruptis K_2T^1Hl 615 et scissus T^2Bb, scissa K_2 *(m. 2)* repugnet K_2TBb 617 pius T^1 adgressus MpV_1 custodem *L* nubis *(m. 1)* K_2T 618 uincere K_2 *(m. 1)* ut] et $MK_1L^1T^1Bb$ *619 et 620 erasi in C* aberit—meis *om. Mp* 620 consistit K_1PTBbG

Quisque meis gregibus cogendis liber aberrat,
Dissicet ille mei pecoris per deuia pastus.
Sed quicumque hominum fuerit super omnibus error,
Dimitti poterit: tantum ne Spiritus umquam
Vecibus insana laceretur mente profusis.
Siue furens hominis nato conuicia quisquam
Iugeret, haec etiam poterunt peccata remitti.
Spiritus at sanctus tantum cuicumque profana
Verborum rabie uiolabitur, inreuocatis
Supplicüis nunc et semper torrebitur ignis.
Quando ueneniferi serpentis saeua propago
Sermonum dulci poterit mitescere fructu?
Nam bona thesauris promuntur dulcia iustis
Et mala letifero procedunt ore uenena.
Verborum meritis ueniet sub iudice poena,
Verborum meritis dabitur sub iudice uita.
Quae genitor faciet, sectabitur omnia natus,
Namque idem nato manifestat cuncta uidenda
Et potiora dehinc tribuet miracula rerum.
Sicut enim genitor demortua corpora reddet
Ad claram uitae lucem, sic omnia natus,
Quae uolet, ad lumen surgentia corpora ducet,
Nec genitor quicquam uestri se iudice quaeret,
Sed dedit haec nato quaerendi iura per orbem,
Gloria quo maneat similis natoque patrique.

639] cf. Verg. Ge. IV 441.

621 aberat *C*, oberat *R*, ab**atur *Mp*, oberrat *Poelm. in mg.* libero erret *L* *621 et 622 desunt in H* 622 dissicit *(m. 1) K_2T* 623 error] eius *Hl* 626 conuitia *RMpPTBH* 627 ingerit *ML*, ingerat *Mp*V_1 potu*runt *(e eras.) K_2T* remitti] relinqui *R* 628 ac *T*, ad *Bb* 629 rabiem K_2 630 igni *Mp*V_1 632 nitiscere *C*, mitiscere V_2T^1 633 thesauris K_2T^1 dulcia] congrua V_1Hl 634 laetifero *C* 635 *in mg. inf. suppletus in M* paenas *M* 636 uitę *Hl* 637 DE VNITATE PATRIS ET FILII *L* 638 manifesta *M* 639 priora *M* tribuit R^1 640 genitore mortua *M*: emortua K_1LMpV_2BBbGH re*dit (d *eras.*) *C*, reddit *P* 642 lumen *CMpPV*$_1$*BHHl*, superos *rell.* ducit *RMK*$_2$*PBBbGH* 643 quicquam *CRMK*$_1$$K_2$ *(m. 1) T*^{1}*V*$_2$*Bb*, quemquam *rell.*

Namque repulsus erit uestro si natus honore,
Inprobitate pari genitorem despicietis.
Sed cui nostra fidem sermonis gratia figet,
Mox me mittentis genitoris dona patescent
Aeternamque dabit praesens constantia uitam.
Iudiciumque illi non est, sed migrat ab atra
Morte procul lucisque uigens ad limina tendit.
Adueniet tempus, cum mortua corpora uocem
Accipient nostram et uitam cum uoce tenebunt.
Nam sicut genitor uitam sibi possidet in se,
Sic tribuit nato uitam et ius dicere iussit,
In terras hominis quoniam cum corpore uenit.
Nec uobis mirum uideatur, corpora cuncta
Vocis ad auditum propriis exsurgere bustis,
Iustorumque animas rediuiuo corpore necti,
Iudicioque graui miseros exsurgere prauos.
Nec mihi iudicium tribuit mea sola potestas,
Arbitrio quoniam genitoris cuncta iubentur,
Qui me iustitiam terris disquirere iussit.
Namque ego si proprio testis pro nomine surgam,
Falsa loquar; aliusque itidem quia testis habetur
Pro nobis, semper mihi talia temnere fas est.
Nam ueris operum signis manifestior omni
Luce nitet praesens nostris testatio factis.

652] cf. Verg. Aen. VI 696. 667] cf. Verg. Aen. I 77.

646 nam *M* dispicietis $RK_1K_2TB^1BbH$ 648 fide *C* figet *CLP* V_1GHHl, figit *rell.* 649 emittentis *MHl* patiscent *C* despiciens—patescent *om. Mp* 653 DE DIE IVDICII *L* adueniat R^1Hl tempus quo mortua *Poelm. in mg.* 654 accepient *C*, accipiant *L* tenebit *Hl* 655 possedit *C*, posedet *M* ipse *M* 656 et ius dicere iussit sic tribuit nato uitam K_1K_2 *(m. 1)* T^1 et ius—hominis *om.* M^1Bb^1 657 terras *C* $LMpPV_1BGH$, terris *rell.* cum *C*, de *rell.* torpores *Mp* *uu. 658—676 post 764 leguntur in M* 658 mirum uobis *Hl* 659 ad] *om. Mp* proprii *C*, epropitis *Mp* 662 tribuet CK_1K_2G, tribuat V_2 uoluntas $MK_1K_2LPV_1BBbH$ 663 iubet *M* 666 loquor *B* alius *M*, *s. l.* K_2 T^2Bb habet** *C* 667 semper] recte R^2T mihi iam *C* 668 uiris *C*, uerius *M*, uires *(m. 1)* K_2T 669 actio *M*, testatio *in ras.* K_2T^2, est actio Bb^1 facti* *T*

Talia concedens genitor mihi testis adhaeret,
Qui me dimisit terris sua ponere iussa.
Huius enim uocem numquam conprendere quistis
Nec speciem propriam concessit uisere uobis.
Nec sermo ipsius poterit per uestra sedere
Pectora, credendi quoniam substantia nulla est.
Quaeratur ueterum scriptorum lectio uobis,
Perpetuam cunctis uitam quam ferre putatis.
Haec etiam nostrum testatur lectio donum.
Nec tamen audetis propius consistere nobis,
Ne uerae uobis contingat gratia uitae.
Non mihi captatur terrenae gloria laudis.
Namque ego quod summi genitoris nomine ueni,
Respuitur uobis, ueniet sed decolor alter,
Nomine quem fultum proprio gens uestra sequetur.
Alternae in uobis captatur gloria famae,
Unius et solam fugitis disquirere laudem.
Nec uos arguerim coram genitore, sed illic
Accusator erit, quem spes modo uestra celebrat,
Moyses, quem fidei nullo seruastis honore.
Eius enim scriptis uester si crederet error,
Crederet et nobis, Moysi quem scripta frequentant.'
Talia tum contra scribarum uerba sequuntur:
‚Vocibus indubitata fides comitabitur istis,
Si uirtus certis firmet miracula signis.'
Ille dehinc: ‚Polluta malis generatio quaerit

670 concidens *C* adhaeret mihi *M* 671 demisit $R^2K_2B^1HHl$ terras *Hl* 672 cuius MK_1K_2 conprehendere R^1MpBb, conprende *T*, conprende^{ro} *P* quistis] quisquam *C* 673 concesset *C* 675 credenti R^1 est] *om. M* 677 cuneti *Hl* 678 nostram - domum *L* 679 proprius LT^1B^1 680 ne* *B* 681 *iteratus in mg. legitur R; uers. iter. eras. in M* 683 decolor $CK_2T^1Bb^1$, decollor *M*, discolor *rell.* 684 sequitur K_1Mp 686 disquerere CK_2 688 spes] $\widehat{\text{sps}}$ *R* uestra modo *M* 689 Moises *C* (*saepius*) seruastis *C Matr. Poelm.*, seruatis *rell.* 690 scribtis *C* eror *C* 691 crederit K_2T moisi *C*, moysei *M*, moysi *Mp*, mose^{i} *T*, moyse^{i} K_2 692 VBI IVDEI QVERVNT SIGNA *L* tum] *om. M* istis] iusis *M* 694 signet M^1 695 mallis *P*, magis *LBBbGH*

Signa sibi; rebus stabunt sed signa futuris.
Namque profeta cauo quantum sub pectore ceti
Temporis absumpsit, terrae in penetralibus altis
Progenies hominis tantum demersa manebit.
Adueniet tempus, cum surget reddita uitae
Gens hominum propriis in fletum dedita gestis.
Haec istam digno damnabit crimine gentem,
Quod maris e fundo surgentis uoce profetae
Conmonita in lacrimas Dominum proiecta reflexit.
Hic et Ionaeis monitis potiora iubentur,
Contemnitque feris animis gens impia lucem.
Et regina Noti uitales surget in oras.
Illius ad specimen damnabitur effera plebes,
Finibus extremis Libyae quod uenerit illa,
Ut Solomona pium, praeceptis dedita iussis,
Audiret; potior nunc est Solomone potestas
Et tamen obtunsae caecantur pectora plebis.
Expulsus si quando fugit de pectore daemon,
Quem turbat sanctus purgato corpore flatus,
Ille uenenatis conlustrat passibus oras,
Qua nulla excurrit fontani gurgitis unda,
Nec requiem placidae sedis sibi repperit ardens.
Tunc repetit suetae sitiens habitacula mentis.

698] cf. Verg. Aen. VII 59. 702] cf. Verg. Aen. VI 430.

697 coeti *RM et alii* 698 adsumpsit R^1LMp penetrabilibus $R^1T^1V_1$ 699 dimersa RLT^2B^1 703 effundo *M* 704 commota R^1K_1 705 ionae *(is a m. 2) T* 707 nothi RK_1PBbG, austri *H* noditur ales *M* horas K_2 *TBbG*, auras Hl^1 708 specimen *C Matr.*, spetiem K_1, spetium *L*, speciem *rell.* clamnabiztur *R* affere *M* plebes *T*, plebis MK_2 *(m. 2)* T^2 709 uenerat K_1K_2 710 Solomona *CMp*, Salomona *rell.* iussis *(s₂ fere eras.) C* 712 obtunsa *(m. 1)* K_1T, obtunso K_2, obtonsę *P*, obtuso V_1 pectore *Mp* plebi MK_1TBb caecatur pectore plebes *Hl* 713 explusus *M* 714 purgat *M*, turbat K_1, purgat Bb^1 prolato e $M^1K_1T^1$ *(predato s. l. m. 2) Bb (e om.)* e corpore *MpP Poelm.*; proluto e c. *coni. Reuschius* corpore] pectore *Hl* 715 horas K_2T 716 quas *M* fontan* *M* unde R^1 717 placitae $RMK_1K_2PTV_1BbG$ 718 tum *RM* K_1K_2TG repetet *CT* sueta $MK_1K_2T^1G$ querens *Mp*

At si forte suis obnoxia corda uenenis
Ornatuque leui ridentia limina cernit,
Adsociat septem similes glomerando furores
Vis inimica homini penetratque in uiscera serpens.
Sic genus hoc uero mentis cum degenerarit,
Vincula perpetuis deflebit subdita poenis.'
Atque ea dum populis uitalia dicta frequentat,
Pro foribus mater cum fratribus adstitit illi
Et miscere foris sermonem comminus orat.
Talia tum matris mandatis dicta remittit:
‚Hic mecum genetrix, mecum germana residunt
Corpora. Nam patria inpletur cuicumque uolunta
Ille meo proprium conectit sanguine corpus,
Et matris generisque mei sub nomine habetur.'
Progreditur templo terrarum lumen Iesus
Et maris extrema terraeque resedit in ora,
Innumeraeque illuc plebis fluxere cateruae.
Ille sed excelsam scandens, quae proxima, puppim
Litora conplenti depromit talia plebi:
‚Ecce sator proprio conmendat semina ruri;
Illa cadunt diuersa solo sortemque locorum
Pro uirtute ferunt. Nam sicubi trita uiarum
Sub pedibus solido densetur limite tellus,

719 ac *RMT*^{1}*V*$_2$*Bb*, ad *Mp* 720 leui* *C* 722 hominique penitrat uiscera *M* 723 mentis] sensu *B et edit.* degener errat *RB, ex corr.* *K*$_1$*K*$_2$*TPGHHl* Sic istec generatio deteriora priorum *Mp, qui uersus post 723 legitur in Hl* 724 uincla *RM* defflebit *M,* defluit *Mp* subsita *M* 725 VBI MATER IHS STABAT FORAS *L* interea *M* atque haec *Poelm. in mg.* cum *RMMpPBb* *uu.* II 726—III 276 *desunt in G; in Mp uers. ita se excipiunt* 720, 723, 724, 721, 722, 725, 726 726 adstetit *CK*$_1$*K*$_2$, adsistit *M* illi *CRMBb*^{1}, illic *rell.* 727 misceri *MK*$_2$ *(m. 2) V*$_2$ *(m. 1) T*^{2} 728 tu *Mp* dictis mandata *B* 729 hiic *M* genetrex *M* resident *R (corr. 2);* hic residunt mecum *Mp* 730 patris *RK*$_1$ *(ex corr.)* adimpletur *M* 733 lumine *M* 734 ma*ris (t *eras.*) *CK*$_1$*T* residit *R,* res*dent *M* 736 PARABOLA . . . . *L* excelsa *Hl* qu*e (a *eras.*) *C,* in *RMpV*$_1$, i in quę *P,* quae *om. H;* celeri pede *Poelm. in mg.* proxima fuit *M* pupin *R,* puppem *T*^{1} 738 propria *V*$_1$*B*^{1} 739 sortesque *Poelm.* 741 limine *M*

Aeriis auibus dant nudam semina praedam.
Ast ubi pertenui uelantur puluere saxa,
Farra quidem uiridem depromunt germinis ortum;
Sed quia nulla subest suci substantia glebis,
Inserto arescunt radicum fila calore,
Cunctaque mox apicum labuntur acumina leto.
Seminibusque aliis contingunt aspera rura;
Sentibus hic spinisque feris uelocius exit
Roboris augmentum frugemque internecat angens.
Uberibus uero dantur quae semina glebis,
Illa ferunt pulchram segetem, cui laeta frequentat
Incrementa sui centeno copia fetu.
Audiat haec, aures mentis qui gestat apertas.'
Talia discipuli mirantes dicta requirunt,
Inplicitis populo cur clauderet omnia uerbis,
Ille sed amota credentum plebe profatur:
‚Vobis, qui firmo robustam pectore mentem
Ad capienda Dei penetralia constabilistis,
Concessum est aditis penitus consistere regni;
Illis pro merito clauduntur lumina mentis.
Si quis habet dignus, capiet potiora redundans;
Qui uero expertes caelestis muneris errant,
Amittent etiam, proprium quodcumque retentant.
Idcirco obscuris coopertum ambagibus illum
Perstringit populum sermonis gratia nostri,
Ut dictum Esaiae merita de plebe recurrat:

742 aereis *MpBHl* nudam dant V_2 *(a m. 2)*, dant nuda V_1, d. uilem L^2 *Poelm.* 743 tenui *Mp* pulu*er*e *R* 744 terra—depromit *M* 745 suci CK_2 *(m. 1)* T^1N, si*ccis *P*, sicci *Matr.*, duris V_1Hl, siccis *rell.* 746 *in ras.* R^2 fil*a *(i eras.)* K_1 747 aculmina *Bb* 749 his *C*, hiic *M*, hic alii *Hl* feri *C* 750 roburis *M* aumentum MT^1 internaecat *C* anguens MK_2, egens Mp^1, angues Bb^1 752 frequentant *MBL* 754 que *CMp* 756 cl*uderet *P* 757 ille sed ämota *CP*, ille semota *M*, ille sed admota $RK_1K_2MpTV_1V_2Bb$ credent*um *(i eras.)* *M* plebem *C* 759 penetrabilia *P* constabilitis K_2T^1Bb 760 aditis *plerique* 761 limina K_1 *(m. 1)* V_2 limina uitae *Poelm.* 762 quis] quid *nonnullae editiones* meritis potiora capesset V_1Hl 764 amittant P^1 765 coopertum *C*, cooperta *rell.* 766 perstringet $R^2MK_1K_2TBb$, praestringit V_1V_2 767 isaiae *R*

En populi mentes uelantur ad omnia crassis
Obicibus, sensu ne tangant munera uitae.
Auribus adsistunt clausis oculisque grauatis,
Ne conuersa bono sanetur noxia plebes.
Quam uestrae nunc sunt aures oculique beati!
Nam multi ueteres iusti sanctique profetae,
Quae uobis clarent, orarunt cernere dona.
Accipite ergo animis, qui sit de semine sensus:
Quisque meum uerbum summas dimittit in aures,
Nec sensus recipit stabili praecepta uigore,
Eripit illius totum de pectore daemon.
Hic agro est similis duro, qui germina farris
Exponit rapidis auibus sine fruge rapinam.
Sunt alii, laeto qui pectore nostra receptant,
Sed breuis est illis perceptae gratia frugis.
Nam si dura premat mentem strictura coercens,
Continuo trepidi produnt sibi credita leto.
His saxosus ager simili leuitate uirescit.
At spinosus ager curarum mole grauatis
Respondet, pressant quos pondera diuitiarum.
Semina sic nostri sermonis pressa grauantur,
Nec fructus sequitur spinarum horrore necatus.
Pinguia sic itidem paribus stant uiribus arua
Illis, qui clarae capiunt praecepta salutis,
Quae penetrant animum sensu tractante tenaci
Centiplicemque ferunt uirtutis robore frugem.'

775] cf. Verg. Aen. III 250, X 104.

771 comuersa *M* plebis MK_2T^1 772 oculi*que K_1 773 ueteris T^1 sancti iustique *RLBH* 775 accepete *C* animi (s *a m. 2*) K_2T quis *MpHl*, que *Bb* 776 demittit *P Poelm.* 777 sensus] uelox V_1Hl 778 eripiet V_1 779 hic] talis *Poelm.* similis est *ML* qui] que *C* germine CL^1Mp farris *C Poelm.*, calle *rell.* 780 exponet *C* 781 nostro R^1 783 cohercens *RMPH* tribulacio cordis V_1Hl 785 hic CK_1 *(m. 1)* leuitate] de uita *C* uirescet *C* 786 more K_2 *(m. 1) Bb* grauatus RK_1B^1 787 responde*t (n *eras.) T* prae⁄ant *M* 788 si *M* 791 illi *Hl* clarae CV_1 792 tractante CK_2 *(m. 2) Mp Matr. PHN*, tractant (te *a m. 2) T*, tractata *rell.* 793 robure *M*

Haec tum discipulis plebique haec insuper addit:
‚Agricolae simile est regnum sublime Tonantis.
Ille iacit proprio mandans bona semina ruri,
Sed post subripiens hominum insidiando sopori
Trux inimicus adit loliumque inspergit amarum.
Ecce sed ad fructum culmis cum spiceus horror
Processit, lolio messis maculata redundat.
Tum domino famuli mirantes talia fantur:
Nonne bonum terrae semen per terga dedisti?
Unde igitur lolio turpi tua rura grauantur?
Sed iam, si iubeas, messem purgabimus omnem,
Triticeusque nitor selecta sorde resistet.
Tum dominus miti contra sermone profatur:
Hic dolus est, inimice, tuus, sed farra sinamus
Crescere cum lolio. Pleno nam tempore messis
Secretum lolium conexo fasce iubebo
Ignibus exuri; at nostro de semine messor
Horrea nostra dehinc purgata fruge replebit.
Haut aliter simile est, cordis si panditis aures,
Praeparui grano regnum caeleste sinapis,
Quod proprio insinuans disponit cultor agello.
Seminibusque illud minus omnibus esse uirentum
Creditur; at iusti mox incrementa uiroris
Sumpserit, erecto transcendit uertice cunctas

794] cf. Verg. Aen. XI 107. 799] cf. Verg. Ge. I 314. 814] cf. Ou. Fast. V 499.

794 tunc *CM*[1]*P* addidit *Mp* 795 ALIA PARABOLA DE SEMINANTE . . . *L* agriculae *C* simili ē *Mp* 797 surripiens *H* homini *Poelm.* imsitiando *M*, insidiare *Hl* soporem *Poelm.* 798 addit *M* spargit *M* 799 culminis *M* conspiceus K_1 *(m. 1)* 803 turpia T^1 grauantur rura *M* 805 tritici Usque *C* resistet CV_2, nitebit *Matr.* V_1 *Poelm. in mg.*, nitescet *rell. (cf. III 322)* 806 mitti *P* 810 at] *om. C*, et *Hl* messis *Poelm. in mg.* 812 aut *C* pandetis *C*, pandet *(m. 1)* K_2TBb 813 praparui *M* sinapi *C*, senapis K_1, sinapis *rell. cf. III 376* 814 per sinum flectans sinuans *Mp* 815 uiuentum *M* 816 incrimenta *C* 817 sumsiṭ *M*

Agrorum fruges, ramis ut plumea turba
Conludat possitque umbras habitare uirentes.
Fermento par est munus caeleste salubri,
Quod magna condit mulier sub mole farinae.
Illa dehinc modico fermenti mixta calore
Conducto, unius coalescit corpore massae.'
Talia tum populo perplexis condita uerbis
Promebat, ueteris quo possent dicta profetae
Ordine saeclorum iussis concurrere rebus:
Os aperire meum dignabor, condita mundi
Conuoluet ructans uarii sermonis imago.
Inde domum repetit serus turbasque reliquit.

818 agnorum *M* 819 conludat *CM*^{1}*MpPT*^{1}*V*, considat *rell.* possit sub umbras *M* uirentes *(in ras.) M* 821 condit magna *Poelm.* 822 firmenti *(m. 1) K*$_2$*T* mixta] a *ex* i *Mp* 823 coaliscet *C* masae *M* 824 dum *MK*$_1$ *(m. 1) LPT Poelm. in mg.* 825 possint *RMK*$_1$*K*$_2$*PTBBbH* profetae *C* 826 saeculorum *MK*$_1$*B*^{1} 827 mehum *L* 828 comuoluet *M,* conuoluit *R,* cum uoluet *B*^{1} ruct*ans *(u eras.) M* 829 serus] uictor *C C*^{3}, *fortasse* doctor relinquit *Mp* EXPLT' INCPT · LIBER · TERTIVS *C,* LIBER SECVNDVS EXPLICIT INCIPIT TERTIVS *MRPL (add.* DECLARATIO MESSIS*),* EXPLICIT LIBER SECVNDVS : INCIPIT TERTIVS *RB (add.* IVVENCI*),* G. VETTI AQUILINI SIVE IVVENCI.VC. PRESBITERI EVANGELIORV̄ LIB̄ · II · EXpł INCIPIT TERTIVS *K*$_1$*K*$_2$*T (add.* LIBER*) Bb*

LIBER TERTIUS.

Fuderat in terras roseum iubar ignicomus sol.
Discipuli rogitant, lolii quid quaestio uellet
Et segetis; clarus quibus haec depromit Iesus:
‚Optima qui farris conmendat semina glebis,
Filius est hominis; mundum sub nomine ruris
Accipite, atque homines puro pro semine iustos.
At lolium infelix cooperti daemonis arte
Sunt homines; inimicus erit, uis horrida, daemon;
Extremus mundi finis pro tempore messis.
Messores patrii uenient per rura ministri,
Quos hominis natus proprii de corpore regni
Colligere erroris laqueos labemque iubebit
Collectosque simul rapidis exurere flammis.
Dentibus his stridor semper fletusque perennis,
Secretisque piis ueniet lux aurea uitae,
Sedibus ut caeli uibrantur lumina solis.‘
Haec docuit patriamque redit seruator in urbem.
Illic expediens populis — mirabile dictu —
Iustitiae leges uitaeque salubria iussa,
Virtutes patrias simul insinuando docebat.
Tunc liuore graui plebes conmota suorum
Praesentisque simul doni miracula uoluens
Et generis noti reputans ex ordine gentem,

7] cf. Verg. Ecl. V 37. 15] cf. Verg. Aen. VIII 670. 18] cf. Verg. Ge. II 30. 23] cf. Verg. Aen. VIII 722.

1 terris V_2Hl 2 lo*li *(1 eras.)* A 2 ûelit RMK_2 *(m. 1)* PTV_2 3 segetes AK_1 clarus] x̄p̄s V_1Hl 4 obtima $RMAMpB$ 7 imfelix M cooperte Mp 10 patris *Poelm.* 11 proprio Bb 12 collegere R^1T^1, corrigere AV_2 errores *(m. 1)* K_1K_2T iubebat Hl 13 collectisque Hl rabidis K_1 *(ex corr.)* P 14 histridior L, histridor B fletusque CMp PTV_1 *Poelm. in mg.*, luctusque *rell.* perendis *(sic)* M 17 re*it M seruator $CK_1K_2MpPTBb$, saluator *rell.* 18 dicti in A 19 legis MA $K_2T^1Bb^1$ 20 simulque M, patriasque B 21 tum $A^2K_1K_2$ *(m. 1)* T plebis AK_2T^1 22 doni CR, dn̄i *rell.*

Haec inter sese mussanti uoce uolutant:
,Nonne hic est fabri suboles, cui nomen Ioseph?
Non Maria est genetrix, non fratrum nota propago?
Unde igitur legis doctor tantaeque minister
Virtutis, cedit cui labes uicta malorum?
Nazara sic plebes; cui talia reddit Iesus:
,Temnuntur propriis miracula semper in oris
Et sine honore manent patria sub sede profetae.'
Talibus indignans pressit sua munera Christus.
Interea ad regem uolitabat fama superbum,
Quod mala cuncta illi uirtus diuina domaret.
Sed putat Herodes, leti quod lege remissus
Tanta ut Iohannes uirtutis dona teneret.
Nam quondam cernens liuenti pectore daemon,
Erroris labem puris quod solueret undis
Iustus Iohannes, damnis accensa malorum
Tunc petit Herodem pestis saeuissima regem
Et facile iniusti penetrans habitacula cordis
Adcumulare feris subigit scelera impia gestis.
Arserat inlicito Herodes accensus amore
In thalamos fratris, casto quod iure uetabat
Doctus Iohannes. Feritas sed nescia recti
Subiecit leges pedibus fruiturque nefandis
Conubiis ipsumque super, qui praua uetabat,

43] cf. Verg. Aen. VII 496. 46] cf. Verg. Ge. II 492.

24 mussanti CT^1V_1Bb, submissa *Poelm.*, musitanti *rell.* uolutat K_2 *(m. 2)* T, susurrant V_1 25 sobolis AT^1 26 nonne A^1 patrum M^1 propago] CR, propago est *rell.* 27 magister RBL 28 laues A, labis K_1K_2T uicta] cuncta V_1Hl laborum V_1V_2 *Poelm.* 29 Gazara V_1 sit V_2Hl plebis $MAK_1K_2PT^1Bb$ reddidit MT^1, reddet A^1 30 horis Hl 31 profetae C 33 superuum C 34 illi CT^1, illic *rell.* domarit C, donaret A^1 35 lege remissus] surgere posset Hl 36 tantae//// Iohannis *(ex corr.)* M 37 quoniam M^1, quando *(in ras. m. 2)* K_1T libenti CK_2T^1 38 lauem A 41 penitrans M 42 adcomolare R subegit RV_2 scelere Hl 43 inlicita Hl herodis MK_2T^1 44 thalamis T^1 casto CV_1 *Poelm. in mg.*, sancto *rell.* uetebat M 45 iohannis MK_2T 46 sebiecit R^1 legis $K_2T^1Bb^1$ 47 ipsumque] istum *(m. al.)* M, iustumque *Poelm. in mg.* insuper M qui MK_2T^1 *Poelm.*, quia *rell.* uetebat K_1P^1

Carceris inmersum tenebris uinclisque grauauit.
Sanguine nam iusti primo conpressa timore
Abstinuit sitiens feritas, quia magna profetam
Plebis Iohannem ueneratio suscipiebat.
Natali sed forte die cum laeta tyrannus
Herodes celsis strueret conuiuia mensis,
Luxuriae quoniam coniuncta superbia gaudet,
In medio iuuenum reginae filia uirgo,
Alternos laterum celerans sinuamine motus,
Conpositas cantu iungit modulante choreas.
Ipse sed in primis mirata uirginis arte
Attonitus stupuit; tunc praemia cuncta patere
Iuratus spondet, quaecumque puella petisset.
Illa sed horrendae seruans scelera impia matris
Urget Iohannis caput a ceruice reuelli
Et lance inferri praesentia munera poscens.
Praesentum Herodes procerum sub pondere tristis,
Iurandique memor iuris tamen imperat aegre,
Insontis caput inferri tradique puellae.
Illa — nefas — matri scelerata ad gaudia portat.
Corporis at lacerum flentes sine nomine truncum
Discipuli condunt terrae Christumque sequuntur.

53] cf. Verg. Aen. I 638. 59] cf. Verg. Ge. II 508. 62] cf. Verg. Ge. IV 523. 68] cf. Verg. Aen. II 557.

48 inmersum *C*, inmersit *rell.* uinculisque K_2T^1 grauabit AV_2 49 promotio pressa timore *Poelm. in mg.* 50 profetam *C* 51 ueneratione T^1 suspiciebat $MK_1K_2MpTV_1$ 52 natalis *LP* tirrannus *C*, tyrandus *M* 53 herodis $M^1K_2T^1$ celsi *Mp* instrueret V_1 mensis CV_1, tectis *rell.* 54 luxoriae MB^1 55 medi^{o} *A* filie *L* 56 caelerans *RM* motos^{u} *P* 57 cantu] *s. l.* C^2 conpositas lusit *R (t* iungit *m. 2) A* lusiscanto^{u} *A* iugit *Mp*, iunxit *L* modolante *C* 59 patere CV_1Bb, parare *rell.* 60 spondit RB^1 62 urguet $RMPB^1Bb$ iohannes *C* capud *C* e *R* 63 poscens CRV_1V_2Bb, poscent *(m. 1)* K_2P, poscit *rell.* 64 herodis $MK_1K_2T^1$ mox rex procerum de *N* 65 iuratumque T^1 aeger *A Poelm in mg.* 66 capud *C* imferri *M* 67 matri *C*, matris *rell cf. Matth. XIV 11* 68 ad *plerique* 69 (= 73) secuntur $K_1K_2MpPT^2Bb$

Ille ubi cognouit iusti miserabile letum,
Deserit insonti pollutam sanguine terram
Frondosaque latet secretae uallis in umbra.
Sed populi inmensae uirtutis dona sequuntur.
Ille ubi credentum turbas in ualle remota
Conuenisse uidet, morborum tabe repulsa
Corpora subiecit miseratus multa medellae.
Iamque sub extremo labentis lumine solis
Discipuli Christo suadent dimittere turbas,
Ut sibi quisque paret quaerens per compita uictum.
Ille iubet cunctis ibidem conuiuia poni.
Discipuli ostendunt, nil amplius esse ciborum
Ni pisces geminos et farris fragmina quinque.
‚Hoc, inquit, satis est.' Tum mox discumbere plebem
Gramineisque toris iussit conponere membra.
Suspiciensque dehinc caelum genitore precato
Ipse duos pisces et quinque ex ordine panes
Diuidit et dapibus mensas onerauit opimis.
Iamque expleta iacet — dictu mirabile — plebes,
Reliquiasque dehinc mensis legere ministri
Bissenosque sinus cophinorum fragminis inplent.
Cenantum numerus tum milia quinque uirorum,
Praeterea populus matrum fuit et puerorum.
Discipulis tunc inde iubet conscendere nauem
Et transire fretum, donec dimitteret omnes,

83, 84] cf. Verg. Aen. I 708, VIII 176. 87] cf. Verg. Aen. I 706, III 224, Ge. IV 133. 88] cf. Verg. Aen. III 630.

70 cognouit ut *A* misserabile *M*, mirabile *Hl* 71 insontis *RAP BHHl Poelm. in mg.* 72 secreta V_1Hl 73 DE QVINQVE PANIBVS *L* 74 inde *M* remota* *(s eras.) Hl* 75 comuenisse *M* uidit AV_2Bb labe *M* 76 misseratus *M*, miseratur Mp^1, medio A^1 medillae *(m. 1)* K_2T 78 demittere *Mp* 79 competa $RMK_1K_2TV_1V_2B^1$, completa P^1, impio *A* 80 comuiuia *M* 81 nihil *MP* cyborum esse *A* 82 nisi CT^1 fragmine *R*, framina *Mp* 83 inquid CAK_2MpT^1 tunc *ML Poelm. in mg.* 85 suscipiens $K_1T^1V_1B$ 86 ille *M* 87 honerauit *Hl* 88 iacet] iubet *A* plebis MK_2T^1Bb 89 relliquiasque *RP* 90 cofinorum CAK_2PTB, coffinorum *M* 91 cenantum CR^2MpH, cenatum *rell.* 93 tunc ipse V_1 nauim RB^1

In sua quemque, uiros. Tum montis celsa petiuit
Secretusque dehinc genitoris nomen adorat.
Iamque soporata torpebant omnia nocte,
Cum puppis medio sulcabat in aequore fluctus
Iactata aduerso surgentis flamine uenti.
Ast ubi iam uigilum quarta statione premebat
Noctis iter rapidos attollens lucifer ortus,
Fluctibus in liquidis sicco uestigia gressu
Suspensus carpebat iter — mirabile uisu —!
Iamque propinquabat puppi, sed nescia nautae
Attoniti tremulo uibrabant corda pauore
Clamoremque simul confusa mente dederunt.
Tum pauidis Christus loquitur: ‚Timor omnis abesto,
Credentumque regat uegetans constantia mentem.
En ego sum, uestrae doctorem noscite lucis.‘
Olli confidens respondit talia Petrus:
‚Si tua nos uere dignatur uisere uirtus,
Me pariter permitte tuo super aequora iussu
Fluctibus in liquidis inmersos figere gressus.‘
Adnuit his Dominus; nauem mox linquere Petrus
Audet et innixus figit uestigia ponto.
Verum ubi tantarum mentem miracula rerum
Terrificant uentique minas crebrescere cernit,

96] cf. Verg. Aen. III 437. 97] cf. Verg. Aen. VI 390. 103] cf. Verg. Aen. VII 810, XII 252. 107] cf. Verg. Aen. XI 14. 110] cf. Verg. Aen. XII 18. 115] cf. Verg. Aen. VI 159. 116] cf. Verg. Ge. IV 441. 117] cf. Verg. Aen. XII 222.

95 queque RPV_2H petunt A^1 96 numen M^1AT^2 97 turpebant R 98 fluctum AK_2 *(m. 1)* 99 surgentes A flamina T^2Bb 100 iam] *om.* P uigilium $M^1A^1K_1K_2T$ 101 inter C attollit R^1V_2 lucifer hortus K_1 102 gressus A 103 uisu] dictu V_1 104 pupi M 105 attoniti stupefacti Mp bibrabant A corde R^1 106 comfussa M mente uoce C, mente $AMpPN$, uoce *rell.* 107 tunc K_1K_2TBb 108 reget A^1, regat V_1 uegitans $MK_1K_2LT^1V_1V_2B^1Bb$ 109 uester M^1T^1 110 i olli A respondet R, respondens H 111 uere nos PN dignantur R^1L uissere M 113 non mersos MpV_1 114 anuit C hic M, huic T nauim RL mox] post V_1Hl relinquere M^1 115 inmexus A^1, innexos *(m. 1)* K_2T^1Bb fixit (x *in ras.*) T 117 crebriscere C, crescere $RM^1K_1T^1$

Paulatim cedunt dubio liquefacta timore
Quae ualidum fidei gestabant aequora robur.
Iamque Simon medio submersus corpore clamat:
‚Fluctibus horrendis pereuntem diripe, Christe!‘
Dextera confestim protenditur obuia Petro,
Et dubitata fides uerbis mulcatur amaris
Ascensaeque rati contraria flamina cedunt.
Praesentemque Dei subolem stupuere rogantes
Cuncti, nauigio socios quos casus habebat.
Transierat tandem sulcans freta feruida puppis
Optatumque grauis conprenderat ancora portum.
Conueniunt populi rapido per litora cursu
Portantes aegros uestisque attingere fila
Extrema exoptant — mirumque — hoc munere cuncti
Credentes referunt plenam per membra salutem.
Ecce Pharisaei scribaeque hinc inde dolosi
Captantes Christum promunt fallacia dicta:
‚Cur tua discipulos patitur doctrina labare
Praeceptis ueterum? manibus nam cura lauandis
Praeteriit, sumuntque simul cum sordibus escas.‘
Ille sub haec fatur: ‚Magis hoc est quaerere dignum,
Transgressi praecepta Dei quod proditis omnes.
Namque Deus mortem defixa lege minatur,

119] cf. Verg. Aen. IV 441.

118 timori *CATN* 119 rubor *C* 120 Symon *Bb* summersus *C* 121 pereentem *R* eripe *A*, deripe PV_1V_2Hl *fort. recte* 122 confestim *A* praetenditur V_2 *(a m. 1)* 123 mulcatur $CAK_2T(?)$, mulcetur *rell. et edit.* amoris *ex* amaris *C*, amoris *MT* 124 ascensique *A* flumina T^1 125 subolem CK_2T^1HHl, sobolem *rell.* 126 in nauigio *B* causa trahebat *A* 128 obtatum *RA alii* conprendere R^1AM^1, conprehænderat *A* ancora $C^1K_2MpT^1$ 129 comueniunt *M* 131 extremã *A* optantes *MpHl* mirumque *CA Poelm. in mg.*, miroque *rell.* 132 per] in sua *A* saluam A^1 135 Quur *A* uetuit *A* labari *C*, lauare *A*, labore T^1L lapsare ferunt documenta *Poelm.* 136 nam] quos $K_1K_2TV_1$ 137 praeteriit M^1AK_2 *(m. 1?)* T^1, praeterit *rell.* sumuntque *CAP*, absumuntque *uel* assumuntque *rell.* 138 sed *ex* sub *M* 139 transgressa K_1 *(m. 1)* mandata *Poelm. in mg.* 140 iamque *A* morte *Poelm.* difixa AK_2T^1

Si genitor cuiquam uerbo laedatur amaro
Vel genetrix nati dictis pulsetur acerbis.
Inrita uos istaec facitis peruersa docendo.
Quam manifesta uigent de uobis dicta profetae:
Me populus summis labiis sublimat honore,
Sed diuersa procul cordis secreta pererrant.
Accipite ergo omnes auresque aduertite cordis:
Non inlata homini fuerint quaecumque, pudendis
Sordibus aspergent uitaeue animoue sedebunt.
Erumpunt hominum sed quae penetralibus oris,
Internam misere maculabunt edita mentem.'
Discipuli Christo memorant, quod uerba loquentis
Occulto traherent scribarum pectora risu.
Ille dehinc: ‚Genitor plantarum semina noster
Quae non ipse sui conseuit in aequore ruris,
Abiciet penitus radicibus eruta longe.
Caecum forte ducem caecus si nactus oberret,
Decidet in foueam pariter dimersus uterque.'
Tunc petit absolui Petrus, quid quaestio uellet,
Ipse Pharisaeis quam mox scribisque dedisset.
Tum sator aeternae respondit talia uitae:
‚Vos etiam duro discluditis omnia corde
Iussa nec admittit mentis dubitatio lucem.
Nam quaecumque hominum ueniunt extrinsecus ori,

147] cf. Verg. Aen. V 304.

141 sic R^1B quisquam *A*, cuiusquam V_1 142 genitrex *M*, genitoris A^1 uerbis MpV_1V_2 aceruis R^1A 143 ista haec *R (*haec *a m. 2) AMp (*hista*)*, ista MLV_1V_2Bb, istic T^1B^1, ista et PHl 144 profetae *C* 145 oblimat Mp^1 148 inlota *(m. 1)* K_2T hominis Mp^1, homines *Poelm. in mg.* 150 penitralibus *M*, penetrabilibus RAV_1V_2 151 miserae *C*, missere *M* 153 carpant V_1 *(cum gl.* detrahant, captant*)* 155 suo R^1 K_1K_2L consueuit *(m. 1)* K_2T, plantauit Hl 157 caecum—caecus *C* A^2MpP, caecus—caecum *rell.* si] i *C* nanctus $RM^1AK_2TV_1$ obberret *R*, aberret M^2, oberrans *Poelm. in mg.* 158 decidit $R^1MLV_1V_2$, decidi& Hl demersus CAK_2 *(ex corr.)* Mp^2Bb 159 NV QVOD IN OS INTRAT QVOINQVINAT *L* tunc $MpPN$, tum *rell.* uellit *C*, uelit R^1V_1 160 scribisque quam mox *M* 161 tunc $CRMp$ 162 duros K_1K_2 163 amittit *C*, ammittit *P*, admittet K_2TBb

In uentrem cedunt animoque incognita currunt.
Quae uero interno concepta e pectore promunt
Ora hominum, mentem possunt aspergine labis
Polluere inmundoque hominem maculare piaclo.
Secreto cordis promuntur noxia uitae
Consilia et caedes et furta nefanda tororum
Et fraudes fallaxque hominum pro testibus error
Et rapidae caelum pulsans uaesania uocis.
Haec sunt quae maculant hominem, quae sordibus inplent.
Inlotis autem manibus non polluit umquam
Corporis arbitrio terrenum sumere uictum.'
Haec ubi dicta dedit, pulcherrima rura Syrorum
Sidonemque Tyrumque petit: cum femina fusis
Crinibus et precibus natam causata iacentem
Voluitur et tacitum non desinit anxia Christum
Orare, ut mentem uexatam daemone saeuo
Redderet et miserae tandem resipire liceret.
Tunc etiam precibus sectantum discipulorum
Respondit, proprias genitoris malle bidentes
Cogere, quas uanus late disperserat error.
Crebrius instanti tum talia fatur Iesus:
‚Natis quisque suis panem non detrahet umquam
Et canibus iaciet.' Tum talia femina fatur:
‚Micarum saltem canibus sua portio mensae

170] cf. Ou. Met. IV 174. 176] cf. Verg. Aen. II 790.

166 concepta K_1, concepte AK_2T^1, e *om. CMp* 170 torum *C* 171 fallax fraudesque *A* 172 rapida *A*, rabida V_2, rabidae K_1 *(m. 2)* MpT^2 *Poelm. in mg.* uaesania *C*, uisania (ui *in ras.)* *M* uoce A^1 175 sumire T^1 176 DE MVLIERE CANANAEAE *L* sirorum *C* 177 sydonem RM^1P, sydorumque *Mp* tirumque *C*, tyrorumque A^2K_2 petiit *A* suplex *A* 178 crinibi effusis *A* 179 uolbitur *A* d*sinit (i *cras.)* *M* 180 Demones euo sanam *M*, demonis aeuo K_1K_2T 181 misere *R cum aliis* misiserere resipisse *Mp* resipire CV_2, respirare; resipisse *R*, resipissere M^1, resipere *A*, resepere *(m. 1?)* K_1K_2T, resipisse *rell.* liceret *ex* liceat *R* 182 tunc etiam] insuper his licęret *A*, insuperhis *MpHl* 183 uidentes *C* 184 disperserit $AK_2Mp^1T^1$ 185 tunc *Mp*, tum Iesus *RHl*, tum iŭs MV_1V_2 186 *om. T* panes *PBN* detrait *(it in ras. m. al.)* *M*, dethraet *Hl* 187 iaciat *Hl* tunc *HHl* 188 saltim *RMA alii*

Decidit et nihilo dominorum cena grauatur.'
Tum Dominus loquitur: ‚Veniant tibi digna salutis
Praemia, quae fidei meruerunt robora tantae.'
Talia saluator uerbis caelestibus edit
Virginis et mentem discusso daemone uirtus
Conplexam inpleuit donis fecunda salutis.
Inde Galilaeas repedat seruator in oras
Praecelsique procul montis consedit in arce.
Haut mora, conueniunt populi secumque trahebant
Pars captos oculis et crurum debile uulgus
Elinguesque alios morbique uocabula mille.
Omnibus ille tamen languores dempsit amaros,
Viribus et ualidis uenerando munere donat.
Tum populi pariter miracula tanta frequentant
Aeternoque patri laudes gratesque celebrant.
Discipulos Christus cogens in uertice montis
Secreto adloquitur: ‚Plebis miseratio multa est,
Tertia nam terris remeant iam lumina solis,
Ex quo nulla sibi sumunt alimenta ciborum;
Ieiunam nolim tantam dimittere plebem,
Ne labor adficiat populos per longa uiantes.'
Discipuli Christo ostendunt septem sibi panes
Esse et pisciculos alimenta ad proxima paucos.

190] cf. Verg. Aen. I 605. 201] cf. Verg. Aen. V 361. 204] cf. Verg. Aen. XI 526. 206] cf. Verg. Aen. VI 255. 207] cf. Ou. Met. VII 79.

189 decidet RK_2T^1, decidat *Poelm. in mg.* grauetur *Poelm. in mg.* 190 tunc $MpHl$ uenient MMp 191—194 *desunt in Mp* 191 robura R^1 uitae Hl 192 caelestibus edit V_1, medicamina donat *Matr.* et uoce loquutus *uel* locutus *rell. cum C, qui uerba in rasura litteris cursiuis anglosaxonicis scripta habet* 193 decusso V_1V_2Hl 194 secunda V_1 195 ERAT IHS SANANS POPVLV̄ L Galileę V_1Hl repetat CR, repetit A saluator K_1K_2MpPTB 196 conscendit $Mp(?)$ 197 aut CMp, haut *plerique* comueniunt M 198 uulgus debile crura *Poelm.* 199 altos C alii TV_1V_2 morib;que C 200 langores Hl acerbos MpV_1Hl 201 et uires ualidas A mirando MpV_1 munera H 202 tunc Mp 203 aeterno M 204 DE SEPTEM PANIBVS L 205 secreto CV_1, secrete *rell.* 206 remeantia CAK_1K_2T 207 sumant VHl 208 nollim T^1Bb^1, nulli L

Tum populum iussit terrae per terga cubare,
Quodque fuit totum propriis discerpere palmis;
Et cunctae curat mensatim dedere plebi.
Discipuli ponunt epulas populusque repletur
Ad satiem dapibus; relegunt mox fragmina panis
Et sportas referunt cumulato pondere septem.
Quattuor ex omni fuerant tum milia plebe
Nec numero quisquam matres puerosque notauit.
Inde Magedarum naui transcurrit in oras.
Ecce Pharisaei Sadducaeique dolosi
Poscere temptantes instant caelestia signa.
Sed Christus cernens fallacia pectora fatur:
‚Conuexum quotiens claudit nox humida caelum,
Si ruber astrifero procedit uesper Olympo,
Dicitis: Aduenict uentura luce serenum.
Iamque sub exortu solis ubi tristia rubro
Nubila miscentur confusa luce colori,
Dicitis, agricolis nautisque uenire fragosam
Ventorum rabiem tempestatumque furores.
Fallaces, nostis faciem discernere caeli,
Saeclorum uero nescitis tempora signis
Explorare suis? Sed uobis signa dabuntur,
Quae maris inmenso quondam uenere profundo,
Belua cum tenuit uentris sub carcere uatem.‘
Haec ait et propere puppis retinacula soluens

215] cf. Ou. Fast. IV 545. 224] cf. Verg. Aen. II 8, III 198. 225] cf. Verg. Ecl. VI 86. 226, 227] Moret. 4. 230] cf. Stat. Theb. VII 810.

213 quod *ML*, quotque *P* 214 comtae *M* curam V_1, curat *(t in ras. 2 litt.)* K_1 curat cunctae *Hl* 215 epulas dapibus *Hl* 216 faciem *H* relegant *R* fraumina *A* 217 refferunt *M* pundere *M* 218 plebe *CLMpT*^{2}V_1, plebis *rell.* 219 notabit *A* 220 magędarum *C*, magidarum MK_2Bb, mageddarum V_2 221 saduceique *RM alii* 224 conexum *M*, connexum *N* claudet MK_1K_2T nox *ex* mox *T* umida K_2 *(m. 1)* T^1PH 225 iubar *A*, rober K_2T^1 procedet V_1*(?)*V_2 olimpo *C cum aliis* 227 ortu R^1M^1 ubi CV_1, si *rell.* 228 nula *L* comfusa *M* 229 uenise *M* 234 uenire AK_2T^1 235 bilua *M* 236 CAVETE FERMENTV̄ PHARISEORVM *L*

Trans freta contendit rapido conprendere cursu
Arua Philipporum sociisque haec talia fatur:
‚Sollicite uobis uitentur noxia farra
Fermentumque ferox uestris auertite mensis.
Illa Pharisaei Sadducaeique dolosi
Admiscent escis falluntque in nomine panis.
Cur uobis tacitas uoluit cunctatio mentes?
Pro! quam parua fides sensu torpente fatiscit!
Dicitis auersi, naui quod tollere panes
Non fuerit uobis uacuum farrisque cauendas
Insidias iubeam; meminisse et scire putabam,
Quod panes quinque plebis mihi milia quinque
Inplerint dapibus cophinisque superflua tantis
Fragmenta ad cumulum fuerint collecta ciborum,
Quattuor et rursum cenantum milia panes
Quod facile inplerint septem sportasque referri
Vidistis rursus conpletas reliquiarum.
Sed moneo istorum semper fermenta cauere.‘
Discipuli tandem uitalia uerba secuti
Doctrinam cernunt fermenti nomine dictam.
Inde ubi peruentum liquidi per terga profundi
Clara, Philippaeo quae pollent nomine, rura,
Cogit concilium sectantum discipulorum
Et quaerit, quem se populorum fama putaret.
Respondent multas plebis tunc esse loquellas:

237] cf. Verg. Aen. V 291.

237 transcendit rabido freta *R (1* trans freta contendit *in mg.)* conprehendere K_2TB 239 sollicito A^1 241 sadducaeque *C*, saduccique *plerique* 243 quur *A* tacitam—mentem MpV_1 tacita $K_2T^1V_2$ oluit *CR*, soluet *A* cogitatis *M* mentis AK_2T^1 244 qua *C* fatescit $RK_1MpPV_1B^1$, patescit M^1Bb 245 aduersi V_1Hl 246 cauendus *C* 247 et scire] iscire *Hl* 248 quod panes quini plebis mihi *Poelm.*, p. q. mihi plebis quod *in mg.* 249 implerent $CR^1K_1K_2PV_1V_2B$, implerunt *M* coffinisque *M* 250 cumolum *C* 251 rursus MK_1K_2Bb 252 implerent CK_1K_2PTBb, impleuerint *M* 253 rursum AK_1K_2MpT 254 caueri $MK_2LMpPTBBbH$ 257 peruentum est $RKLP$ 258 quo T^1B^1H, qua *Poelm.* rora *M* 259 sectandum *HHl* 261 multiqui *A*, multi K_2 *(m. 1)* $T^1V_1V_2$

ST. ALBERT'S COLLEGE LIBRARY

Crebrius audisse et multos firmare, quod esset
Iustus Iohannes, populos qui flumine lauit.
Pars memorat uolucris famae sibi cognita uerba
Heliam uenisse iterum, quem praepete curru
Turbine caelesti quondam simulata quadrigis
Astris inseruit rapidae uis feruida flammae.
Hieremiam dixere alii paruisse profetam.
Tunc Christus cunctis arridens pectore blando
Conquirit, quae sit sententia discipulorum.
Sed stabilis Petrus: ‚Tu Sancti filius, inquit,
Christus, magnifico terras qui lumine conples.‘
Tum Dominus forti respondit talia Petro:
‚Petre beatus eris, nam talia pandere certe
Humanus sanguis uel terrae portio corpus
Haut umquam poterit. Genitoris munera sola
Possunt tam ualidum fidei concedere robur.
Tu nomen Petri digna uirtute tueris.
Hac in mole mihi saxique in robore ponam
Semper mansuras aeternis moenibus aedes.
Infernis domus haec non exsuperabile portis
Claustrum perpetuo munitum robore habebit;
Caelestisque tibi claues permittere regni
Est animus; terrisque tuo quae nexa relinques
Arbitrio, caelo pariter nodata manebunt:

264] cf. Ou. Ep. XVI 207. 272] cf. Verg. Aen. III 645. 284] cf. Verg. Aen. XI 325.

262 et *om.* MK_1Bb, audiss& K_2T esset] ipse Hl 263 iohannis K_2T 264 memorans K_2TBb uolucris memorat PB 265 praepeti MR^1Bb, repete *(re in ras.)* B currum C, curru K_2 *(m. 1)* T^1V_1, cursu *rell.* 268 *om.* Mp paruisse C, paresse M, apparuisse V_2, pars esse *rell.* profetam C 269 tum MK_1K_2TBb arridens] affatus MpV_1Hl 272 qui terras K_2 273 tunc C forte K_1 *(m. 1)* Mp^1 274 certe] terre N 275 sangues M 276 aut C *(passim)* poterint RM^1 277 poscunt C concidere C rubor C 279 hoc in moli M *(*inmobili *i. m. adscr.);* hoc mihique inmobili P; *post* mihi: ualidumque in marmore *eras. in* C robure M 281 imfernis M, infirmis K_2 exuperabile C, exsuperabilis M^1 282 monitum C robure M^1, robore AK_2 *(m. 2)* Bb^2, robur *rell.* 283 caelestesque AL, celesteq; K_2 *(m. 1)* T^1 284 nixa R^1, nexu $A^1K_2T^1$ relinquens P, relinquis V_2 285 caeli T^1V_2 ligata A, non data K_2T^1

Soluerit et rursus tua quae sententia terris,
Haut aliter uenient caeli sub sede soluta.
Sed uos discipuli Christum me dicere cunctis
Parcite, quo soli cognoscant talia digni.
Iam lux aduenict properis mihi cursibus instans,
Moenibusque in Solymis rabies cum prona furore
Eximios uatum saturabit sanguine nostro.
Ast ubi lucifluum reddet sol tertius ortum,
Consurget radiis pariter redimita salutis
Vita mihi cunctisque dabit sua munera terris.'
Tum Petrus magno percussus corda dolore:
‚Absint, Christe, tuis, inquit, tam tristia sanctis
Monstra procul membris; nec fas est credere tantum,
Nec tibi tam durus poterit contingere casus.'
Christus ad haec: ‚Procul hinc, inquit, procul effuge, daemon.
Non diuina tibi mentem prudentia tangit,
Sed terrena sapis mollique timore tremiscis.
Sed si quis uestrum uestigia nostra sequetur,
Abneget ipse sibi corpusque animamque recusans
Atque crucem propriam comitatibus addere nostris
Gaudeat, amissam redimet cui gloria uitam;
Nam seruata perit terris possessio lucis.
Sed quid proficient saecli mortalia lucra,

296] cf. Verg. Aen. I 209; *cf. infra u. 364.*

286 *oluerit *C* et] ad *Mp*, at V_1 287 ueniet K_1K_2 sub] *om.* V_2 289 quos *(s add. m. al.) M*, quod $RK_1K_2V_2Bb$ *Poelm.* 290 propriis R^1M 291 moenibusq; *C*, que *om. rell. cf. indicem* solimis *plerique* prona] uesana *in mg. add. M* 292 eximio statu *M (ex corr.) A* uatum] tantos K_2, *in ras. T* adornabit *(saturauit m. al. s. l.) M*, saturauit $K_1K_2T^1$ sanguine* *(n eras.) A* nostros *M* 293 luctifluum V_1*(?) Poelm.* 295 cunctisque] cautisque *Hl* debet R^1 296 tunc MK_2 *(ex corr.) MpPBbG* perculsus $R^2AMp(?)B^1$ corde $K_2LT^2V_1V_2B^1BbG$ pauore *RL* 297 inquid *C (passim)* 298 nefas *H* 301 nil *RP*, nihil MT^1Bb tua diuinam *Poelm. in mg.* 302 tremore K_2T^2Hl tremiscis *CA*, timesces K_2, timisces *T*, tremescis *rell.* 303 sequatur *MP* 304 abnegit *C* corpus K_1Bb animamque *in ras. T, s. l.* K_2 305 adque *C* 306 redemit *M* 308 s. q. proficiunt *Poelm.*, commoda sed quid erunt *Poelm. in mg.* saeculi *M*

Si damnum subeant lucis uitaeque perennis?
Vel quae digna queunt animae conmercia poni?
Filius huc hominis ueniet sub nomine patris,
Caelestesque illum fremitu comitante ministri
Stipabunt, reddetque hominum sua debita uitae.
Vera loquor: certos istic sub limine lucis
Inueniam, caeli fulgens cum regna capessam.'
Haec ubi dicta dedit, passus bis terna dierum
Lumina conuerso terras transcurrere caelo,
Tum secum iubet abruptum conscendere montem
Petrum Zebedeique duos per deuia natos.
Inde ubi peruentum secreti montis in arcem,
Continuo Christus faciem fulgore corusco
Mutatur, uestemque niuis candore nitescit.
Respiciunt comites mediumque adsistere sanctis
Heliae Moysique uident. Tum talia Petrus:
‚Respice, num nobis potius discedere longe,
An istic tantae spectacula cernere molis
Conueniat; trino tamen hic tentoria uobis,
Si iubeas, frondis faciam diuersa paratu,
Singula sub noctem quae uos aulaea receptent.'
Talia dum loquitur, caelo praefulgida nubes
Circumiecta oculis uestibat lumine montem,

315] cf. Verg. Aen. VIII 507; Stat. Theb. II 109. 316] *cf. u. 176.* 321] cf. Verg. Ge. IV 98. 322] cf. Verg. Aen. XII 84, III 538. 331] cf. Verg. Aen. VI 640.

309 subeunt *A*, pariant V_1 *Poelm.* uitae lucisque *MP* perendis *M* 310 queant *Hl* 312 caelestisque AK_2T^1, caelestes *Hl* 313 hominem V_1 *(m. 1)* 314 istinc MAK_2, isti∗c (i_1 *a m. 2) T* lumine $R^1K_1Mp^1T^2B^1$ sublime *AL* 315 imueniam *M* 317 conuexo A^1K_2 *(m. 2)* PT^2Hl terras] umbras K_2, uerbera *Bb* 318 tunc *PB* 320 peruentum est *RLPGH* 321 Christi *Bb* facie *R (in mg.)* K_2 *(m. 1)* LV_2B^2H, facies Bb^2 corrusco *C* 322 uestemque *C Matr.*, uestesque K_2T^2, uestisque *rell.* niueo *Mp* candorem *A* 324 helian *A* Moysi] Moisi *C*, Mosei RV_2, moysen *A*, Moyse $K_1K_2T^1$ tunc *R* 325 uobis *(m. 1)* K_2 326 anne $A^1(?)L^2$ istinc A^1Bb 327 comueniat *M* trino $CK_1LT^1V_1B$, trina *rell.* hiic *M*, stic T^1 328 frondes $K_1K_2T^2Bb^2$ diuerso MBb^1 apparatu *M* 329 nocte $MMpV_2BbGH$ qui *Mp* receptant L^2 330 nubis AK_2T^1 331 uesti∗bat *(e eras.) RM,* condebat *Poelm. in mg.*

Et uox e medio lucis manifesta cucurrit:
‚Unicus hic meus est natus, mea summa uoluntas;
Huius iustitiam iusto conprendite corde.‘
Discipuli pauido presserunt corpore terram,
Nec prius e prono uultus sustollere casu
Audebant, sancto Christi nisi dextera tactu
Demulcens blandis firmasset pectora uerbis:
‚Surgite et abiectum fortes calcate timorem
Nec cuiquam praesens pandatur uisio uerbis,
Ni prius huc hominis suboles speciosa reportet
In lucem referens mortis de sede tropaea.‘
Consurgunt solumque uident et uoce requirunt,
Cur scriptis ueterum scribarum factio certet,
Heliam primum caeli de sede reuerti
In terras Christique dehinc consurgere lucem.
Christus ad haec: ‚Veniet certo sub tempore iussus
Helias reddens mox omnia debita saeclo.
Sed si quis credit, iam uenerat ante renascens,
Ignotum ueluti rabies quem caeca furoris
Demersit leto; mox saeuior altera caedes
En hominis nato trucibus laniatibus instat.‘
Haec ait et populum repetit montemque relinquit.
Ecce sed inflexis genibus fletuque solutus

340* Horomatis huiusce expertes facite cunctos

333] cf. Verg. Aen. VIII 581. 350] cf. Verg. Aen. II 244.

333 sola *M* uoluptas *Poelm. in mg.* 334 conprehendite *ALBBbG* 337 audibant *A* christi sancto *Mp* quam *Poelm. in mg.* 339 *et* 340 *om. M*[1], *pro quibus legitur u.* 340* Horomatis huiusce expertes facite cunctos, *post 339 legitur uersus in MpPV*$_1$*GH, post 352 in T (*Horomatisque huius*), idem post 340 in R (*Horomatisque huius*),* horomatis huius expertes reddite cunctos *Hl;* gloriae et huiusce expertes uos red-te *Poelm.,* oromatisque huiusce expertes reddite cunctos *Poelm. in mg., cf. Beda, Retr. in Act. ap. IX, 11 et 12* 340 uobis *PB*[1], uerbi *G* 341 Nisi *CA* hinc *A* subolis *CMT*[1] 343 solidumque uident et *Poelm. in mg.* 344 quur *A* 347 certo ueniet *M* certe V_2 iussus *C,* iustus *rell.* 348 haelias *C* debeta *C* 350 rabies quem ueluti *Mp* 351 dimersit K_2LG lęto *C* 352 inque RV_2, in *Mp* laniantibus *Hl* 353 reliquit RK_1K_2LPTB 354 imflexis *M* fletusque *Mp,* flectuque *B*[1]

Vir senior precibus Christum ueneratus adorat:
‚Dauidis suboles, hominum lumenque salusque,
Te precor, horribilem nati de corpore morbum
Proturbes, reddasque seni solacia uitae.
Nam cursus lunae natum mihi daemonis arte
Torquet et in liquidas deiectum proicit undas,
Aut miserum medio proiectum uoluit in igni.
Nam tua discipuli sectantes iussa frequenter
Conisi nulla in solidum mihi dona dederunt.‘
Tum Christus magno conmotus corda dolore:
‚O gens nullius fidei, gens effera semper,
En etiam patiar uobiscum me fore terris?‘
Sic ait et puerum mandat perferre parenti
Ante suos uultus. Tum uocis pondere multo
Incubuit mentisque simul conuulsa uenena
Daemonis horrendi purgato corde fugauit.
Discipuli rogitant, cur non successerit illis
Eiusdem pueri totiens temptata medella.
Respondit Dominus: ‚Labat quia pectore uestro
Instabilis fidei nutans per lubrica gressus.
Nam si certa foret credendi portio uobis,
Instar quae minimi possit praestare sinapis,
Istius hinc montis possetis uellere uerbo
Inque alias sedes cunctam transuoluere molem.
Nam genus hoc morbi precibus sine fine fidesque

360] cf. Verg. Aen. V 859.

355 prẹcibus *C* 356 da*idis *(*b *eras.) A* o soboles *Mp*, sobolis $K_2T^1V_1Bb$ 358 proturbas $K_1K_2LT^1BBb$ 359 iam *A* 360 proiecit *ML*, protrahit *Hl* 361 uoluet K_2Bb ignem *A*, igne K_2T^1Bb 362 dicta *B* 363 solida *ex* solidum *T* 364 tunc *RHl* corde *RLB*^{1}*Hl Poelm. in mg.* 366 Nunc eius iam *A* patior K_1K_2TBBbH 367 praeferre V_2 368 tunc *AHl* pundere *M* 369 simul] sinu V_2Hl 370 purgata *P* 372 medelis *Mp* 373 respondet K_1 laụat qui *M* 375 nobis *Mp Poelm.* 376 perstare *R* sinapi *Audomaropolitanus 266 s. IX*, senapis *A*, sinapis *rell.* quae minimi posset granum p. s. *Poelm. in mg.* 377 poteritis K_1 *(m. 1)* K_2T 378 hincque V_1Hl altas K_2T^1 379 precando *A* fidesque K_1 *(m. 2)* MpV_1B, fideique *L*, fide que *rell.* at genus h. m. duntaxat uota precesque *Poelm. in mg.*

Multaque robusti ieiunia pectoris arcent.‘
Inde Cafarnaum gradiens peruenit ad oras.
Conuenere Petrum, quibus instat cura tributi,
Soluere poscentes solitum pro nomine Christi.
Ille sed ad Petrum conuersus talia fatur:
‚Dic, inquit, reges quorum dependere natos
Externos propriosne sibi iussere tributa?‘
Respondit Petrus: ‚Alienos soluere certum est.‘
‚Cernis, ait Christus, natum non soluere regis;
Sed ne quem laedam, praeceptum suscipe nostrum:
En maris undisoni rupes quae prodit in altum
Scandatur tibi summa, Simon, hamusque profundo
Stamine saetarum conexus praecipitetur.
Haeserit et curuo qui primus acumine piscis,
Huius pandantur scissi penetralia uentris;
Illic inuentum duplex dissolue tributum.‘
Discipuli post inde rogant, quis maximus alto
In caeli regno meritis pro qualibus esset.
Tum Christus medio puerum consistere coetu
Praecipit et placido doctor sermone profatur:
‚Quisque cupit celsam caeli conscendere sedem,
Istius en pueri similem se moribus aptet.
Erroris laqueos saeclis increscere certum est,

394] cf. Verg. Cat. V 39.

380 multum ac *A* rubusti *P* 381 Capharnaum *M* peruenit ad *CMG Poelm. in mg.*, peruenerat *rell.* 382 comuenere *M* instabat R^1M 383 poscentis K_2T^1 solidum K_1T^2 384 comuersus *M* 385 inquid *C cum aliis* rependere V_2 natis K_2T^1 286 propriosue MK_2LMp *PTBGHHl* sibi^{ne} (ne *a m. 2) R* 387 Petrus his *Poelm. in mg.* 390 E Maris *M*, et maris *Poelm.* undissoni C^1M^1 rupis *MPBb* in aequor R^2 *(dupl. scr.)* MK_1K_2TBb *post 394* Inuentumque dragmum illius iliis apertis Prome et te illum prębe poscentibus nummum *M (sed signo athet. addito) C_2 in mg.;*

Illic inuenta didragma quae illius ilis est
Apertis prome et te praebe illud poscentibus aurum T^2 *i. m. inf.*

395 inuento *Poelm. in mg.* 398 tunc *RM* 399 praecepit MK_2T^1BbHl et] eis *A* *vv. 400 et 401 transmutati in* $MK_1K_2MpPTBBbGH$ En huius—se fingere certet *Matr.* V_1

Sed tamen infelix, per quem generabitur error.
Qui uero e paruis istis deceperit ullum,
Si sapiat, nectat saxo sua colla molari
Praecipitemque maris sese iaculetur in undas.
Nec quisquam fastu paruos contempserit istos.
Horum custodes caelesti in sede tuentur
Altithroni uultum genitoris sidera supra.
Sed si quis pastor, cui pascua credita tondent
Centum balantes, unam cum forte seorsum
Nescius error habet, quaesitor deserit omnes
Unius et totis lustrat uestigia siluis,
Illam si magno possit reperire labore;
Laetitia inuentae maior tum nascitur agnae,
Quam pro cunctarum numero, quod nulla resedit.
Ex istis paruis genitor sic perdere quemquam
Non patitur gaudetque suis increscere regnis.'
‚Si fratrem proprium delicto conmaculatum
Cernis, secretum mox dictis corripe solus.
Si tua uerborum patiens moderamina laudat,
Labentis mentem frater lucrabere fratris.
Sin tua solius contemnit uerba relinquens,
Tunc alios pariter monitor pia iussa frequentet.
Sed si discutiet doctorum frena duorum,
Tunc ad concilium referantur crimina plenum,
Ut populi saltem sanetur pondere uictus.

406] cf. Verg. Ecl. VIII 59, Aen. IV 253. 413] cf. Verg. Aen. XI 763.

404 deceperet *C*, deciperet *R*, deciperit *MBb* unum T^2 405 sapiet *C*, rapiat *(*ℓ sapiat *m. 2) R* suo *L* 406 mari *Bb* iaculatur R^1 410 Et siquis V_2 411 una *C* 414 illa *Mp* repperire *CR alii* labores *Bb* 415 tunc *Hl* 416 quod nulla resedit] quibus afuit error *A* recedit *nonnulli rec.*, recessit *Poelm. in mg.* 418 non] num L^1 concrescere R^1 419 proprio *RM (m. al.)* K_1*LMpPBBbGH*, proprios K_2T^1 420 cernes *CP* secretom *corr. in* secretum *C*, secretim *Matr.* V_1*Hl*, secretis *PBBbG*, secreto *rell.* 422 amorem *A* lucrauere *M* frater l. fratris m *A* 423 si* *(*n *eras.) C*, si *AL* contempnet RK_1K_2MpP *TBBbGHl* reluctans MK_1K_2T 424 tum *ML* monitor pariter *RMp* 425 dicutiet V_2, descutiet *CM (m. al.)*, decutiet K_1K_2PTBb, discutiat *B*, decutiat *H* 427 saltem *C*, saltim *rell.*

Sin et multorum contempserit efferus ora,
Sit tibi diuersae multatus nomine gentis.
Namque in concilium semper praesentia nostra
Adueniet mediumque duum me stare necesse est,
Siue trium fuerit coetus sub nomine nostro.'
Tum Petrus quaerit, quot fratri errata remittat,
Vel septem lapsus hominum si forte liceret.
Christus prosequitur: ‚Non septem crimina tantum,
Sed decuplata super donentur uulnera fratri.'
‚Nam caeli regnum domini praediuitis aulae
Consimile est, nummi rationem qui sibi poni
Iusserit et seruum debentem multa talenta
Praecipit abreptum cum coniuge progenieque
Atque opibus cunctis uenali nomine sisti.
Tum seruus dominum prostrato corpore adorat
Et spondet, spatii sibi si foret ulla facultas,
Omnem nummorum domino dissoluere summam.
Conmouit dominum famuli miseratio flentis
Cunctaque trans meritum concessit debita seruo.
Ille sed egrediens conseruum limine in ipso
Nactus constringit; tum debita fortior urget
Persolui precibusque locum truculentus abegit,
Carceris et mersum tenebris poenisque premebat.
Quae postquam dominus famulorum noscere uerbis
Incipit, adducto ingessit iustissima seruo
Dicta dolens iramque mouet iussisque seueris

429] cf. Verg. Aen. XI 246.

428 contempserit *ex corr. M* ∗ora (h *eras.) M* 429 diuisae MM_1 PV_1BBbGH mutatus $CAMpT^1V_1V_2$, multator K_2 *(m. 1)* 430 consilium *A* 431 adueniat *L* dnm *A* 433 tunc *RLGHl* quod A^1B^1 dimittat *(m. 1)* K_2T 434 si forte *C,* si ferre *rell.,* indulgere *edit.* 436 crimina *R* frit *Mp* 437 nunc *RML* 441 adque *C et alii* 442 tunc *AHl* 443 si sibi *C* si] *om. Bb, s. l. T* fuerit *(m. 1)* K_2 444 summa *P* 445 tum mouit *M* 446 concesserit A^1 448 nanctus R^1MAK_1MpBBb constrinxit *M* inmitior MK_1K_2T, fortius *H Poelm.* urgit *C,* urguet MK_1B^1 449 pręcibusque *C* abeget T^1 450 promebat *A* 451 posquam T^1 452 addicta K_2TG 453 iamque K_2T^1

In tormenta ferum detrusit cuncta reuoluens
Debita, dum dignis lueret per uincula poenis.
Sic uobis faciet genitor, qui culmina caeli
Possidet, inmites saeuo si pectore fratrum
Peccata orantum dure punire uoletis.'
Talia dicta dedit; Galilaeaeque arua reliquit
Iudaeamque petit, qua pinguia rura silenter
Agmine Iordanes uiridis perrumpit amoeno.
Nec minus in stratis aegros donare salute,
Sublimisque patris concedere munera praestat.
Ecce Pharisaei temptantes quaerere pergunt,
Coniugis an liceat reiectum scindere uinclum,
Quicquid erit, laesi tangit quod corda mariti.
Haec ubi percepit, depromit talia Christus:
‚Principio Deus in terris par dispare sexu
Constituit iussitque uno de corpore necti
Amborumque animas iunctis inolescere membris.
Quod Deus ergo iubet proprio concrescere uerbo,
Inlicitum est hominum foedo secernere luxu.
Moyses praecepit, quod pectora dura uideret,
Scribere discidium, quo saxea corda reuinci
Per proprios apices possent sub iudice flamma.
Nam temere exsoluet casti qui iura cubilis
Alteraque illius thalamis sociabitur uxor,
Crimen adulterii populo sub teste subibit.'

459] cf. Verg. Aen. V 852.

455 luceret R^1 uincla M 457 possedet CM inmitis *(m. 1)* K_1K_2T pectora R^1 459 Galileaque CH, Galileaque $ALMpV_2G$ rura LMp PGH 460 quam per M silentem M, silenum *(m. 1)* K_2T 461 amne M Iordanis RM *et alii* prorumpit MK_1K_2T, perrupit P, prorumpit *Poelm.* amoenos V_1 462 pratis ML aegris—salutem $RAPBGHHl$ saluti K_1K_2 *(m. 2)* T 463 perstat MV_1V_2 465 coniugii MBb relictum M 466 quidquid C, quicquit M tale si quod tangit A, *(om.* quod*)* V_1V_2 tanget $CMpP$ corde R 467 percipit CM 468 dispari MT^2 470 animos $RMK_1K_2LPT^2G$ inoliscere C 472 secedere Hl 473 Moses C praecipit C uidisset MK_2 *(m. 2)* Bb, uiderunt A 474 quod AK_2T^1 reuincti A 475 possint RMK_1K_2PTBb flammae V_1V_2Hl *Poelm. in mg.* 476 exsoluit $R^1MK_1K_2TV_2BbG$

Discipuli referunt: ‚Urget lex ista uirorum
Seruitiique premit non aequo pondere partem,
Ut melius fuerit thalamis caruisse perosis.‘
Respondit Dominus: ‚Non omnes pondere tanto
Subicient umeros, lectae sunt talia dona
Virtutis. Trino truncantur corpora more,
Quae nulla gaudent genitali lege tororum.
Namque alios tales progigni in luminis oras
Conperimus; plerosque hominum uis ferrea sexu
Exuit; atque alios ipsos sibi demere constat
Pro caeli regnis pronum de pectore amorem.
Quisque capax fuerit, celsa uirtute capessat,
Quod paucis lectisque Deus uult pandere munus.‘
Haec ait et pueros, quos gaudens cura parentum
Cum precibus laetis certatim hinc inde ferebat,
Suscipit et plebem sectantum, quod prohiberet,
Increpat ac tales adfirmat regna mereri
Aulae caelestis. Sanctas his ordine palmas
Inponit redditque ulnis portare parentum.
Ecce sed e populo iuuenis, cui rura domusque
Et gaza exstabat, rerum possessio fulgens,
Accedit Christumque palam submissus adorat:
‚O bone praeceptor, dic nunc, quae facta sequamur,
Ut mihi perpetuam liceat conprendere uitam?‘

486] cf. Verg. Aen. VII 660.

479 urguet R^1MK_1L issa L 480 prę monet M pundere M 483 subiciunt A, subici L humeros RK_1K_2Bb laetae *Poelm. in mg.* 484 truncatur P corpore amore Hl 485 genitalia *(m. 1)* K_2T 487 hominum] horum L 488 exsuit CK_1 exultatque A 489 promunt C morem M, amorum Hl 491 electisque MP minus R 492 aut A gaudens quos M 493 laeti CK_1Bb *Poelm.* ferebant CK_1 *Matr.* PV_1Bb 494 suscepit M, suspicit A peccatum A prohiberent Hl 497 reddi*que *(t eras. m. 2)* R, redditque M humeris V_1V_2Hl portare] iubet ipse R^1 498 iura V_1 domique P 499 gazaestabat C, gazae stabat $K_1K_2T^2$, gazistabat *Matr. N*, gaza distabat $RMLMpV_2BbGH$, gaza adstabat B^1, gazae adstabat V_1Hl 500 accidit M summissus CR 501 dic nunc] dignum M sequantur MPT^1 502 conprehendere MA K_2PTB

His auctor uitae tum talia reddit Iesus:
‚Nunc demum quaeris, ueteri quae lege tenentur?
Non hominis perimes uitam, non furta tororum
Inuades, quaestumue alienis noxia rebus
Mens aut dextra leget, non testis falsa locueris.
Sit genitor genetrixque tuo sublimis honore,
Proximus et frater pro te tibi cedat amore.‘
Ille dehinc: ‚Istaec semper mihi perpete cura
Obseruata reor, sed ne quid forte relictum
Desit, praesenti liceat me uoce moneri.‘
Tum Christus fatur: ‚Nunc si perfecta requiris
Prendere praecelsis meritis fastigia uitae,
Omnia, quae proprio retines solus dominatu,
Distrahe et ad miseros confer securus egentes.
Tum thesaurus erit caeli tibi conditus arce
Virtutisque tenax uestigia nostra sequeris.‘
Haec adolescentis ueniunt ubi dicta per aures,
Deiecit uultum tristisque in tecta refugit.
Tum sic discipulis uitae spes unica fatur:
‚Difficile est terris adfixos diuite gaza
Auelli caelique leues in regna uenire.
Nam citius tenuis per acus transire foramen
Deformis poterunt inmania membra cameli,
Quam queat ut diues caelestia regna uidere.‘
Talibus attoniti comites stupidique silebant,

504] cf. Verg. Aen. XII 819. 505] cf. Ou. Met. IV 174. 512] cf. Verg. Aen. III 461. 520] cf. Verg. Aen. III 320, VII 500. 527] cf. Val. Fl. VII 101, cf. Verg. Ge. II 508.

503 tunc *R et alii* reddidit *MP* 504 daemum *C* 505 peremis *(m. 1)* K_2T^1 506 inuadis K_2T^1 questumque *P* 507 dextera *M* liget RV_1V_2Bb falso R^1 508 genetrexque *MA alii* 509 frater *C Matr.*, puro *rell.* 510 ista haec $MAMpPTV_2BbGHHl$, ista hac *R*, cuncta istaec V_1, istam haec *L* 511 nequi *P* 513 tunc *R* num *Mp* 514 fatigia *C* 515 retinens CMp^1 517 tunc *MALBPGHHl* thensaurus T^1 518 *om.* R^1 519 adoliscentis *CA*, aduliscentis *A*, adulescentis K_2B^2 521 tum $CAMpV_1V_2GH$, tunc *rell.* 522 adfixus K_2T de diuite *(*de *s. l. m. 2) Mp*, deuite *Bb* 525 deformes K_2T^1 526 quam diues possit c. r. u. *A* diues ualeat *Poelm. in mg.* 527 stupuere *A*

Voluentes quae tanta foret sub pectore uirtus
Humano, talem possit quae prendere uitam.
Respicit aeternae iustorum gloria uitae
Atque ait: Haec homini forsan uideantur acerba,
Sed Deus electis facilem praepandit in aethra
Possibilemque uiam, uirtus quam celsa capessat.'
Tum Petrus fidei munitus moenibus infit:
‚Omnia nostrorum proiecta reliquimus olim,
Et tua iussa sequi nobis spes unica restat.
Quid nostris animis superest? Dic, Christe, precamur.'
Talibus ad Petrum uerbis respondit Iesus:
‚Vos quicumque meum mentis penetralibus altis
Credentes seruatis iter, cum sederit alte
Progenies hominis, celso quem cinget honore
Maiestas, bis sex illic pulcherrima uirtus
Constituet uobis sublimi in uertice sedes,
Iudiciumque hominum pariter tractare licebit.
Hic quicumque sui linquet generisque domusque
Gazas adfectusque omnes pro nomine nostro,
Centiplicata dehinc capiet uitamque perennem.
Primorum meritum postremi transgredientur,
Ultima praeteriti capient uix praemia primi.'

529] cf. Verg. Aen. V 363. 539] cf. Verg. Aen. VII 59.

529 humanum V_1 talem ut possit M (ut *m. al.*) A (pos^{s}&) posset MpT^2B^2 deprehendere A 530 respicet K_2 *(m. 1)* T^1 aeterna K_2T^1 531 forsitan ABb uidebuntur M^1 arcerba C, acerua R^1B^1 532 elictis C, celestis M^1 aetheram K_1K_2 *(m. 1)* T^2 533 quem Bb capissat C^1, capisset M^1B^1, capessit K_1K_2PTG 534 tunc AB monitus CLV_1B^1, monitos *(m. 1)* K_1 535 nostra olim *Poelm. in mg.* relinquimus Mp 539 penitralibus M, penetrabilibus R^1 540 credentis P 541 quam B^2H cingit *libri* cingit in hore Mp^1 542 magestas RAK_1Mp illis K_2, illi* *(c eras.)* T 543 constituit C in] *om.* RV_1 arce^{uertice} M ***post 543*** bis sæneque tribus uestros sub iure iacebunt A 545 his M, hinc $K_2P^1T^1$ sui] *om.* MK_2 *(m. 1)* T^1 linquid R, linquit $K_1K_2PV_2B^1$ genitoris M domique P 547 centuplicate K_1T perendem M 548 transgredentur A 549 ultimi A

‚Sedulus ut ruris dominus, cui dulcia fundum
Pinguibus in campis late uineta coronant;
Hic ubi progressus primo cum lumine solis,
Conduxit iuuenum fortissima robora pactus
Unius in lucis certa mercede laborem,
Et sua tum iussit cultu uineta polire.
Ipse sed egrediens, ubi tertia uenerat hora,
Inuenit ecce alios operique adcrescere iussit,
Pro meritis operis promittens praemia digna;
Illi non aliter laeti praecepta sequuntur.
Ast ubi sexta dehinc lucis transfluxerat hora,
Haut secus hinc alios iuuenes conducere pergit.
Horaque nona dehinc ubi solis cursibus acta est,
Tunc alios pariter conductos iussit adire.
Ultima labentis restabat portio lucis:
Egressus cernit iuuenes causasque requirit,
Cur pigris manibus torperent otia lenta.
Aiunt, conductoris quod praecepta fuissent
Nulla sibi. Dominus mox hos insistere ruri
Tunc etiam iussit. Sed uespere protinus orto
Praecipit, ut cuncti caperent mercedis honorem
Aequalique omnes portarent praemia nummo.
Tunc manus illa uirum, prima quae luce laborem
Sustulerat factisque diem tolerauerat aequum,
Indignans secum tali cum murmure fatur:

554] cf. Ou. Fast. VI 661. 559] cf. Verg. Ge. IV 448. 562] cf. Verg. Aen. III 512. 565] cf. Verg. Aen. VI 710.

550 fundunt CR^2 551 late* R 552 de culmine A 553 iuuenem K_2 *(m. 1)* Mp^1PT^1 robura M 554 certe Mp^1 mercide M laborum $RMK_1K_2LPTBBbHl$ 555 poliri $RBHHl$ 556 uenerit *Poelm.* abhora K_2T^3 557 adolescere K_1LB ad opus quos ire iubebat *Poelm.*, a. o. quibus ire al. operique adolescere i. *Poelm. in mg.* 558 operis CV_1T^2Hl, operum *rell.* 560 hinc M locis K_2T^1 transfloxerat T^1 561 aut C 564 labentes T^1V_2 565 perquirit M, requiret K_2T^1 566 Quur A torpere V_1 otio lento M 567 conductor reddunt ipsis quod nulla dedisset iussa sibi *Poelm.*, aiunt quod conductoris praecepta fuissent n. s. *Poelm. in mg.* 568 rursus Hl 570 praecepit $R^1MK_1K_2MpT^1B$ cunctis A 571 portarent omnes M 573 equm K_2, ęcum T, aequis V_1 574 reffertur M

Iniustum est, istis similem nos quaerere nummum,
Ultima quos operis sero coniunxerat hora.
Tum dominus ruris sedato pectore fatur:
Inlibata tibi mercedis portio saluae
Redditur et pacti seruantur iura fidelis.
Istis de nostro liceat concedere tantum,
Extima quos operis glomerauit portio ruri.
Nam multos homines dignatio sancta uocauit,
E quis perminimam dignum est secernere partem.'
Haec ait et Solymos repetit comitesque seorsum
Adloquitur solisque iteris regionibus infit:
‚Ingredimur gnari truculentaque moenia adimus.
Filius hic hominis prodetur ad ultima mortis,
Scribarum procerumque ferens ludibria membris,
Adfixusque cruci post tertia lumina surget.'
Hic tum Zebedei coniux submissa rogabat,
Ut Christo medio caeli sublimis in arce
Felices nati dextra laeuaque sederent.
Tum quaerit Christus, calicem si sumere possent,
Quem sibi praeceptis instaret sumere patris.
Respondent se posse simul. Tum talia Christus:
‚Vos nostrum calicem fas est potare, sed altis
Sedibus aequali mecum considere honore

577] cf. Verg. Aen. IX 740. 587] cf. Horat. Epist. I 16, 79; Calp. Ecl. III 91. 592] cf. Verg. Aen. VI 486.

575 isti *Hl* ut nos *R (ut a m. 2) MMp*^{1}*Bb* 576 coniuncxerat *C*^{1}, coniunxit *M* 577 tunc *MLBBb* 578 inliberata *A* 579 pactis *R*$^1V_1V_2$, facti *L* seruantur] ł redduntur *T* 580 nostra *T*^{1} natum *A* 581 ultima *R*^{1}*MLH*, extrema *AP* quo extrema *T*^{1}, quos exti⁎ma K_2 *(*os *in ras. 2)* ruris AK_1Mp^1 582 uocabit $AK_1K_2PT^2$ 583 aequis AV_1 dignata *M* 584 solimos *CM alii* 585 solisque *CMAK*$_2$*T*^{1}*P*, solitisque *R*^{1} *Matr.* V_1L^1, sδlimisque *R*^{2}*MpBBbGHHl* iterum *(m. 1)* V_1 586 ignari *CM*^{1} truculenta *R*^{1}*M*^{1}*T*^{1} 587 proditur K_2T^1 588 procerum *(m. 1)* K_2T 589 adfixusque *Hl* 590 hiic *M*, haec *L*, hinc *Hl* coniuncx *T* 592 dextera *M* residant *G* 593 tunc *RBH* possint RV_2 594 instarent *A* sumeret Mp^1 596 putare *C*, portare $R^1K_2T^1V_2$ 597 consedere RV_2 honorem *C*

Non hoc nostra dabit cuiquam pro munere uirtus.
Haec certis genitor sublimia dona reseruat.'
Exin discipulos dictis pro talibus omnes
Conmotos tali sermonis mulcet honore:
‚Gentibus infidis celsa dicione potestas
Inponit quoscumque super dominantur eorum
Exercentque trucem subiectis urbibus iram.
Vos inter longe tranquillior aequora uitae
Concordi sternit mitis moderatio pace
Magnus et obsequiis crescit super alta minister.
Nec primus quisquam, nisi cunctis seruiat, unus
Esse potest. Hominis natus sic uestra minister
Obsequio solus proprio pia munera gestat,
Et multos redimens pretioso sanguine seruat.
At uos ex minimis opibus transcendere uultis
Et sic e summis lapsi conprenditis imos.'
Si uos quisque uocat cenae conuiuia ponens,
Cornibus in summis deuitet ponere membra
Quisque sapit. Veniet forsan si nobilis alter,

611* Pro multisque animam pretioso sanguine ponit

605] cf. Verg. Aen. V 763. 608] cf. Horat. C. II 2, 12. 611*] cf. Verg. Ge. IV 238.

598 haec MAK_2PT^1H nomine RV_2 *Poelm.* 599 certis] paucis *Poelm. in mg.* reseruet A^1Hl 600 exhinc *R* 601 stabili *R* 603 inponi *Mp* quosque *M*, quemcumque *Poelm.* quoscumque uelit dominentur *Poelm. in mg.* earum V_1 *(m. 2)* Hl 605 uos hic sed MpV_1B *Bb*, uos inter R^2 *in ras.* longet *MA* tranquilliora R^1MPV_2, tranquilla *A* aequorũ *A*, aequore B^2Bb Longe tranquilliora inter uos aequora uitae *L* 606 concordi* *(s eras.)* *M*, concordes *R* cernit *R*, adsociet *A*, sternet K_2T^1 pacem *C*, paci *R*, pacis K_2 607 crescat *A*, crescet K_1K_2PT 608 prior $MK_1K_2T^1$ seruiet *R* 609 esse potest] non secus atque *A* sic] qui *A* sicura *LG* cuncta ministrat *Poelm.* 610 gestans *Poelm.* *ante 611 uersus 611* legitur in CR Matr.* V_2H^1, *et u. 611 om. in* MAK_1K_2L *(seruat)* PTV_1 *(saluat)* *BbGHl (saluat); 611 add. a m. 2 in* V_1B et multos redimet gloriosa morte coronat *Matr.* 612 ad R^1MpK_1 eximiis Hl concrescere *A* 613 comprehenditis *MBT;* conp̃haenditi simus *A* *imos *(s eras.)* *C* 614 conuiuia* *(e eras.)* *C*, comuiuia *M* 615 diuitet K_2T^1 616 forsitan *A* si** *(bi eras.)* K_1

Turpiter eximio cogetur cedere cornu,
Quem tumor inflati cordis per summa locarat.
Sin contentus erit mediocria prendere cenae,
Inferiorque dehinc si mox conuiua subibit,
Ad potiora pudens transibit strata tororum.'
Proxima tum Solymis conscendit culmina montis,
Ordinibus lucent quae glaucicomantis oliuae.
Hinc lectis iussit sectantum discipulorum,
Obuia castelli monstrans habitacula, Christus
Inde asinam pariter fetu comitante repertam
Ducere; uel si quis causam disquirere uellet,
Cur sua tam subito quoquam iumenta trahantur,
Dicere tunc, operam dominum sibi sumere uelle.
Discipuli celeri conplent praecepta paratu.
Adducunt mollique super uelamine uestis
Insternunt pullum placidum praebentque sedendum.
Hinc ueteris quondam fluxit uox nuntia uatis:
‚Ecce uenit placidus tibi, rex, quem terga sedentem
Praemitis gestant asinae pullique sequentis.'
Tunc populi stratas praetexunt uestibus omnes,
Quaque iter est Christo, subnexa fronde coronant.
Proxima tunc alii spoliant palmeta uirore
Conclamantque omnes: ‚Dauidis origine creto
Osanna excelsis sit gloria laeta tropaeis!'
Sic adeo ingreditur Solymorum moenia Christus.

631] cf. Stat. Theb. V 315. 637] cf. Verg. Aen. IV 506.

617 turpitur *Mp* eximio] i$_2$ *s. l.* R^2, esūmo *A i. e.* ex summo *fort. recte cf. v. 618* 618 locaret *H* 619 si *RMAK$_1$K$_2$PTBG* pendere *CB*^{1}, p̄haendere *A* 620 imferior *M* comuiuia *M*, conuiuia *(m. 1)* K_1K_2 621 at *C* prudens AV_2, audax *s. l.* T^2, audens *Sg* accedet *M*, transiuit *A*, transsibit LV_2 622 Solimis *plerique* conscendet *C* 623 quo *Hl* 624 hoc *L* electis *M*, lectos *A* 625 obuiae *A* 627 dicere M^2K_1 627. 628 *om.* M_1K_2 *(m. 1)* P^1T^1 628 quur *A* trahuntur V_2 629 ducere K_2T^1 opera *Hl* uellet *C* reddere huic: nostro nunc iis opus esse magistro *Poelm.* 630 parati *A* 632 placidum pullum *RPBb* 633 batis *A* 635 gestans *A* sedentis R^1M 636 tunc *CP*, tum *rell.* pertexunt *Bb* 637 subnixa *RMK$_2$T^{1}BGHHl* 638 palmita MK_2T^1 640 ossanna *C* in excelsis RV_1V_2 set *C* tropeis *plerique*, prophetis *A* 641 adeo] tunc *Poelm.*

Ingresso occurrit primo sub limine templi
Cruribus atque oculis certatim debile uulgus.
Quos ubi tam subito gressu uisuque uigentes
Cuncta sacerdotum cognouit factio mirans
Et pueros templi conplentes tecta clamore:
Osanna egregia Dauidis stirpe creato,
Ipsum percontant cuncti, quae causa clamoris
Inpubem tantum tollat per gaudia plebem.
Christus ad haec: ‚Legis sanctae uos scripta tenere
Creditur, infantum quae dicit ab ore uenire
Lactantum et linguis iusti consurgere laudem.‘
Haec ait ingratam linquens cum ciuibus urbem
Bethaniamque petit, rediensque in margine cernit
Stratae tendentem diffusa umbracula ficum.
Illic forte cibi pertemptans corda uoluntas
Arboris adtrectat ramos, sed nulla facultas
Pomorum sterili frondis concreuerat umbrae.
Olli Christus ait: ‚Non sit tibi fructibus umquam
Copia promendis.‘ Tum protinus aruit arbor.
Discipuli celerem mirantur in arbore mortem.
Sed Christus stupidis adsistens talia fatur:
‚Nunc ligni istius nostro stupuistis honore,

642] cf. Verg. Aen. II 469. 647] cf. Verg. Aen. X 543.

642 ingressus *C*, ingressoq; MK_1P 644 uisu gressuque uegentes *M* 646 canore *HG (ex* clamore*)* magno clamore replentes *A* 647 ossanna *CT* create *A* 648 percunctant $RK_1K_2MpPTV_1V_2Bb$, percunctantur *M* tum percontantur *Poelm.* clausa *A* timoris MK_2 *(m. 1)* T^1, tumoris *Cant.*, canoris *G (ex* clamoris*)* *Hl* 649 impubem *C* tantam K_1 *(m. 1)* PT^2, tanta K_1 *(m. 2)* V_1 tollant R^1 per plebem inpubem tollant ut gaudia tantum *A* 650 scãe $CMpT^2V_2BBb$, inquid *uel* inquit *rell.* uos] duos *A* tenere *ex* tenete *R* 651 creditis RV_1 652 laetantum R^1, lactentum V_2N *cf. Matth. XXI 16 (ed. Wordsworth)* 654 residens *MG*, redigit^{ens} K_1, redigensque *L* 655 stare extendentem *Poelm. in mg.* deffussa *M* 656 pertemptas *A* uoluptas T^1Bb 657 attractat *MG*, adtrectant *Hl* 658 sterili $CRAMpP^1B^1$, sterilis *rell.* frondes MK_1 *(m. 1)* concreuerant *M* umbra *A Poelm.* 659 fructus—promendi *M* 660 tunc MK_1K_2PTBb arbos RTV_1V_2 661 caelebrem *A* natum *Hl* 662 stupendis *M (*stupidis *in mg.)* 663 ligni *libri,* lignum *Reuschius* cernitis en ligni istius defecisse uigorem *A*

Desisse ad uires terrenos ducere sucos.
Sed ueris uerbis iterumque iterumque monebo:
Namque fides si certa animi consistet in arce
Nec dubiis nutans uitiis tremebunda iacebit,
Arboris istius uobis substantia cedet.
Nec tantum istius, sed montis celsa reuelli
Credentum uerbo poterunt undisque profundi
Cum siluis pariter saxisque ferisque recondi.
Et quaecumque fides robusto pectore poscet,
Credentum semper digna uirtute tenebit.'
Haec ubi dicta dedit, templi se moenibus infert.
Confestim proceres populi miracula rerum
Collecti inquirunt, uirtus quae tanta dedisset.
Ollis Christus ait: ‚Quaerentibus omnia uobis
Dicere iam facile est, si nobis uestra uicissim
Percontata prius paucis sententia soluat.
Nuper Iohannes, puro qui gurgite lauit
Sordentis populi maculas, diuina potestas
An hominis potius uobis fallacia uisa est?'
Haec ait ancipiti uerborum pondere claudens
Captantum procerum mentem; nam magna profetam
Plebis Iohannem ueneratio suscipiebat,
Nec poterant eius fallacem dicere uitam.

665] cf. Verg. Aen. III 436. 675] cf. Verg. Ge. IV 441.

664 sucus R^1 et uerbum nostrum magna uirtute pactum *A* 665 iterum iterumque *MKLMpPV*$_1$*B*^{1}*BbH* docebo *A* 666 consistit *CRAK*$_1$*LV*$_1$*V*$_2$*BbGHHl* 667 tremibunda *CM* 668 cedit *(*i *corr. in* e*)* *CK*$_2$ 669 istius] ipsius *C; uersus 668 et 669 contraxit A:* Non tantum imperiis uestris substantia cedet arboris istius sed montis celsa reuelli 670 profundis *MpBb* 672 poscit *CMLK*$_1$*K*$_2$*PTG* 675 comfestim *M* 676 mirantes rogitant qua uirtute efficis ista ? *Poelm. in mg.* 677 illis *A*, olli *K*$_2$*L* 678 uobis si *R* 679 percontata *CR*^{1}*AB*^{2}*H*, percunctata *rell.* soluet *A* 680 puero *A* quid *CT*, quod *ABK*$_2$ *(m. 1,* quid *m. 2) T*^{1} 681 sordentis *CRV*$_1$*V*$_2$*B*^{1}*Hl*, sordentes *rell.* macula *C* 682 uissa fallacia est *M* 683 pundere *M* ludens *V*$_2$ 684 mentes *Hl* magnam *C*, magnum *MG* propheta *Mp* 685 suscepiebat *C*, suspiciebat *RMPK*$_2$*T*^{1}*V*$_1$*V*$_2$*Hl* *post 686 legitur in A:* Humanoque ortu trepidant baptisma fateri | aetherio quodsi loquerentur fonte uenire | cur non caperent traherent confessio culpam | Se nescire . .

Rursum sublimem dixissent esse profetam,
Occidisse illum traheret confessio culpam.
Se nescire tamen respondit factio fallax.
Tum Christus: ‚Non est iniustum claudere uocem,
Cum mihi claudantur procerum responsa superba.‘
‚Nam geminae prolis genitor maioris in aures
Talia dicta dedit: Vitis mihi portio maior
Semiputata iacet. Sed perge et robore forti
Nunc scrobibus nunc falce premens uineta retunde.
Tum iuuenis sese tam sordida dicta laboris
Nolle pati memorat. Post omnia iussa parentis
Exsequitur damnansque sibi responsa coercet.
Post alium natum simili sermone iubebat
Ad uineta sui dependere iussa laboris.
Adnuit his iuuenis nec dictis facta repensat.
Dicite, quis potius genitoris iussa sequatur?‘
Olli conlaudant responsum posterioris.
Prosequitur Christus: ‚Nunc uera aduertite dicta.
Iam magis hinc caeli sedem conprendere possunt
Corporis e uitiis quaerentes sordida lucra,
Quam uestrum quisquam. Vobis nam uenerat ante
Iustus Iohannes, sed non est credere uestrum.
Namque fidem potius meretricum pectora certam
Hauserunt sordesque animi posuere pudendas.
At uos tantorum scelerum nil paenitet umquam.‘

693] cf. Verg. Aen. V 852. 694] cf. Verg. Ecl. II 70. 695] cf. Verg. Ge. I 157. 701] cf. Verg. Aen. XII 841.

687 rursus *RP* si dixissent *CM*^{1}*K*$_1$*V*$_1$*Bb*, dixissent si *R*^{2}*MpPB*, si dixerint *T*^{1} si sublimem dixerat *G* 689 tamen] igitur *Poelm.* fatur *M* 690 tunc *CBb* 691 superbia *A* 694 semipotata *ML* se mihi p. *(m. 1)* *K*$_1$*K*$_2$*T*^{1} perg& *MpT*^{1} robure *M* 695 retundes *K*$_1$, retundens *K*$_2$*T*^{1} 696 tum *CMpBb*, tunc *rell.* dicta *C*, uincla *rell.* 697 postumius *L* 700 deprendere *G* iusta *RA* 701 adnuit *MK*$_2$*PT*^{1}*L* 703 illi collaudant nati responsa prioris *Poelm.* 705 hic *C* sedem caeli *R* conprehendere *AK*$_1$*K*$_2$*TB* possunt *CR*, certum est *rell.* 707 quemquam *AK*$_1$*K*$_2$*P*^{1}*TBb* est qu**quam *M* 708 iohannis *MK*$_2$*T* 709 fidem nam *M* 710 auxere *R*, auserunt *V*$_1$*V*$_2$ animis *MpB*^{1}, animae *V*$_1$ deposuere *M* 711 ad *ALMp* nihil *MA*

‚Sic quidam dives, cui iugera multa nitentis
Vineti saepes circum densata coercet,
In medio turrem prelumque et dolia fecit
Cultoresque dedit fructusque locauit habendos,
Inpositam statuens mercedis soluere legem.
Tum longinqua petit, sed fructus tempore certo
Actores famulos mittit, quis portio salua
Cultorum certa ruris mercede daretur.
Ecce colonorum rabies hos uerbere saeuo,
Ast alios lapidum proterrent undique telis;
Denique letali prosternunt uulnere multos.
Tum dominus ruris plures incedere seruos
Praecipit et rursum mercedis pacta reposcit;
Maior at in plures audax iniuria surgit.
Ultima iam domino natum dimittere mens est,
Quod subolem partemque sui uis digna pudoris
Cultorum cordi uenerandam posceret esse.
Sed contra illorum iam mens maculata cruore
Progenie extincta domini sibi post dominatum
Cedere credentum, crudeli uulnere fixum
Obtruncant iaciuntque foras trans saepta cadauer.
Post haec iam dominus ueniet poenasque reposcet
Tantorum scelerum. Sed uobis tradita quondam

717] cf. Verg. Ge. II 197, Ou. Rem. 189. 729] cf. Pseudo-Ou. Nux 157. 731] cf. Verg. Aen. II 561.

712 sed *MB* 713 saepis R^1MK_1 *(m. 1)* *L* 714 turrim RK_1G *post* turrem: ut *add. R* proelumque *C*, pleramque *M* dolea *M* 716 impositam *C* statueris *A* 717 tunc MK_1K_2PT longinquam *C* 718 misit *ML* 719 mercide *CM* 720 colonum *M* seruos *Hl* 721 alio *C* proterunt *M*, terrentes *A*, prosternent *Hl*, prosternunt *BBb (dupl. lect.)* 724 praecepit $R^1AK_1K_2LMpP^1TB^1$ rursus RAK_2LPTV_2 constituta pacta *Mp* 726 demittere $CMpV_1BbHl$ 727 subolem CAK_2T^1 dina *A* 728 corde MK_1P, corda *A*, corda *H* concrederet esse uerendam *A*, posceret esse uenerendam *H* 730 progeniem R^1B^1 extincta *C et alii* 731 credere MpB^1 fix*um *(s eras.)* *M* 733 post etiam *Hl* resposcet *Hl* 734 a uobis *M* tradita regna | diuersã ingente iuste translata ferentur praepingues domino possitque reddere fructus *A*

Fulgentis regni sedes translata feretur
Ad placidam gentem, possit quae reddere fructus.'
,Ut rex, qui nato thalamorum uincula nectens
Praecipit, ut proceres conuiuia laeta frequentent,
Accitos famulis uoti regalis honorem
Concelebrare simul; cuncti sed adire recusant
Regales thalamos, regalis pocula mensae.
Post alios mittit, sese largissima cuncta
Magnificasque dapes, conuiuia laeta parasse.
Illi neglectis opibus diuersa petebant.
Hic aedes proprias, hic ruris tecta propinqui,
Ast alius merces potius ac lucra reuisit.
Multi praeterea missos, qui ad laeta uocarent,
Insontes famulos rapiunt et corpora ferro
In mortem cruciant. Tum rex ubi conperit acta,
Milibus armatis ciues cum moenibus ipsis
Subruit, effusi famulorum sanguinis ultor.
Tunc seruis fatur: Nunc festa iugalia cenae,
Praelargis opibus quaecumque instruximus illi,
Contempsere meis proceres contingere mensis.
Ite igitur propere per publica saepta uiarum,
Et quoscumque illic casus glomerauerit, omnes
Huc laetis nati thalamis adhibete uocantes.
Progressi famuli per compita cuncta uiarum
Inuentos duxere simul. Iam denique cunctae

737] cf. Verg. Ecl. VIII 78. 743] cf. Verg. Aen. I 638.

735 sedis $R^1MK_2PT^1$ refertur MB^1 736 ad gentem dignos RV_2 *Poelm.* 737 at *Poelm.* 738 praecipit CM_2Mp, praecepit *rell.* ut *Mp*, *om. rell.* comuiuia *M (saepius)* *K* frequentes *A* 739 accitis RK_1K_2PTB regalisque *M* 740 *et* 741 *om.* V_1 cunti R^1M se *A* 744 ille *C* neeglectis *Mp* dapibus *Poelm.* patebant *C*, p⋆etebant (a *eras.*) K_2 747 comissos *M ex corr.*, missis P^1 749 trucidant *A* tunc *RA* 750 militibus *M* 751 et fusi AV_1V_2Hl 752 et coniugalia *Mp* caenae] cerne *A* 753 quae tunc *A* illis MpV_1B^1Bb 755 puplica *C*, lubrica *A* septa *C* 756 glomeraberit *A*, glomerauit *Bb* 757 hunc K_1T natis C^1 758 competa $R^1MK_2TBBb^1$ lata $RMK_1K_2PTB^2GHHl$ 759 inuentos *M*

Conplentur mensae mixtae sine nomine plebis.
Hic iusti iniustique simul cubuere uocati.
At rex ingressus conuiuia laeta reuisit.
Hic uidet indutum pollutae uestis amictu,
Laetitiis thalami fuerat cui dissona lingua.
Isque ubi regalis sermonis pondere causas
Reddere pro uestis maculis et labe iubetur,
Oppresso tacuit non puri pectoris ore.
Et tum conuersus famulis rex praecipit illum
Conexis manibus pedibusque et corpore toto
In tenebras raptum mox praecipitare profundas.
Illic stridor erit uasti sine fine doloris,
Et semper fletus. Multis nam saepe uocatis
Paucorum felix hominum selectio fiet.'

760] cf. Verg. Aen. IX 343.

760 mixta *Poelm. in mg.* sine] *s. l.* R^2M 761 hiic *M*, huc V_2 simul discubuere *C*, s. uenere RV_2, discubuere simul *M*, s. accubuere K_2T^1 763 uidit $CK_1K_2MpPTV_1V_2B$ amictum *H* 764 laetitie* *(s eras.)* *C*, laetitiis V_1, laetitiae *rell.*; laetities—longe *coni. Hartelius* thalamis *BbGH* cui $CRAMpV_1V_2B$, quae *rell.* dissonae *A*, inconueniens *Mp*, desona *L* lingua R^1V_2, lingue B^1, longe *rell.* 765 ibi R^1 regali CRK_1K_2LPT pandere *R*, spondere *A* 766 iuuetur *M* 767 inpuri *M*, non puro R^1V_2 768 tum CV_1V_2, tunc *rell.* conuersis *Bb* praecepit $R^1AK_1K_2MpPT$ 771 illi ẽ *A* 772 nam multis *M* 773 seletio *C*, electio AT^1 EVANGELIORV̄ LIBER TERTIVS EXPLCT INCIPIT EIVSDEM LIBER QVARTVS FELICITER *CV*$_1$ *(*Explicit euang. l. t., feliciter *om.)*, LIBER TERTIVS EXPLICIT · INCIPIT QVARTVS *M*, EXPLICIT LIB̄ III · INCIPIT QVARTVS *RLMpPBBb*, EXPLICIT EVANGELIORV̄ LIBROS III · INCIPIT EIVSDEM LIBER IIII · AM̄ *A*, G. VETTI AQVILINI · VC · SIVE IVVENCI *(*VC · *hic* K_1 *add.)* PRESBITERI EVANGELIORVM *(om.* K_1*)* LIBER III · EXPLICIT INCIPIT LIB̄ IIII · K_1K_2 *(post* IVVENCI *nonnullis erasis)* *TBb*, EXPLICIT LIB̄ TERCIVS · IVVENCI *G*, Finit liber tercius, Incipit quartus *Hl*

LIBER QUARTUS.

Talia dicentem confestim factio frendens
Temptare adgreditur uerbis cum fraude malignis:
‚Certum est, ueridicum te nunc uenisse magistrum,
Nec quemquam metuens Domini uestigia seruas.
Dic ergo, an liceat nostrae dissoluere genti
Caesaris urgentis semper sub lege tributum?‘
Ille sed inspiciens saeui penetralia cordis:
‚Cur temptatis, ait, nunc me concludere uerbis,
Fallaces? mentis prodit fallacia fructum.
Inspicite in nummum sculptique nomismatis aera,
Caesaris expressum facile est ubi cernere uultum.
Soluite nunc illi propria sub lege tributum,
Atque Deo proprium legis seruemus honorem.‘
Post Sadducaei hinc inde latratibus urgent:
‚Moysea, qui legum posuit praecepta, iubere,
Si quis conubium properata morte relinquet,
Pignoribus mediis nondum de germine cretis,
Huius germano rursus sociabile uinclum
Deberi, generis pereat ne portio lapsi.
Finibus in nostris septem germana fuerunt
Corpora; sed maior primus mox uincula nuptae

1] cf. Verg. Aen. IV 362. 4] cf. Verg. Aen. II 711. 13] cf. Verg. Aen. V 601. 16] cf. Verg. Aen. IX 401.

1 comfestim *M*, continuo *A* fractio *L* 2 temtari M^1 3 ueredicum *C*, ueridicum est *A* 4 metuis $RK_1K_2MpV_2BGHHl$, metues timęs *M (corr. m. al.)*, tueris *L Poelm. in mg.*, metu∗eris *Bb* seruans RMK_1 *(m. 2) MpTBBbGH* 6 urgenti RMK_1 *(m. 2)* TB^2 ex AV_1Hl 7 penitralia *M* 8 Quur *A* temtatis *CM* meãcludere *Mp* 9 fallacis CAK_1K_2LMpP 10 sculptisque *Hl* numismatis *MLMpTBHl* 11 facile CM^1LV_1HHl, certum *B*, promptum *rell.* 12 illi nunc *M* propriũ M^3LT^1BBb 13 adque *CMpL* seruetis *Poelm.* 15 Mosea CR^1BBbH^1 16 conubium CC_3, coniugium *rell.* 17 pigneribus MAK_2T^1 semine MLT^2 s. uinctum R^1, sociabere uinclo K_2 *(m. 1)* T^1 19 ne pereat *M* 20 germa *M* 21 uincla *M* nubtam *A*

Sumpsit, praeceleri cecidit sub acumine mortis
Post alius frater thalamis sine fructibus isdem
Concidit et cuncti iacuere ex ordine fratres
Unius et cunctos fletus gemuere maritae;
Post ipsam rapuit gelidae inclementia mortis.
Si uenient igitur cuncti sub limina uitae,
Cuius conubiis mulier reddenda resurget?'
Ollis Christus ait: ‚Errori obnoxia prauo
Legibus et iussis Domini mens dura resistit.
Namque secunda dehinc laetae reparatio uitae
Non thalamos nouit, non terrae gaudia uana,
Sed similes leuibus genitoris iuxta ministris
Constituet regni uirtus sublimis in aula.
Nec Deus illorum dominum se ponere mauult,
Qui tetram proni meruerunt sumere mortem,
Sed potius uitae possunt qui prendere lucem.'
Ecce alii rogitant, quae sint firmissima legis.
Ille indefessus nulli responsa negabat:
‚Sublimem caeli Dominum deuotio cordis
Diligat; est istaec uirtus firmissima legis.
Consimile est isti: Magno teneantur amore
Ad ius fraternum iustae penetralia mentis;

30* Legibus et uirtute dei mens decolor exit

26] cf. Verg. Ge. III 68. 42] cf. Verg. Aen. I 675.

22 sumsit *CRM* 23 thalami *RA* hisdem *C*, hiisdem *M*, idem *A* 25 utque maritae uni fletus omnes genuissent *Poelm. in mg.* 26 istam *M* ibsam *uers. 27 ante u. 25 exhibet A* 27 lumina $AK_1K_2LMpPTV_1$ 28 coniugiis MLT^2B, coniugio V_1 resurgit T^1 29 illis *RBb* erroris *RM*, errore *Mp* innoxia *R* paruo *M*, praui R^1, prabi *A*, *in quo pro u. 30 sequitur* pectora concertant crebris seiungeret aedis 30 repugnat RLV_2 *post hunc uersum m. 2 inseruit u. 30* in M* (deculor) *R (p. u. 34), m. 1 in Mp, Poelm. in mg.; om. u. 30 habet* K_2T^3 *(ex corr.)* 32 non] nec *R* uana] *in ras. R* 33 sed similes claris aeterna in luce ministris *A* iuxta $CC_2K_1K_2P$, iusta *rell.* 34 sublibis *C*, sublimes *M* 35 dominus *A* poscit *Poelm. in mg.* 36 terram V_1V_2Sg 37 luce *A* 41 et est uirtus esta *C*, & ista haec u. *M*, ista hec *(hęc a m. 2)* u. *R*, ista haec est u. *A*, est istaec *(ex corr.)* u. K_1K_2T, est ista haec u. *MpP* (hec *a m. 2)* $V_1BbGHHl$ fortissima V_1 *Matr.* 43 penitralia *M*

His etenim geminis dependent omnia iussis.
Sed uobis cuius suboles uentura uidetur
Christus, quem cuncti spondent in saecla profetae?'
Respondent, illum Dauidis germine nasci.
Prosequitur Christus: ‚Cur illum dicere Dauid
Diuino flatu scriptum est Dominumque Deumque,
Quod proprium patrem non aequum est dicere nato?'
Talia saluator; cuncti obstipuere silentes.
Ille sed accita credentum plebe profatur:
‚Adspicite scribas sublimi sede superbos.
Hi quaecumque docent, iustum est conprendere cordis
Obsequio, maculas ipsorum temnite uitae.
Abrupta inponunt umeris nam pondera uestris,
Ipsi quae digito saltem contingere nolunt.
Adcubito primo cenae fastuque superbo
Atque salutantum uano tolluntur honore,
Et nomen sublime uolunt gestare magistri.
Sed uos noluerim praecelsi nominis arcem
Adfectare, tamen uobis est una magistri
Inposita aeternum caeli de lege potestas,
Vos eadem fratrum parili coniunxit amore.
Unus item pater est, caeli qui in culmine regnat.
In uobis si quis sublimia colla leuabit,
Decidet et barathri mergetur ad ultima caeno:
Ast humilis claram conscendet liber in aethram.

51] cf. Verg. Aen. XI 120. 60] cf. Ou. Trist. IV 10, 121.

45 suboles *RMp*, sobolis MP^1Bb, subolis K_2T^1 46 cunctis *Hl* 47 *om. Mp* 49 scribtum *C* 50 proprio K_2T^1Hl nominæ cū ẽ dicere *A* patri *C* est] *om.* $R^1MP^1V_2$ 52 credentium *(i eras.) M* plebem *A* 53 aspice nunc *Poclm.* 54 quodcumque V_1Hl conprehendere AK_1 55 illorum M^1 56 inpununt *C* pundera *M* 57 saltem *CM*, saltim *plerique* 58 accubitu *M (ex corr.) MpT²BBb*, accubita *P* 59 adque *C* 62 uobis doctrina est una magistri *C*, magis est uobis una m. *(est s. l. a m. al.) M*, magis est uobis una m. *R*, uobis est hic nana m. *A*, uobis est doctrina magistri *Matr. cf. Matth. XXIII 8* est hic *Hl* 63 in aeternum *Mp* lege *M corr. m. al.* 64 coniunexit CK_1T 65 idem RK_2T^1, isdem *A* in] *om.* AK_2T^1Hl 67 decedet *M* 68 conscindit *C*, conscendit K_1Mp in aethra LV_2

Deflendi semper scribae et lacrimabilis aeui
Caeca Pharisaeae cunctis fallacia plebis.
Nam uobis itiner clausum quia iure negatur,
Non sinitis quemquam penetrare per ardua lucis
Et cunctos trahitis saeuae ad consortia flammae.
Vos similes dicam tectis splendore sepulchris,
Quis facies nitida est, internaque turpia bustis.
Sic uox uelatur iustae sub imagine uitae
Atque aditis mentis celantur sordida corda.'
‚O Solymi, Solymi, ferro qui saepe profetas
Ad uestram missos uitam sine fine necastis,
Quam uolui uestram gentem populumque tueri,
Ales uti dulces solita est sub corpore pullos
Obice pinnarum circumconplexa fouere!
Sed uobis semper caelestia munera sordent.
Deseritur iam nunc domus haec uastanda ruinis,
Nec nostrum uobis fas ultra est cernere uultum.'
Egreditur templo, cuius praecelsa notantes
Moenia discipulos tali sermone docebat:
‚Haec operum uobis miracula digna uidentur
Obtutu stupido; ueris sed discite dictis,
Quod mox cuncta solo passim disiecta iacebunt.'
Haec ad Oliueti dicens peruenerat arcem.
Discipuli solum postquam uidere, rogabant,
Ut sibi uenturi tempus distingueret aeui,

83] cf. Verg. Ecl. II 44. 89] cf. Verg. Aen. I 495.

71 *s.* intrandi regnum quibus est auersa uoluntas | Nec sinitis q. p. p. a. l. | Nam uobis itiner clausum quia iure negatur | Contra histis miseros seue ad consortia flaña *A* callis clausus *Poelm. in mg.* 73 cunctos et *R* saeuae** *(que eras.) R* 75 interq; R^1M, intra *Hl* sordida *LP MpBBbGHHl* busti *RM* 76 celatur RMK_2 *(m. 2)* P^2T^2, celątur *Mp* 77 adque *C* aditis *plerique* caelantur *CRM alii* 78 solimi *CRM alii* 79 neca*tis *(s eras.)* CK_2T^1, necatis $RMK_1MpP^1V_2BGH$ 81 uti dulces *Matr. A*, ut indulces *C*, uti dulci K_2, ut molli *rell.*, ut solita est molli T^3 *in ras.* 82 pinnarum *CMA*, pennarum *rell.* 84 uastanda *C*, uastatur *Bb*, uastata *rell.* 85 nubis *Mp* fas] *om. M* ultra] *eras. in M* 87 talia *A* 88 opera—miraculo *M* 90 quam mox *Poelm. in mg.* deiecta RMK_1P 93 uenturum *Mp* distingeret *C*

Promissa ipsius quem poscant prendere finem,
Eius et aduentus terrae consumeret orbem.
Quaerentum uerbis respondit talia Christus:
‚Obseruate dolum, falso ne nomine capta
Credulitas laqueis errantum praecipitetur.
Discurrent cunctis bellorum incendia terris;
Sed uos praeualido consistite robore cordis,
Ne mens accepto iaceat turbata tumultu,
Non etenim prima inponent mox proelia finem,
Gentibus et gentes et regibus obuia reges
Signa ferent, nec morbi tunc corrumpere tractum
Aeris aut pestes prosternere corpora parcent.
Fixa etiam solido per inania pondere tellus
Per diuersa loci motu quassante tremiscet.
Haec in primitiis temptamina parua manebunt.
Prodentur multi uestrum letoque dabuntur,
Proque meo uobis incumbere nomine gentes
Tormentis poenisque feris odiisque necesse est.
Liuor erit terris, erroribus omnia plena
Et falsi surgent populorum labe profetae.
Haec inter si quis protectum a uulnere pectus
Ad finem seruare queat, sublimia lucis
Aeternis uitae sertis redimitus adibit.
Regnorum caeli celebratio peruolitabit

99] cf. Verg. Aen. I 566. 101] cf. Verg. Aen. VI 858. 102] cf. Verg. Aen. II 619. 104] cf. Verg. Aen. III 138. 106] cf. Verg. Aen. IX 752.

94 quo M^1K_2 *(m. 1)* $T^1V_1V_2H$ poscant] pq̃uã *Hl* conprendere *C* orbem] tandem M^1 98 errorum V_1 99 discurrunt K_2T^1 100 rubore M^1, robure V_2 101 ad coeptus tumultus PT^1V_1Bb, de coeptis *RMpHHl* lateat *Hl* 104 nec non (non *s. l.*) R^2, non (nec *m. al.*) *M* rumpere *R* tractu maeris] tractaberis *A* 105 pesti *R, reliqui fere omnes* pestis possunt *A* 106 fissa *Poelm.* 107 diuersi K_2T^1 tremesceet $RMAK_1$ $K_2PTBbGH$ 108 inprimis *M*, primitias *Poelm.* 109 tradentur *Poelm. in mg.* 110 pro ineoque *M* nomine uobis incumbere *M* 111 odiisque feris *M*, odiisque ferisque *R* 112 erit] enim LV_1V_2G 113 laue *A* 116 ut desertis *A* abibit $CMpV_2$, abit (di *a m. 2*) *B* 117 caelebratio *C* peruolutabit V_1

In cunctis terrae metas: gens omnis habebit
Tantum lumine sancti germinis adita.
Et tunc finis erit currentia saecula volvens.
Adueniet iam tum uictus defletus terra.
Quae Danihelis habet lucem sermonis amoeni.
Haec dignus tantum potuit cognoscere lector
Iudaei longe fugient mortemque capessent.
Non quisquam dominus reperat euadere uerum.
Quae fuga euadere cunctis aut melius quisquam.
Defendas iam uent uiri non poterit mortis
Et mulieres fetus dulci quae lacte nigabunt.
Poscite iam precibus, uestra ne fugere hiemae
Aduenial fuga uestra tamen, non sabbata festa
Accepe praecepit tertae trepidante uerae:
Nam cunctis uenient saeculorum pondera terra.
Tale malum non saecla prius nec postera uidit.
Et ni sublimis genitor decerpere tempus
Et numerum numerare uellet breuiare dierum.
Nulla dehinc trepidae superarent corpora tellae.
Sed propter lectos uellet numerare locos.
Nomine fallentes Christi falsique profetae
Exurgent terris et monstra potentia fingent.

122] cf. Verg. Aen. III 261. Ov. Trist. IV 7, 1

119 sancti *CK M* sanctae *rell* 120 adhuc *V H1* nulla reperiente *G* 121 aduenial *K V G H* uenit *M A* defletus *M* defletus *R* defletus *A* defletus *K V*$_2$ defletis *P B G* defletus *H1* 122 qua *H1* Danihelis habent *K M p V*$_2$ uenus *H1 Poelm m. rec* uene *K E*$_2$ *P T* quem propria Danihel tenetur uere propheta *A*; omissus erit uersus in *M V*$_2$ *B*, sed suppletus est a m. 2 123 agnoscere *K* 124 fugient *corr* fugient *m R* 123 nodes *H1* 124 fugient —capessent *C* fugerunt *Mp* fugient—capessant *rell* 125 ne *K M* quisquam *V*$_2$ quemquam *Poelm* addidere *(m. 1) K*$_2$ *P T* 126 qui *H1* uenerint *R M* uenerunt *C A* 127 uteris *C*$_2$ uentris *V H1* 128 fetus *R* uenus *edidit* fulgus *C* qui *K*^{2}, qui *(m. al.) M* 129 uenit *C A Mp T G H K*$_1$ uenit *rell* uenerit *M* 130 ne *C* tamen ne] aut ne tunc *Poelm m. rec* aduenientes tempestas uestra aut tunc nam uehemens fiunt *A* 132 ne] nec *H1* 134 decernere *M*^{2} *P* 135 om. *Mp* uelebare *A* 137 om. *Mp* lectis *E*$_2$ *P T* 138 fallentis *K*$_2$ *P*^{1} *T*^{1} 139 exurgent *C*

Quae forsan lectos capient miracula iustos.
En praedicta patent instantia saecula uobis.
Desertis si quis Christum peragrare loquetur
Occultisue procul penetralibus esse repostum,
Longe credulitas absit uanissima uobis.
Sicut enim fulgur caelum transcurrit apertum
Et cerni facile est cunctis orientis ab oris
Usque sub occiduum caeli uergentis in orbem,
Sic rapido aduentu clarebunt lumina Christi.
Abscondet furuis rutilos umbris radios sol,
Amittet cursum lunaris gratia lucis
Ignicomaeque ruent stellae caelumque relinquent.
Omnis item uirtus caeli conmota superni
Signa dabit, proles hominis quis uertice caeli
Clareat; omnigenasque tribus defletio iugis
Urgebit, ueniet cum nubibus ignicoloris
Maiestate potens hominis per sidera natus.
Tum tuba terrifico stridens clangore uocatos
Iustos quadrifido mundi glomerabit ab axe.
Praeteriet neque enim praesens generatio saecli,
Donec cuncta sequens claudat sibi debita finis.
Haec tellus caelumque super soluentur in ignes,
Sed mea non umquam soluentur ab ordine dicta.
Quis fuat ille dies nescire est omnibus aequum,

153] cf. Verg. Aen. I 225. 157] cf. Verg. Aen. II 313.

142 deserentis M^1 143 occultisque *RMpGH*, occultis uel K_2T^1 penitralibus *M* esset K_2T^1 repositum *M* 145 fulgor *RMAMpV*$_1$*V*$_2$ percurrit *R* 147 occidunt *A*, occasum K_1 148 munera *M (*lumina *in mg.)* 149 abscondit $K_2P^1T^1$ sol rutilus furuis radios abscondet in umbris *Poelm. in mg.* 150 ammittet *RB* 151 stillae *C* linquent *M* 152 item] iterum K_2T^1 154 deflectio $M^1AK_1K_2PTV_1V_2$, defectio *RB GH*, deflexio *Hl* lucis *RMK*$_1$*PT*^{2}*B*^{2}*GHHl*, uulgi V_2 155 tum *MA* K_1K_2PTHl 156 magestate K_1Mp 157 tunc *BbG* 159 praeteriet neque *Arev. Cantabr. (?) secutus*, nec praeteriit (b *a m. 2)* K_2T, nec praeteribit *rell.* enim] *om. Hl* saecli g. p. *Hl* 161 super] si R^1 persoluentur *M* 162 numquam *R* 163 fuat AK_1 *(m. 1)* K_2T^1, fuit *CR MpPBBb*, fiat *(m. 2)* K_1K_2TG, fuerit *MHl*, erit *rell.*, sciet *coni. L. Mueller*

Ni soli rerum Domino, qui sidera torquet.
Ut quondam terras undae inuoluere furentes
Et diuersa sibi tractantes munia cunctos
Diluuii rapuit subito uiolentia tractu,
Sic subitus flammas uoluens descendet ab aethra
Aduentus noster; nec cunctos ille sub una
Condicione premet. Nam tunc ubi iugera laeta
Infindent duo depresso sub uomere sulcis,
Unus correpto tolletur corpore arator,
Ignarusque alius uasto linquetur in agro.
Uno quin etiam recubantes stramine lecti
Dispar iudicium diuersa sorte subibunt.
Unus enim socium quaeret per strata relictus.
Idcirco famuli uigilent, quia nescius illis
Aduentus Domini subita discendet in hora.
Si sciret certum furis insistere tempus
Quisque domus custos, uigilaret et obuia ferret
Arma procul, ruptas ne quis penetraret in aedes.
Sed uos intentis animis adsistite semper,
Namque repentinus uobis subitusque recurret
Filius huc hominis iustis sua praemia seruans.
Ille fidelis erit seruus, cui credere cuncta
Aedes et famulos uoluit per longa profectus
Vir pater ipse domus: sapiens nimiumque beatus,
Quem ueniens Dominus seruantem iussa uidebit.

164] cf. Verg. Aen. IX 93. 170] cf. Verg. Aen. VII 737. 171] cf. Verg. Ecl. IV 33.

164 fecit V_1 165 terris B^1 166 munera *RMA* 168 subitos M^1, subitas *RBGHHl* discendet *Bb*, descenderet *A*, discendit K_2PT 170 premet *C* alta *MR*, lata $R^2K_1K_2MpPTV_2BBbGH$ 171 imfindent *M* gemini *R* depressos R^1M^1G sub mouere M^1A^1 sulcos R^1K_2PG, sulces *M* 172 corrupto *Hl* 176 querit *T* 178 discendet *M*, discendit *(m. 1) A*, descendit $K_1K_2TV_1$, descendet *rell.* subita—ora *C*, subitas—horas *rell.* 179 certum sciret *Hl* fures $RMMp^1V_2$, furem *A* rebus *RMAMpBb* *181 et 182 transpositi in C; 182 om. Mp* 183 recurset *Mp* 185 reddere *Hl* cunctas $RMAK_2MpV_1V_2GH$ 186 famulus *M* 187 domus] adeo *A* 188 praecepta implere uidebit $K_1K_2PT^1$

Illum maiori famulum redimibit honore.
Ast ille infelix, qui sordida luxuriatus
Tardantem contempnet herum, famulosque fatigans
Verberibus segnique indulgens ebrietati
Luxuriosorum conuiuia concelebrarit;
Adueniet dominus seruumque incauta furentem
Praecipitem dignis poenarum cladibus abdet.
Illum perpetuus fletus stridorque manebit.'
‚Conferri possunt caelestia regna puellis
Bis quinis, pars est quarum sapientior una,
Altera praestupido pars est stolidissima corde.
Occurrere illae uotis sponsalibus omnes
Ornatu adcinctae taedarum flammicomantum.
Sed sapiens pars illa, sibi quo lumina flammae
Susciperet, portare simul curabat oliuum.
Stultarum uero non est prudentia talis.
Cumque moraretur sponsus, tum membra sopore
Soluuntur cunctae per compita lata uiarum.
Iam noctis medio clamor crebrescere magnus
Exoritur, laetoque dehinc occurrere uoto
Admonuit taedisque uias ornare coruscis.
Surgere uirginibus properatum, et lumina taedis

202] cf. Ou. Ep. XII 191. 205] cf. Culex 207.

189 redimebit $CAK_1K_2PT^1$, cumulabit *Poelm. in mg.* 190 imfelix *M* sordide RMK_2 luxoriatus MK_1K_2LPT 191 contemnat *RM*, contemnit *BbG* fatiga* *C*, fatiga *A*, fatiget *RM*, fatigat $MpBbHl$ 192 signique *C*, segnise *L*, signisque K_2T^1Hl, segnique se M^1, nigri segnique *Mp* hebreitati *L* 193 luxurie semper *ex* luxoriosorum *m. 2 in C* ‚concelebraret *C*, concęleb///// (r& *eras. uid.) M*, concelebrabit *AH*, concelebrabat RK_1K_2 $MpPTBbG$, concelebrari V_2 194 incaute R^1MK_2 *(m. 2)* V_2 195 addicet *M*, retrudet abdet *Mp*, aptet K_1 197 comferri *M* 199 perstupido AK_2T^1 pars est] *om. M*, pras est *L* 200 occurrent *M* 203 *om.* M^1 susciperent *C* simul et portare *Hl* curabatur *A* 206 soluunt *M*, solbuntur *M*, soluentur V_1 cumtę *M*, compote V_2, competa $R^1MK_1K_2MpV_1V_2BGH$ laeta R^2, latae V_1 207 iam] at K_1K_2T medium K_1K_2T, media *G* crebriscere K_2T^1 208 hinc *M* occurre *MB*, concurrere *Hl* 209 corruscis *C*, curuscis *M*, choruscis *L*, choriscis V_1 210 properandum *R*, properanti *A*, properatim MpK_2 *(m. 1)* $V_1BbGHHlN$ et] est CK_2 *(m. al.) L*

Instruere et flammas pingui conponere oliuo.
Tum stolidae rogitant olei sibi cedere partem,
Prudentes secum quod tunc gestare uidebant.
Sed quoniam sapiens pauitat chorus, omnibus aeque
Ne desint clarae nutrimina pinguia flammae,
Ex paruo aequalis si detur portio cunctis,
Tum pergunt stultae, ut liquidum mercentur oliuum.
Dum pergunt, laetae transcurrunt omnia pompae
Et sponso tantum comitatur factio prudens.
Aduenium brutae sero post tempore segnes
Et sponsi pulsare fores et limina clausa
Nequiquam ingeminant precibusque ingrata frequentant,
Ut liceat miseris penetrare in limina laeta.
Illas non comitum sponsi cognoscere quisquam
Non ipse sponsus uoluit. Vigilate timentes,
Aduentus uobis quia non est certior hora.'
‚Sicut enim, longas cui contigit ire profecto
In terras, credens seruis tractanda talenta
Uni quinque dedit, duo cepit et alter habenda,
Tertius unius curam tractare talenti
Suscepit, uires quoniam diuersa merentur.
Sed maior quis est concredita portio nummi,
Certatim duplis auxerunt incrementis.
Ille sed, unius cui credita cura talenti,

215] cf. Ou. Met. XV 352.

211 conponere pingui *M* 212 tunc *R* stolida *A* sumere *RML*, dedere *G* 213 tum *CAK*$_1$*K*$_2$*MpPBbH* iestare *V*$_2$ 214 pauitad *R*^{1} echorus *A* 215 paruae *RM*^{1}*V*$_2$ 216 aequales *K*$_1$*K*$_2$*T*^{1} 217 tunc *RM* stolide *M*^{1}*L* et *CV*$_2$, *om. K*$_1$*K*$_2$*T* mercantur *RMK*$_1$*K*$_2$*PTBBb* liquidum ut *V*$_1$ *(m. 1) Poelm. in mg.* 219 sponsum *Hl* portio *Hl* 220 fatuae *Poelm. in mg.* 221 sponso *R*^{1} 222 nequi*quam *CR*, necquidquam *A* ingrate *M* 223 penitrare *M* lumina *M*^{1} 224 quemquam *M (in mg. m. al.)* 225 ipsus *Poelm.*, non sponsus uoluit quare *in mg.* 226 quia *CM (m. al.)*, quot *L*, quod *rell.* 227 contegit *M* 229 coepit *R cum aliis* et] *om. V*$_1$ 230 tertius et *C* 231 suscipit *CR*^{2} 233 duplex *R*^{1}*M*, duplicis *A* hauserunt *M* incrementis *CK*$_2$ *(m. 1) TV*$_1$*V*$_2$*Bb*^{1} *HHl*, munera donis *L Matr. Poelm.*, in · v · *iii*crementis (in *cras.*) *M*, inque crementis *rell.* aera lucellis *Poelm. in mg.* 234 cura est *V*$_2$

Telluri infodiens seruat sine fructibus aera.
Iamque aderat praesens dominus: tum primus et alter
Se geminasse illi pariter concredita monstrant.
Illos laudat herus potioraque credere tantae
Promittit fidei. Sed tertius ille refodit
Et domino reddit tali cum uoce talentum:
Quod scirem domino memet seruire seuero,
Qui meteres segetes alieno semine cretas,
Extimui, argentumque tuum concredere terrae
Malui, quod saluum semper tibi reddere possem.
Tum dominus famulo respondens talibus infit:
Si nescire meos auderes dicere mores,
Nequitiae tantae ueniam concedere possem.
Hoc etiam gnarum potius praestare decebat,
Ut fructum nobis tractata pecunia ferret.
Quapropter segni tollatur portio nostri
Prudentique dehinc detur possessio maior,
Quem duplis cumulasse lucris mea quinque talenta
Inueni. Namque est certum, potiora mereri,
Quis res uberior cumulatae sortis abundat.
At cui parua subest segni substantia corde,
Id minimum penitus iuste tolletur ab illo,
Ut nequam seruus tenebras dimersus ad imas
Perpetuos fletus poenae stridore frequentet.'

245] cf. Verg. Aen. X 860.

235 tellure *R* tellurem fodiens terrae *M*[1] condit *MMpG*, seruans *R Matr.* 236 cum AK_1K_2MpT 238 erus AK_2 *(m. 1) TH*, heros *PG* 240 reddidit *M* 241 scirem $CLMpPV_1V_2BGH$, sirem *RHl*, sciebam AMT^1Bb^1, scibam K_1K_2, *cf. Prolegomena* 242 meteres CPV_1B^1, meteret *rell.* 244 quo RK_1 *(m. 1)*, quos *A* tibi semper V_2 possim $RMK_1K_2MpPTBbGH$ 245 responsis K_1K_2TBb imfit *M*, infert K_1 247 concidere *C* possim $RLMpPT^1BbGHHl$ 248 etiam *C*, igitur *rell.* praesentare K_1 *(m. 1)* 249 uobis *R* eferret *(m. 1)* K_1K_2 250 quia propter *AL* signi K_2T^1 253 imueni *M* 254 rebus R^1M uberius K_2T^1Bb habundat RMK_1MpP 255 ad R^1 257 ut *C*, et AK_1K_2BbG, at *rell.* dimersus *RMKLMpG*, demersus *rell.* in MK_1LT^2, ab *Mp* 258 perpetuo *R* frequentent C^1K_1

‚En hominis natus ueniet patrisque ministris
Stipatus celsa iudex in sede sedebit.
Tum gentes cunctae diuersis partibus orbis
Conuenient iustosque omnes de labe malorum
Secernet dextraque libens in parte locabit,
At prauos laeua despectos parte relinquet;
Ut pastor pecoris discernit pascua mixti,
Lanigeris dextri permittens mollia prati
At laeuos hirtis dumos tondere capellis.
Sed rex ad dextros conuersus talia dicet:
Huc ueniant sancti, iamdudum debita sumant
Dona patris, mundi quae sunt aequaeua nitentis
Et iustis primo promissa parantur ab ortu.
Namque fame fessum quondam me grata refecit
Haec plebes potuque sitim mihi saepe remouit,
Hospitiumque domus patuit mihi saepe uocato
Et nudus uestis blandissima tegmina sumpsi
Carceris et poenis horum solacia cepi.
Tum Domino tali respondent uoce beati:
Non meminit nostrum quisquam te uisere nudum
Nec famis oppressum dura dicione notauit,
Carceris aut poenis meminit uidisse reuinctum.
Respondens illis dicet tum talia iudex:

260] cf. Verg. Aen. VII 192. 261] cf. Verg. Aen. XII 708. 262] cf. Verg. Aen. II 97. 263] cf. Verg. Aen. IV 374. 266] cf. Verg. Ecl. X 42. 267] cf. Verg. Ge. III 287. 274] cf. Verg. Aen. I 298.

259 et *A* patriisque $K_2T^2V_2$, patriique K_1 261 tunc *M cum aliis* 262 dehinc AK_2T^1 *Poelm. in mg.* 263 secernat R^1, secernens MK_2 *(m. 2)* *L*, secernent T^1 264 dispectos $MK_2LMpPTBb$ 265 discernet $AB^2K_1K_2T^1$ 266 lanigeri K_2T^1 dextrae—partis $RMK_1K_2LT^1$ 267 ac *C* hyrcis *R* tundere *C* capillis *R* 268 conuersos *M* 269 uenient R^1 270 aequa *M*, aequiua *L*, aequata K_2 nitentes MK_1Bb^1 *post u. 270* Qui coluere metant dignos pro tempore fructus *A* 271 parentur AK_2 *(m. 1)* 272 nam fesum fame *M* refficit *M* 273 plebis R^1M 274 hospitioque V_1 276 coepi *R cum aliis* 277 tunc *Hl* dn̄m *A* 279 obpressum MAK_1Mp notabit *Hl* 280 ar⋆is K_2 281 dicit CK_1K_2 ⁊lia *C*

Fratribus ista meis humiles miserando labores
Qui fecit, certum est dulcem mihi ponere fructum.
At uos, iniusti, iustis succedite flammis
Et poenis semper mentem torrete malignam,
Quas pater horrendis barathri per stagna profundis
Daemonis horrendi sociis ipsique parauit.
Namque sitim passo quondam mihi pocula nulla
Nec famis in poena parui miseramina panis,
Aut peregrina mihi tecti uestisue parumper
Tegmina de magnis gracili pro parte dabantur,
Carceris aut saepto claustris morbisue iacenti
Umquam uisendi solacia uestra fuerunt.
His damnata dehinc respondet factio uerbis:
Haut umquam nostrum meminit te uisere quisquam
Aut sitis aut saeuae famis aegrum agitare laborem,
Hospita uel fessis errare per oppida rebus,
Carceris aut mersum poenis morboue grauatum,
Ut tibi sollicito fieret miseratio iusta.
His rerum dicet Dominus: Cum uestra superbo
Angustis rebus feritas sub corde tumebat
Calcauitque humiles minimos, me spreuit in illis.
Haec ubi dicta dabit, meritis sua praemia reddet.
Aeternum miseri poena fodientur iniqui,
Aeternumque salus iustis concessa manebit.'

282] cf. Verg. Aen. VI 56. 297] cf. Verg. Aen. XI 335. 303] cf. Verg. Aen. II 537, Laudes Domini u. 5.

282 hom̃ilis K_2 283 succidite CR 285 torrite M 286 horrendi AK_1K_2T baratris R^1 profundi R^2TBHl quas p. h. sociis ipsique parauit Mp 288 procula C^1A 289 parui mihi fragmina *Poelm.* 290 haud MpB peregrino RMT^1Bb tectis Hl ũrisue A 291 multis Hl dabuntur R^1T^1 292 haud *Poelm. in mg.* morbisque MK_1 *(m. 2)* K_2 *(m. 2)*, morboque T^2Hl, morbi͡ue Bb 293 numquam RL 294 dãnãnda A respondit $K_1K_2Mp^1T^1Bb$ 295 aut CA, haud $RPBb$, haut $MK_1K_2Mp^1$ umquam $CMpPBH$, quidem M, equidem *rell.* 296 egrumue laborẽ A 298 morboque $RMAK_1K_2TV_2Bb$ grabatum A 300 dicit $CRAK_1K_2TV_2$ rerum K_2T^1 303 dedit *Poelm.*, reddit R 304 plectentur A 305 iustos M

Talia dum loquitur, scissos lacerata capillos
Pro fratris morbo iustis soror anxia curis
Hortatur iuuenem rapido percurrere gressu,
Casibus ut tantis Christus seruaret amicum.
Nam fuerat mulier meritis accepta benignis,
Obsequio cuius fratremque domumque merentem
Amplexus pleno Christus retinebat amore.
Nuntius adueniens perfert, extrema iacere
Dilectum Christo iuuenem per tristia morbi
Et leti et uitae confinia summa tenentem.
Lazarus hic habuit nomen, sed Christus amaris
Percussus uerbis: ‚Non est, si creditis, inquit,
Ad letum ducens istaec uiolentia morbi,
Sed Deus ut digno iustis celebretur honore
Et suboles hominis sancta uirtute nitescat.‘
Tunc ad discipulos: ‚Dormit iam Lazarus, inquit,
Sed carum iuuenem faciam consurgere rursus.‘
Aiunt discipuli: ‚Somno succedere plena
Et remeare salus poterit;‘ nec mente sequuntur,
Quod mortem somni dixit sub nomine Christus.
Errorem quorum tali sermone remouit:
‚Lazarus in letum cecidit, sed gaudia menti
Hinc ueniunt uestramque fidem mihi fortius armant,
Cernitis absentem longe quod cuncta uidere.
Sed properemus,‘ ait. Didymus tum talia fatur:
‚Pergamus pariterque omnes procumbere leto

307] cf. Val. Flacc. II 113. 315] cf. Ou. Met. VII 706. 319] cf. Verg. Aen. V 58.

308 praecurrere $K_1K_2TV_1V_2Bb$ 311 inferentem *Mp* 312 complexus *ML* 314 tristitia M^1AT^1 316 sed] si *Mp* 317 perculsus RM^2 K_2 *(m. 2)* T^2 creditus *Mp* 318 ista haec RPV_1BbHl, ista hæc *A*, hista F *Mp* 320 sobolis *R* atque dei soboles *Hl* 323 aiunt] reddunt *Poelm.* somnum *P* succedere *C* plenam M^1 324 secuntur *C*, sequentur $AK_1K_2T^1$ 329 cernetis $K_1K_2T^1$ 330 didimus *CMA alii*, dydimus *R* tunc *Hl* 331 laeto *C*

Cogamur, totiens quod gens Iudaea minatur.'
Iamque aderat Christus, fuerat sed forte sepulto
Quarta dies, mersasque atris de morte tenebris
Germanas luctus lacrimosaque tecta tenebant.
Conuenere illuc solacia debita dantes
Iudaeae gentis proceres carique propinqui.
Sed Martha, audito Christum uenisse, cucurrit
Obuia deseruitque domum maestamque sororem,
Et procul: ‚O utinam praesens uirtus tua nobis
Adforet et morti fratrem rapuisset acerbae.
Nam quicquid poscis, certum est tibi posse uenire.'
Quam Dominus tali solatur uoce gementem:
‚Robustam mentem, mulier, uirtute resume.
Lazarus haec uitae recidiua in lumina surget.'
Et mulier: ‚Certe surgent in munera uitae
Mortales cuncti, ueniet cum terminus orbi.'
Christus item sancto depromit pectore uocem:
‚En ego sum clarae uobis reparatio uitae.
In me qui credit, mortem deponere sumptam
Et uitam poterit iugi conponere saeclo.
At quicumque fidem uiuo sub pectore sumet,
Horrida non umquam continget limina mortis:
Istaec si credis puro de pectore, Martha?'

332* Haec ait et Christo cuncti praeeunte sequuntur

336] cf. Verg. Aen. II 757. 353] cf. Stat. Silu. IV 6, 104; Lucret VI 1208.

332 toties *R* toties quotiens gens *M* *u. 332 excipit 332* in* $RM^2K_1K_2LTV_1V_2BBbHHl$ 332' pereunte *M* 333 sepulcro *Hl* 334 mersequ' *M*, mersusque V_2 335 germanos *Bb* luctui *A* tenebras *Hl* 338 audiens *M* 340 O *om. CMMp* utinam ait *M* hic Christe fuisses *Poelm. in mg.* 341 ac morti RAK_1MpPT^1 aceruae CK_2 clamitat haud morti frater cessisset *Poelm. in mg.* 342 quidquid *C* posces *C* uenire posse (tibi *om.*) *M* 344 mulier mentem RAK_1K_2TB rusume *R* 345 recidiua $CAK_2T^1V_1$, rediuiua *rell.* 347 terminos *C*, terminis R^1 350 credet V_1 351 assiduo iugi *Mp* componere *CM*, conprendere *uel* conprehendere *rell.* 352 aut *R*, et *A* 353 contingit *M* 354 ista haec *RMAMpPHl* de] dei $ALT^2V_1B^2$, sub K_1 *(m. 2)*, die *Hl*

Illa dehinc: ‚Haec una fides mea corda tenebit,
Sublimis ueneranda Dei quod uenerit in te
Caelestis suboles celso sub nomine Christi.‘
Haec ait et Mariam cursu motura sororem
Interiora petit; sanctum uenisse magistrum
Et pariter luctu oppressam uocitare sororem
Admonuit tacito designans omnia nutu.
Prosilit illa foras audito nomine Christi;
Prosequiturque simul Solymorum turba gementem
Credentum, tumulo fletus inferre sorores.
Illa salutiferum postquam conspexit Iesum,
Procidit ante pedes rumpitque hanc pectore uocem:
‚Si mihi germanum potuisses uisere uiuum,
Lazarus haut poterat durae succumbere morti.‘
Fletibus his Christus socians de corde dolorem
Inquirit tumuli sedem, quo condita nuper
Membra forent animae uolucris spoliata calore.
Haut mora demonstrant flenti maestoque sepulchrum
Rupe sub excisa; lapidis quod pondere clausum
Ut uidit Sanctus, multo mox uecte moueri
Praecipit; at Marthae talis uox uerberat auras:
‚Quattuor en luces totidemque ex ordine noctes

366] cf. Verg. Aen. III 246. 368] cf. Verg. Aen. II 62. 370] cf. Verg. Aen. VI 152. 371] cf. Ouid. Met. XV 457. 373] cf. Verg. Aen. VI 42. 375] cf. Plaut. Amph. I 1, 177.

355 corde AK_3T^1 tenebat *Poelm. in mg.* 356 uenerande AK_1K_2, uenerante T^1 357 soboles RPB, sobolis MK_2T^1, subules A^1 numine T^1 358 et] *om. M* matura $CRMK_1PHHl$, moratura K *(m. 1)* K_2T, maturata L 359 interiorem A^1 360 oppressas—sorores $AK_2T^1H^2$ 361 ammonuit R 363 gementum Hl 364 credentem Mp^1V_2 tumolo CR, tumulos Mp laniatum R, laniantum A, laniatu K_2T^1 ferre AK_2T^1 366 procedit C rumpitque hunc uoce dolorem R (hunc *ex* hanc *corr. m. 2*), rupitque hac uoce dolorem K_2TV_2Bb rupitque $MK_1MpTBBbHHl$ hac K_1 de pectore M 367 potuisses germanum M uiuere Mp^1 368 aut C durae poterat C 369 socians R 371 uolucri C colore P^1B^1 372 aut C more A 375 praecepit RBb^1, praecipitat A talix A uerberata A auras CMB^2H, aures *rell.* 376 lucis $K_1K_2Mp^1T^1$

Praetereunt, quo membra solo conposta quiescunt.
Crediderim, corpus motu fugiente caloris
Fetorem miserum liquefactis reddere membris.'
His dictis contra depromit talia Christus:
‚Iam totiens dictum est, magnis consistere rebus
Credentum uirtute fidem; sed gloria summi
Iam genitoris adest, fidei si robur habetis.'
Haec ubi dicta dedit saxumque inmane reuulsis
Obicibus patuit, uirtus mox conscia caelum
Suscipit et tali genitorem uoce precatur:
‚Eximias grates, genitor, tibi, sancte, fatemur;
Me placidus semper uenerandis auribus audis,
Sed populus praesens me missum credere discat.'
Haec ubi dicta dedit, tumuli mox limine in ipso
Restitit aduerso conplens caua saxa clamore:
‚Lazare, sopitis redeuntem suscipe membris
En animam tuque ipse foras te prome sepulchro.'
Nec mora conexis manibus pedibusque repente
Procedit tumulo, uultum cui linea texta
Et totum gracilis conectit fascia corpus.
Tum solui iussit laetumque ad tecta remittit.
Iudaei postquam factum uenerabile cernunt,
Qui tanti Mariam fuerant Marthamque secuti,
Pars credens sequitur tantae uirtutis honorem;
Ast alii repetunt urbem procerumque superbis
Cuncta Pharisaeis rerum miracula narrant.

377] cf. Verg. Aen. I 249. 385] cf. Verg. Aen. V 455, XII 668. 386] cf. Verg. Aen. IX 403. 390] cf. Verg. Aen. XI 881. 391] cf. Verg. Aen. III 566. 400] cf. Ou. Met. XIII 153.

377 praeteriunt R^1A quod $CAMpT_1Bb$ conposita $CMLV_1$ quiescint A 380 talia contra depromit M 381 toties $RMMp$ 383 rubor P habentis K_2T^1 384 saxum M repulsis K_1K_2T 386 praecatur C 387 genitor tibi sancte M fatemur] *finit* A 388 placidus me uenerandis M 390 tu*muli (m *eras.*) C 391 canore *editt. pler.* 392 suspitibus C^1 395 procidit C et uultum Hl multum T^1 lintheamine M 396 fascea CK_2T 397 remitti RMp 399 Marthamque fuerant M 400 sequens creditur R^1 sanctae MV_1

Ergo ad concilium scribae, plebisque uocatur
Iam grauior numerus, qua uatum principis alte
Pulchra Caiphaeae conlucent atria sedis.
Illic conplacuit Christum prosternere leto,
Sed uitare dies paschae, ne plebe frequenti
Discordes populi raperent in bella furorem.
Ille Simonis erat tectis, quem lurida lepra
Virtute ipsius diffugerat. Ecce iacenti
Accedit mulier propius, sanctumque alabastro,
Quo pretiosa inerant late fraglantis oliui
Unguenta, ab summo perfundit uertice Christum.
Discipuli increpitant fantes, potuisse iuuari
De pretio unguenti miserorum corpora egentum.
Has Dominus prohibet uoces factumque probauit:
‚Desinite obsequio iustam prohibere puellam.
Pauperibus semper dabitur succurrere tempus,
Sed me non semper tribuetur uisere uobis.
Funeris ista mei multum laudanda ministrat
Officio mundumque inplebunt talia facta.‘
Tunc e discipulis unus se subtrahit amens
Iudas et ad proceres tali cum uoce cucurrit:
‚Quod pretium sperare datur, si prodere uobis
Quaesitumque diu possim monstrare magistrum?‘
Illi continuo statuunt ter dena argenti
Pondera; his Iudas sceleri se subdidit alto.

404] cf. Verg. Aen. II 436. 408] cf. Horat. Eod. VII 13.

403 plebesque *RL* 404 altem *C* 405 caifaeae *C*, phiriseae *ML* conlocent $R^1K_2T^1Bb$ 406 illi R^1, ille K_2T^1 409 symonis *RPBBb* 410 defugerat B^2H 411 proprius H^1 sanctumque alabastro *libri*, frangensque alabastrum *Arev.*, fractoque alabastro *conieci* 412 fraglantis *C*, flagrantis $RMK_1K_2MpPTV_1BBbH$, fragrantis V_1 413 ungenta *(passim)* CK_1 ab $CRV_1V_2B^1H$, a *rell.* perfundit *CPB*, profudit *M*, profundit L^1, perfudit *rell.* 414 fantis T^1 415 corpus aegentum $MK_2T^1V_1V_2$ 416 prohibit CT^1 417 dissinite *ML* 418 succedere *R*, succumbere *B* 420 funeribus—meis *M* multum] semper *RLHl* 421 inplebunt *C* 422 tunc ce *Mp*, tunc ex *H* subtrahet $K_1K_2T^1Bb^1$ 423 et *om. PH* 424 prȩcium *C* 426 argenti ter dena promittunt *C*, ter dena minarum *Matr.*, argenti ter dena illi mox pollicebantur *Poelm. in mg.* 427 pundera *M*

Iamque dies paschae primo processerat ortu:
Discipuli quaerunt, ubi cenam sumere paschae
Vellet; at ille sibi quendam sine nomine quaeri,
Ultima qui domini caperet mandata, iubebat.
Vespere mox primo bis sex recubantibus una
Discipulis, tali diuinat uoce magister:
‚En urget tempus, Christum cum prodere morti
E uobis unus scelerato corde uolutat.‘
Continuo cuncti quaerunt, quis talibus ausis
Insano tantum cepisset corde uenenum.
Ille dehinc: ‚Epulis mecum nunc uescitur, inquit.
Sed suboles hominis quondam praescripta subibit
Supplicia ad tempus. Miserabilis ille per aeuum,
Qui iustum dedet; quanto felicior esset,
Si numquam terris tetigisset lumina uitae!‘
Et Iudas grauiter tum conscia pectora pressus,
‚Numquid, ait, Iudam talis suspicio tangit?‘
Respondit Dominus: ‚Te talia dicere cerno.‘
Haec ubi dicta dedit, palmis sibi frangere panem,
Diuisumque dehinc tradit sancteque precatus
Discipulos docuit, proprium sic edere corpus.
Hinc calicem sumit Dominus uinoque repletum
Gratis sanctificat uerbis potumque ministrat,
Edocuitque, suum se diuisisse cruorem,

435] cf. Verg. Aen. IV 533. 436] cf. Verg. Aen. II 535. 442] cf. Stat. Theb. V 260, 535. 450] cf. Verg. Aen. VIII 181.

429 rogitant V_1 a christo quaerunt *(cenam om.)* RK_1K_2PT pascha RMp *(cenam om.)* K_1K_2PT 430 uellit B^1 432 mox] sed K_1K_2 *(m. 1)* PT^1V_1HHl recumbentibus RB, accubantibus *(m. 1)* $K_1K_2T^1$ 433 discipulis fatur u. diuina RLV_2 434 urguet RMK_1P 437 coepisset R *ct alii*, concepisset M 439 sobolis RMK_2T^1Bb omnis R^1 perscripta $R^1MK_1K_2LPTBb$ 440 mirabilis K_1K_2T 441 dedet CT^2B^2, dedit *rell.* 443 tunc $RLBHHl$ tum grauiter M 444 suspectio R^1 445 talia te $R^1V_1V_2$ 446 dedit] capit *M Matr.* coepit T^2, palmis *rell.* coepit frangere H, tangere *Poelm.* 447 tradidit ML sanctaeque C, sanctumque $RMpV_1Hl$ 448 sic C, se K_1K_2BbH, sibi *rell.* edere *C Matr.*, tradere T^2 *in ras.*, dedere *rell.* 449 sumpsit Hl 450 gratis] magnis *Poelm.* 451 diuissere M

Atque ait: ‚Hic sanguis populi delicta redemit;
Hoc potate meum. Nam ueris credite dictis,
Post haec non umquam uitis gustabo liquorem,
Donec regna patris melioris munere uitae
In noua me rursus concedent surgere uina.‘
Exin cantato sanctis concentibus hymno
Montis Oliueti conscendunt culmina cuncti.
Talia tum Christus depromit pectore uerba:
‚Omnes praesenti noctis uos tempore longe
Disperget misere deserto principe terror.
Sic etenim scriptum est: Pastoris casibus omnes
In diuersa fugam capient per rura bidentes.
Post ubi uita nouos caeli mihi reddet honores,
Praeueniam uestrosque choros genitalibus aruis
Grata Galilaeae uolitans per rura docebo.‘
Respondit Petrus: ‚Cunctos, si credere fas est,
Quod tua labanter possint praecepta negare,
Sed mea non umquam mutabit pectora casus.‘
Ille dehinc: Nox haec, quae lucida sidera terris
Inducit lucemque premens nunc incubat undas,
Audiet, ut trinis pauidus mendacia uerbis
Dices et Christum, fortissime Petre, negabis,
Et prius, alitibus resonent quam tecta domorum.‘

464] cf. Ou. Met. XIII 272. 465] cf. Verg. Ge. III 136. 470] cf. Horat. Sat. I 5, 9; Verg. Aen. I 89. 474] cf. Verg. Ge. II 328.

452 sangues *M* delicta] peccata *Hl* redimet $R^1MK_2LMpV_2Bb$, remittit B^1, remittet *Poelm.* 453 *om. Mp* hunc K_1K_2 *(m. 2)* PT^2B *BbHl* putate *C* merum *Poelm. in mg.* iam *Hl* ueris] uerbis *Poelm. in mg.* 454 non nunquam $K_2T^1B^1Hl$ 455 munera *Hl* 456 inmersus *M* concidens *M*, concedant PV_2B^2, concedunt $K_1K_2T^1$ 457 exhinc *MpPBHl* concen**tibus *(en eras.) C* ymno CMV_1V_2 458 Oeti *M* 459 pectora R^1 460 praesentis *MMpPBbHl*, praesentes L^1 462 scriptum *T* pastores $K_1K_2T^1$ omnes casibus *M* 464 hinc cum *Poelm. in mg.* 465 perueniam *M* 466 uadens V_1 468 labanter *C*, labenter *M*, labentes *rell.* possent *CM* 469 si *M* nonnunquam *RBHl*, umquam *M* mutauit MK_1K_2Bb 471 inducet RMB^2 undas $CMBb^1$, undis *rell.* 472 ternis *Mp* 473 di*cet *(s eras.)* K_1, discedis *(corr. in* disces*)* K_2T, diceres B^1 474 et] *om. M* halitibus *M*

At Petrus: ‚Duram mortem mihi sumere malim,
Vox oblita suum quam deneget ista magistrum.‘
Has uires cordis perstant promittere cuncti.
Nominis Hebraei sunt Gessamaneia rura.
Illo progreditur lucis uitaeque repertor,
Circa discipuli Iuda fugiente sequuntur.
Atque illic reliquos iussit residere ministros.
Ipse sed adsumpto longe procedere Petro
Zebedeique simul natis per deuia tendit.
Tunc angore graui maestus sic uoce profatur:
‚Tristia nunc uoluens animus mihi pectora turbat
Morte tenus, sed nunc uos segnem excludite somnum,
Sollicitamque simul uigilando ducite noctem.‘
Haec ait et paulum procedens corpore terram
Deprimit et tali proiectus uoce precatur:
‚Si fas est, genitor, calicis me transeat huius
Incumbens ualido nobis uiolentia tractu.
Sed tua iam ueniat potius, quam nostra uoluntas,
Quae tibi decreta est tantis sententia rebus.‘
Tunc ad discipulos repedat, sed somnus anhelis
Prostratos terrae membris dissoluerat omnes.

485] cf. Verg. Aen. II 200. 487] cf. Verg. Aen. IX 166. 489] cf. Verg. Aen. IX 403.

475 et *M* diram *Hl* mallim $R^1PT^1B^1$, mallem *Mp* malim sumere *M* 476 audita MV_2 *(ex corr.)* quem *(m. 1)* K_2Bb 477 prestant *RLMp* 478 gessamenea *M*, gezamaneida *RL*, gessamanegia K_2 *(m. 1)* *T*, gessamanneia $RT^2V_1V_2B^2Bb$, geste mania V_1V_2, geszamania MpP^1 479 iugis *M* 480 circa] quem mox $RT^2V_1V_2B^2$ secuntur CK_1K_2PT *BBbH* 481 adque *C* resedere *RMMp*V_2 482 i*se (p *eras.)* *C*, ille MK_2MpPT^2BBb adsumto *C* procidere *C* 484 ore *Mp* 485 tristitiam uoluens MLV_1V_2Hl, tristia conuoluens *(m. 1)* K_1K_2TBBb 486 morte] te *s. l. RM* uos nunc $K_1K_2MpT^1PBbHHl$ 488 paululum *M*, paulolum K_1K_2Bb procidens $CK_2T^1V_2$ 489 deprimet R^1, depromit M^1 praecatur *C et alii*, profatur V_1Hl 490 o genitor *Mp* transeat calicis me huius *M* 492 s. tua iam ueniat *C*, tua sed iam ueniat V_1, iam tua sed u. V_1, s. tua aduenieт R^1, s. tamen aduenіat R^2M *et rell.* 494 repetat *Hl* anhelos *C*, hanellis K_1T^1, anhelus *Mp Poelm. in mg.* 495 prostratis CV_1, prostratus R^1 desoluerat *L*

Tunc ait ad Petrum: ‚Non est mihi ponere uirtus
Unam peruigilem tantis sub casibus horam?
Sed uigilate, precor, ne uos temptatio raptos
Horrida praecipitet saeuae per lubrica mortis.
Spiritus iste uiget, sed corpus debile labat.‘
Secessit rursus secreti montis in arcem
Orabatque patrem: ‚Rerum mitissime rector,
Hunc quoniam calicem non est transire potestas,
Iam tua proueniat nostra de sorte uoluntas.‘
Rursus discipulos somni sub pondere pressos
Inuenit et rursus idem genitore precato
Adloquitur fesso nexos languore quietis:
‚Iam dormire licet sociosque reuisere uestros,
Nam uenit ecce, meum qui dedat in omnia corpus,
Quae maculata meis inponet factio membris.‘
Cum dicto Iudas numero stipante cateruae
Aduenit procerum iussu populique ferocis.
Pars strictis gladiis pars fidens pondere clauae
Signa sequebatur Iudae promissa furentis.
Oscula nam pepigit sese contingere Christi,
Quo facile ignotum caperet miserabile uulgus.
Ille ubi dissimulans blanda cum uoce salutat,
Attigit et labiis iusti uenerabilis ora,
Continuo Christus: ‚Totum conplere licebit,
Huc uenisse tuo quaecumque est causa paratu.‘
Iniecere manum turbae Christumque prehendunt.

497] cf. Verg. Aen. IV 560. 511] cf. Verg. Aen. I 497. 516] cf. Verg. Aen. II 798.

498 nec $K_1K_2T^1$ 499 horridam B 502 notissime M^1 503 facultas K_1 *(m. 2)* $MMpPT^2$ 504 perueniat R^1, pueniat Mp, preueniat L 505 rursum M praessos C 507 fesses R, fessos *(m. 1)* K_2T nexus R^1 fesos alloquitur presonexos M 509 iam M ecce] ille *Poelm. in mg.* dedit RT^1 ad RMT^2Bb 510 inmaculata Mp imponit $K_1K_2TV_1V_2$ 512 feroces $R^1K_2T^1Bb^1$ 514 sequebantur R^1HHl^2 ferentis R^2 515 dulcia nam Christi tacturum se oscula pactus *Poelm. in mg.* 517 hic ubi dixisset simulata uoce salutem *Poelm. in mg.* 518 iustissimi mirabilis M, miserabilis K_1 *(m. 2)* K_2MpPT^2B 520 est *s. l.* R^2 parato Mp

Tunc e discipulis unus fulgente machaera
Occurrit uatis famulo sublatus in iram
Tempore et excussam rapuit ui uulneris aurem.
Olli Christus ait: ‚Gladium tu ponito, noster;
Nam quicumque ferox confidet uindice ferro,
Hunc iusti similis ferri uindicta manebit.
An ego non possem caelestia castra uocare
Et patris innumeras in proelia ducere turmas?
Sed scriptura meis conplenda est debita rebus.
Vos autem stricto qui me conprendere ferro
Fustibus et gladiis concurritis, en ego uobis
Occurram, templi media qui semper in arce
Vobiscum residens docui, nec talia quisquam
In solum tantis circumlatrantibus ausus.‘
Discipuli passim Christo fugere relicto.
Iamque Caiphaea steterat saluator in aula,
Cum uenere omnes scribae proceresque uocati.
At Petrus longe seruans uestigia solus
Occulte maestus sedit cum plebe ministra
Extremum opperiens tanto sub turbine finem.
Ecce sacerdotes falsos conquirere testes
Incumbunt fictasque uolunt contexere causas,
Quis mortem insonti possent inponere Christo.
Sed nullus tanto uisus satis esse furori.

539] cf. Verg. Aen. II 711.

522 ex *HHl* machera *CRM alii* 523 uatis] huius *M* 524 timpore *M* et] *om. Mp* excisam RK_2 *(m. 2)* T^2H; ei caesam *Poelm. in mg.* 525 tuum *MBb* 526 confidit MK_1K_2LTBbH 527 huic R^1 iuste K_1, iustis Hl^1 528 possim RV_2, posum *M*, possum K_1 *(m. 2) PB* 529 turbas *M* 530 comprehendenda *(m. 1)* K_2T dedita *Poelm. in mg.* 531 conprehendere *MLB* 532 concurrite H^2 533 occurreram *M*, occurri K_2 *(m. 2)* $LPT^2V_1B^2$, occurrit *Bb* mediam—arcem *M* 534 resedens MB^1 docui* *(t eras.) C* 535 circumlatratibus $C^2R^2K_1K_2MpTB^2$ insonuit tantis circumlatratibus audax *Poelm.* 537 adstiterat *RHl*, adsteterat *M* MpB^1Bb, astiterat *H Poelm. in mg.*, adsisterat *(m. 1)* K_2 538 comuenire *M* 539 xpi uestigia *Hl* 541 operiens RM^1K_1 543 factas K_2 *(m. 1)* uoluunt *M* 544 possint $CMK_1K_2LTBBbH$ 545 superesse *(m. 1)* K_2TV_1Hl furore *Mp*.

Ultima prosiliunt testes, qui dicere Iesum
Audissent, templum quod solus uertere posset
Et uersum trinis iterum instaurare diebus.
Ipse sacerdotum princeps urgere tacentem
Insistit frendens furiis ac talia fatur:
‚Cur nihil ad tantas nunc respondere querellas
Conuictus ueris procerum sub testibus audes?
Adiurabo tamen summi per regna Tonantis,
Ut fateare palam, si fas te credere Christum.‘
Ille dehinc tali conpellat uoce superbum:
‚Istaec sola tibi procedunt pectore uerba
Vera tuo; ueniet uobis uisenda per auras
Maiestas prolis hominis, cum dextera sanctae
Virtuti adsidet sub nubibus ignicoloris.‘
Talibus auditis scindit de pectore uestem
Exsultans furiis et caeco corde sacerdos
Atque ait: ‚Audistis pugnantis foeda profani
Verba Deo; polluta magis consurgat in iras
Religio et uestram cuncti iam pandite mentem.‘
Conclamant omnes mortique addicere certant.
Tum sanctam Christi faciem sputa inproba conplent
Et palmae in malis colaphique in uertice crebri

550] cf. Verg. Aen. III 485. 553] cf. Val. Flacc. II 560. 555] cf. Verg. Aen. V 161.

546 ultime *RMLP*¹ xp̃in *RMMpP* 547 quo *(m. 1)* K_2T possit *CRMMpPBBbH* 548 instaurare *ex corr.* K_2T 549 urguere *plerique* 550 feruens *RMK*$_1$*MpPBb* 552 conuinctus R^1, comuict*s *M* audis $K_1K_2T^1$ 554 fateari R^1, fatearis *M*, fateare tamen *(m. 1)* K_2, dicasque *MpP*, dicas K_1 *(ex corr.)* palam] tamen T^1 te est R^1 est te $V_1V_2B^1$, est K_1K_2 *(*te est *m. 2)* 556 ista haec *RMK*$_2$*MpPTV*$_2$*Bb* concidunt *M* pectora *(m. 1)* $K_1K_2T^1$ 557 tuo] at *M*, tamen *MpPH* aures *Hl* 558 proles *C* cum d. s.] uirtutis ad altae *Poelm.* 559 uirtutis MB^1, uirtute K_1 adsedet *RM* cum sedeat dextram per nubes ignicolores *Poelm.* 561 insultans K_2 *(ex corr.) PBbHHl*, insultat V_1, exultat *T* 562 auditis MT^1V_1 profani *in ras.* K_2T, insani *Mp* 563 pulluta *CM* malis *MK*$_1$*LMpPV*$_2$*B*¹*BbH* 564 relligio R^2PB, relegio *(m. 1)* K_1 566 tunc *RBT*² conplent *C* 567 in malis *CMp*, malis *rell.*

Insultant uerbisque omnes inludere certant:
‚Christe, profetabis, cuius tibi palma sonarit!‘
At Petrum mulier tristem quod uiderat intus,
‚Tune etiam, iuuenis, fueras comes additus, inquit,
Isti, quem ludens procerum sententia damnat?‘
Ille negat tectisque feris se promere temptat.
Ecce sed egressum primo sub limine cernens
Altera consimili prodebat uoce ministris.
Rursus ait iurans, illum se nosse negabat.
Tum percontatum multi accessere sequentes
Eque sono uocis sese cognoscere dicunt,
Cuncta Galilaeam streperent quod uerba loquellam.
Et Petrus iurans deuotis omnia uerbis
Nescire adfirmat, quisquis foret ille, negando.
Hanc uocem, plausum quatiens sub culmine tecti,
Ales prosequitur cantu, mentemque Simonis
Circumstant tristem uerbis praesagia Christi;
Egressusque dehinc ploratus habebat amaros.
Sidera iam luci concedunt et rapidus sol
Progreditur radiis terras trepidantibus inplens.
Iamque e concilio Christum post terga reuinctum

568] cf. Verg. Aen. II 64. 574] cf. Verg. Aen. VI 255. 586] cf. Verg. Ge. II 322. 588] cf. Verg. Aen. II 57.

569 sonar& $R^1M^1B^1Bb$, sonabit K_2T^1 570 ad *R et alii* 571 tum *(m. 1)* K_2T *post* fueras *rasura in M* 572 laudens *Hl*, gaudens *coni. Reuschius* 573 feris *CRPT*, foris MK_1K_2MpBb, foras *rell.* 574 limine $CRMK_2$ *(m. 2)* *LBb*, lumine *rell.* 576 et rursus *M* periurans *Poelm.* neghuit *Poelm.* 577 tunc MK_1K_2PTBb percontatum *C*, percunctatum K_2 *(m. 1)* TB^1, percunctantum *uel* percontantum *rell.* 578 aeque R^1 *et alii* acque similiter *Mp* uoces *(m. 1)* $K_1K_2TBb^1$ cognoscire K_2T^1 581 **adfirmans** Bb^1 582 plausu *R* quotiens R^1 tegmine *R*, limine T^1 tecti] **fecit** K_1 583 hales *M*, alis *(m. 1)* K_1K_2T cantum *M* 584 uerba B^1, **uerbi** T^2 *ex corr.*, muneri V_2, ueris *Matr.*, numis *Hl*, uera *nonn. edilt., fort.* **uerbi** 585 egressusque] que *a m. 2 R* egressumque—amarus habebat K_1K_2PT egressusque—amaros habebat *Bb; Iuuencum imitatus esse uidetur Ermoldus u. 370 cf. Duemmleri ed. (Poet. Lat. aev. Car. II p. 16)* 586 celi *N* concidunt *M* rabidus *M* 587 trepitantibus *R*, crepitantibus *B*, uibrantibus *MpPH* 588 e] *om.* $CMK_1K_2MpTH^1$ posterga CR^1M

Praesidis ad gremium magno clamore trahebant.
Interea celsum Dominus stans ante tribunal
Talia Pilati uerbis excepit Iesus:
‚Tu rex Iudaeae gentis, quod dicitur, adstas?'
Respondit Christus: ‚Vestris haec audio uerbis.'
Exhinc terribilis iusti accusatio surgens
Infremit et sanctum scelerata facundia pressat.
Respondere nihil trucibus dignatur Iesus.
Pilatus quaerit, quae tum sit causa tacendi.
Ille magis perstans miranda silentia seruat.
Sollemni sed forte die concedere leges
Unum damnati capitis de more iubebant;
Et fuit in uinclis famoso nomine latro,
Quem Christo infensus populus dimittere uitae
Ardebat: trucibus somno sed territa uisis
Pilati coniux, iusti discedere poena,
Mandatis precibusque uirum suspensa rogabat.
Tum iudex iterum procerum disquirere mentem
Temptat, et instanti cuperent quem soluere poenae,
Plebis ad arbitrium mitti de lege requirit.
Sed proceres populum fusa ambitione rogabant,
Latronem legi peterent Christumque negarent.

589] cf. Verg. Aen. II 58. 603] cf. Verg. Aen. X 447.

589 magno cum *M* 590 celsum *(*um *ex corr.)* K_2T stetit V_1 591 talibus exceptum pilatum uocibus urget *Hl,* talibus exceptis Pilatus uocibus ursit *Poelm.* 592 qui dicitur *Poelm.* adstans R^1MLB^2Bb 593 ihs $RMLV_1V_2B$ 594 exhinc *CMpPBb,* exin *rell.* 595 infremet R^1MK_1 sancti $K_1K_2MpPT^1BHl$ iustum $K_1K_2LMpPTBHl$ scelerata] *libri,* sceleris *conieci,* scelerum *Arev.* perstat *C,* instat *M* 597 tunc RLT^1B 598 prestans *(m. 1)* K_2T^1 miranda] magna *C* 599 concidere *CM* legis *(m. 1)* K_1K_2TBb 600 damnatum *coni. Arev.* morte MB^1 habebant *MBb* 603 ardet *M* territa sed *M* uiros $K_1K_2T^1$, uiso *Bb* 604 coniux CK_1K_2Bb, coiux *M* poenę R^1K_2 *(m. 1)* PT^1Bb 605 mandati//// *M* precibusquis *M,* -que *om.* K_2T^1 606 procerum *om.* K_2T^1 607 poena $V_1(?)V_2T^2B^2$ *cf. u. IV 619* 608 at R^2MT^2H mitti—requirit $CK_1K_2T^1$, mittit—requiri *rell.* 609 ad *Bb* 610 legem *Mp* negarent $CMpT^1V_1V_2$, perderent *M,* necarent *rell.*

At postquam procerum incendit sententia uulgum,
Latronisque petit potius sibi cedere uitam,
Consuluit praeses populum, quid uellet Iesum.
Plebs incensa malo saeuos miscere tumultus,
Et crucis ad poenas iterumque iterumque petebant,
Qui regis nomen cuperet, qui Caesaris hostem
Confessus sese proprio damnauerit ore.
Denique ui uictus detestatusque cruentum
Officium increpitans se libera sanguinis huius
Corda tenere sibi, coramque a crimine palmas
Abluit, ut genti tantum macula illa maneret.
Hoc magis inclamant: ‚Nos, nos cruor iste sequatur,
Et genus in nostrum scelus hoc et culpa redundet.‘
Pilatus donat plebi legique Barabban
Et crucis ad poenam uictus concedit Iesum.
Proditor at Iudas, postquam se talia cernit
Accepto sceleris pretio signasse furentem,
Infelix ueris damnans sua gesta querellis
Proiecit templo tunc detestans argentum.
Exorsusque suas laqueo sibi sumere poenas
Informem rapuit ficus de uertice mortem.
Inde sacerdotes, pretium quod sanguinis esset,
Inlicitum fantes aditis concedere templi,

611] cf. Stat. Theb. X 580. 630] cf. Verg. Aen. II 576.

611 ad *RMp* incendet T^1Bb uulgum $CMpT^1V_1$, uulgus *rell.* 612 potius petunt *MH* caedere *R* 613 qui CB^1 uellent *RM* 615 iterum$_1$] *R* $MK_1K_2LTV_1V_2Bb$ petebat *HHl* 616 quis T^1 cessaris MB^1 617 tacito *Hl* damnauerat MK_1 *(m. 2) B* 618 ui uictus] uinctus R^1, uictus $V_1V_2H^1$ 619 sed K_2T^1Bb liber se a sanguine *MB* 622 haec *Mp* inclamat K_2T^1 nos$_2$] si os *Mp* 624 barrabbam *RM*, ba*rabbam K_1, baraban K_2, barabbam T^1, barraban *P* 625 uinctum RK_2T^2, uinctus *(m. 1)* K_2 concidit *M*, concedet K_1, concederet K_2T^1 conceditur Iesus *Mp* 626 posquam *Mp* 627 praetio *CR* precio *M* generasse *Poelm.* 628 ueris *C*, eris *Matr.*, miseris *MpP*, aegris *in ras. T*, aegris *rell.* 629 proicit *Mp* in templo *RP* detestabile *Matr.* 630 exosusque *(m. 1)* K_1K_2T 631 *et* 633 *om. Mp* 632 praetium *C* 633 fanaditis K_2T^1 aditis *libri* iam cedere *RHl*, iam condere K_1K_2 *PTH* templis R^1

Quod dare tum licitum, cum sanguis distraheretur,
Credebant, agrum mercati nomine uero
Sanguinis, horrendo signant scelera impia facto.
Haec quondam cooperta canens uox uera profetae
Euentum rerum patefecit in ordine saecli:
Argenti triginta minas posuere profani
Hoc pretium pretiosi corporis instituentes,
Quod mox ad figuli rursus transfertur agellum.
Traditus est trucibus iustus scelerisque ministris
Militibus: scelerata ludibria corpore praebet.
Purpureamque illi tunicam clamidemque rubentem
Inducunt spinisque caput cinxere cruentis,
Inque uicem sceptri dextram comitatur harundo.
Tum genibus nixi regem dominumque salutant
Iudaeae gentis faciemque lauere saliuis
Vertice et in sancto plagis lusere nefandis.
Haec ubi transegit miles ludibria demens,
Indutum propriae ducebat tegmina uestis
Et crucis ad poenam sanctum iustumque trahebat.
Ecce sed egressi quendam cepere Simonem
Cyrena genitum lignumque adferre iubebant,
Quo dominum lucis iussis suffigere saeuis
Instans urgebat saecli inmutabilis ordo.
At postquam uentum est, ubi ruris Golgatha nomen,
Permixtum felli uinum dant pocula Christo.
Ille sed in summo gustu tractata recusat;

634 licuit $K_1K_2T^1$ dum $RLMpV_1V_2$ sangues M detraheretur V_1V_2 636 facta Mp 637 conperta R^1MLV_2 cadens *Poelm. in mg.* 638 euentu $CRK_1K_2TB^2H$ 643 scelerata *libri*, scelerum *Arev.*, sanctus *conieci* perfert K_1 *(m. 2)* 644 tonicam $RMMp$ *alii* 645 induunt V_1Hl in spinisque M 646 dexteram M comitatu C 647 nisi Mp dm̃q; K_1, dominumue T *(*ue *a m. 2) Poelm.* 648 lauare $RBBbH$ *(*r *in ras.)*, lobere T^1 649 sanctum *(m. 1)* $K_2PTV_1V_2$ 650 demens insaniens Mp 651 ducebant R, educebant M, dicebant Mp tegmina C, tegmine *rell.* 652 trahebat C, trahebant *rell.* 654 *om.* K_2T^1 Cyrineae R, Cirina MpV_1BbH 656 urguebat R^1M *alii* immutabilis C saeclum mutabilis M 657 Gulgotha V_1 658 felle RB^1 659 tractare $RK_1K_2TB^2Bb$

Ut satis antiquis fieret per talia dictis,
Nec tamen insultans hominum furor omnia poscit.
Iamque cruci fixum pendebat in arbore corpus,
Intactaeque dedit tunicae sub sorte per omnes
Militis unius seruans possessio textum.
Et scriptum causae titulum meritique locarunt,
Quod rex Iudaeae plebis gentisque fuisset.
Accidit, ut pariter poenae consortia ferrent
Latrones hinc inde duo; sed caeca furentis
Insultat plebis fixo uaesania Christo:
‚Hic est, qui templum poterat dissoluere solus,
Hic est, qui trino lucis reparare meatu.
Sed nunc discendat suboles ueneranda Tonantis
Et crucis e poena corpusque animamque resoluat.‘
Haec uulgi proceres uaecordis dicta sequuntur;
Atque Pharisaei scribaeque et factio demens
Inludunt motuque caput linguasque loquellis
Insanis quatiunt aeternae ad uincula poenae:
‚Nonne alios quondam trucibus seruare solebat
Morborum uinclis? sese cur soluere poenis
Non ualet? En regem nostrae quem credere gentis
Debuimus: soluat ligni de robore corpus!
Tunc sanctis digne poterimus credere signis.

673] cf. Verg. Aen. IV 695.

660 *spurium esse putauit Marold* 661 posset K_2 *(corr. in* -it*)* T *(set in ras.)* Hl 662 crucis MK_2TBb^1 affixum *Poelm. in mg. hunc uersum sequitur* uestesque milites IIII partiuntur in partes *in* R *(mg.)* K_1PT^3N 663 intactamque dedit tunicam *Poelm.* 666 gentis plebisque M 667 accedit CBb poenae pariter RV_1V_2 668 hin K duos $CRMBb^1$ furentes *(m. 1)* K_1K_2T 669 uesanio R^1 670 poterat templum C 670 *et* 671 *transpositi in* C 672 discendat MK_1K_2T descendat *rell.* sobolis R^1, subolis *(m. 1)* K_1K_2TBb uenerando V_1 674 uecordes *(m. 1)* K_2T 675 at $CRK_1K_2TV_2BBb$ scribaeque simul V_2Bb^1 676 linguamque K_1K_2T 677 ternae M, aeterna *Poelm* uincla M 678 solebant Mp 679 proprias cur soluere poenas R, uincere *pro* soluere K_1K_2 *Matr. TBb* 680 uolet Hl et $MK_1K_2LTB^2Bb$ gentes T^1 681 soluat ergo *(m. 1)* K_1K_2T rubure M

Confidit genitore Deo: dimittere poena
Cur propriam non uult subolem ueneranda potestas?
Nec minus increpitant dextra laeuaque gementes
Adfixi crucibus scelerum pro sorte latrones.
Iam medium cursus lucis conscenderat orbem,
Cum subito ex oculis fugit furuisque tenebris
Induitur trepidumque diem sol nocte recondit.
Ast ubi turbatus nonam transegerat horam
Consternata suo redierunt lumina mundo.
Et Christus magna genitorem uoce uocabat
Hebraeae in morem linguae; sed nescia plebes
Heliam uocitare putat. Tum concitus unus
Cogebat spongo turpi calamoque reuincto
Inpressum labiis acidum potare saporem.
Cetera turba furens tali cum uoce cachinnat:
‚Spectemus pariter, caelo ne forte remissus
Helias ueniat, celsa qui sede quiescit,
Liberet et misero confixum stipite regem.‘
Tum clamor Domini magno conamine missus
Aetheriis animam comitem conmiscuit auris.
Scinduntur pariter sancti uelamina templi
Carbasaque in geminas partes disrupta dehiscunt
Et tremebunda omni concussa est pondere tellus,
Dissiliuntque suo ruptae de corpore cautes.

687] cf. Verg. Aen. VIII 97. 692] cf. Verg. Aen. X 873. 697] cf Verg. Aen. XII 606. 701] cf. Ou. Met. III 60. 702] cf. Verg. Aen. VI 761. 705] cf. Verg. Aen. IX 752.

683 confidat *P* poenam R^1B^1, poenas K_1K_2 684 propria *MpB* 686 sceleris K_1 *(ex corr.)* K_2T^2Bb 687 iamque *Bb* 689 tripidumque *R* 690 turbatam *RMB*[1] transierat *MMpP*, transiuerat *L*, transcenderat RV_1BHHl 691 suos *Hl* munera *(m. 1)* K_2T^1 693 haebraeae *C* plebis MK_1K_2T 695 sphongo *CP*, spungo MpK_1K_2LTB, spongio B^1 reuicto R^1 696 acitum *C*, acetum R^1, aco&um *M* putare *C* 699 quin *L* in sede $MpPV_1V_2BbH$ 700 misserum *M*, miserum V_2Hl 701 tunc *MLMpP* 702 aethereis R^1, aethereisque *MpP* commiscunt *(*auris *om.) Mp* 704 derupta V_1 705 tremibunda CMT^1 pundere *M* 706 de corpore] de pondere *(m. 1)* K_1K_2T

Tum ueterum monumenta uirum patuere repulsis
Obicibus iustaeque animae per membra reuersae
Et uisi passim populi per moenia late
Errauere urbis: sic terrent omnia mundum,
Militibus primis quatiuntur corda pauore,
Dedita qui saeuae seruabant corpora poenae,
Et subolem dixere Dei Christumque fatentur.
E speculis matres miracula tanta tuentur
Omnes, obsequium Christo quae ferre solebant.
Iam decedenti uesper succedere soli
Coeperat, et procerum solus cum iustior audet
Corpus ad extremum munus deposcere Christi.
Hic ab Arimathia nomen gestabat Ioseph,
Qui quondam uerbis aures praebebat Iesu.
Pilatum tunc iste rogat, sibi cedere membra,
Quis nuper tulerat uitam uis horrida poenae.
Concessit praeses et corpus fulgida lino
Texta tegunt saxique nouo conponitur antro.
Limen concludunt inmensa uolumina petrae;
E speculis seruant matres et cuncta tuentur.
Iamque dies rutilo conplebat lumine terras,
Otia qui semper prisca de lege iubebat,
Nulla sed inmitis procerum furor otia seruat.
Conueniunt onerantque simul sic iudicis aures:
‚Erroris laqueos iustissima poena resoluit.

707] cf. Verg. Aen. III 102. 711] cf. Verg. Ge. III 106, Aen. V 138. 727] cf. Verg. Aen. IX 459.

707 reuulsis K_1K_2T 709 uisi passim *C*, uisum passim K_1K_2LTBb late *CBb*, lata RV_2, latae *rell.* 710 omnia uerbis *(m. 1)* K_1K_2T 711 quatiantur K_1K_2 *(m. 1)* 713 sobolem RMP^1BBb 714 et $K_1K_2LMpT^1Bb$ 716 iamque RPV_1V_2 decidenti $R^1V_1V_2$, recedenti *(m. 1)* K_1K_2TBbH succidere *M* 717 cum *CMP*, tum *rell.* aget R^1 718 deponere MK_2T^1 719 nomine *(m. 1)* K_1K_2TBb 720 condam *Mp* 721 tum *Mp* ipse *(m. 1)* K_2T concedere *M* 723 sed $CRMK_1K_2LPTV_1BBb$ linus *Hl* 725 concludunt limen *M* includunt *L* 726 et *LMp*, e *in mg.* K_1K_2T, *om. Bb* 727 conplerat K_1 730 onerantque] curatque K_2T^1, honerantque B^2Hl sic] *a m. 2 in* K_2TBb

Nunc meminisse decet; quoniam planus ille solebat
Vulgari semper iactans promittere plebi,
E mortis sese tenebris ad lumina uitae
Cum trino solis pariter remeare recursu.
Hoc petimus, custos miles noua funera seruet,
Ne fera discipulis furandi audacia corpus
Consurgat turbetque recens insania plebem.'
Et Pilatus ad haec: ‚Miles permittitur, inquit,
Seruare, ut uultis, corpus tellure sepultum.'
Conueniunt saxique ingentia pondera uoluunt,
Et limen signis et saxum milite seruant.
Sidera iam noctis uenturo cedere soli
Incipiunt, tumuli matres tum uisere saeptum
Concurrunt, motus sed terram protinus omnem
Concutit et caelo lapsus discendit aperto
Nuntius et saxum tumuli de limine uoluit.
Illius et facies splendet ceu fulguris ignis,
Et niuis ad speciem lucent uelamina uestis.
Militibus terror sensum discluserat omnem
Et iacuere simul ceu fusa cadauera leto.
Ille sed ad matres tali cum uoce profatur:
‚Vestra pauor nullus quatiens nunc corda fatiget;
Nam manifesta fides, sanctum uos quaerere corpus,
Quod crucis in ligno scelerata insania fixit.
Surrexit Christus aeternaque lumina uitae

741] cf. Verg. Aen. VI 616. 746] cf. Verg. Aen. VIII 423. 754] cf. Verg. Aen. II 309. 755] cf. Verg. Aen. VII 461.

732 solebat] *explicit C* 733 uulgare *MP*, uulgaris *Mp* 734 limina *PH* 735 solis trino *RLV*$_2$*BHHl* remiare *M* 736 hoc R^1K_2 *(m. 1) T*^{1}, sed *rell.* 738 replens *RLT*$^1V_1V_2$ *(m. 2)* B^1Bb^1 740 si uera *(m. 1)* K_2T, seruate B^1 *Poelm.* sepulchrum K_1 *(m. 1)* 741 in saxique K^1, saxisque V_1V_2 pundera *M* 742 signis *(ignis in ras.)* K_2T 743 quam *M* solo *(m. 2)* K_2T^1 745 motu* *M* terra MK_1B^1 omnis *Bb* 746 discendit MK_1K_2PTBb, descendit *rell.* 748 fulgoris $RK_1K_2PT^1Bb$ 749 uestes K_2T^1 750 discusserat *M* 751 fosa V_1, flexa *N* 752 talia tum R^1, talia cum *L* tum *PBb* 753 nullais *Mp* non R^1 756 aeterna *M*, aeterna in R^1, aeternaque in $K_1K_2T^1Bb$

Corpore cum sancto deuicta morte recepit.
Visere iam uobis licitum est, quod sede sepulchri
Nulla istic iaceant, fuerant quae condita membra.
Dicite praeterea celeri properoque recursu
Discipulis, Christum remeasse in luminis oras,
Inque Galilaeam laetum praecedere terram.'
His dictis uisisque animos perfuderat ardens
Laetitia attonitis stupor ancipitique pauore.
Denique praecipiti celebrantes gaudia cursu
Talia discipulis referunt tumulumque relinquunt.
Ecce iteris medio clarus se ostendit Iesus
Et fidas matres blandus saluere iubebat.
Occurrunt illae et genibus plantisque prehensis
Victorem leti pauidae uenerantur Iesum.
Talibus ille dehinc praeceptis pectora firmat:
‚Mentibus absistat fidei pauor omnis et ista
Fratribus en nostris propere mandata referte.
Nostri conspectus si cura est, ite uolentes
Inque Galilaeam propere transcurrite terram.'
Interea tumulo custodum exterrita corda;
Mittunt e numero partem, quae tanta referret
Iudaeis rerum miracula. Sed manus amens
Iam semel insano penitus deuota furori

761] cf. Verg. Aen. VII 660. 764] cf. Verg. Ge. II 508. 773] cf. Verg. Aen. XI 176. 779] cf. Verg. Aen. I 712.

757 de uita *Mp* 759 nulla stic *(m. 1)* K_2T 760 recurso R^1, cursu *M* 761 horas RK_1K_2MpHHl 763 hiç̊ K_2 764 laetitiae $K_1K_2MpT^1$ attonitis *P* stupore *MLBb*, fauore *Poelm.* 765 celerantes K_1K_2PT $V_1V_2B^1BbHHl$, celantes *Matr.* 766 relinquent $K_1K_2T^1Bb$ 767 uiae *Poelm. in mg.* sese MK_1 *(m. 1)* *Bb* 768 fides *Mp* blande RK_2 *(m. 2)* *LT* blandusque aluete *M* saluete *(m. 1)* K_1T, saluare V_1H 769 et *om. Hl* 770 pauide *R et alii* 772 fides K_2 *(m. 1)* B^1 ista haec *MpP*, istaec $K_1K_2T^1$ 773 en] haec RV_1, hinc $MLMpPB^2HHl$ 774 noster conspectus si curae est *Poelm.* uolentes *(s in ras.)* *T* stite uolentes K_1 *in ras.* 775 discurrite *Poelm. in mg.* 776 tumuli RLP^2 V_1HHl 777 e] te *Mp* tante R^1 refferret *M (saepius)*, referit *(m. 1)* K_1T 778 Iudei *Mp*

Praemia militibus certatim magna rependit
Et famam argento redimit, quod limine rupto
Furtim sustulerit corpus defensa tenebris
Occulte rapiens audacia discipulorum.
Iamque Galilaeos conscenderat anxia montes
Mandatis Christi concurrens turba suorum:
Cernitur ecce suis proles ueneranda Tonantis.
Illum procumbens sancte chorus omnis adorat;
Nec tamen in cunctis pariter fundata manebat
Pectoribus uirtus, nam pars dubitabat eorum.
Tunc sic discipulos clarus conpellat Iesus:
‚In caelo et terris genitor mihi cuncta subegit,
Me pater est uobis dignatus mittere lucem.
Gentibus haut aliter nunc uos ego mittere cunctis
Institui, uestrum est cunctas mihi iungere gentes.
Pergite et ablutos homines purgantibus undis
Nomine sub sancto patris natique lauate,
Vīuifici pariter currant spiramina flatus.
Ablutisque dehinc nostra insinuate docentes
Praecepta, ut uitam possint agitare perennem;
Nec uobis umquam nostri praesentia deerit,
Donec consumens dissoluat saecula finis.
Has mea mens fidei uires sanctique timoris
Cepit et in tantum lucet mihi gratia Christi,
Versibus ut nostris diuinae gloria legis

803 s.] cf. Verg. Ge. IV 559 s.

780 rependit *(p in ras.)* K_1 781 redemit $K_1K_2MpT^1Bb$, redimet V_2 783 rapidis N audatia RM *alii* 784 Galilei *(m. 1)* K_2T 785 concursans *Poelm.* 786 prolis MK_1K_2T 787 sanctę $RBbH$, sanctus MpV_1 788 credebat V_1Hl 789 eorum] *hic desinit M* 791 in terris R^1P 793 aut T^1 794 mentes K_1 796 sub] *add. m. 2 in* K_2T 797 uiuifice *(m. 1)* K_1K_2 curant R^1K_2, uiuant *Poelm. in mg.* spiracula K_1K_2T, spiraminacula Bb 798 insinuata Mp 800 nostra V_1, nostrum *Poelm. in mg.* derit *(m. 1)* K_1K_2TL 801 consummans B fines K_1K_2Bb FINIVNT QVATTVOR LIBRI IVVENCI INCIPIT VERSVS EIVSDEM L, Explicit liber IIII Iuuenci item ipsius *Matr.*, denique finimus opus hoc requiemque subimus N 803 luxit *pleraeque editt.* 804 diuina *(m. 1)* $K_1K_2T^1$

Ornamenta libens caperet terrestria linguae.
Haec mihi pax Christi tribuit, pax haec mihi saecli,
Quam fouet indulgens terrae regnator apertae
Constantinus, adest cui gratia digna merenti,
Qui solus regnum sacri sibi nominis horret
Inponi pondus, quo iustis dignior actis
Aeternam capiat diuina in saecula uitam
Per dominum lucis Christum, qui in saecula regnat

808 Constantius *(m. 1)* K_2T gloria *Matr. Poelm.* 809 rerum *(m. 1)* K_2TB sacri* *(s eras.)* K_1 numinis $RK_2MpPT^1V_2B^1BbH$ 810 qui V_1V_2 digna probaris R^2 *in ras.* 811 capiet *Hl* 811 *et* 812 *erasi sunt in R, quorum loco nunc legitur benedictio quaedam regalis (cf. Prolegomena)* 812 *om.* K_1K_2 *(m. 1) Matr.* T^1 EXPLICIVNT LIBRI IIII EVANGELIORVM VERSIBVS GAI VETTII AQVILINI IVVENCI PRESBITERI *R,* EXPLICIT LIBER IIII EVANGELIORVM VERSIBVS GAI VECTI AQVILINI IVVENCII PRBI MpV_1 *(*VETTI IVVENTI*)* V_2 *(*VETTI*)* *Hl (*Vetti*),* FINIVNT VERSVS IVVENCI IIIIOR EPYGRAMMATA PROSPERI EVANGELIORVM VIRI ERVDITISSIMI EXAMETRO ET PENTAMETRO DEGESTA OPVSCVLIS SCI AVGTSTINI DEFLORATA INCIPIVN *(sic) L,* EXPLIC EVANGELIORVM LIB IIII G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI · VC · PRBI *T,* G. VETTI AQVILINI SIVE IVVENCI PRBI EVANGELIORVM LIBER IIII · EXPLICIT K_1K_2 *(*FILICITER AMEN *addito) Bb (*feliciter *add.),* EXPLICIT LIBER IVVENCI *B,* EXPLICIT LIBER QVARTVS IVVENCI PRSBI DO GRATIAS *P,* EXPLICIT LIBER IVVENCI QVARTVS EVANGELIORVM *H*

INDEX VERBORUM ET LOCUTIONUM.

A ab: ab aede proturbat II 159, a ceruice reuelli III 62, protectum a uulnere pectus IV 114, soluentur ab ordine dicta IV 162, abluit a crimine IV 620.
abegit precibus locum III 449.
aberrare *i. q.* abesse: pectoribus uestris — timor — aberret II 479.
abitus II 450.
ablatiui usus rarior: nocturnis monitis (= secundum n. monita) recurrant I 180 — Aegypto ad patriam uectare I 273, diuersis sedibus ortos I 326, culmine iaculabere corpus I 387, casu defendere I 391, scopulorum margine in mare conjecti II 67, ueniens Dauidis origine II 105, *cf. etiam* I 121, 151. II 272, 709. III 234. IV 261. — haec diuino pectore promit II 114, *cf.* 633. III 169 *(sed* e pectore promunt III 166), summo sublatus honore est II 218, hauritura putei penetralibus II 251, Solymis aberit II 284, *cf.* III 297, uino mutauerat undas II 329, fugere corpore II 389, pectoribus aberret II 479, *cf.* 621, spargantur culmine II 484, patrio dirimat pectore II 499, tolletis profundo II 591, tectis auferre II 616, uero mentis degenerauerit II 723, sedibus caeli uibrantur lumina solis III 16, reliquias mensis legere III 89, fluctibus pereuntem diripe III 121, labare praeceptis ueterum III 135, corde fugauit III 370, pondere tanto subicient umeros III 482, portarent praemia aequali nummo III 571, contempsere meis contingere mensis III 754, dependent iussis IV 44, rupit pectore uocem IV 366, audito Christum uenisse IV 338, sanctumque alabastro perfundit Christum IV 411, tempore excussam rapuit aurem IV 524, seruare morborum uinclis IV 678, dimittere poena subolem IV 683, — *ubi* in *exspectes:* I 14, 21, 83, 87, 113, 177, 199, 238, 243, 244, 253, 293, 309, 314, 385, 410, 411, 424, 425, 452, 594, 611, 640, 716. II 13, 47, 78, 127, 220, 248, 290, 388, 401, 461, 538, 576, 664, 760, 818. III 16, 53, 63, 84, 126, 220, 245, 225, 263, 284, 287, 307, 330, 366, 373, 393, 398, 517, 539, 585, 596, 670, 754. IV 23, 77, 90, 99, 112, 139, 143, 153, 155, 174, 264, 276, 286, 292, 309, 377, 409, 412, 442, 465, 603, 629, 740, 758, 765, 776.
abluere mentem I 340.
abnegare sibi III 304.
abrumpere: tenebras mortis I 129. — abruptus *i. q.* grauis: abrupta inponunt umeris pondera uestris IV 56.
abstractum pro concreto: illos celebrat dulcedo Maronis *praef. 10,* uertigo poli uoluet *praef. 13,* cunctatio mentis debuerat insistere uerbis I 33, acies securis leuata I 335, fallacia temptans . . . inquit I 374, sensit fallacia Christum I 398, effuge rabies ueneni *(i. e.* diabolus) I 404, apicis parui gracilis distinctio deerit *(cf. Matth. V 18)* I 488, cautio legis corpus adulterio prohibens I 519, adplaudet laudatio uulgi I 576, nominis ueneratio sanctificetur I 591, tua largitio soluat erroris debita I 596, contexit gratia uestis I 645, multorum clamabit talia fletus I 708, admiratio plebis stupuit I 728, dei te uoluntas concessit surgere II 180, populi stipante tumultu uallatur II 421, itiner quod Samaritarum fraudis uestigia calcant II 433 *(cf. Matth. XI, 12),* prodet fratrem insania fratris II 467, rapuit simulatio quadriiugorum II 546, nec minor est uestrae glomeratio turbae quam

templi uirtus II 577, aduersum sese diuulsio pugnet II 612, uerborum rabie uiolabitur II 629, uester si crederet error II 690, nostrum donum (= me) II 678, uis inimica (= spiritus nequam) II 722, perstringit populum sermonis gratia nostri II 766, gratia perceptae frugis II 782, fructus spinarum horrore necatus II 789, fabri soboles III 25, pestis saeuissima (= daemon) III 40, carceris inmersum tenebris III 48, sanguine abstinuit feritas III 49, plebis ueneratio Iohannem suscipiebat III 51 (= III 685), si tua nos dignatur uisere uirtus III 111, uenti minas crebrescere cernit III 117, in concilium semper praesentia nostra aduenit III 430, progenies (= liberi) III 440, pueros quos gaudens cura parentum — ferebat III 492, discipulis uitae spes unica fatur III 521, aeternae gloria uitae — ait III 530, progenies hominis (= Christus) III 541, conduxit iuuenum fortissima robora III 553, multos homines dignatio sancta uocarit III 582, cibi uoluntas arboris adtrectat ramos III 656, nulla facultas pomorum concreuerat III 657, respondit factio fallax III 689, colonorum rabies . . . proterrent III 720, conubium (= uxorem) IV 16, amittet cursum lunaris gratia lucis IV 150, uirtus caelum suspicit et precatur IV 385, tantae uirtutis honorem IV 400, ueniet maiestas proles hominis IV 557, sustulerit corpus audacia discipulorum IV 782 *etc.*

accendere famam II 71.

accitos I 235.

accubito primo IV 58.

accusatiuus: dies pontum inciderat II 1, foueam pecuscula inciderint II 589, animos timor inruit II 37, laqueos incurrere II 492, nunc incubat undas IV 471, — patriam rediere I 254, Aegyptum transportat I 256, patriam remeare I 286, peruentum est rura III 258, — aduertite dicta III 704, horrendum stridens I 759, terrena sapis III 302, incauta furentem IV 194, — gaudia gaudent I 246, ire uiam I 556, uenisse uiam I 231. — *accusatiuus qui dicitur graecus:* deuinctus membra sopore I 271, nitefactus crinem I 607, confixus uiscera tabe I 733, deuinctos animam arte II 5, stupefactus corda II 188, percussus pectora luctu II 377, sicco uestigia gressu suspensus III 102, percussus corda III 296, faciem mutatur III 321, uestem nitescit III 322, conmotus corda dolore III 364, membra soluuntur cunctae IV 205, lacerata scissos capillos IV 306, conscia pectora pressus IV 443, indutum tegmina uestis IV 651, — hunc puteum bibebat II 263.

actores famulos mittit III 718.

actutum II 389.

acumen mortis IV 22.

ad: ad patriam uectare I 273, inruere ad fluuium I 327, terrarum ad regnum mentis secreta tenebant I 372, miranda ad gaudia surgere II 407, matri ad gaudia portat III 67, alimenta ad proxima pisciculos paucos III 211, filius hominis prodetur ad ultima mortis III 587, magno teneantur amore ad ius fraternum IV 42, — linguas loquellis insanis quatiunt aeternae ad uincula poenae IV 676, — ad uineta dependere sui iussa laboris III 700, ad satiem III 216, ad cumulum III 250, ad tempus IV 440, ad speciem IV 749.

adcrescere operi III 557.

adcumulare famam laudesque *praef.* 8.

addere = reddere, respondere: haec trepidans uates, cui talia nuntius addit I 31.

adfamina I 91.

adfectus *i. q.* consanguinei: quicumque sui linquet generisque domusque gazas adfectusque omnes capiet III 545.

adgressor II 617.

adhaerere: mihi testis adhaeret II 670.

adiectiuum uel participium loco substantiui: in contraria I 210, abdita II 246, altum II 27, alta III 607, arcanum II 388, ardua IV 72, bona dulcia II 633, bona mitia I 674, casti amor I 512, celsa III

95, 669, futurum I 104, certi III 599, culta II 561, per cuncta II 416, debita I 211. III 446, 455. IV 160, iussa laboris III 700, per deuia I 408. 528. II 622. III 319. IV 483, directa II 359, diuersa III 146, 744. IV 107, 231, 463, miseri egentes III 516. IV 415, eximios uatum III 292, firmissima legis IV 38, humiles minimos IV 302, inane I 360. II 3, inania I 649. IV 106, incensa IV 614, ingrata IV 222, miseri iniqui IV 304, iusta operum I 468, iusti lecti IV 137, 140, iusti uenerabilis IV 518, laeta III 747, largissima III 742, longa III 209, IV 186, l. uiarum I 227, longinqua III 717, lubrica I 722. III 374. IV 499, mediocria cenae III 619, id minimum IV 256, mollia prati IV 266, obscura legum I 293, occiduum caeli IV 147, omnia legis I 235, — mundi II 198, — patris II 552, — pompae IV 218, in omnia dedere IV 509, operta mentis II 82, parui III 404, 407, 417, penetralia I 505, 584. II 220, 251, 543, 698, 759. III 150, 394, 539. IV 7, 43, 143, plurima terrae I 145, potiora II 762, miseri praui II 661, profanus IV 562, 639, profundis horrendis IV 286, profundum II 32. III 234, 670, prona I 682, proximus III 509, sancta per omnia I 352, saepta uiarum III 755, scrupea I 684, secreta I 175, 288, 304, 372. II 488. III 146, 169, serenum III 226, solidum III 363, sollemnia paschae II 153, sublime II 219, sublimia lucis IV 115, summa III 613, 618, miseri superbi II 235, terrena III 302, terrestria II 209, tristia morbi IV 314, 485, ultima barathri IV 67, — mortis III 587, uentura obscuris miscere II 165, uera omnia I 180, uerum mentis II 723, uirentia I 646. II 815, ultima mortis III 587, ad ultima IV 67 *etc.*

adiectiua aduerbialiter: aeternum I 21. IV 63, 304, 305, anxia I 50, blandus iubebat IV 768, debita fortior urget III 448, dextera adsidet III 518, directa uiantes III 359, extrema iacere IV 313, fortes calcate III 339, horrendum I 759, incauta IV 194, inmensum I 729, inmites punire uoletis III 457, largior fluet II 270, laetus II 317, leues III 523, libens IV 805. I 288, magnum I 86, 93, manifesta III 144, 332, multum IV 420, nimium I 685, paruum I 621, pauidus II 238, properans I 177, serus II 829, secretus II 296. III 96, repentinus subitusque IV 183, silentes 56, submissus III 500, 590, tantum III 649, tranquillior III 605, ultima IV 546, uiuifici IV 797, uolentes IV 774 *etc.*

adiectiuum pro genetiuo substantiui e. g.: coetu senili (= senum) I 293, paternis sedibus (= patris) I 300, corporeis oculis I 319, marinis gregibus I 430, fraterno conciliatus amore I 509, uitalis semita I 683, arborea umbra II 122, putealia pocula II 257, uitalia saecula II 292, uitali fruge II 316, femineis uerbis II 325, regius iuuenis II 330, uitalia uerba II 452, his uotis = horum uotis I 583, patria uirtute II 601, patria uoluntas II 730, uitalis ora II 707, horror spiceus II 799, triticeus nitor II 805, uirtutes patrias III 20, casto iure (= i. casti) III 44, infernis portis III 281, lunaris lux IV 150, Caiphaeae sedis atria IV 405, funeris ista laudanda IV 420, terrestria ornamenta IV 805.

aditum = adytum I 10. II 760.

adolatio I 702.

adoptare in numerum prolis I 465.

adsistere *i. q.* adesse I 581.

adstrata plebs I 13.

aeger *i. q.* malus I 367 — aegri miseri II 356.

Aegyptus I 256, 272, 277 (alta).

aemula (*i. q.* inuida) aetas I 28.

aequaeuus: mundi quae sunt aequaeua nitentis IV 270.

aequus: *i. q.* totus: factis diem tolerauerat aequum III 573.

in aequore ruris III 155, aequora uitae III 605.

aera *(acc.)* IV 10.

aeriae aues I, 634. II 16, 742, aeria columba I 358, aeria uox II 520.

aether: circum aethera sidereum *praef. 14*, auricolor aethra I 356, super aethera I 679, aethra I 470. II 125.

aeuum: aeuo defessis membris I 75, aeui fallacia IV 69.
agellus figuli IV 641.
agitare laborem IV 296, a. uitam IV 799.
agitatio *i. q.* exercitio iuris II 231.
agmine Iordanes perrumpit rura III 461.
agna III 415.
alabastrum *uel* alabaster IV 411.
alimenta cibi I 370, ciborum III 207.
alliterationis formae: (cf. Wiener Studien, 1880, p. 108) parue puer I 125, uates — uenturam — uirgine I 141, pastores — per pascua I 159, cognouit Christum — simili sermone I 220, ad patriam repedant puerumque reportant I 223, gaudia magna magi gaudent sidusque salutant I 246, in uultu et uerbis ueneranda I 280, cum genitore gemens I 297, persensit pondera I 303, series saeclorum I 308, me melius — mundare I 350, uocis fallente ueneno I 386, me meminisse magis I 395, furibunda fallacia I 398, rabies uaesana ueneni I 404, deuia daemon I 408, pariter praecepta I 429, sancta serebat I 435, miracula magna mouentem I 448, sapor — si — senescit I 473, celsi — cui — caeli I 482, odio fratris feruente I 500, tua tunc tacitae — tanget I 505, sit — suscepta simultas I 506, prius — pacem properans — petendam I 508, corporis casti — celeri curetur I 512, sublimi statuet sub I 515, perpetuis — pariter — poenis I 527, semper — similis — sequatur I 549, partem palma percussĕrit I 551, uenerabere uerbis I 585, faciem foedare I 605, crastina curetur — copia I 653, uasto uos uulnere I 667, uitalis uastis stipatur semita saxis I 683, membrorum munia I 744, dat dicta I 752, discite dictis I 754, fletum frequentans I 759, finire furores II 64, per pectora plebis II 93, simili sermone II 99, uiresque uiamque II 101, uir uenit II 111, cum — conuiuia concelebrabant II 129, ueniat — uitamque reuoluat II 192, uult — uolat uocemque II 199, magne magister II 205, malis mentem maculauerit II 237, putealia pocula piscat II 257, cognouit certum cognoscere II 344, peius patescat II 372, percussus pectora II 377, per populum — pendentia pepli II 391, uiguerunt uenae II 396, uictor uitaeque repertor II 405, dextram dignatus — dextra II 406, credere corde II 412, Christus — credentes cernite II 413, per terga patescunt II 426, conplere colentum II 429, pergitĕ — patrii pecoris II 435, uitalia uerba II 452, uestigia uestra II 453, finem fidei II 470, passeribus pretium — portio parua II 490, caeci carceris II 510, lumine lucis II 517, pondus — palmae II 585, uisuque et uoce uigentem II 605, sit de semine sensus II 775, selecta sorde II 805, farris fragmina III 82, uere — uisere uirtus III 111, crebrescere cernit III 117, freta feruida III 127, sumunt simul — sordibus escas III 137, uaesania uocis III 172, pisciculos alimenta ad proxima paucos III 211, uitalia uerba III 255, cogit concilium III 259, sub sede soluta III 287, lumine lucis III 314, cupit caeli celsam conscendere III 400, spatii sibi si foret III 443, culmina caeli III 456, promittens praemia III 558, labentis lucis III 564, cenae conuiuia III 614, cogetur cedere cornu III 617, praecepta paratu III 630, ueris uerbis III 665, factio fallax III 689, simile sermone III 699, cedere credentum crudeli III 731, propere per publica III 757, puri pectoris III 767, factio frendens IV 1, scribas sublimi sede superbos IV 53, pestes prosternere — parcent IV 105, sancti sermone salutis IV 119, cui credere cuncta IV 185, conuiuia concelebrarit IV 193, sceleri se subdidit IV 427, cui credita cura IV 234, subest segni substantia IV 255, primo promissa parantur IV 271, dura dicione IV 279, poena parui — panis IV 289, fidem — fortius armant IV 328, uox uerberat IV 375, lurida lepra IV 409, pectora pressus IV 443, conscendunt culmina cuncti IV 458, somni sub pondere pressos IV 505, ui uulneris IV 524, frendens furiis IV 550, uerba uera IV 556,

ueniet uobis uisenda IV 557, caeco corde IV 561, ui uictus 618, signant scelera IV 636, uox uera IV 637, caput cinxere cruentis IV 645, passim populi per IV 709, texta tegunt IV 724, sede sepulchri IV 758 *etc.*
aliter II 197.
alius = alter I 552. IV 23, 173.
altaria uenerans I 504.
alter = alius III 616.
alternus: alternos celerans — motus III 56.
altithronus genitor *praef. 24.* II 62. III 409, a. Pater II 62.
altum *i. q.* mare II 27.
altum scelus IV 427, seruitium I 610.
ambo I 153, 305.
an *in enunt. interrog. simpl.* IV 5.
anacoluthia: ecce senex Simeon — isque ubi templum penetrat I 190, iuuenis torpentia membra — lecto posuere cubantem II 76, ut ruris dominus — hic ubi progressus conduxit et iussit — ipse sed egrediens iuuenit III 550, ut rex qui praecepit — cuncti sed recusant — post alios mittit III 737, cunctos, si credere fas est, quod tua labenter possint praecepta negare, sed mea non umquam mutabit pectora casus IV 467 — consimile est domini qui iusserit — et praecipit III 440, nec expendere misit sed ut ueniant II 229.
anaphora: ueniet, ueniet I 276, quid me tantum, quid quaeritis I 299, 454 *sequ.*, haec tum discipulis plebique haec insuper addit II 794, regales thalamos, regalis pocula mensae III 741, hic aedes proprias, hic ruris tecta propinqui III 745, nos, nos cruor iste sequatur IV 622, hic est qui — hic est qui IV 670, haec mihi pax Christi — pax haec mihi IV 806.
Andream I 423.
anfractus iteris I 318.
anhelus I 768. II 247, 330. IV 494.
Anna I 216.
ante *(aduerbium)* II 306.
antiqua dicta IV 660.
antrum saxi IV 724, antra pectoris I 588.
apices proprios III 475, apicum acumina (= aristae) II 747.
ἀπὸ κοινοῦ: Progressus numen uidisse supernum Nutibus edocuit miserae et dispendia uocis I 45, potestatem minimi non esse capilli Cernitis albumue aut nigrum mutare colorem I 543, sunt quos praetumidae tollit iactantia mentis Et precibus propriis gaudent adsistere turbas I 580, sanctis Heliae Moysique III 324, ad concilium scribae, plebisque uocatur — numerus IV 403, cunctos si credere fas est — sed mea non umquam mutabit pectora casus IV 467 s.
appositio: ferro fulgente machaera I 212.
aptare: nomen I 182, curam languoribus II 438 *cf.* 600, stratas II 535, pueri similem se moribus III 401.
arcano II 388.
ardor bibendi II 268.
area frugum I 343.
Arimathia IV 719.
ars *(i. q. Geschäft):* arti numerare uacabat II 157.
arx animi III 666, nominis IV 61.
aspergo III 167.
astrifer Olympus III 225.
astris inserere III 267.
ater: carcer I 517, daemon II 437, 614, mens I 366, mors II 651, spiritus II 45, uincla I 202.
auctor carminis *praef. 25,* spiritus auctor I 198. II 117.
aula caeli II 215, 538, domini III 437, regni I 644. IV 34 — aetheria II 195, caelestis III 496, Caiphaea IV 537.
aulaea = tabernacula: singula sub noctem quae uos aulaea receptent III 329.
aura: tenerae aurae I 42.
aurea Roma *praef. 2,* lux III 15.
aures cordis II 812. III 147 — mentis II 754 — maioris in aures talia dicta dedit III 692.
auricolor aethra I 356.
ausis talibus IV 436.
aut — uel: unius aut odiis cedet uel cedet amori I 626.
auertens: quem deus auertens negauit I 30.
auita gens I 753.

balantes *i. q.* oues III 411.
Baptista II 541.

Barabban IV 624.
barathrum IV 67, 286.
beare I 120.
benigna obsequia II 506.
Bethania III 654.
Bethleem I 149, 153, 238, 260.
bibere: hunc puteum bibebat II 263.
bidentes *i. q.* oues III 183. IV 463.
bis quinis IV 198, bis sex II 384. III 542, bis terna III 316, bisseno coetu II 431, bissenos annos I 281, b. sinus cophinorum III 90.
blandissima tegmina uestis IV 275.
bonus = rectus: bona linea I 318. bonae mensae II 133.
breuiare numerum dierum IV 135.
bruma IV 129.
bustum II 659. IV 75.

cachinnare: cachinnat tali cum uoce IV 697.
caeca *i. q.* tenebrosa nox II 6, c. murmur II 169, c. rabies furoris III 350, c. corde IV 561.
caeco: caecantur pectora plebis obtunsae II 712.
caelestis: aula III 496, regnum II 813. sedes I 703. III 283, 408, ministri III 312, castra IV 528, munera IV 83, regna I 651. III 526. IV 197, signa III 222, uerba III 192.
caeli arx III 517, 591, aula II 215, 538, culmen IV 65, culmina III 456, dominus IV 40, lex IV 63, regia I 482. II 513, 539, regnum I 455, 482, 756. III 397, 437, regna III 315, 489, 523. IV 117, sedes II 216. III 16, 287, 400, 705, uertex I 590, 614. IV 153.
Caesar Augustus I 145, Caesar IV 6, 11, 616.
Cafarnaum III 381.
Caiphaea sedes IV 405, C. aula IV 537.
calcare: calcarent sanctae legis iussa II 567, calcatae legis uindicta II 588, uestigia calcant II 434.
callens astris cura I 258.
calor animae uolucris IV 371.
camelus I 323.
canorus Dauid I 149. II 570.
capax III 490.
capere lauacra I 311, summam II 541. solacia IV 276.
capessere formam I 377.
carbasa disrupta dehiscunt IV 704.
carcer corporis I 192, uentris III 235, carceris claustra IV 292, tenebrae I 517. III 48, 450, umbrae I 409.
carpere II 83.
caua luna I 51.
causari III 178.
cautio legis I 519.
cedere *i. q.* remittere: peccata uelitis cedere I 603, *i. q.* esse proximus et frater pro te tibi cedat amore III 509, casta sed in templo semper pro coniuge uita et cultus cessere dei I 219.
celebrare gaudia IV 765, laudes gratesque III 203.
celebratio regnorum caeli IV 117.
celerans alternos motus laterum III 56.
celsi cantus *praef. 9*, c. uirtus III 490, 533, celso honore II 177. III 541, celsa dicione III 602, celsa montis III 669.
census I 144, 150.
centeno fetu II 753, centiplex II 793, centiplicatus III 547.
cerno *i. q.* intellego III 256 (doctrinam cernunt).
certa fides *praef. 17.* II 230. III 666, 709.
certatim I 440. III 493, 643.
cetus II 697.
Chanan II 128.
chorea uatum I 292, chorea qui sponsi laetis comitantur uota choreis II 366, conpositae III 57.
chorus: uestros choros — docebo IV 466.
Christus *saepissime.*
Christus *uel* Iesus *appellatur*: caeli laus terraeque salus I 194, aeternae gloria uitae III 530, auctor uitae III 503, clarus II 128. III 3. IV 790, doctor III 399, dominus lucis IV 655, 811; hominum lumenque salusque III 356, legum conpletor II 568, leti uictor II 405. IV 770. lucis uitaeque repertor IV 479, mentis perspector II 274, mundi regnator II 265, praeceptor III 500, proles ueneranda Tonantis IV 786, saecli seruator II 327, sator aeternae uitae III 161 — terrarum lumen II 75, 733, uitae lucisque parens I 747, uitae repertor II 405 *etc.*
cient sub nomine fatui — fratrem I 503.

circa *adu.* I 158.
circumconplexa IV 82.
circumlatrare IV 535.
clades poenarum IV 195.
clamis rubens IV 644.
claret = manifestum est: quae uobis clarent II 774, clarebunt lumina Christi IV 148, signa dabit proles hominis quis clareat IV 153.
claua IV 513.
colaphus IV 567.
comes: comitis uestigia matris I 287.
comitari *c. d.*: uocibus — fides comitabitur II 693, sponso comitatur factio prudens IV 219.
comitatus: crucem — comitatibus addere nostris gaudeat III 305.
comparatiui usus liberior: iam grauior penetrat I 198, gens est ulterior (= remota) surgenti conscia soli I 224, an rursus senior matris conreptet in aluum II 191, uelocius exit II 749, crebrius audisse et multos firmare III 262, uir senior III 355, pars est quarum sapientior (= sapiens) una IV 198, quia non est certior hora IV 226, iam grauior numerus IV 404, cum iustior audet IV 717.
compita I 260, compita uitae I 513, per compita III 79, 758, per compita lata uiarum IV 206.
concedere I 210. II 181, 673, concessum est II 88, 103.
concelebrare: conuiuia IV 193, gaudia mira I 109, laudes I 117.
concentus: cantato sanctis concentibus hymno IV 457.
conceptus *plur.* I 65.
concludere uerbis I 589. IV 8.
concordi pace III 606.
concredere II 325.
concrescere III 658.
concurrere = impleri: ut dictum Esaiae concurreret ordine saecli I 412, certum concurrere tempus II 344, quo possent dicta profetae ordine saeclorum iussis concurrere rebus II 825, — mandatis Christi concurrens turba suorum IV 785.
concutere: pauorem c. I 14.
conectit uerbera flagri II 158.
confinia summa leti et uitae IV 315.
conglomerare II 431.
coniugationis formae rariores: iuturus I 58, hauriturus II 251, dicere I 126, praegrediere I. 126, iaculabere I 388, comitabere I 557, uenerabere I 585, lucrabere III 422, fateare IV 554, praeteriet IV 159, redimibit IV 189, uestibat III 331, fuat IV 163, mergier I 349, fantes IV 414, 633, quaesunt I 249, resipire III 181, uidere I 247, IV 92, rediere I 254, discessere I 447, cecinere II 104, cepere II 176. IV 653. stupuere II 295. III 125, petiere II 301, uenere III 234, conuenere III 382, iussere III 386, contempsere III 754, duxere III 759, cubuere III 761, iacuere IV 24, gemuere IV 25, obstipuere IV 51, accessere IV 577, posuere IV 639, cinxere IV 645, lusere IV 649, patuere IV 707, errauere IV 710, dixere IV 713, iacuere IV 751 *etc.* — audistis I 496, macularit I 497, notastis I 698, foedarat I 734, resipisse II 72, nosti II 113, quistis II 672, locarat III 618, seruastis II 689, degenerarit II 723, constabilistis II 759, nostis III 231, necastis IV 79, audistis IV 562, sonarit IV 569, quaesisset I 258 *etc.* — licitum est IV 758, inpostam I 478, repostum IV 143, conposta IV 377, conplexa fuerit II 230, fuerint exclusa II 232, confessus fuerit II 495, inlata fuerint III 148, spoliata forent IV 371, fuerant condita IV 759, fueras additus IV 571, accepta fuerat IV 310, fuerant secuti IV 399.
coniunctiuus: Iohannes uocitetur ingeminat I 110, satis est iubeas I 748, orabant, regionem lingueret II 74, quod scirem — extimui IV 241 — prosiliunt testes qui audissent Iesum dicere IV 547.
conluceo IV 405.
conlustrare = peragrare II 715.
conmercia animae ponere III 310.
conpage mundi *praef. 1.*
conplacuit IV 406.
conplere legem I 222, officium I 47, ordinem I 353, praecepta III 630, faciem IV 566, — uox aera conplet I 172, — *cum gen.* sportas —

conpletas reliquiarum III 253, conplentur mixtae plebis III 760.
conpletor legum II 568.
conponere corpus IV 723, membra III 84. IV 377, uitam IV 351, flammas oliuo IV 211.
conprendere II 189, 208, 211. III 502, arua III 237, imos III 613, — corde III 334, cordis obsequio IV 54, sensu I 190, — bissenos aeui conprenderat annos I 281.
conpressit corde dolorem I 410.
conquirere: conquirit quae sit sententia discipulorum III 270.
conreptare: an rursus senior matris conreptet in aluum II 191.
conscia soli surgenti I 224.
conseruus III 447.
consimile *c. g.* III 437, *c. d.* IV 42.
consistere *i. q. esse* I 660. II 194, magnis consistere rebus credentum uirtute fidem IV 381.
constabilire mentem robustam II 759.
Constantinus IV 808.
constipesco: constipuerunt I 179.
constructio ad sensum: plebes conmota — uolutant III 21 *cf. etiam* I 108. II 74. III 198, colonorum rabies — proterrent III 720, illorum mens maculata — obtruncant III 729.
constructio inusitata: gentibus infidis celsa dicione potestas inponit quoscumque super dominantur eorum III 603.
consurgere in iras I 499. II 27.
contagia sordida II 239.
contexta simul ieiunia cordis I 371.
contrarius: dictum in contraria (= ἀντιλεγόμενον) I 210.
conuenticula II 583.
conuerso caelo III 317.
conuexum caelum III 224.
conuiuia: celsis strueret conuiuia mensis III 53.
conuoluere: perpetuis animam pariter conuoluere poenis I 527.
cooperta IV 637.
cophinus III 90, 249.
copia farris I 344, fructibus promendis III 660.
copula *saepe deest.*
coram *adu.* IV 620.
cordis inflati tumor III 618, c. deuotio IV 40.
cornu salutis erecto I 120.
coronare fronde subnexa III 637, fundum III 551, undas II 142.
corporea species I 357.
corpora uestra *i. q.* uos II 461, corpora genitorum II 468, — terrae portio corpus III 275, — corpus aegrum I 192, curatum I 197.
correpto II 191.
coruscans *praef. 23.*
credita I 73.
cretus: pignoribus mediis nondum de germine cretis IV 17.
crimine cum nullo pacta I 139, c. sub nullo culpae I 162.
crurum debile uulgus III 198.
cubitalia incrementa I 640.
culmen marmoreum templi I 385.
culmina uatum I 233.
cultorum pectora *i. q.* cultores II 290 — cultor II 814.
cum: coniugium nullo cum crimine pactae I 139, cum pace I 204, primo cum lumine solis III 552, tali cum murmure fatur III 574, uerbis cum fraude malignis IV 2, tali cum uoce cachinnat IV 697, tali cum uoce perfatur IV 752.
cum inuersum: iam conprenderat — cum solebant I 282, iamque torpebant omnia cum puppis sulcabat III 98, aderant — parabant cum deseruit — petiuit I 287, — cum (= διότι) *cum ind.* I 15.
cum primum — uidisset I 194.
cumulata plebs I 207, sors IV 254.
cunabula I 156.
cura uerborum II 464, manibus lauandis III 136, curatio hominum I 638, c. maior II 592.
currere: uox missa cucurrit I 163.
curuo acumine III 393.
Cyrena IV 654.

daemon I 712. III 300, 359, 370, — daemoniorum princeps II 607.
dare: duro praesepe datur cubili I 157, d. quietem II 16, d. plebem II 474, obseruare dedit I 187, dona d. I 251, d. addere nomen I 274, d. uocem I 432.
Danihelis IV 122.
datiui usus rarior: prostrauit terrae I 162. IV 495, attonitis cucurrit I 163, templo subibat II 154, de-

mersit leto III 351, labuntur leto II 747, prosternere leto IV 406, cadunt solo II 739, profundo praecipitetur III 391, mergetur caeno barathri IV 67, uobis uenerat III 707 *(cf.* uenit enim ad uos *Matth. XXI, 32)*, condere terrae II 24. III 69, pauidis loquitur III 107, tibi nunc in uerba uenire I 17, Christum prodere morti (= ad mortem) IV 434, mihi multorum clamabit talia fletus I 708, dimittere uitae IV 602, exercent trucem subiectis urbibus iram III 604 *(cf.* potestatem exercent in eos *Matth. XX 25)*, adstrata foribus I 13, quos operis glomerauit portio ruri III 581, — uitaeue animoue sedebunt III 149, haerent fundamina petrae I 720, discipulis haerere II 97, haereat ne uobis portio uitae II 454, domibus inhabitare I 301, — canibus sua portio mensae decidit III 188, segni tollatur portio IV 250 *(at* IV 256 tolletur ab illo), — dicenti iunguntur milia I 170, — Nathanaheli concurrit II 102, concurrere tempus sanantis Christi uerbis II 344, quo possent dicta profetae concurrere rebus II 825, sterili concreuerat umbrae III 658, audistis pugnantis foeda profani uerba Deo IV 562, — illi dextram tetigit I 769, cur uobis tacitas uoluit cunctatio mentes III 243, quod panes quinque plebis mihi milia quinque inplerint dapibus III 248, — nobis domuerunt omnia I 709, cui moenia surgent I 717, quod mala cuncta illi uirtus diuina domaret III 34, — tibi (= abs te) puerum gigni I 70, sterilis quae credita cunctis I 73, uox missa deo I 184, uox instincta deo I 276, cunctis laudetur I 481, uobis condita I 616, uobis curetur I 653, talis cognita numquam uita mihi I 713, spiritus sanctus cuicumque uiolabitur. II 628, non mihi captatur gloria II 681, respuitur uobis II 683, cuicumque uoluntas inpletur II 730, si genitor cuiquam laedatur III 141, uobis uitentur III 239, scandatur tibi III 391, sit tibi multatus III 429, istaec mihi obseruata repr III 510, nobis percontata III 679, sibi responsa III 698, accitos famulis III 739, uirginibus properatum IV 210, dilectum Christo IV 314, iustis celebretur IV 319, tibi decreta est sententia IV 493, cernitur suis IV 786 *etc.* — uitae uinctura perenni II 226, quae sint genitalia moenia Christo I 236, utque illi (= illius) dextram tetigit I 769, uitae iunctura perenni II 226, medellae exclusa II 232, celasti ista superbis II 550, uiuere poenae II 603, bono conuersa plebes II 771, cura lauandis manibus praeteriit III 136, non sit tibi copia fructibus promendis III 659, permixtum felli uinum IV 658.

Dauid I 121, 149, 151, 166. II 105, 570. III 356, 639, 647. IV 47, 48.

de: prisco de sanguine I 186, admiratio digna de pueri uerbis I 295, doluit de pectore sortem I 461, de fontibus ablue uultum I 608, de fontibus egestas undas II 148, Iacob de nomine pollens II 245, fugit de pectore daemon II 419, nostra de sede — sentiet II 503, de lege II 574. IV 63, 608, 728, de (= ex) pectore II 713, 778, de semine sensus II 775, nostro de semine II 810, uno de corpore necti III 469, omnes de labe malorum secernet IV 262, credis puro de pectore IV 354, iuuari de pretio unguenti IV 414, de morte luctus IV 334, socians de corde dolorem IV 369, proueniat nostra de sorte uoluntas IV 504, de more I 284. IV 600 (*at* ex more I 282).

debeo: scriptura meis conplenda est debita rebus IV 530.

debilis: crurum debile III 198.

debita leto percurrens I 211.

decipere *i. q.* discerpere, interficere II 598.

declinatio: gen. plur. iuuencum II 156, duum III 431, uirum III 572. IV 707. — *gen. participiorum in — um:* captantum III 684, cedentum I 694, cenantum III 91, 251, cernentum II 73, colentum II 429, credentum II 151, 757. III 74, 108, 670, 673, 731. IV 52, 364, 382, egen-

tum IV 415, errantum IV 98, flammicomantum IV 201, flentum II 402, frugiferentum II 549, habitantum II 449, infantum I 268. II 551. III 651, lactantum III 652, mirantum II 304, 361, orantum III 458, palpantum I 701, II 360, peccantum II 360, praesentum III 64, quaerentum IV 96, ridentum II 403, salutantum IV 59, sectantum II 511, 562. III 182, 259, 494, 624, sequentum I 732, serpentum II 458, torrentum I 719, uidentum II 415, uirentum II 815, — puppe I 433, — celeri III 630. IV 760 (concordi III 606), maiori IV 189, naui III 220, praeceleri IV 22, — uulgum IV 611, — aethera *praef. 14*, aera I 172, — itiner II 23, 433. IV 71, iteris I 243, 290, 318, 557. II 184. IV 767. — *nom. prop.* Andream I 423, Barabban IV 624, Cyrena *(abl.)* IV 654, Danihēlis IV 122, Dauīdis I 121, 151, 166. II 105. III 356, 639, 647. IV 47. Dauīda I 149. II 570, Esaiae I 412. II 767, Heliae *(dat.)* III 324, Heliam III 265, 345, Hieremiam III 268, Iacobum I 430, Iesu *(gen.)* I 359. II 128, Iesum I 299, Iordanis *(gen.) praef. 27* I 347, Iordanen I 415, Iudae *(gen.)* IV 514, Iudam IV 444, Iuda *(abl.)* IV 480, Moysēī *(gen.)* II 218, Moysī *(gen.)* II 691, Moysī *(dat.)* III 324, Moysēā IV 15, Nathanahēlis II 118, Nathanaheli *(dat.)* II 102, Salomona I 644. II 710, Solomone II 711, Zachariae *(gen.)* I 74, 81, 309. — *indeclinabilia:* Bethleem *(nom.)* I 149, *(gen.)* I 153, 238, 260, Cafarnaum *(gen.)* III 381, Chanan *(gen.)* II 128, Dauid *(acc.)* IV 48, Elisabeth *(gen.)* I 106, *(acc.)* I 82, Golgatha *(gen.)* IV 657, Iacob *(gen.)* II 245, 263, Nazara *(gen.)* III 29.
decolor II 683. IV 31*.
decuplatus III 436.
dedignata gloria II 523.
deficere *c. dat.* II 130.
defixa lege III 140.
defletio IV 121, 154.
degener I 333.
degenerare: uero mentis cum degenerarit II 723.
dehiscere II 611. IV 704.
delubra I 188.
demergere: demersit leto III 351. — demersus in abdita II 246, demersa placido sopore II 401.
demortua corpora II 640.
dependere iusta laboris III 700.
deposcere II 428.
deprimere corpore terram IV 489.
depromere = dicere II 425. IV 348, 459. — II 527, 737. III 3, 467. IV 380.
describere (discribere) I 146.
desperantibus (disperantibus RM^1) I 9, — ad desperandum (disperandum $M^1K_1K_2PBb$) I 33.
despicio (dispicio) II 647.
desponsa (disponsa MK_2TBb) *i. q.* desponsata I 54, 152 (disp. RK_2TBb).
destituere uiduem I 217.
deuotio cordis IV 40.
dextera III 122.
dicare monitis auresque et facta I 715.
dies *masc.* II 564, *fem.* I 706.
Didymus IV 330.
digesto ex ordine I 4, 489.
dignari: magnum dignando I 93, quod me dignatus in altum erigit I 98, finemque inponere uerbis dignatur suis I 203, tune meis manibus dignaris mergier undis I 349, frigentis dextram dignatus prendere II 406, os aperire meum dignabor II 827, si tua nos uere dignatur uisere uirtus III 111, me pater est uobis dignatus mittere lucem IV 792.
dignatio sancta III 582.
dignus *c. g.:* uis digna pudoris III 727. — *c. inf.* conprendere I 190, contingere I 339 — digni cognouere uiri II 173, — digne I 674. II 151.
diluuii uiolentia IV 167.
dimersus in foueam III 158, dimersus ad imas tenebras IV 257.
dimissum = demissum I 16, 53.
dimittere uitae IV 602.
discendere = descendere *praef. 23.* I 11, 160, 357. II 255.
discernere *i. q.* secernere I 298.
discerpere III 213.
discidium I 532. III 474.
discludere duro corde III 162, — discluserat terror sensum IV 750.
discurrit gloria *praef. 11.*

discussio capitum I 144, discusso daemone III 193, discutere frena III 425.
disiecto profundo II 32.
dispendia uocis I 46.
dispernens *i. q.* spernens II 255.
disquirere I 631. II 227, 664, 686. III 627. IV 606.
dissicet II 622.
dissoluere saecula IV 801.
dissona lingua III 764.
distrahere *i. q.* uendere: omnia distrahe III 515, cum sanguis distraheretur IV 634.
ditare I 102. II 320.
diuersus: diuersa facta I 722, diuersae multatus nomine gentis III 429, diuersa petebant III 744, = uarius: diuersisque malis nexos *(cf. Matth. IV 24)* I 441.
diuinare: tali diuinat uoce magister IV 433.
diuulsio II 612.
dolosa dicta II 586, dolosi Pharisaei III 133, d. Sadducaei III 221, 241.
dominari *c. g.* III 603.
dominatus III 515, 730.
Dominumque Deumque I 24. IV 49.
dominus caeli I 35, d. ruris II 423. IV 40, — dominus *saepius*.
donare medellam I 437.
dubitata fides *(i. q.* fides quae dubitauit) III 123.
dubitare *sequ. acc. c. inf.* II 493: quis dubitet sapiens cedere hominem . . .
dubius: dubio liquefacta timore III 118.
ducere = regere I 239.
duellum II 620.
dulcedo Maronis *praef. 10*.
dulcis natus II 338, d. columbae II 459.
dum: dum dignis lueret per uincula poenis III 455.

e *om.:* abrupto tolletis — profundo II 591, quo membra solo conposta quiescunt IV 377.
ecce I 77, 101, 160, 181, 190, 199, 214, 243. II 9, 44, 76 *etc.*
edere = profiteri I 148, 151.
edocere: numen uidisse supernum nutibus edocuit et dispendia uocis I 46.
egens: humiles egentes ditauit I 102.
egestas undas II 148.
elinguis III 199.
Elisabeth I 82, 106.
ellipsis uerbi: praef. 21 I 73, 324. II 9, 88, 176, 264, 279, 281, 379, 382, 397, 598, 602, 736. III 25, 257. 264, 272, 316, 320, 403, 552. IV 187, 190, 210, 535, 545, 618, 776. — (dixit) I 31. II 161, 184, 193, 204, 205, 259, 278 *etc.* — (homines) I 443. II 531. — (magis) I 525.
ergo age *praef. 25*.
erigere in altum I 98.
error oculi I 523.
Esaias I 313, 412. II 767.
esca *i. q.* materia II 604.
et *postpos.* I 127, 342 (illius et), 451. III 509, 607, 652 = etiam I 141, 163, 172. III 428.
et *apodosin incohat (cf. s. v.* que) iam decedenti uesper succedere soli coeperat, et procerum solus cum iustior audet IV 717.
excisa rupes II 15. IV 373.
excitus II 272.
exhinc I 130, 435. IV 494 (exin III 600. IV 457).
exoptare *sequ. inf.* III 131.
exorant expendere II 323.
exordia nascendi II 186.
ex ordine I 122, 369. III 23, 86. IV 24, 376.
expedire = docere: expediens populis iustitiae leges uitaeque salubria iussa III 18.
expendere iudicio = iudicare: iudicioue truci terras expendere misit *(cf. Ioh. III 17)* II 228. — geminos illic expendere soles (dies) II 323.
exposcere: cunctaque maturam rura exposcere messem II 314.
exscindere I 565.
exsuperabilis III 281.
ex te data munera II 133.
extima portio operis III 581.
extrinsecus III 164.

faciles uictus I 631, f. uirtus II 121.
factio I 616. II 580, 606. III 645, 689. IV 1, 510.
facultas pomorum III 657.
facundia IV 595.
falsum = mendacium *uel* fictum *praef. 20*.
famoso nomine IV 601.
famula I 77, — famulae manus I 392.

farina II 821.
farris copia I 344, fragmina III 82, germina II 779, insidiae III 246, semina III 4.
fascia IV 396.
fatigare diem I 582, fatisco III 244.
fatuus I 503.
feralia uerba iuris I 532.
felix: felix fetus I 87.
femineam mentem I 215.
ferre = auferre IV 722, – ieiunia ferre II 364, ferre nomen I 495.
ferreus: uis ferrea III 487.
feruida uis flammae III 267.
fessus: fesso nexos languore quietis IV 507.
festa iugalia III 752.
fetor IV 379, fetus I 29.
figere: fidem II 648, inmersos gressus III 113, uestigia III 115.
fila uestis attingere III 130.
finis = effectus: qui finem credit mox adfore uerbis *(cf. Luc. I 45)* I 92, finem inponere uerbis I 203.
firmare *i. q.* affirmare III 262.
fistuca I 659.
flamen: diuinae uocis flamine sancto I 85, quam petant — currentia flamina partem II 201, uenti III 99, flamina contraria III 124.
flamma ultima *praef. 5*, = poena I 502. III 475, — flammae I 526, 530. IV 284.
flammicomantes taedae IV 201.
flammipedes quadriiugi II 546.
flammiuoma nube *praef. 23.*
flatus = spiritus II 59, 194, 197, 203. IV 797, — I 359, 361. II 714. IV 49.
flos: in flore iuuentae I 216.
fluentum stagnans I 451.
fodi poena IV 304.
foenora concedere I 598.
fontanae undae II 329.
foribus (= ξύω) I 13, pro foribus II 726.
foris miscere II 727.
forsan *praef. 22.* I 33. III 616. IV 140.
fortis: uinum conseruant fortia uasa II 376.
fraglare: latę fraglantis oliui IV 412.
fragmen III 90.
fragosa rabies uentorum III 230.
fraus diurna I 654.
frena doctorum III 425.
frenare: mea iussa frenant molimina mentis I 521.
frendens insectatio I 466, fr. uiolentia II 463.
frequentare in tempora longa *praef. 7.*
frondosa umbra III 72.
frons duelli II 620.
frugiferentum terrarum II 549.
frutex I 646.
fulgentis regni sedes III 735.
fundare *i. q.* confirmare: fides multos plebis fundauerat alta II 324.
fundere partum I 105.
funus miserabile II 379, funera (cadauer) II 397, funera leti II 521.
furibunda fallacia I 398, ars II 5.
furores = daemones II 721.
furta tororum III 170, 505.

Galilaea per arua I 414, Galilaeaeque arua III 459, terra Galilaea I 435. II 243. IV 466, 762, 775, G. plebs I 450, G. regio II 328, Galilaeae orae III 195, Galilaea lingua IV 579, Galilaei montes IV 784.
gaudia terrae IV 32, uentris I 50, gaudere gaudia magna I 246, gaudere sibi II 508.
gaza III 499, 522, 546.
gehenna I 707.
gelida mors IV 26.
gemere: unius cunctos fletus gemuere maritae IV 25.
geminus: geminae prolis genitor (sc. duorum filiorum) III 692.
generatio polluta malis II 695, g. saecli IV 159.
genetiuus: zonae pellis (zona pellicea *Marc. I 6)* I 324, uersutia temptandi I 368, credendi substantia II 675, uisendi solacia IV 293, lapidis offensio I 393, lacrimabilis aeui — fallacia plebis IV 70, Samaritarum fraudis uestigia II 434, ligni istius nostro stupuistis honore III 663. — *gen. temporis graeco more:* sollicitae noctis I 158, — crurum debile uulgus III 198, — primorum procerum unus II 178, eximios uatum III 292, medium duum III 431, — digna pudoris III 727, libera sanguinis IV 619, — mundi aequaeua IV 270, — conpletas reliquiarum III 253, conplentur mensae plebis (ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων *Matth. XXII 10)* III 760, fragminis inplent III 90,

dominantur eorum (καταχυριεύουσιν αὐτῶν *Matth. XX 25)* III 603.
genitalis lex tororum III 485, — genitalia arua IV 465, moenia I 236.
genitor rerum *praef. 4*, genitor dominusque salutis I 320, hominum I 674, magnus II 310, noster I 567, 705. III 154, altithronus III 409, sublimis IV 134, summus I 390. II 682. IV 383, supremus II 507.
germana corpora *i. q.* germani fratres II 729. IV 20.
gerundii ablatiuus: nascendo gaudia quaeret I 20, docendo I 23, dignandō I 93, uiando I 126, seruando I 282, audendō docebit I 491, diem ducendō I 582, temptandō II 586, glomerandō II 721, insidiando II 797, insinuandō III 20, docendo III 143, uenerando III 201, miserandō IV 282, uigilandō IV 487, negando IV 581.
gerundiuum: mandata dei temnenda peregi I 38, manet satiandos copia mensae I 460, omnia per me conplenda manebunt I 485, — manifestat cuncta uidenda II 638, reddenda resurget IV 28, deseritur domus uastanda ruinis IV 84, ueniet uobis uisenda maiestas IV 557.
Geraseni II 43.
Gessamaneia rura IV 478.
glaucicomans oliua III 623.
glomerare II 721. III 581, 756. IV 158.
glomeratio turbae II 577.
Golgatha IV 657.
gracilis uox I 169, pars IV 291.
gramineus: gramineis toris discumbere III 83.
grandis: gloria I 19.
gratari = gaudere: exorta maior cum luce tumultus gratantis populi II 9.
gratia laeti sermonis I 15.
gratuita dona II 440.
gratus: gratis sanctificat uerbis IV 450.
grauata II 452*, messis II 561, oculis grauatis II 770.
grauior *i. q.* maior: grauior numerus IV 404.
gremium cingere: sic discipulis gremium cingentibus infit I 453, — gremium fontis II 141, praesidis gremium IV 589.
gressus: rapidis gressibus annorum I 278, gressum sociare I 302.
gigni = nasci I 71.

habeo: unam (ouem) cum forte seorsum nescius error habet III 411, quae Danihelis habet iussam uerissima uocem IV 122, egressus ploratus habebat amaros IV 585.
habitabile corpus II 544.
habitaculum I 154, 245. II 718. III 41, 625.
habitare undas II 819.
Helias II 545. III 265, 324, 348. IV 699.
haerere: tardis haerens uerbis I 34, discipulis II 97, — haeret inmobile iussum I 405.
harundineum stramen II 529.
haurire miracula I 75, fidem III 710.
Hebraei nominis IV 478, H. lingua IV 693.
Heliam III 265, 324, 345, 348. IV 694, 699.
hendiadys: uerbera flagri II 158, uestis amictu III 763, legum praecepta IV 15.
Herodes I 1, 233, 241, 253, 257. III 35, 40, 43.
Hieremias bonus I 264, Hieremiam III 268.
hinc inde I 321. III 133, 493. IV 14, 668.
horoma III 340*.
horror spiceus II 799, spinarum II 789.
hospitium: hospitii foci II 452*, hospitio succedere II 446.
humida nox III 224.
humiles minimi IV 302.
hymnus: cantato sanctis concentibus hymno IV 457.
Hypallage: miserae dispendia uocis I 46, canit uenturi conscia dicta I 116, subolis misero pro funere I 265, acies leuata securis I 335, tristi conpressit corde dolorem I 410, tribus in spatiis dierum II 172, superas rerum conprendere formas II 210, aliena thalamorum uincula II 277, paruula infantum corda II 551, spicarum grauidam frugem II 563, daemonis horrida uirtus II 602, profana uerborum rabie II 628, uiridem ortum germinis II 744, insonti pollutam sanguine

terram III 71, genitoris munera sola III 276, rerum possessio fulgens III 499, sterili umbrae frondis III 658, paucorum felix hominum selectio III 773, laetae reparatio uitae IV 31, aeternis uitae sertis IV 116, subita in hora discendet IV 178, praesenti noctis tempore IV 460, sanctam Christi faciem IV 566, ludens procerum sententia IV 572.

iacere *i. q.* aegrotare I 768. III 178. IV 313 = obire IV 24.
iactantia I 580.
Iesus I 63, 184, 351, 403, 767, 769. II 33, 75, 79, 106, 110, 265, 274, 282, 293, 327, 350, 382, 568, 733. III 3, 29, 185. 503. 538. IV 591, 596, 767, 790 — Iesum I 199. IV 365, 546, 625, 770, — Iesu I 359. II 128. IV 720.
Iăcŏbus I 430. — Iacob *(gen.)* II 245. *(nom.)* II 263.
ignicolorus IV 155, 559.
ignicomus sol III 1, ignicoma stella IV 151.
ilia (= ilja) II 140.
illis (= illius) uerbis II 296.
imperare *c. inf.* II 63. III 65.
in: haec ait in (= per) Simeone deus I 214, maculas in flumine abluere (aqua baptizo uos *Luc. III 16)* I 337, fallunt in nomine panis III 242, — conpleta in tempore fetu I 155, tribus in spatiis (ἐν τρισὶν ἡμέραις *Ioh. II 20)* II 172, subita in hora IV 178, — in uerba uenire I 17, animos in talia facta leuare II 164, concessa in populos medella II 601, in fletum dedita II 701, arserat in thalamos fratris III 44, in ualle remota conuenisse III 74, mirantur in arbore mortem III 661, in (= usque ad) mortem III 749, inspicite in nummum IV 10, surgent in munera IV 346, in (= ad) te IV 356, in tempora longa *praef. 7,* in saecula laudis *praef. 17,* surgere in noua uina IV 456, uertice in sancto plagis lusere nefandis IV 649, — nulla in solidum (= solida) mihi dona dederunt III 363, in morem IV 693, in tantum IV 803 *cf. abl.*
incendia bellorum IV 99, mundi *praef. 21.*
incipit ore I 327.
inclementia mortis IV 26.
inclusi tenebris I 415.
incrementa I 641. II 753, 816. IV 233.
increpitare = praedicare increpitans praeconia salutis I 420, uetat increpitans I 348, i. se tenere IV 619.
increscere III 402, 418.
incumbere super membra I 622, 643.
incurua falx I 636.
indago: praepulchra indagine lucra I 427.
indefessus IV 39.
indicatiuus: imperatiue positus: offers I 740 *fort. etiam* I 510, — sunt alii qui — receptant II 781, — credunt pectora uestra num se reddet lumen ademptum II 410. *indicatiuus coniunct. iuxta ponitur:* si uelitis nec erratis I 602, quod implerint sportasque referri uidistis III 253, qui iusserit et praecepit III 438—440.
indubitatus: uocibus indubitata fides comitabitur istis II 693.
indulgere I 121, 320. II 8.
infinitiuus: admonuit occurrere IV 208, ardebat dimittere IV 602, causa est uenisse IV 520, concessit uisere II 673, concurrunt uisere IV 744, concurritis conprendere IV 531, contempsere contingere III 754, culpa occidisse III 688, cura tueri I 3, curabat portare IV 203, curabis demere I 663, curat dedere III 214, current leuare I 392, datur sperare IV 424, dedit obseruare I 187, addere I 274, deuitet ponere III 615, dignum est secernere III 583, dignus conprendere I 190, — contingere I 339, dignatur uisere III 111, — respondere IV 596, dignator aperire II 827, dignatus mittere IV 792, dimisit ponere II 671, exoritur crebrescere IV 207, faciam consurgere IV 322, fecit consistere I 385, fugitis disquirere II 686, incumbunt conquirere IV 543, indulget tractare I 320, ingeminant pulsare IV 221, insistit urgere IV 550, instat tumescere II 28, — sumere III 594, laboras purgare I 661, laborant

foedare I 605, mandat perferre III 367, maneat progigni I 239, memento praebere I 552, mens est dimittere III 726, misi succidere II 318, misit disquirere II 227, — expendere II 228, mitto aptare II 535, moneo cauere III 254, monuit conquirere I 373, monstrat euadere I 329, obseruare offerre I 187, orant doceri I 228, orarunt cernere II 774, orat miscere II 727, permittens tondere IV 266, potestas dimittere II 486, — transire IV 503, potestatem mutare I 543, properat nectere I 383, properant dispergere II 68, putabam meminisse III 247, putat extinxisse I 269, — uocitare IV 694, quiesce dubitare II 109, reddit portare III 497, repetat sustollere IV 125, requiris prendere III 513, requirit mitti IV 608, rogitant cedere IV 212, rogabat discedere IV 604, rogant edicere I 112, — euigilare II 35, rogat cedere IV 721, sequitur disperdere II 374, sollers notare I 225, subigit adcumulare III 42, superest deposcere II 428, — sperare II 515, tempus succurrere IV 418, urgebat suffigere IV 656, urget reuelli III 62, — persolui III 448, urgetur uectare I 272, uacabat numerare II 157, uacuum fuerit tollere III 245, ueni dissoluere I 483, — inmittere II 498, — reuocare II 360, uocabit accumbere I 757, uolutat prodere IV 434, — permittitur seruare IV 739.

infinitiui historici: I 55, 365. II 351. IV 446.

infinitiuus pro indicatiuo: Et nos haud aliter concedere foenora nostris I 598.

infinitiuus loco substantiui: uoluisse tuum I 737, habitare II 47, quod quanto leuius fuerit dixisse II 86, *cf. etiam* III 536, 688.

infinitiuus omisso accusatiuo c. g. I 109, 181, 257, 269. II 97. III 247. IV 283, (se) I 45. III 183, 262, 444. IV 278, 280, 295, 448, 581.

infinitiuus praes. pro inf. fut. I 66, 257. III 346, 444. IV 735.

infinitiuus perf. pro inf. praes.: II 86. III 481.

infit I 57, 453. III 585. IV 245.

inflexis genibus III 354.

infremit accusatio IV 595.

ingeminare I 111. IV 222.

ingerere conuicia II 627, i. dicta III 452.

ingrata = ingratis: nequiquam ingeminant precibusque ingrata frequentant IV 222.

inhabitare sedibus et domibus I 301.

inhaerere thalamis I 5.

inhians nummis II 157.

inlaesus I 718.

inlex I 685.

inlibata *i. q.* inminuta portio III 578.

inlotis manibus III 174.

inmatura mors I 217.

inmiscere sese in auris I 42.

inmundus: inmunda lacerans uirtute furoris II 46.

innectere insidias I 431.

inolescere *i. q.* concrescere: amborum animas iunctis inolescere membris III 470.

inpendere dona II 440.

inplere *c. g.* fragminis inplent III 90.

inplumes columbae I 188.

inponere incrementa membris I 641.

inpostus I 478 (conpostus IV 377, repostus IV 143).

inreuocabilis *praef. 4.* I 39.

inreuocata supplicia II 629.

inruere ad fluuium I 327.

insectatio I 466, 471.

inseruire I 629.

insinuans populis I 436.

insinuare *i. q.* inserere II 814, *i. q.* docere III 20. IV 798.

insistere ad I 33, = instare IV 179.

instare *i. g.* esse: cura instabat I 4.

intemerata salus II 355.

intendere durum pectus I 603.

interiora petere IV 359.

internecare II 750.

intransitiua transitiue ponuntur: nec terra Dei Solymaeue urbis nomen iurabitur umquam I 539, praebentque sedendum (pullum) III 632.

inuadere furta tororum III 506.

inuiolabilis = donum inuiolabile uitae II 223.

inuoluere puerum cubili I 156.

Iohannes I 26, 110, 351, 409, 430, Iohannes II 362, 510 (iustus), 544,.

III 36, 39, 45 (doctus), 263 (iustus), 680, 685, 708 (iustus).
Ionaea monita II 705.
Iordanes: dulcis *praef.* 27, I 347, 415, 451. III 461 (uiridis).
Ioseph I 151, 222, 256, 272. II 105. III 25. IV 719.
ipsorum *i. q.* eorum I 565. II 583, = is IV 55.
ire uiam I 556.
Israhelitarum II 205*.
iste = hic I 23, 98, 209, 211, 546. II 550, 702. IV 42, 476.
Istrahelita *(C, cf. H. Linke, Studien zur Itala p. 26)* I 207, 240, II 474.
iter: iteris I 243, 290, 318, 557. II 184. III 585. IV 767, itiner II 23, 433, noctis iter III 101. IV 71.
iubar roseum III 1.
iubere *c. dat. et inf.* I 376, 739. II 11. III 93, 624, *seq. inf.* II 97, *seq. coni.* I 62, *seq. ut* II 145, — *c. dat.* II 481.
Iudaea I 149, 450. III 460, Iudaeus I 1, 80, 229. II 153, 163, 178, 204, 254, 285. IV 124, 332, 337, 398, 592, 648, 666, 778.
Iudas IV 423, 427, 443, 444, 480, 511, 514, 626.
iugalia festa = nuptiae III 752.
iugis defletio IV 154, saeclum IV 351.
iurare in caput I 542, — iuratus spondet III 60.
iutura I 58.
iuxta IV 33.

labare: labat custodia II 435, discipulos patitur doctrina labare praeceptis ueterum III 135, corpus debile labat IV 500, — labanter (labenter *M*) IV 468.
labe populorum IV 113, l. malorum IV 262.
labentibus annis II 384, gressu labente II 409.
lacrimabilis aeui IV 69.
lactantes III 652.
languor = morbus I 736, 744. II 4, 384, 438, 600. III 200.
laniatibus trucibus III 352.
lanigeri *i. q.* oues IV 266.
languores hominum II 600.
lapsus *i. q.* crimina III 434.
laqueare I 523, laquei erroris III 402. IV 731
largus miserator II 293, l. voluntas II 180, largifluis opibus I 102.
latebrae II 15.
latenter I 254.
latex: laticis da potum II 253.
latratibus urgent IV 14.
lauacra I 311, 322, 347, 350.
lauit flumine III 263, — faciem lauere saliuis IV 648.
laudatio I 576.
Lazarus IV 316, 321, 327, 345, 368, 392.
lectio = lectio scripturae: memorat uenerandae lectio vocis II 534, ueterum scriptorum lectio II 676, testatur lectio II 678.
lectissima uirgo I 69.
lepra I 734. II 519. IV 409.
leuare *i. q.* eleuare, excitare II 164 animos in talia facta leuaret, — siquis sublimia colla leuabit IV 66, leuata acies securis I 335.
leuis ludus II 51, — leues ministri genitoris IV 33.
lex *i. q.* condicio III 716.
liber *c. gen.* IV 619.
Libya II 709.
limen mortis II 343, lucis III 314, uitae IV 27, — limina lucis II 652.
linea texta IV 395.
linquere curam I 650.
liquidum profundum III 257.
liquor laetitiae II 132.
liuenti pectore III 37.
liuida uis I 384.
liuor I 366. III 21. IV 112.
locare: fructus locauit habendos III 715.
locusta I 325*.
lolium amarum II 798, infelix III 7.
longe *c. comparatiuo:* longe tranquillior III 605, — *i. q.* alonge: longeque accurrit II 54, tendentem longe II 110, Petrus seruans longe uestigia IV 539, longus = longinquus: longas ire in terras IV 227.
loquella: iussas loquellas perferre I 12, amissa loquella I 48. IV 579, 676.
lucida sidera IV 470.
lucifluus: ortus III 293, sermo IV 119.
lumen Dauidis origine I 121, — lumen = oculus I 659, — lumine solis II 167, mentis II 761, — uitae IV 442, 734, 756, — terna dierum lumina III 316.

lunae cursus I 446. III 359, lunaris: gratia lunaris lucis IV 150.
lurida membra I 738, l. lepra II 519, IV 409.
lustrata habitacula I 245.
lusus uerborum: ut iuste iusto seruire queamus I 124, dedit addere nomen I 274, praecurrens aeuum sapientia praeueniebat I 279, reddidit — dictis contraria dicta I 394, nec ninus optati quam facti poena luenda est I 522, sed quod dextra facit faciat I 577, corporis est lumen, quo publica lumina cernis I 618, faciles uictus—aegra — cura I 631, sine defunctis defunctos condere terrae II 24, terrenum corpus terreno corpore natum II 196, spiritus in uobis pro uobis – loquetur II 466, negabo negantem II 497, uerborum meritis ueniet sub iudice poena, uerborum meritis dabitur sub iudice uita II 635, 636, timore tremiscis III 302, labentis mentem frater lucrabere fratris III 422, par dispare sexu III 468, ultima praeteriti capient uix praemia primi III 549, praecipit — praecipitare III 770, iniusti iustis succedite flammis IV 284, pretium pretiosi corporis IV 640.
lux = dies I 181, *i. q.* uita III 307 (possessio lucis), — II 641. III 15, 346, 554. 560, 564. IV 37, 376.
luxuriari: luxuriatus sordida IV 190.

macerans fluxus II 385.
machaera: ferro fulgente machaera I 212, fulgente machaera IV 522.
maculosus textus I 431.
Magi: nomen Magorum I 226, 254, 258.
magnifico lumine terras conples III 272.
mancipare = tradere: seseque domumque mancipat II 345.
manere: manifestatur quod — maneat I 238, caedes olim praescripta manebat (= erat) I 263, domus—inlaesa manebit I 718, — haec in primitiis temptamina parua manebunt (initia sunt dolorum *Matth. XXIV 8*) IV 108.
Maria uirgo I 53. III 26, Mariae I 91, 133, 184, 208, Mariam I 151, 189, 272. IV 358, 399.
marinae greges I 430.
marmor *i. q.* mare I 424.
Martha IV 338, 354, 375, 399.
Matthaeus II 96.
meatus lucis IV 671.
medella II 356, 587, 601. III 76, 372.
medio iteris I 243. IV 767, lucis III 332, noctis IV 207 — medius profeta I 324.
medullis disruptis cuncta labentur III 613.
Megedarum orae III 220.
mella silvestria I 325.
mens *idem fere quod* cogitatio: pectoris haec tacitam uoluebat credula mentem II 387.
mensatim III 214.
mensuram portare I 658.
mereri = impetrare: tales adfirmat regna mereri aulae celestis III 495.
meritum = delictum: uerborum meritis ueniet poena II 635, et scriptum causae titulum meritique locarunt IV 665.
meritus: ut dictum Esaiae merita de plebe recurrat II 767.
messorum gaudia II 317.
metae terrae IV 118.
metretrum II 140.
metrica et prosodiaca: 1) *correptio syllabae longae:* adŏlatio I 702, rĕpens I 744, conŭbium II 276. III 47. IV 16, 28 (conŭbium I 531. II 127), măcerans II 385, clămore III 646, 648. IV 391, clămoris III 648 (*cett. locis* clām.), ēdere(?) IV 448, făcundia IV 595, ibĭdem III 80, lŭdibrium IV 643 (lūd. 650), — potĭretur II 296. III 80, lăuere IV 648, ploratŭs (acc. plur.) IV 585, alterĭus I 661, 663, illĭus I 127, 342. II 221, 708. IV 748, istĭus III 377, 401, unĭus I 407, 626. III 413, 554. IV 25, *de ablat. ger. cf. gerund.* — 2) *productio syllabae brevis:* lēpra I 734. II 519. IV 409, lābat II 435. III 373. IV 500 (lābare III 135), ōbex II 769. IV 82, 385, circumlātrare IV 535, ān III 326. IV 528, lātro IV 601, 610, 612. 668 (lātro IV 686); poterimus IV 682, dederītis I 664, prōfanent II 576 (*sed* prŏfanus) — ilia *biss.* II 140, — *littera h positionem efficit:* I 301 inhabitare

(cf. I 26 Iohannēm hunc, *sed hoc loco caesura quoque valet*). — *prod. syll. finalis ante* st sp pr scr: I 112, 315. IV 53, 225, 584, — *prod. in caesura;* praef. 25, 27. — 3) *hiatus:* I 272, 430. IV 14, 340, 427. 4) *synizesis formae:* Bethlēēm I 149, 153, 238, 260, — dēērit I 488. IV 800. — 5) *nomina propria Iuuencus ad arbitrium metro accommodauit.*
mille uocabula III 199.
Minciadae Maronis dulcedo *praef. 10.*
minister nudae uirtutis II 444.
ministerium praebere I 770.
miracula: miscere II 39, mouere I 448, sollicitant I 133, trahere I 43, uoluere III 22 — miracula rerum II 123, 639. III 116, 675, IV 402, 778.
mirandis; m. monitis I 271, m. lauacra I 311, m. gaudia I 444, miranda (= magna) ad gaudia II 407.
miror *(passiue)*: mirata uirginis arte III 58.
miror si II 107.
mirus = magnus: gaudia mira concelebrant I 108.
miseramina panis IV 289.
miserator II 293.
miserabilis IV 440.
miseri egentes III 516. IV 415, — m. superbi II 235, m. praui II 661.
moderamen *praef. 14*, I 6, 185, 493, 496. II 575. III 421.
moenia fidei III 534.
molare saxum III 405.
molimen I 521. II 18, 171, 308, 599.
molis: curarum mole grauatis II 786. tantae spectacula molis III 326, 378.
Moyses I 185, II 689, III 473, Moysei II 218, Moysi II 691, III 324, Moysea IV 15.
monilia I 665.
monitor III 424.
monstra tristia III 298, potentia IV 139.
monstrare puerum colendum germen I 242.
mortalis (= homo) I 32, mortale I 74.
mos: ex more I 282, de more I 284.
mox *i. q.* simulatque: *(cf. Woelfflins Archiv VI 267)* I 383 nam moenibus urbis mox inferre pedem sensit, II 816 at iusti mox incrementa uiroris sumpserit, — IV 21 mox uincula sumpsit, cecidit; *i. q.* paulo ante III 160, — II 407, 584, 602. III 620. IV 21.
mulcare III 123.
multifiua uerba I 582.
multus: plebis miseratio multa III 205, uocis pondere multo III 368, multum laudanda IV 420.
munia membrorum I 744. IV 166.
murram (= myrrham) I 250.
mussanti uoce uolutant III 24.
mustum calidum II 373, m. spumantia II 375.
muto: uino mutauerat undas II 329, tenebrae mutantur lumine II 517.

nactus III 448.
Nathanaheli II 102, Nathanahelis II 118.
naturale bonum I 645*.
natus = filius *e. g.*: Dei natum I 72, hominis nato II 17, Zebedei natos III 319, quorum natos III 385.
Nazara felix I 273, II 106, — Nazara II 107, Nazara plebes III 29.
nec prius — nisi III 337, nec—saltem = ne—quidem: nec littera saltem aut apicis parui I 487.
nectere: carmina ueterum gestis hominum mendacia n. *praef.* 16, ambos ad proprium cogens nectebat amorem I 306, nexa III 284.
nefanda conubia III 46.
Neptala I 413.
nequam I 621.
nescius *i. q.* ignotus IV 177, — nescius error III 412.
nil = non I 378. III 711.
nimium (= ualde): felices nimium I 466, n. fallax I 685, sapiens nimiumque beatus IV 187.
nitefactus crinem oliuo I 607, nitentis uineti saepes III 713.
NOBISCUMDEVS *(nomen)* I 142.
nodata manebunt III 285.
non *pro* ne II 441—443. III 659.
nomen regionis I 413, diuersae gentis III 429, — ruris IV 657, — pro nomine I 332. II 665. III 383, 546. IV 110, — in nomine panis III 242, — sine nomine III 68, 760, — nomine uenali sistere III 441.
nomisma: inspicite sculpti nomismatis aera IV 10.

notare numero III 219.
noti regina II 707.
nouare plebem I 25.
nubila tristia III 228.
nuda uirtus II 444.
nullus *pro* nemo II 214, 266. IV 39.
num — an III 325.
numeralia distributiua pro cardinalibus: I 103, 249, 281. III 90, 316. IV 198, 426, 472, 548.
numerus pluralis pro singulari e. g. incendia mundi *praef. 21* thalamis I 5, ante suos uultus I 36, dispendia uocis I 46, munera dilata I 49, uentris gaudia I 50, uirginea tecta I 55, terras I 58, conceptus I 65, miracula I 75, 133, pondera uteri I 134, thalamos I 136, iussa I 145, ingentia gaudia I 165, praesepia I 169, terris I 174, moderamina legis I 185. delubra I 188, pectora I 208, habitacula I 245, mella siluestria I 325, urgentes iras I 329, ueneranda lauacra I 347, lauacra I 350, pectora I 381, ponti per litora I 421, odiis I 626, faciles uictus I 631, escas I 632, incrementa I 641, absumptos gustus I 474, moderamina operis proprii I 493, altaria I 504, molimina mentis I 521, conubia I 531, pallia I 554, caecis odiis I 562, odiis I 566, lumina I 567, lucris I 571, antra I 588, regna I 651, gaudia I 739, tecta I 746, munera uerbi I 764, dona medentis I 766, tectis II 17, dona salutis II 66, litora II 71, tecta II 90, pectora II 93, 111, conuiuia II 129, uina II 130, imperiis II 138, lumina II 167, terris II 168, culmina II 184, exordia nascendi II 186, 190. primordia uitae II 202, terras II 225, 228, undas II 251, munera II 256, dona liquoris II 267, escas II 302, dona salutis II 334, pectora II 377, munera II 381, 399, 420, funera II 397, tristia II 400, terris II 498, 514, obsequiis II 507, funera II 521, terrarum II 549, otia II 565, 590, quaerendi iura II 644, habitacula II 718, ignibus II 810, incrementa II 816, terras III 1, conubiis III 47, robora III 191, corda III 296, 364, 466, 656, regna III 315, 495, 523, 526, spectacula III 326, solacia III 358, regnis III 418, 489, iussis III 453, tecta III 520, lumina III 589, aequora III 605, consortia IV 73, caelestia regna IV 197, tegmina IV 275, miseramina IV 289, casibus tantis IV 309, confinia summa IV 315, gaudia IV 327, lumina IV 345, 442, limina IV 353, corda IV 355, 620, tecta IV 397, bella IV 408, supplicia IV 440, pectora IV 443. 469, regna IV 455, uina IV 456, culmina IV 458, tecta domorum IV 474, pectora IV 485, iras IV 563, poenas IV 615, 630, scelera IV 636, pocula IV 658, corpora IV 712, saxi pondera IV 741.
nummus = pecunia: nummi rationem qui sibi poni iusserit III 438, maior quis est concredita portio nummi IV 232.
nuntia: uox nuntia I 40, n. fama II 342.
nutrimina flammae IV 215.

oberrare III 157.
obex II 769, IV 82, 385, 708.
obreptare: obreptans animo uis tetra ueneni I 547
obsequio blando esse I 564, obsequium ferre IV 715.
obtunsus sensus II 208.
obtutus stupidus IV 89.
obumbrans I 68.
obuia *i. e.* contraria signa IV 103.
odores = *Räucherwerke* I 10.
offensio lapidis I 393.
offerre: fetus offerre sacrandos I 187.
Oliueti arx IV 91. Oliuetum mons IV 458.
olli I 27. 428. II 14. 134. 252. 265. 412. III 110. 659. 703. IV 525, — ollis II 410. III 677. IV 29.
Olympus astrifer III 225
omnia mundi II 198.
omnigenae tribus IV 154.
oracula uatum I 237.
orae: luminis orae I 106. II 342. III 486. IV 761, — uitales II 707.
ordo I 412, 489. II 826 (saeclorum). IV 638, 656, ab ordine dicta non soluentur IV 162.
ornamenta terrestria linguae IV 805.

osanna III 640, 647.
otium legis *i. q.* legem de otio sabbatis II 590.

pabulae iustitiae I 459.
pala ruralis I 342.
palla furua II 2.
palma (= manus) II 595. III 213, 496. IV 446, 567, 569.
palmetum III 638.
palpare I 701.
palumbae sollemnes I 196.
pandere aures II 547, 812, mentem II 212. IV 564, munus III 491, — saecula uitalia II 292, uisionem III 340.
par iustis II 446.
paratu = apparatu III 328.
parens astrorum et terrae, pontique hominumque I 118, — perfectus I 572, uitae lucisque I 747.
parere *i. q.* apparere I 36.
parilis cura I 6, p. amore IV 64.
pariter I 285, — pariterque I 554.
participia: desponsamque sibi scribens grauidamque professus I 152, ordo consectandus I 353, Talia donantem — ueneratus adores I 402, conplenda manebunt I 485, ad pacem properans transcurre petendam I 508, haud ignota stat cautio I 519, facient uolentes I 705, gustanda tradant II 145.
participium: mandata temnenda I 38, conspectu uerendo I 59, puerum monstrant colendum I 242, satiandos manet copia mensae I 460, urget — lance inferri praesentia munera poscens III 63, pudendis sordibus III 149, cauendas insidias iubeam III 246, omnia nostrorum proiecta reliquimus III 535, praebent sedendum III 632, fructus locauit habendos III 715, nati thalamis adhibete uocantes III 757, credens seruis tractanda talenta IV 228, cepit habenda (talenta) IV 229.
parua fides III 244.
pascha I 282, 285. II 153. IV 428, 429.
pascua laeta I 159. II 423.
pastorum corpora = pastores I 162.
pastus (*plur.*) II 622.
pater altithronus II 62, aeternus III 203, regnans II 552, rerum I 16, sublimis III 463, supremus I 173.
patere: praemia cuncta patere III 59.
pauere miracula II 69, pauescere *c. acc.* II 488.
pauitantia dicta uolutat I 95.
pectora aperire II 610, conplere colloquiis II 321, — sub pectore ceti II 697, p. fortia II 431, — humano III 528, p. robusti III 672, p. robusti III 380, pectoris antra I 588.
pecusculum II 589.
peius patescat II 372.
penetralia scissi uentris III 394, salui penetralia cordis IV 7, p. mentis IV 43, penetralia alta II 220, putei caua penetralia II 251, p. saecli II 543.
penetrare aedes I 767, in aedes IV 181, aethram II 125, animum II 792, per ardua IV 72, exordia II 186, habitacula cordis III 41, in limina IV 223, mentem I 115, templum I 197, undas fluminis I 354, uiam I 682, in uiscera II 722.
pepli fila pendentia II 391.
per: per debita I 307, messis per culta praeterit II 561, per cuncta II 416, per deuia I 408 *cf. etiam* I 528. II 622. III 319. IV 483, per diuersa loci (= diuersis locis IV 107), fixa per inania tellus IV 106, per longa III 209. IV 186, — per lubrica I 722, *cf. etiam* III 374, IV 499, per operta mentis II 82, per plurima terrae I 145, per prona 682, per scrupea I 684, per tristia IV 314, = *abl. instrumenti:* per uerba sonantia I 114, per Mariam I 189, Christum per talia dicta precatur II 131, per gaudia tanta uidentum ardor famam serebat II 415, lueret per uincula poenis III 455, quo saxea corda reuinci per proprios apices possent III 475, satis fieret per talia dictis IV 660, — *i. q.* ad *uel* in: populum duces per lumen apertum *(cf. Lucas I 79)* I 127, nec sermo ipsius poterit per uestra sedere pectora II 674, messores patrii uenient per rura ministri *(cf. Matth. XIII 41)* III 10, tollat per gaudia plebem III 649, penetrare per ardua lucis IV 72,

animae per membra reuersae IV 708 = in: per populum pepli fila manu tractauit II 391, per uestra sedere pectora II 674, referunt plenam per membra salutem III 132, quem tumor cordis per summa locarat III 618, socium quaerat per strata relictus IV 176, (poenis) quas per stagna parauit IV 286, — per (= ἀνά) mensas uina dedisset II 150, per terga I 698, II 426, 802. III 212, 257, per compita III 79, per saepta uiarum III 755, per litora III 129, per aequora I 689, per stagna barathri IV 286, per oppida I 147, IV 297, per rura IV 463, 466, per pascua I 159, per omnes dedit IV 663, — uenient per aures III 519, ueniet per sidera IV 156, — per gaudia testor I 362, — blando esse per (= erga) omnes obsequio, I 563, — aegris an liceat per sabbata ferre medellam II 587.
percontare III 648, 679, — percontatum IV 577.
percurrere rapido gressu IV 308.
percussus corda dolore III 296.
peresus tabe languoris I 440.
perfidiosae gentes II 433.
perminima pars III 583.
perosus *(passiue)* III 481.
perpete uita II 508, cura III 510.
perplexis uerbis condita II 824.
Persas I 241.
perspector mentis II 274.
pertendere gressum I 241.
peruolitare in cunctas terrae metas IV 117.
pestis saeuissima III 40.
petra inmota I 720, petrae uolumina IV 725.
Petrus I 767, III 110, 114, 122, 159, 271 (stabilis), 273 (fortis), 274, 278, 296, 319, 324, 382, 384, 387, 534, 538. IV 467, 473, 475, 482, 496, 539, 570, 580.
Pharisaei II 351, 566. III 133, 160, 221, 241, 464. IV 402, 675, Pharisaeae gentis II 606, plebis IV 70.
Philippus II 99, 109, 116, Philipporum III 238, — Philippaeum nomen III 258.
piaclo inmundo maculare III 168.
pignora media IV 17.
Pilatus IV 591, 597, 604, 721, 739.
pinna *i. q.* penna IV 82.
pinnatus II 494.
pisciculi III 211.
placidus pullus III 632.
plantis tegmina bina II 443, plantisque prehensis IV 769.
planus (πλάνος) IV 732.
plausum quatere IV 582.
plebes I 332, 450. II 163, 402, 771, III 29, IV 273 *at* plebs I 13, IV 614.
pleonasmi genera: dedecus obpressum celet I 136, lustrata habitacula monstrat I 245, munera trina dona dabant I 249—251, praecurrens praeueniebat I 279, propria ipsius area I 343, aliquis prior dedit ante II 306, ultima supremae munera pompae II 399, mox inde II 472, *cf.* III 83 tum mox, 568 mox tunc, 610 dehinc mox; sic itidem II 497, leti post funera II 521, insinuando docebat III 20, IV 798, alimenta ciborum III 207, in liquidas deiectum proicit undas III 360 *cf. symon. coaceruatio.*
ploratus amarus IV 585.
plumea turba *(i. q.* aues) II 818.
pocula *i. q.* potus greges ad pocula duxit II 264—269.
poena: p. persoluet I 498, pendet I 501, p. luere I 522.
polire uineta III 555.
pollere nomine III 258, de nomine II 245.
polluta generatio II 695.
polus *praef. 13.*
pompa suprema II 399.
pondus: uerbi I 303, uerborum III 683, sermonis I 447, III 765, uocis III 368. — procerum pondere III 64, saxi ingentia pondera IV 741.
ponere commercia III 310, conuiuia 614, fructum IV 283, horam IV 496, membra III 615, se dominum IV 35, *i. q.* statuere IV 15.
populi *(cf. Wölfflin, Archiv VI 341):* = homines *praef. 20* I 20, 71, 148, 167, 210, 326, 436, 450, 601, 732. II 6, 120, 159, 229, 484. III 18, 129, 260, 263, 636. IV 408, —

= turbae I 321, 452. II 71, 73, 322, 601, 725. III 73, 197, 202, 209, = multitudo: p. sectantum discipulorum II 562, populus matrum et puerorum III 92, 209.
portae infernae III 281.
portare gaudia I 165, ieiunia II 367, mensuram I 658.
portio iniustae uitae II 454, — credendi III 375.
poscentibus annis I 131.
possessio: militis unius seruans possessio textum IV 664.
possibilis uia III 533.
posterius I 575, posterior III 703.
post inde I 177, III 396.
potior fiducia I 648.
potiri uerbis II 296.
praeblanda adolatio I 702.
praecautus discessus I 259.
praeceler IV 22.
praecelsus: rupes I 452, 478, mons III 196, merita III 514, nomen IV 61, moenia IV 87.
praecepta legis I 7.
praeceptor III 501.
praeconia larga I 420, regni I 436, sancta I 435.
praecurrens aeuum I 279.
praedines aula III 437.
praedulcia obsequia I 305.
praefulgida nubes III 330.
praegrata ieiunia I 604.
praegredi I 126.
praelargis opibus III 753.
praemitis asina III 635.
praenuntia uox I 275.
praepandere uiam III 532.
praeparuus I 154, II 813.
praepete curru III 265.
praepulchra lucra I 427, uascula II 140.
praesagia IV 584.
praescribere = praenuntiare: caedes praescripta manebat I 263.
praesens constantia II 650, pr. testatio II 669.
praesentia nostra aduenit III 430.
praesepe I 157, 177, praesepia I 169.
praesolidus Simon I 422.
praestupidum cor IV 199.
praetexere III 636.
praetumida mens I 580.
praeualido robore cordis IV 100.
precato genitore III 85, IV 506.
pressat facundia IV 595.
presserunt terram III 335, — pressit sua munera Christus III 32.
pretiosus sanguis III 611.
primaeuo in flore I 30.
primitiae IV 108.
priscae leges I 483.
pro = propter: subolis pro funere matres caelum pulsare querellis I 265, his pro signis conclamant decipiendum II 596, sibi demere pro caeli regnis amorem (οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν *Matth. XIX 12*) III 488, quicunque linquet adfectus omnes pro nomine nostro (ἕνεκα τοῦ ὀνόματός μου *Matth. XIX 29*) III 546, proque meo uobis incumbere nomine gentes IV 110, discipulos dictis pro talibus conmotos III 600, pro fratris morbo anxia IV 307, — proximus et frater pro te tibi cedat amore (ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν *Matth. XIX 19*) III 509, — pro fonte reliquit II 297, — urgebit pro me uiolentia II 463, — pro merito II 761, pro certo gemuit I 375, adfixi crucibus scelerum pro sorte latrones IV 686.
proceres IV 572.
proculcare II 222.
profanare II 576, profanus II 161, IV 639.
profatur I 67, 201. II 179, 365, 757, 806. III 399. IV 53, 484, 752.
professi II 349.
profeta I 125, 324, 471, 678, 691, II 278, 299, 357. III 31, 268. 684. IV 46, 78, 113, 138, 637 = profetissa I 214, profetare IV 569.
proiecta in lacrimas II 704.
Prolepsis: quod me in altum erigit ex humili celsam I 99, laetanti in pectore II 340.
pro mira fides I 113.
promittere: natum e coniuge promittit I 19, — II 533. IV 239, 733.
pronomen personale: nos = ego: crederet et nobis II 691, incumbens nobis uiolentia IV 491, — uestri = uestrum: quemquam uestri II 634 (*at* III 303 siquis uestrum), — carmen mihi erit *praef. 19* tibi claudetur uox nuntia I 40, firmantur uobis munera I 41 *etc.* — *possessiuum:* noster = meus: pro no-

mine nostro III 546, uester = tuus: aedibus in uestris II 338, uestris haec audio uerbis (tu dicis *Matth. XXVII 11*) IV 593. — *reflexiuum:* in numerum prolis sibi adoptat I 465, suscepisse sibi II 508, uitam sibi possidet in se II 655, requiem placidae sedis sibi repperit II 717, nulla sibi sumunt alimenta ciborum III 207, damnansque sibi responsa coercet III 698, diuersa sibi tractantes munia IV 166, palmis sibi frangere panem IV 446, libera sanguinis huius corda tenere sibi IV 619, laqueo sibi sumere poenas IV 630, — sibi = ei II 40, 602 *etc.* — sui = suus: incrementa sui II 753. — sui centeno copia fetu II 753. — *demonstratiuum:* iste = hic: uix gaudia tanta spiritus iste capit I 97, hic puer ad casum populi datur, iste renasci concedet populos, dicta in contraria signum istius aduenit I 209, consimile est isti (simile est huic *Matth. XXII 39*) IV 42, uox deneget ista magistrum IV 476. — *demonstr. = reflex.:* discipuli rogitant, cur non successerit illis medella III 371. — *demonstr. om.:* hunc similem faciam [ei] uolucri qui fulcit harena fundamenta domus I 723, cui fidem sermonis gratia figet [ei] genitoris dona patescent II 648. — exsoluet qui iura cubilis alteraque illius thalamis sociabitur uxor III 476. — *interrogatiuum et indefinitum:* quis = uter: quis potius genitoris iussa sequatur III 702, — quisquam = quisque: inlicitum cuiquam fuerat contingere panes, sumere quos solus poterat sacerdos II 573, — nec primus quisquam nisi cunctis seruiat unus esse potest III 608, quisquam usus I 475, nec genitor quicquam uestri quaeret II 643, — quis = aliquis I 628, — quisque = quicunque I 715, II 202, 619, 621, 776. III 400, 490, 614. IV 180 = aliquis III 614, alius = alter: aliam uultus partem praebere memento (praebe illi et alteram *Matth. V 39*) I 552, unus tolletur alius linquetur IV 172.

pronus: rabies prona furore III 291.
propagare I 167.
properis cursibus instans III 290.
proprius *i. q.* suus III 305.
prosequi = respondere: Christus prosequitur III 435, IV 48.
prosternere: terror prostrauit pastorum corpora terrae I 162.
prouenire: passeribus pretium nummi uix portio parua proueniet II 490, = fieri: tua proueniat de sorte uoluntas IV 504.
pubescere (pubiscere *C*) pleno aeuo I 132.
pudendas sordes animi ponere III 710.
pudor = reuerentia III 727.
pulcher: labor II 315 (= bona) uina II 149, cibi II 303, facultas I 573, fides II 340, seges II 752, — pulcherrima iussa salutis I 434.
pulsare caelum I 266. III 172, — dictis III 142.
putealia pocula II 257.

quadrifidus: quadrifido ab axe IV 158.
quadriga III 266.
quadriiugum II 546.
quaerere *i. q.* accipere, nummum III 575.
quaesitor III 412.
quaesunt I 249.
quam *i. q.* quanto: quam praestare magis gaudet I 675, — quam pro: laetitia inuentae maior tum nascitur agnae quam pro cunctarum numero III 416, — quam nulla II 36.
quatere plausum IV 582, corda IV 711, — linguas IV 576.
que *apodosin incohat:* iam lux aduenit properis mihi cursibus instans Moenibusque in Solymis rabies cum prona furore — saturabit III 291. — *abundat:* obuia nuntia fama uenit pueroque remeasse salutem II 342, seminibusque illud minus omnibus esse uirentum creditur II 815, — = δέ: seminibusque aliis contingunt aspera rura II 748, — *praepositioni adiunctum uelut:* inque uicem IV 646 — carceris in mersum tenebris uinclisque grauauit III 48, carceris et mersum tenebris poenisque premebat III 450.
quin: nec littera deerit omnia quin fiant I 489.

Quirinus I 147.
qui sit II 775.
quis = quibus I 236, 312, 441. II 374. III 583, 718. IV 75, 153, 232, 254, 544, 722.
quistis II 672, queunt III 310, queat III 526, IV 115, queamus I 124.
quod *causale:* 1) *cum indicatiuo:* hoc dictum scribae carpebant, quod uerba Dei uirtute ferenda protulerat Christus II 82. 2) *cum coniunctiuo:* quod uenerit illa II 709, Moyses praecepit quod pectora dura uideret III 473, — *quod cum indicatiuo uel coniunctiuo praecedente uerbo dicendi uel sentiendi:* I 168, 193, 238, 300, 506, 713, 755. II 291, 327, 389, 550, 579. III 34, 35, 38, 139, 152, 245, 248, 262, 567, IV 90, 356, 468, 547, 666, 758, 781, — quod *post* haud dubium est II 180.
quoniam (= ὅτι) I 379. IV 732.

rapere: furorem in bella IV 408, rapuit ficus de uertice mortem IV 631.
rapida mens I 40, uita I 513, furor II 48, aestus II 247, flamma III 267, sol IV 586.
rarus messor II 427.
rationem ponere III 438.
recedo (recido *C*) I 741.
recidere I 636, — recidi I 181.
recidiuus: recidiua in lumina surget IV 345.
recurro: uera recurrant I 180, ut dictum — recurrat II 767.
recursus I 765. II 332. IV 735, 760.
reddo: uirtute mea se reddet lumen ademptum II 411.
redimita radiis salutis uita III 294, redimire honore IV 189.
rediuiua dextra II 594, r. corpus II 660.
reduces discipuli II 295.
reflectere dominum II 704.
regia caeli I 467, 482. II 513, 539.
regnator terrae apertae IV 807.
remeare I 47, 286, 748. II 332, 343. III 206. IV 324, 735, 761.
remissus = solutus III 35.
renidere I 205.
reparatio uitae IV 31, 349.
repedare I 104, 223. II 75. III 195. IV 494.
rependere meritum *praef. 18* I 610, laudes gratesque r. I 96, praemia I 578.
repens languor I 744.
repertor caeli terraeque I 35, uitae II 405, lucis uitaeque IV 479.
repeto: nec quisquam domibus repetat sustollere secum IV 125.
resipire III 181.
restat: gloria I 19.
retexere monumenta II 569.
retur II 402.
retractare = uituperare II 85.
reuinctus coniugio II 273.
reuirescere II 203.
reuoluere *i. q.* repetere: cuncta reuoluens debita III 454, — (resoluere *C*) uitam II 192.
ridentia limina II 720.
rigare lacte IV 128.
risus occultus II 351. III 153.
roboreus: roboreis radicibus instat I 334, robur fidei III 119, 191, 277. IV 383, — saxi III 279.
rogare = orare, precari I 13.
rogito IV 212.
Roma *praef. 2.*
roseum iubar III 1, ructans uarii sermonis imago II 828.
ruber uesper III 225.
rudis *i. q.* nouus: rudibus ueteres subtexere pannos uestibus II 371, — rudibus membris consistere II 194.
ruentes mentis languore II 4.
rumpitque hanc pectore uocem IV 366.
ruralia arua I 325*, r. pala I 342.
rutila lux II 168.

sabbata II 565, 576, 581, 587. IV 130.
Sadducaei III 221, 241. IV 14.
saecli generatio IV 159, lucra III 308, pax IV 806, — penetralia II 543, uiolentia II 463, — saeclo debita III 348, saeclorum series I 308, tempora III 232.
saepta uiarum III 755.
saeta I 323, stamine saetarum conexus III 392.
saltem = quidem I 487.
salutifer IV 365.
salua merces III 568.
saluator I 769. II 247. III 192. IV 51, 537.
Samaritae II 434, Samaritum II 255, 322, — Samariticus II 254, — Samaritis II 244, 250.

sanctificus auctor carminis *praef. 25.*
sancti profetae II 773, — s. fides II 438.
satias potusque cibique I 637, — saties III 216.
satis est I 748. IV 545.
saxea corda III 474, saxosus ager II 785.
scelerata cupido II 442, sc. insania II 467. IV 755. facundia IV 595, ludibria IV 643.
scelus = diabolus: horrendi sceleris fallacia I 374.
scribere tabulis I 113.
scrupeus I 684.
scrutator cordis I 579.
se *om.* I 45. III 262, 444 *etc.* — se iudice II 643, se reddet lumen II 411.
secretus *i. q.* separatus III 420, — secreto III 205.
selectio felix III 773.
semiputata uitis portio III 694.
semita uiarum I 315.
senes fessi I 29.
senilis: s. coetus I 293.
senior uir III 355.
seorsum delecta II 430.
septemplex caelum I 356.
serenum: aduenit uentura luce serenum III 226.
serere sancta praeconia I 435.
series saeclorum I 308.
sermo currebat II 305.
seruator iusti I 2, — II 243, 256, 327, 382. III 17, 195.
serus *pro* sero II 829.
si: si — promitteret, forsan cunctatio mentes debuerat I 32, si germanam potuisses uisere, Lazarus haut poterat succumbere morti IV 367, — si = num III 414. 434. IV 354, 554, — si *(cod. nonn.)* credunt pectora uestra (πιστεύετε; *Matth. IX 28*), II 410, istaec si credis (πιστεύεις τοῦτο; *Ioh. XI 26)*, IV 354, *om.* rursum sublimem [si] dixissent esse profetam, occidisse illum traheret confessio culpam III 687, — si = εἰ III 593.
Sichen II 244.
sicubi I 573.
Sidon III 177.
si forte: uel septem lapsus hominum si forte liceret *(scil.* remittere) III 434.
silenter III 460.
Simeon I 190, 214.
similis: satis est domini similem uirtutem prendere seruo II 477, his saxosus ager simili leuitate uirescit II 785, istis (hominibus) similem nos quaerere nummum III 575.
Simon I 422. III 120. IV 409, 583, 653.
simplex pro composito: condita = abscondita II 827, ferre = proferre II 83, = auferre IV 722, firmare = affirmare III 362, haerere = adhaerere II 97, linquere = relinquere II 74, ludens = eludens IV 572, mouere = remouere IV 374, paruisse = apparuisse III 268, posuere = deposuere III 710, sequi = prosequi I 566, signare = designare IV 627, suadere = persuadere II 336, temnere = contemnere IV 55, uellere = euellere III 377, uertere = euertere IV 547, uenire = euenire, fieri I 676. — *compositum pro simpl.:* adnectere = nectere I 7, concelebrare = celebrare I 109, 117. IV 193, effugere = fugere III 300, infindere = findere IV 171, malle = uelle IV 35, reuincire = uincire II 273.
simulatio flammipedum quadriiugorum II 546.
simul his dictis I 175.
sin III 423.
sinapis praeparui granum II 813, minimi sinapis III 376.
sine luce tenebris I 624, sine fruge rapinam II 780, sine honore III 31, sine nomine III 68, 760, sine fine III 379, 771. IV 79, sine fructibus aera IV 235, sine nomine IV 430.
sinuamen: uteri sinuamine I 87, sinuamine laterum III 56.
sinuo II 259.
sinuosa uolumina lini I 423, sinus cophinorum III 90.
Smyrnae de fonte *praef. 9.*
sobrius aeternum I 21.
sociabile uinclum IV 18.
Sodomi II 455.
sol = dies: quadraginta illi fuerant ex ordine soles I 369, geminos expendere soles II 323.
solidus III 363.

solium caeli I 17.
sollicite = diligenter III 239.
Solomon I 644, II 710, 711.
soluere linguam per uerba I 114, soluitur uirgo nouo fetu conpleta I 155.
solus: solis iteris regionibus infit III 585.
Solymi (Solimi *plerique libri*) I 227, 233, 449, II 154, 205, 281, 284. III 291, 584, 622, 641, IV 78, 363.
sonans = praedicans I 439 — sonarit IV 569.
sonipes alacer I 688.
sonora uox II 417.
sopire furorem I 267.
soporata nocte III 97.
sordida lucra II 162. III 706, s. dicta laboris III 696.
sors: res uberior cumulatae sortis abundat IV 254.
spargere: spargantur in populos II 484.
species *(nonn. codd.)* animae I 312, ouium I 692, *i. q.* forma II 673.
speculum II 69, IV 714, 726.
spiceus horror II 799.
spiraculum I 115.
spiramen I 215, 340. IV 797.
Spiritus I 21, 140, Spiritus purus I 69. II 624, 628.
splendescere II 183.
spondere animos II 370.
spongus IV 695.
sponsalia pacta I 143, uota IV 200.
spontaneus I 652, 703.
sporta III 217, 252.
sputa inproba IV 566.
squamosum corpus II 519.
stamen saetarum III 392.
stare = esse: haud ignota stat cautio legis I 519, stabunt rebus signa futuris II 696.
statuere inreuocabile tempus *praef. 4.*
sternere: prono strauerunt corpore terram I 248, aequora uitae sternit mitis moderatio III 605, pacem II 38.
strata *(subst.)* I 290, 315. II 535. III 462, 636, 655, — strata tororum III 621, — stratumque tuum referto II 90.
strauerunt corpore terram I 248.
strepere loquellam IV 579.
strictura II 783.
struere conuiuia III 53.
stupidus = stupens IV 89.
stupuere magistrum II 295.
sub *c. abl. ubi ablatiuum instrumenti causae uel modi exspectes:* miseri cient sub nomine fratrem I 503, tuo sub nomine nobis uirtutes omnia domuerunt I 709, seruiuit tuo nobis sub nomine daemon I 712, sub uno nomine consociat II 59, praeclaro nitidi sub lumine solis II 482, infendent sub uomere IV 171, sub pondere pressos IV 505, — nullo sub crimine culpae I 262, Istrahelitarum sub nomine plebem II 474, *cf.* IV 325, 796, sub iure legis tenebo II 582, matris generisque sub nomine II 732, populo sub teste III 478, sub lege IV 6, *cf.* IV 12, — sub una condicione premet IV 169, ueris sub testibus IV 552, sub sorte IV 663, tantis sub casibus IV 497. — *ubi abl. temp. exspectes:* nocte sub obscura (νυκτός *Ioh. III 2*) II 177, sub extremo labentis lumine solis III 77, nostro sub tempore II 514, sub exortu solis (πρωΐ *Matth. XVI 3*) III 227, ueniet certo sub tempore III 347, = in: sub turbine saecli proculcet pedibus letum II 221, *cf.* IV 541, sub pectore III 528. IV 352, Domini sub pectore II 493. sine honore manent patria sub sede profetae III 31, uentris sub carcere III 235, caeli sub sede (= in caelo) III 287, procerum sub pondere tristis III 64, uenient sub lumina uitae IV 27, — sub iudice statuet uinctum I 515, steterat sub litore puppis II 43, nulla sub Christo ieiunia ferret II 364, qui me confessus fuerit sub iudice terrae II 495, sub lumine lucis inueniam III 314, sub iudice flamma III 475, primo sub limine IV 574, — ille sub haec II 113, 259 *etc.*
subeo: subibit (= subsequetur illos receptos) I 760.
subigant haec pascua porci II 60.
sublimis capiat II 223.
sublimo III 145.
substantia animae II 522*, arboris III 668, — credendi II 675, panis I 380, 595, parua IV 255, salis I 474, suci II 745, uocis II 418.

— substantia = summa pecuniae IV 255.
succedere pro I 333, succidere messem II 318.
sulcare flammis auras I 244.
summa dies I 706, summo gustu IV 659.
sunt qui: sunt quos iactantia tollit I 580.
super = in: audiuitque dei super horrida somnia uocem I 138, quicumque hominum fuerit super omnibus error II 623, — *aduerb.* I 717. II 2, 31, 277. III 47, 436, 603, 631. IV 161.
superarent *i. q.* superessent IV 136.
superest = abundantius est: quod superest illis (quod autem his abundantius est *Matth. V 37*) I 546.
superbi sapientes II 550.
superfluus III 249.
superincrepitans II 161.
supra: sidera supra III 409.
surgere: maior in plures audax iniuria surgit III 725.
suscipere: Iohannem ueneratio suscipiebat III 51, 685.
suspendere curam pectoribus nostris I 640.
susurrans II 483.
synonymorum coaceruatio: clamore uocabat I 310, pestiferi rabies uaesana ueneni I 404, apicis parui gracilis distinctio I 488, ueteris iussum moderamine legis I 496, tacitae mentis penetralia I 505, e tenebris carceris atri I 517, casti pudoris iura I 534, uis tetra ueneni I 547, nil abdita clausum pectoris antra tegunt I 588, deuoti pectoris seruitium I 610, obscurae tenebrae I 622, nigrae umbrae I 623, magna admiratio plebis inmensum stupuit I 729, caecis tenebris demersa I 758, aestu febrique I 768, pectora nescia falsi uirtutem puram seruant sine fraude maligna II 112, nocte obscura II 177, furuis tenebris II 207, caecae tenebrae II 236, sordida pollutae — contagio mentis II 239, tristes lacrimae II 370, inplorat lacrimans II 380, praeclaro nitidi sub lumine solis II 482, benigna obsequia II 506, caeci de carceris umbris II 510, lumine lucis II 517, amissae leti post funera uitae II 521, fulgentis splendens gloria II 524, uento uibrante II 529, uestitum ueste uidere II 530, praecepta iussa II 710, fontani gurgitis unda II 716, magna sub mole farinae II 821, mirata — arte attonitus stupuit III 58, ualidum robur III 119, 277, rabies prona furore III 291, caeca rabies furoris III 350, instabilis fidei nutans per lubrica gressus III 374, diuite gaza III 522, concordi sternit mitis moderatio pace III 606, uasti sine fine doloris III 771, fesso nexos languore quietis IV 507, celeri properoque recursu IV 760, furtim sustulerit corpus defensa tenebris occulte rapiens audacia discipulorum IV 782.
synthesis generis: reuertenti iuuenis (iuuenem *C*) torpentia membra — ante pedes Christi lecto posuere cubantem II 76 s.
Syria I 146, 438, Syri I 449. III 176.

tamen *i. q.* uere: tamen uobis est una magistri inposita ... potestas IV 62.
tangere sensu *i. q.* intellegere II 769.
tanta = tot: II 422, tanti = tot III 249. IV 399, 535.
tantum = tantopere I 299. III 649, tantum terrestria II 209, — tantum ne II 624.
tarda uerba I 34.
temno: mandata dei temnenda peregi I 38.
tempore capti I 657.
temporum usus rarior: praes. pro perf.: meo in uiscere proles exultat Mariae cum adfamina sensit (ἐσκίρτησε τὸ βρέφος *Luc. I 44*) I 90, ille profetarum solus transcendere uires promittitur olim (*cf. Matth. XI 10*) II 532, non meminit quisquam te uisere nudum IV 278, quattuor luces praetereunt, quo membra solo conposta quiescunt IV 376; discedens Christus languoribus aptat medellam II 600, labentis mentem frater lucrabere fratris III 422, corpus motu fugiente caloris fetorem reddere IV 378, discipuli Iuda fugiente se-

quuntur IV 480. *praes. pro futuro:* dicitis agricolis uenire uentorum rabiem III 229, sibi post dominatum cedere credentum III 730, potiora credere tantae promittit fidei IV 238, oscula pepigit sese contingere Christi IV 515. — *fut. pro praes.:* felix qui credit finem mox adfore uerbis quae deus ad famulos magnum dignando loquetur I 92, quisque capax fuerit capessat III 490. — *plusq. pro imperf.:* hospitio amborum fuerant praeparua habitacula I 153, texta camelorum fuerant uelamina saetis I 323, nec dignum fuerat uestis suspendere curam pectoribus nostris I 639, illic fuerant II 139, inlicitum fuerat II 573, quattuor ex omni fuerant tum milia plebe (οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες *Matth. XV 38)* III 218, fuerat cui dissona lingua III 764, fuerat mulier accepta IV 310. — *perf. pro praes.:* ut melius fuerit thalamis caruisse III 481, solita est (= solet) IV 81. — *tempora uariantur in parataxi:* manet — claudetur I 39, erigit—uoluit I 99, torpescunt—audiuitque I 137, mirantes laudant, laetantes constipuerunt I 179, accepit laetusque profatur I 201, datur—concedet I 209, fuerant—cinxere—praebent I 323 sq., tenetur—purgabitur I 342, tenebit—conplet I 379, uidebunt—exoritur I 416, receptat sequentur — manet — manebit — patebit — adoptat — pandetur I 455–468, procubuit Christumque precatur I 735, aptat—abibat II 91, misit ut ueniant munera II 229, conperit, aduolat, orabat II 333, si fuerit—sin erit II 448, praeterit et—carpebat II 562, domum repetit turbasque reliquit II 829, conueniunt populi secumque trahebant III 197, urget—abegit—premebat III 448—450, inuenit—iussit III 557, tumebat calcauitque IV 301, secessit orabatque IV 501, iniecere—prehendunt IV 521, ait—negabat IV 576, inducunt—cinxere IV 645, dixere—fatentur IV 713, — quaerit quot errata remittat uel si liceret III 433, quae foret—quae possit III 528, si uellet cur trahantur III 627, poscant—consumeret IV 94, utinam adforet et rapuisset IV 340, — si promitteret, debuerat I 32, iamque torpebant — cum sulcabat III 97, nec prius audebant, nisi firmasset III 336, inquirunt uirtus quae tanta dedisset III 676, si potuisses uisere—haut poterat IV 367, petebant qui—cuperet, qui confessus sese damnauerit IV 615, [si] dixissent esse profetam, traheret confessio culpam III 687.

temptamina IV 108.

temptator I 383.

tenax uirtutis III 518.

tendere: tendentem diffusa umbracula ficum III 655.

tenebrae mortis I 128.

tenebrosa uolumina I 213.

tenere: ambos adnexos tenebant I 7, custodia pecudum pastores tenuit I 159, quaerens inuenta tenebit I 668, quae regio puerum teneret progenitum I 229, secumque fide iam certa tenebat II 388, tenere ieiunia II 363, tenere nomen I 226, 492, uitam I 379, 745.

terdena pondera argenti IV 426.

terga liquidi profundi III 257, ruris I 698. II 426, soli I 635, terrae II 802. III 212.

terrenus I 650. II 196, 681. III 175.

terrestria dixi II 209.

terrificus IV 157.

testatio praesens II 669.

textum *i. q.* uestis texta IV 664, texta IV 724, textus (= pannus) I 156, (= rete) I 431.

thalamus: thalamis inhaerere I 5, arserat Herodes—in thalamos fratris III 44, thalamorum uincula nectens III 737.

thronus I 101, 482.

tineae: I 612 (edaces), 615.

Tonans *i. q.* Deus II 795. IV 553, 672, 786.

tondere: pascua tondent pecudes II 424.

torpere otia lenta III 566, — torpentia membra II 76.

torpescere I 137.

torrens flamma *praef.* 5 — II 331.

toti = omnes: tota per oppida I 147, totis eduxit moenibus II 298, totum uinum II 374, totum III 213,

totis siluis III 413, totum conplere licebit IV 519.
tractare curam talenti IV 230, oculis lumen serenum (Christum) I 319, — pocula IV 659.
tractus aeris IV 104.
trahere animum per gaudia I 94, miracula longa trahebat I 43, promissa I 308, pronos trahere I 687, risu III 153, traheret confessio culpam III 688.
trans: t. sidera I 495, = supra: cunctaque trans meritum concessit debita seruo III 446.
transcendere II 532 (uires), III 612.
transigere horam IV 690, ludibria IV 650.
transuoluere III 378.
tremefacta pauore corpora I 161.
tremisco: molli timore tremiscis III 302.
trinus = triplex III 484, = tres I 103, 249. III 327. IV 671, = tertius IV 735.
triti utres II 373.
triticeus nitor II 805.
tropaea speciosa III 342, tropaeis excelsis III 640.
truculentus III 449, 586.
tunc cum *praef. 23*, tum—cum: quod dare tum licitum, cum sanguis distraheretur credebant IV 634, — tunc dehinc I 52, tunc inde II 137, III 93.
tunica IV 644.
turba propinquorum I 108.
turbo II 221, 368, 545. III 266. IV 541.
tyrannus durus II 462.
Tyrus III 177.

uacuum est *i. q.* licet III 246.
uaecordis uulgi dicta IV 674.
uaesana rabies I 404.
uaesania III 172. IV 669.
uasculum II 140.
uates *i. q.* sacerdos I 4, 47, prisci uates I 122, ad officium uatis I 132, 141, de sanguine uatum I 186, uatum oracula I 195, culmina uatum I 233, oracula uatum I 237, uatum choreis I 292. II 576. III 292, eximios uatum uatum princeps IV 404.
ubi: ubi tertia uenerat hora III 556, ubi sexta transfluxerat hora III 560, ubi transegerat horam IV 690.
uectare I 273.
uegeto II 355. III 108.
uel = et II 478. III 627.
uelamina I 323. IV 703, 749.
ueliuolum mare II 11.
uenalia multa II 155, uenali nomine sisti III 441.
uenenati passus II 715.
ueneniferi serpentis propago II 631.
uenenum I 386, 404. II 719. III 369. IV 437.
uenerabilis iustus IV 518, templum II 166.
uenire uiam I 231, u. in uerba I 17, uenient (*i. q.* erunt) soluta III 287.
uentosa aequora I 689.
uerbera flagri II 158.
uerberare auras IV 375.
uerborum ordo rarior: omnia nam memorat sibimet sermone profetae gesserat ipsa prius quaecunque, ex ordine dicta II 300, non inlata homini fuerint quaecunque III 148, natis quisque suis III 186, — nato cum II 129, haut etenim iustos ueni ad directa uiantes II 359, hoc super II 527, sidera supra III 409, uos inter III 605, haec inter IV 114.
uerbum: (fama) mille sonans uerbis (*cf.* πολύθροος) I 439.
uerbum auxiliare omissum: praef. 21 (est), I 6 (erat), 11 (est), 141 (esse), 237 (esse), 379 (esse), II 176 (sunt) *etc. cf. ellips. uerb.*
uereducus II 275, 610. IV 3.
uergentibus annis I 8.
uersutia fallax I 368.
uersutis artibus I 382.
uertigo poli *praef. 13.*
uestigia matris deseruit I 287, uestigia = pedes I 316, 476, 539. II 434, 453. III 102, (= gressus) III 115, — uestigia nostra (= me) sequeris III 518.
uia trans pelagus I 414.
uiare I 126. II 359. III 209.
uibrare: tremulo uibrabant corda pauore III 105.
uicibus I 3, omnibus uicibus annorum I 284.
uigere II 396, 458. III 644.
uigor stabilis II 777.
uincula thalamorum II 277. III 737 (IV 21).

uindex: ferro uindice I 498.
uineta retundere III 695.
uiperea gens I 328.
uires I 148.
uirescit II 785.
uirginea tecta I 55.
uirgo lectissima I 69.
uiridis terra I 162.
uiror II 816. III 638.
uirtus *i. fere quod* uis, δύναμις: uirtus praescia rerum I 192, sancta uirtute ducere I 240, u. animae I 312 (species *nonnulli codd.*), uirtus corporis I 511, uirtutes I 710, uirtute mentis fidelis I 761, uirtus furoris II 46, uerba uirtutis Dei ferenda II 83, dicti et facti uirtute II 87, uirtutes II 108, uirtus Dei II 183, uirtus nostri parentis II 262, uirtutis honore II 355, uirtutes daemonis atri II 437, animae libera uirtus II 522, 557, uirtus templi II 578, patria uirtus II 601, 602, aduersa uirtute II 615. minister uirtutis III 27. 34, dona inmensae uirtutis III 73, uirtus fecunda donis III 193, digna uirtute tueris III 278, pulcherrima uirtus constituet III 542, constituet regni uirtus sublimis in aula IV 34, istaec uirtus firmissima legis IV 41, uirtus caeli 152, praesens uirtus tua IV 340, uirtus credentum IV 382, 400, uirtute ipsius IV 410, non mihi est uirtus IV 496.
uiscera I 60, 140, 733, uiscere I 90.
uiscus I 90.
uis liuida I 384, horrida III 8. IV 722, tetra I 547.
uita perennis III 309, 547, perpetua III 502.
uitalis: dicta II 547, 725, gesta *praef. 19*, mensa I 757, saecula II 292, uerba II 452. III 255, — orae II 707.
uitreas undas I 354.
uiua unda II 258, 261.
uiuax mens II 487.
uiuificus IV 797.
uix: uix paucos I 684.
ullus = aliquis III 404.
umbra mortis I 417 (caligo m. I 681), carceris I 409. II 510.
umbracula ficus II 115. III 655.
undisonus III 390.
uocare sub tecta II 447.
uocitare I 26, 72, 110. IV 694.
uolare: dum saecla uolabunt *praef. 12*.
uolentes IV 774.
uolucris anima IV 371, fama III 264.
uoluenda dies I 106.
uolumina (= cogitationes) cordis I 213, lini I 423, inmensa petrae IV 725.
uoluntas I 418, III 656 (cibi).
uolutat dicta I 95.
uotum: laetum IV 208, regale III 739, sponsalia IV 200, sponsi II 366.
urgentes = inminentes I 329.
usus triticei I 377.
ut: nec metus ut (= ne) rapiant *praef. 21*, iubere ut tradant II 429, adiurabo ut fatiare IV 554, spondent mandatum ut studeant I 389. — *om.* uerbo satis est iubeas remeare salutem I 748, peteres tibi traderet undam II 258, rogitabant sumeret escas II 302, uox audiet ut — dices et negabis IV 472, rogabant — peterent IV 610, petimus, custos seruet IV 736. *cf. etiam* I 110. II 74. III 358. — quo *ubi* ut *exspectes:* quo pateant uolumina cordis (ut reuelentur cogitationes *Luc. II 35*) I 213, quo numen adorent I 231, gloria quo maneat similis natoque patrique (ut omnes honorificent filium . . . *Ioh. V 23*) II 645, quo possent dicta profetae concurrere rebus (ut impleretur quod dictum erat per profetam *Matth. XIII 35*) II 825, Christum me dicere cunctis parcite, quo soli cognoscant talia digni III 288, — = quippe, ὡς, ἅτε: leti quod lege remissus tanta ut Iohannes uirtutis dona teneret III 35.
uterque: utrasque palmas porrexit II 595.
uulgaris plebs IV 283.
uulgus *masc.* IV 6[illegible].
uulnera = peccata III 436.

Zabulonum I 411, 413.
Zacharias (Zaccharias *C passim*) I 3, 11, 74, 81, 309.
Zebedeus I 433, 590, Z. nati III 319. IV 483.
zona I 324.

15,588 281.12
C56
Juvencus, Gaius Vettius Aqui CSEL 24
AUTHOR
Juvenci Evangeliorum Libri IV
TITLE
.12
L 24
ST. ALBERT'S COLLEGE LIBRARY